

OBNOVA I RAZVOJ AKTIVNOSTI GRADSKOG MUZEJA VUKOVAR 1991. - 2015.

Kelava, Martina

Doctoral thesis / Disertacija

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:236:455557>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Doctoral School, Josip Juraj University in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
DOKTORSKA ŠKOLA

Poslijediplomski interdisciplinarni sveučilišni studij Kulturologija,
smjer Menadžment u kulturi, umjetnosti i obrazovanju

Martina Kelava

**OBNOVA I RAZVOJ AKTIVNOSTI
GRADSKOG MUZEJA VUKOVAR
1991. – 2015.**

Doktorska disertacija

Osijek, 2020.

SVEČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
DOKTORSKA ŠKOLA

Poslijediplomski interdisciplinarni sveučilišni studij Kulturologija,
smjer Menadžment u kulturi, umjetnosti i obrazovanju

Martina Kelava

**OBNOVA I RAZVOJ AKTIVNOSTI
GRADSKOG MUZEJA VUKOVAR
1991. – 2015.**

Doktorska disertacija

Mentor: Prof. dr. sc. Jerko Glavaš
Komentorica: Prof. dr. sc. Sanja Špoljar Vržina

Osijek, 2020.

JOSIP JURAJ STROSSMAYER UNIVERSITY OF OSIJEK
POSTGRADUATE UNIVERSITY DOCTORAL SCHOOL

Postgraduate University Study Program
Cultural Studies

Martina Kelava

**RECOVERY AND DEVELOPMENT
ACTIVITIES OF THE VUKOVAR MUNICIPAL
MUSEUM 1991 – 2015**

Doctoral thesis

Mentor: Prof. dr. sc. Jerko Glavaš
Comentor: Prof. dr. sc. Sanja Špoljar Vržina

Osijek, 2020.

Mentor: **Prof. dr. sc. Jerko Glavaš**, Ekonomski fakultet u
Osijeku, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Komentorica: **Prof. dr. sc. Sanja Špoljar Vržina**, Institut
društvenih znanosti Ivo Pilar Zagreb

Zahvale

Zahvaljujem prof. dr. sc. Jerku Glavašu na mentorstvu i stručnom vodstvu tijekom studija te izrade doktorske disertacije. Vaše stručno i znanstveno iskustvo te podrška doprinijeli su uspješnom završetku doktorskog studija.

Zahvaljujem komentorici prof. dr. sc. Sanji Špoljar Vržini na usmjeravanju kroz literaturu, brojnim korisnim savjetima te na pomoći u oblikovanju inovativnog pristupa temi istraživanja.

Posebnu zahvalu upućujem prof. dr. sc. Maji Maronić Lamzi za vrijeme, trud i strpljenje tijekom svih koraka u istraživanju, pisanju i korigiranju disertacije.

U red posebnih trajnih zahvalnosti ide i ona koju osjećam spram administracije Doktorske škole Josipa Jurja Strossmayera, upućene posebno gospodinu Josipu Magdiki, na izvrsnoj potpori mojim formativnim godinama i upućivanja u akademsku zajednicu rasta interdisciplinarnosti.

Za izbor teme disertacije te moj daljnji stručni i znanstveni rad neizmjernu zahvalu upućujem gospođi Ruži Marić, ravnateljici Gradskog muzeja Vukovar. Zahvaljujem na prenošenju stručnog i životnog iskustva o djelovanju i radu Muzeja u progonstvu i povratku u razrušene prostore te sveobuhvatnoj obnovi; kao i na ustupanju građe iz muzejskog arhiva i dokumentacije. Vaša snaga i briga za kulturnu baštinu bile su neiscrpno nadahnuće tijekom nastanka ove disertacije.

Na stručnoj pomoći zahvaljujem mojim dragim kolegicama i kolegama iz Gradskog muzeja Vukovar: Ani Filipović, Gorani Kušić, Oliveri Crevar, Zdravku Dvojkoviću i Zoranu Šimunoviću.

Najveća zahvala ide mojim roditeljima, sestri, suprugu i kćerkici na podršci i razumijevanju tijekom studija i izrade disertacije.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Doktorska škola

OBNOVA I RAZVOJ AKTIVNOSTI GRADSKOG MUZEJA VUKOVAR
1991. – 2015.
Martina Kelava

Znanstveno/umjetničko područje: društvene znanosti

Znanstveno/umjetničko polje: interdisciplinarne društvene znanosti

Doktorska disertacija sadrži:

Broj stranica: 196

Broj slika: 12

Broj tablica: -

Broj literaturnih navoda: 211

Povjerenstvo za ocjenu doktorske disertacije:

- 1. Prof. dr. sc. Željko Turkalj, predsjednik**
- 2. Doc. dr. sc. Ivan Kelić, član**
- 3. Prof. dr. sc. Helena Sablić Tomić, član**
- 4. Prof. dr. sc. Sanja Špoljar Vržina, član**
- 5. Prof. dr. sc. Jerko Glavaš, član**

Povjerenstvo za obranu doktorske disertacije:

- 1. Prof. dr. sc. Željko Turkalj, predsjednik**
- 2. Doc. dr. sc. Ivan Kelić, član**
- 3. Prof. dr. sc. Helena Sablić Tomić, član**
- 4. Prof. dr. sc. Sanja Špoljar Vržina, član**
- 5. Prof. dr. sc. Jerko Glavaš, član**

Datum obrane: 21. prosinca 2020.

UDK oznaka:

Disertacija je pohranjena u:

- 1. Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici Zagreb, Ul. Hrvatske bratske zajednice 4, Zagreb;**
- 2. Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici Osijek, Europska avenija 24, Osijek;**
- 3. Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Trg Sv. Trojstva 3, Osijek**

**Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Doctoral School**

**RECOVERY AND DEVELOPMENT ACTIVITIES OF THE VUKOVAR
MUNICIPAL MUSEUM 1991 – 2015
Martina Kelava**

Scientific/Artistic Area: Social Sciences

Scientific/Artistic Field: Interdisciplinary Social Sciences

Thesis contains:

Number of pages: 196

Number of figures: 12

Number of tables: -

Number of references: 211

Commission for assessment of the doctoral thesis:

- 1. Prof. dr. sc. Željko Turkalj, President of Commision**
- 2. Doc. dr. sc. Ivan Kelić, member**
- 3. Prof. dr. sc. Helena Sablić Tomić, member**
- 4. Prof. dr. sc. Sanja Špoljar Vržina, member**
- 5. Prof. dr. sc. Jerko Glavaš, member**

Commission for the defence of the doctoral thesis:

- 1. Prof. dr. sc. Željko Turkalj, President of Commision**
- 2. Doc. dr. sc. Ivan Kelić, member**
- 3. Prof. dr. sc. Helena Sablić Tomić, member**
- 4. Prof. dr. sc. Sanja Špoljar Vržina, member**
- 5. Prof. dr. sc. Jerko Glavaš, member**

Date of the thesis defense: 21 th December 2020

UDK label:

Thesis deposited in:

- 1. National and University Library in Zagreb, Ul. Hrvatske bratske zajednice 4, Zagreb;**
- 2. City and University Library of Osijek, Europska avenija 24, Osijek;**
- 3. Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Trg Sv. Trojstva 3, Osijek**

Ime i prezime: Martina Kelava

Matični broj studenta: 35

OIB: 93330171354

E-mail: martina.miseti@gmail.com, martinakelava7@gmail.com

Naziv studija: Poslijediplomski interdisciplinarni sveučilišni studij Kulturologija
Menadžment u kulturi, umjetnosti i obrazovanju

Naslov doktorske disertacije: Obnova i razvoj aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar 1991. –
2015.

Mentor: Prof. dr. sc. Jerko Glavaš, Ekonomski fakultet u Osijeku, Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku

Komentorica: Prof. dr. sc. Sanja Špoljar Vržina, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar Zagreb

**IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
NE PLAGIRANJU I SUGLASNOSTI ZA OBJAVU
U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA**

1. Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je doktorska disertacija isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.
2. Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam upoznat/upoznata s pravilima citiranja, znam pravilno citirati izvore drugih autora i da neću (auto)plagirati znanstvene i stručne radove, kao ni mrežne stranice. Također potvrđujem kako ni jedan dio doktorske disertacije nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši ničija autorska prava.
3. Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da bez prethodne suglasnosti voditelja studija neću objavljivati niti stavljati drugima na raspolaganje svoju doktorsku disertaciju ili dijelove doktorske disertacije izrađene u okviru poslijediplomskog interdisciplinarnog sveučilišnog studija Kulturologija, smjer: **Menadžment u kulturi, umjetnosti i obrazovanju** u Doktorskoj školi Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
4. Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sadržaj elektroničke inačice doktorske disertacije u potpunosti odgovara sadržaju obranjene i nakon obrane uređene disertacije.
5. Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moja doktorska disertacija u digitalnom repozitoriju Doktorske škole Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Narodne novine broj 123/03., 198/03., 105/04., 174/04., 2/07.-Odluka USRH, 46/07., 45/09., 63/11., 94/13., 139/13., 101/14.-Odluka USRH i 60/15.-Odluka USRH).

Student/-ica

U Osijeku, _____ godine.

(potpis)

SAŽETAK

Svakodnevno se može svjedočiti raznim oblicima kriza, nesreća i katastrofa. Promatranjem okruženja i praćenjem promjena moguće je predvidjeti pojedine krize, no svaka kriza, nesreća ili katastrofa jedinstvena je po specifičnim okolnostima te je iznimno teško stvoriti jednoobrazan način svladavanja takvih situacija koje zahvaćaju različita područja života i djelovanja. Muzej je kao baštinska ustanova i ustanova identiteta upravo primjer isprepletenosti materijalnoga i nematerijalnog, odraz povijesnih i suvremenih zbivanja i utjecaja. Primjenom spoznaja kriznoga menadžmenta muzeja na slučaj Gradskoga muzeja Vukovar, predstavljena je uloga muzeja u specifičnim društveno-političkim okolnostima, odnosno uloga muzeja u ratnim i poslijeratnim okolnostima, u razdoblju od 1991. do 2015. godine; pri čemu je razdoblje od 1991. do 2014. godine promatrano kroz prizmu kriznoga menadžmenta muzeja, a od 2014. kao razdoblje menadžmenta muzeja u postkriznim, stabilnim okolnostima. Dio istraživanja obuhvatio je i javnu sliku vukovarskoga muzeja kroz percepciju muzejskih djelatnika te analizu objava posjetitelja preko stranice na jednoj društvenoj mreži i na jednome portalu. U disertaciji su izneseni prikaz i analiza aktivnosti prema *Kalendarima događanja* od 1991. do 2015. godine, iz kojih je vidljivo kako su se u Gradskom muzeju Vukovar, uz obnovu muzejskih prostora, paralelno veoma intenzivno provodile i raznovrsne muzejske aktivnosti te se na taj način pridonosilo (i još uvijek pridonosi) revitalizaciji kulturnoga identiteta cijeloga područja, jer je revitalizacija identiteta kao proces dugotrajnija negoli je to obnova muzejskih prostora i zgrada. Tako se znanstveni doprinos, proizašao iz ovoga znanstvenog istraživanja obnove i razvoja aktivnosti muzeja na primjeru Gradskog muzeja Vukovar, odnosi na prikaz uloge muzeja u specifičnim društveno-političkim okolnostima te na oblikovanje modela za krizni menadžment muzeja i na menadžment muzeja u postkriznim, stabilnim okolnostima na interdisciplinaran način – povezujući u primijenjenome načinu dvije discipline: menadžment i etnologiju/kulturnu antropologiju.

Ključne riječi:

Gradski muzej Vukovar, krizni menadžment muzeja, menadžment muzeja u postkriznom okruženju, muzejske aktivnosti, kulturni identitet, javna slika muzeja

SUMMARY

We witness various forms of crises, accidents, and catastrophes every day. It is possible to predict specific crises by observing the surroundings and observing the changes that have occurred, but each crisis, accident and catastrophe is nevertheless unique due to the specific circumstances in which they occur. It is therefore extremely difficult to adopt a uniform solution of dealing with such situations, as they encompass different aspects of life and different activities. The Museum, as a cultural heritage institution and as an identity institution, is an example of how the material and the intangible can be intertwined, a reflection of historical as well as current events and influences. By applying museum crisis management knowledge in the case of Vukovar Municipal Museum, a presentation was made on the museum's role in the specific social circumstances during the war and the period after the war, from the year 1991 to 2015. The period from 1991 to 2014 was observed through the lens of museum crisis management, and the period from 2014 onward as a period of museum management during post-crisis, stable circumstances. A part of this research relates to the public image of the Vukovar Museum, both through the perception of the workers of the Museum, as well as the analysis of visitors' posts on social media pages, as well as posts on a web portal. It is apparent from the display and analysis of activities in the dissertation, based on the *Events Calendar* from year 1991 to 2015, that the Vukovar Municipal Museum has, in addition to the restoration of museum premises, worked intensively on various museum activities. In this way, the Museum has contributed (and continues to contribute) to the revitalisation of the entire area's cultural identity, as identity revitalisation is a process that lasts longer than the restoration of museum premises and buildings. Thus, the scientific contribution of this research of restoration and development of museum activity, on the example of Vukovar Municipal Museum, relates to the display of the museum's role in specific social circumstances. It also relates to the creation of a museum crisis management model, and the management of the museum in post-crisis, stable circumstances in an interdisciplinary way; properly connecting two disciplines - management and ethnology, as well as cultural anthropology.

Key words:

Vukovar Municipal Museum, museum crisis management, museum management in a post-crisis environment, museum activities, cultural identity, public image of the Museum

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1. 1. Problemi i predmet istraživanja.....	3
1. 2. Hipoteze	11
1. 3. Svrha i ciljevi istraživanja	12
1. 4. Pregled dosadašnjih istraživanja	12
1. 5. Metodologija znanstvenog istraživanja	16
2. Krizni menadžment muzeja.....	21
2. 1. Menadžment u kulturi i menadžment muzeja	21
2. 1. 1. Strateški plan i program javnih ustanova u kulturi – muzeja	26
2. 1. 2. Kulturna politika i stanje kulture u Republici Hrvatskoj	28
2. 2. Definicija krize i kriznog menadžmenta	38
2. 3. Faze krize	44
2. 4. Strategije za rješavanje kriznih situacija	48
2. 4. 1. Zakonska regulativa za muzeje u kriznim situacijama.....	54
2. 5. Pregled dosadašnjih istraživanja o menadžmentu muzeja u kriznim situacijama u Hrvatskoj	56
2. 6. Krizni menadžment i komunikacija kao ključan faktor odnosa s javnošću	61
2. 7. Menadžment muzeja u postkriznom okruženju.....	63
2. 8. Definiranje kriznog menadžmenta muzeja u Republici Hrvatskoj	65
3. Prikaz i analiza muzejskih aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar	67
3. 1. Djelovanje Gradskog muzeja Vukovar u progonstvu (od 1992. godine do 1997. godine).....	70
3. 1. 1. Uloga organizatora/suorganizatora.....	70
3. 1. 2. Rezultati analize <i>Kalendara događanja</i> u razdoblju od 1992. godine do svibnja 1997. godine	76
3. 2. Obnova i razvoj aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar nakon mirne reintegracije (od 1997. godine do 2014. godine).....	83
3. 2. 1. Uloga organizatora/suorganizatora.....	83
3. 2. 1. 1. Vukovarske adventske svečanosti	84
3. 2. 1. 2. Nebo nad Vukovarom	91
3. 2. 1. 3. Festival komorne glazbe.....	93
3. 2. 1. 4. Memorijal Stjepana Petrovića	95
3. 2. 1. 5. Noć muzeja.....	96
3. 2. 1. 6. Pregled ostalih muzejskih aktivnosti kroz godine	98
3. 2. 2. Uloga sudionika.....	119
3. 2. 3. Uloga domaćina.....	124
3. 2. 4. Uloga kroničara	128

3. 2. 5. Kombinirana uloga	130
3. 2. 5. 1. Međunarodni dan muzeja, 18. svibnja	130
3. 2. 5. 2. Obilježavanje Dana sjećanja na žrtvu Vukovara – 18. studenog	133
3. 2. 5. 3. Festival glumca	136
3. 2. 5. 4. Lutkarsko proljeće	137
3. 2. 5. 5. Vukovarski film festival	138
3. 2. 5. 6. Muzejska udruga istočne Hrvatske	139
3. 2. 6. Rezultati analize <i>Kalendara događanja</i> u razdoblju od svibnja 1997. godine do početka 2014. godine.....	140
3. 3. Djelovanje Gradskog muzeja Vukovar u postkriznom razdoblju (od 2014. godine do 2015. godine).....	147
3. 3. 1. Uloga organizatora/suorganizatora (od 2014. godine do 2015. godine)	147
3. 3. 1. 1. Vukovarske adventske svečanosti	147
3. 3. 1. 2. Festival komorne glazbe.....	149
3. 3. 1. 3. Noć muzeja.....	149
3. 3. 1. 4. Pregled ostalih muzejskih aktivnosti kroz godine (od 2014. do 2015. godine)	150
3. 3. 2. Uloga sudionika (od 2014. godine do 2015. godine)	151
3. 3. 3. Kombinirana uloga (od 2014. godine do 2015. godine)	152
3. 3. 3. 1. Međunarodni dan muzeja – 18. svibnja	152
3. 3. 3. 2. Obilježavanje Dana sjećanja na žrtvu Vukovara – 18. studenog	152
3. 3. 3. 3. Lutkarsko proljeće	153
3. 3. 3. 4. Vukovarski film festival.....	153
3. 3. 3. 5. Muzejska udruga istočne Hrvatske	154
3. 3. 4. Rezultati analize <i>Kalendara događanja</i> u razdoblju od početka 2014. godine do kraja 2015. godine	155
3. 3. 5. Prikaz vrste i udjela aktivnosti kroz ulogu organizatora Gradskog muzeja Vukovar u razdoblju od 1991. godine do 2015. godine	156
3. 4. Djelovanje Gradskog muzeja Vukovar u razdoblju od 2016. godine do 2018. godine	158
3. 4. 1. Obilježja promjena	159
3. 4. 2. Vrste promjena te upravljanje promjenama u muzejima.....	162
3. 4. 3. Primjer promjena koje je proveo Gradski muzej Vukovar u razdoblju od 2016. godine do 2018. godine	163
4. Javna slika muzeja i kulturni identitet.....	166
4. 1. Kulturni identitet i menadžment muzeja	166
4. 2. Korelacija javne slike muzeja i kulturnog identiteta.....	175
4. 2. 1. Muzejska komunikacija.....	175
4. 2. 2. Muzejski marketing i javna slika muzeja	177

4. 2. 3. Javna slika Gradskog muzeja Vukovar	178
4. 2. 3. 1. Kulturno-povijesni čimbenici koji utječu na javnu sliku Gradskog muzeja Vukovar	179
4. 2. 3. 2. Oblikovanje javne slike Gradskog muzeja Vukovar kroz percepciju stručnog muzejskog osoblja	184
4. 2. 3. 3. Oblikovanje javne slike Gradskog muzeja Vukovar kroz društvenu mrežu Facebook i portal Trip Advisor	188
5. Zaključak	192
6. Popis literature i izvora	197
7. Prilozi	215
7. 1. Popis grafikona.....	215
7. 2. Popis fotografija	215
7. 3. Popis karata	217
7.4. Popis ilustriranih prikaza	217
8. Životopis autorice.....	218

1. Uvod

Neizostavna tema svakidašnjih razgovora posljednjih godina u Republici Hrvatskoj bile su migracije, to jest odlazak mladih obrazovanih ljudi zbog nezaposlenosti i nezadovoljstva kvalitetom života te općom društvenom situacijom. Uz podatke Državnoga zavoda za statistiku za razdoblje od 2016. godine do 2019. godine, koji govore o rastućoj emigraciji, otegotnim faktorima možemo pribrojiti i one nedavne – situaciju globalne pandemije, kao i zagrebački potres u ožujku 2020. godine sa zasigurno destabilizirajućim utjecajem na društvenu stabilnost i prosperitet. Viševrsni su razlozi zbog kojih ne bi bilo pesimistično postavljati pitanje nalazi li se hrvatsko društvo u krizi i od kada.

Autorica disertacije u svome je stručnom radu po prvi put pojam krize analizirala 2011. godine prilikom sudjelovanja na 2. znanstveno-stručnom skupu „Tradicijom usprkos krizi – može li se?“ s izlaganjem Narodna medicina vinkovačkog kraja (Otok, Komletinci)¹. Kroz izlaganje je predstavljena uloga etnologa u kreiranju ponude kulturnoga turizma temeljene na kulturnoj baštini. Istraživanje provedeno za potrebe toga izlaganja bilo je i motivator traženja odgovora na pitanje – imaju li etnolozi ulogu u razvoju društva i koja je to uloga? Navedeno se pitanje ponavljalo nebrojeno puta i bilo prisutno i kod odabira studija – čemu studirati etnologiju i kulturnu antropologiju, jer kome treba kultura? Ovo je pitanje autoricu nastavilo pratiti i tijekom prvih godina rada u muzejskoj struci.

Tijekom preddiplomskoga i diplomskoga studija etnologije i kulturne antropologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu autorica je tragala za „rješenjem“ i promišljala kako nadograditi stečena znanja i s kojom znanošću ih je moguće povezati. „Rješenje“ se pojavilo pri kraju diplomskoga studija kroz saznanje o pokretanju poslijediplomskoga interdisciplinarnoga doktorskoga studija „Kulturologija“ na Doktorskoj školi Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Pročitavši *Vodič za studente poslijediplomskog sveučilišnog studija „Kulturologija“*,² autorica se odlučila za nastavak obrazovanja u tome području; (kao i kod odabira smjera preddiplomskog i diplomskoga studija, tako je i prilikom odabira doktorskoga studija ta odluka od strane autoričina okruženja smatrana „neobičnom“). Na navedenom studiju autorica je potkraj 2012. godine upisala smjer „Menadžment u kulturi, umjetnosti i obrazovanju“. Daljnje iskustvo stjecala je kroz volontiranje u Muzeju Slavonije u Osijeku, zatim kao suradnica za europske projekte u lokalnoj akcijskoj grupi Srijem u Lovasu te kroz

¹ Skup je održan u Vinkovcima u organizaciji Zajednice kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije.

² Izvor: <http://www.unios.hr/doktorska/studiji-doktorske-skole/doktorski-studij-kulturologije/doktorski-studij-kulturologije-vodic-kroz-studij/>, zadnje pregledano 25. lipnja 2020.

jednogodišnje stručno osposobljavanje za kustosa etnologa u Gradskom muzeju Vukovar. Potonje je utjecalo na izbor teme doktorske disertacije, ali i pružilo djelomičan odgovor na pitanje o smislenosti rada u korist kulture zajednice i društva.

Osim navedenoga, na takav je ishod utjecala i sasvim specifična povijest muzeja, poglavito njezin dio koji se odnosi na nedavno ratno stradavanje uslijed velikosrpske agresije, no i uspješno očuvanje njegove misije kroz progonstvo. Gradski muzej Vukovar Republike Hrvatske od svojega je osnutka 1946. godine u doba bivše Jugoslavije do danas, kroz rad stručnjaka usmjeren na prikupljanje, stručno istraživanje i obrađivanje kulturne baštine vukovarskoga područja prezentirane kroz brojne izložbene, edukativne, izdavačke i manifestacijske aktivnosti, doprinio oblikovanju kulturne slike, ne samo lokalnoga, već i šireg prostora. Na djelovanje i razvoj aktivnosti vukovarskog muzeja utjecala su brojna društveno-politička zbivanja devedesetih godina 20. stoljeća, okrunjena agresijom uslijed koje je stanovništvo Vukovara stradalo, bilo prognano i pristupilo obrambenom Domovinskom ratu. Vukovarsko-srijemska županija, pogotovo vukovarsko područje, tada su pretrpjeli teška stradavanja uz velik broj ljudskih žrtava, a uz genocidna, kulturocidna, urbocidna i ekocidna razaranja na razini cijele Republike Hrvatske, u ovoj regiji Hrvatske najvidljiviji je gubitak stambenoga fonda, infrastrukture i gotovo cjelokupnoga gospodarskog potencijala grada Vukovara.³ Tijekom obrane Republike Hrvatske došlo je do prekida redovne djelatnosti ustanova u Republici Hrvatskoj, a nakon sveobuhvatne pljačke vukovarskih zbirki i fondova, kao i onih na širem hrvatskom području, sve ustanove od kulturnoga značaja za baštinu preseljene su u Zagreb. Možda je najpregnantniji opis širega kronološkog konteksta vukovarske obrambene bitke onaj sociologa Žanića u kojemu se o vukovarskoj bitki govori kao '*...najznačajnijoj bitki u vrijeme rata u Hrvatskoj, koji je potrebno promatrati u kontekstu sukoba koji se vodio prilikom raspada Jugoslavije. Raspad Jugoslavije poklapa se s raspadom komunističke ideologije i organizacijskog sustava koji je dominirao Istočnim blokom, ali je određen i nekim unutarnjim faktorima koji su doveli do toga da bude obilježen ratnim sukobima. Rat je prvo izbio u Sloveniji (lipanj – srpanj 1991.), potom u Hrvatskoj (1991. – 1995.) te u Bosni i Hercegovini (1992. – 1995.).*'⁴

U razdoblju od 18. studenog 1991. godine, kada Vukovar dolazi u okupatorske velikosrpske ruke, sve do 1998. godine rad vukovarskog muzeja vezan je za progonstvo njegovih stručnjaka u Zagrebu. Proces mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja koji je

³ Usp. Jerković, Nenad: *Informacija o obnovi i razvoju grada Vukovara*, Republika Hrvatska Vukovarsko-srijemska županija Upravni odjel za gospodarstvo, Vukovar, 2012., str. 3.

⁴ Žanić, Mateo: *Kultura sjećanja između emocija i institucija*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2017., str. 67.

završio 15. siječnja 1998. godine omogućio je i povratak Gradskog muzeja Vukovar u njegove matične prostore. Muzej je djelovao tijekom progonstva, održavajući aktivnosti i pripremajući se za povratak. Nakon povratka su uz financijsku pomoć državnih, županijskih i gradskih sredstava nastavljene njegove aktivnosti u razrušenim prostorima. S ciljem održivoga očuvanja kulturne baštine podržanog Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske (1999. godine)⁵ pokrenut je projekt „*Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok-Vukovar-Vučedol*“ koji su sufinancirali Vlada Republike Hrvatske i Razvojna banka Vijeća Europe te je za njegovo ostvarenje bilo predviđeno minimalno četiri godine (2005. godine do 2008. godine). Projektne aktivnosti vezane uz obnovu kompleksa razrušenoga Dvorca Eltz do 2015. godine većinom su bile završene. Uz provedbu Projekta, Gradski muzej Vukovar paralelno je bio centar provođenja muzejskih aktivnosti, kako u progonstvu, tako i pri povratku, pridonoseći na taj način kontinuirano revitalizaciji kulturnoga identiteta cijeloga područja, procesa dugotrajnijeg od same fizičke obnove prostora i zgrada.

Na primjeru vukovarskoga muzeja moguće je tvrditi da je kultura održiva, a rad u kulturi ponekad poguban, opasan, ali čak i tada moguć i nužan za održivost baštine, kao odgovor na bilo koju krizu. U analizi ove disertacije rad vukovarskog muzeja izabran je kao eklatantan hrvatski primjer kriznoga menadžmenta u kulturi, iako je nužno istaknuti da se u ovoj disertaciji njegove aktivnosti promatraju kroz prizmu kriznoga menadžmenta, dok su se u trenutku odvijanja događale spontano; pod pritiscima ratnih zbivanja.

1. 1. Problemi i predmet istraživanja

Kako je doktorska disertacija nastajala u okviru interdisciplinarnoga studija, namjera je bila povezati dvije znanstvene discipline, odnosno prikazati kroz primijenjeni način kako povezati ekonomsko područje menadžmenta s etnologijom i kulturnom antropologijom.

Etnologija je znanost koja proučava društva i kulture, a svaki pojedinac unutar društva ima identitet – individualnu karakteristiku, odnosno osobinu po kojoj je osoba znana ili prepoznatljiva.⁶ Identitet je privlačnost, odnosno povezanost između onih koji se jednako identificiraju, točnije, on je veza koja drži neki kolektiv na okupu, a isključuje druge koji ne ispunjavaju kriterije pripadanja.⁷ Zajednice i identitete prema Assmannu (2006: 48) i Nori (2006: 32) oblikuju društvena sjećanja koja se stvaraju artikulacijom, to jest određenom

⁵ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/1999)

⁶ Anić, Vladimir: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2007., str. 140.

⁷ Mesić, Milan: *Multikulturalizam: društveni i teorijski izazovi*, Školska knjiga, Zagreb, 2006., str. 281.

reprezentacijom prošlosti.⁸ Konstruiranu sliku prošlosti mi danas nazivamo pamćenjem, dok je Nora definira kao povijest.⁹ *'Budući da pamćenje više ne postoji, moderna su društva stvorila mjesta pamćenja, hiperrealne „materijalne, simobličke i funkcionalne prostore“ (Nora 2006: 46) u kojima se reprezentira prošlost. Muzeji su jedno takvo mjesto pamćenja.'*¹⁰

Još od osnivanja prvih muzeja kao javnih ustanova u kulturi nemoguće je odvojiti muzeje od područja ekonomije i njezina potpodručja menadžmenta, jer se muzejima upravlja, u njima se planira, organizira rad, postoje zaposleni djelatnici i sve ostalo što je vezano uz rad jedne ustanove; a znanja iz menadžmenta mogu pomoći da se dosadašnji načini upravljanja muzejima učine kvalitetnijima. Dakle, radi se o procesu upravljanja kao skupu određenih znanja, vještina i kreacija.¹¹

Iako se počeci razvoja menadžmenta u kulturi na svjetskoj razini vežu uz sam kraj 60-tih godina 20. stoljeća,¹² u hrvatske muzeje termin menadžmenta muzeja vrlo sporo ulazi, pa se tako i danas nerijetko susreće otpor prema upotrebi takve terminologije. S obzirom na rijetku upotrebu termina *krizni menadžment muzeja* u hrvatskoj stručnoj literaturi, autorica je imala dodatan poticaj za odabir teme disertacije, potaknuta i činjenicom da je tijekom treće godine doktorskog studija bila na stručnom osposobljavanju u Gradskom muzeju Vukovar. Namjera je disertacije na primjeru vukovarskoga muzeja utvrditi povezanost kriznoga menadžmenta s revitalizacijom kulturnoga identiteta područja zahvaćenoga ratnim stradavanjima.

Tematika kriznih situacija slabo je zastupljena u literaturi, iako je sličnih primjera bilo;¹³ a i množina današnjih ratnih sukoba na svjetskoj razini dovodi svjetske muzeje u uvjete kriznoga menadžmenta. Istraživanjem se u ovoj disertaciji prati razvojni put ponovne uspostave rada vukovarskoga muzeja u Dvorcu Eltz i njegova uloga u revitalizaciji kulturnoga identiteta vukovarskoga područja. Posljedično će to omogućiti utvrđivanje načina na koji se stvarala i oblikovala javna slika o Muzeju u razdoblju obuhvaćenom istraživanjem – od 1991. godine do 2015. godine. Za ovo je istraživanje kao primjer odabran upravo vukovarski muzej, jer se uvidom u *Kalendare događanja* može utvrditi kronološki prikaz zbira raznih aktivnosti koje su dovele do široke prepoznatljivosti Muzeja kao primjera uspješne ponovne uspostave

⁸ Preuzeto iz Đurin, Sanja: Konstrukcija društvenog sjećanja u muzejima regije Magallanes u Čileu, *Studia Ethnologica Croatica*, vol. 26., No.1; 2014., str. 73; Assmann 2006: 48 i Nora 2006: 32.

⁹ Preuzeto iz Đurin, op. cit., str. 74; Nora 2006: 23

¹⁰ Đurin, op. cit., str. 74.

¹¹ Usp. Antolović, Jadran: *Menadžment u kulturi*, Hadrian d. o. o. Zagreb, 2009., str. 19.-27..

¹² Više o menadžmentu u kulturi u potpoglavlju 2. 1. *Menadžment u kulturi i menadžment muzeja* ove disertacije.

¹³ Vidi potpoglavlje 2. 5. *Pregled dosadašnjih istraživanja o menadžmentu muzeja u kriznim situacijama u Hrvatskoj* ove disertacije.

rada nakon rada u progonstvu uslijed ratnog razaranja. Djelovanje Muzeja bilo je prekinuto velikosrpskom agresijom koja je uzrokovala stradavanja genocidnoga obrisa po cijeloj Republici Hrvatskoj ostavljajući zgarišta, gubitke ljudstva i uzrokujući obrambeni Domovinski rat u trajanju od pet godina.¹⁴ Dugotrajno ratno razaranja odrazilo se na materijalno i nematerijalno,¹⁵ što je naročito vidljivo na primjeru Muzeja kroz čije se razaranja razaralo mjesto pamćenja, a samim time i identitet zajednice.¹⁶ Međunarodno predstavljanje hrvatske ratne zbilje zarana je podržavalo i financiralo fiksirane narative zajednica izjednačenih krivnji te je u slučaju Vukovara (uobičajeno i u drugim slučajevima) potiskivana istina o stradavanju većinskoga hrvatskog naroda koji je još od dana 'mirne reintegracije' bio stožerno orijentiran na oprost, pa čak i pod cijenu vlastitoga memoricida.¹⁷ U ovome je kontekstu važno naglasiti da su i domaći psiholozi bili pod utjecajem anglosaksonskoga postmodernističkog modela koji je obrambene ratove ovih prostora, od Republike Hrvatske do Bosne i Hercegovine, svrstavao pod model izazova rekonstruiranih/dekonstruiranih zajednica.¹⁸ U analitikama socioloških, antropoloških i rijetkih psiholoških pristupa bilo je razvidno i puno ranije da se povjerenje izgubljeno protjerivanjem, ubijanjem i simboličnim 'odstrelom' većinskoga dijela zajednice mora promatrati u širem kontekstu međunarodno manipuliranih politika s ciljem izjednačavanja krivnje svih strana na prostorima bivše Jugoslavije,¹⁹ proizvodnje praksi posramljivanja,²⁰

¹⁴ Rogić Nehajev, Ivan: *Smaragdni brid: Vukovar 91, i hrvatski identitet*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1998., 185 stranica.

Rogić, Ivan et al.: *Progonstvo i povratak: psihosocijalne i razvojne odrednice progonstva i mogućnosti povratka hrvatskih prognanika*, SysPrint, Zagreb, 1995., 326 stranica.

¹⁵ Tijekom Domovinskog obrambenog rata područje istočne Hrvatske pretrpjelo je nemjerljive posljedice u nematerijalnom aspektu kulturne baštine, Mete su bile crkve, muzeji groblja, knjižnice (Špoljar Vržina). Ovaj 'obrazac' nas povezuje i s razdobljem kakvo je uslijedilo nakon Drugog svjetskog rata kada su brojni običaji javnoga karaktera bili zabranjivani, a naročito ako su bili povezani s radom crkve. Jedan takav primjer zabilježen je i kroz etnografsko istraživanje u selu Drenovci, vezano uz blagdan Brašančeva (Mišetić, Martina: Brašančevo u Drenovcima, *Hrašće – časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest*, Vol. 21, No. 49, 2017., str. 31. –42.)

¹⁶ Špoljar-Vržina, Sanja. : Prilog antropologijskih promišljanja – identiteti Vukovara iz očista domaćih i svjetskih eksperata savjesti i morala, *Vukovar – hrvatska baština i perspektive razvoja*, ur. Dražen Živić i Ivana Žebec, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb-Vukovar, 2 0 0 7 . , s t r . 125.–146.

¹⁷ Špoljar-Vržina, Sanja: Mirna reintegracija, nemoralna 'pravda', nemirna međunarodna svijest – prilog antropologiji Vukovara, *Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: očekivanja, učinci, perspective*, ur. Dražen Živić i Sandra Cvikić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb – Vukovar, 2 0 1 0 , 115. –132.

¹⁸ Stover, Eric i Harvey M. Weinstein: *My Neighbour, My Enemy: Justice and Community in the Aftermath of Atrocity*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, str. 349.

¹⁹ Rogić, Ivan: Vukovar 1991. – otisci uporabe konstrukcijskih pravila drugojugoslavenskog poretka, *Vukovar 91' – istina i/ili osporavanje (između znanosti i manipulacije)*, ur. Dražen Živić, Sanja Špoljar Vržina, Vinicije B. Lupis i Sandra Cvikić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb-Vukovar, 2013., str. 11.–32.

²⁰ Špoljar Vržina, Sanja: Between the Anthropology of Vukovar and Anthropology of Law: Answering Finkelkraut's Question About Being a Croat, *Što je Vukovar Hrvatskoj i Europi?*, ur. Dražen Živić, Ivana Žebec Šilj i Vine Mihaljević, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb-Vukovar, 2016., str. 23.

zaborava.²¹ U prilog nalazima ovih analiza govori i činjenica da su u psihološkoj studiji longitudinalnoga karatera autori Čorkalo Biruški i Ajduković korigirali vlastite postavke ishodišta o očekivanjima rekonstrukcije zajednice. Iako studija nije uvažavala multietničnost, većinsku braniteljsku populaciju i pristran utjecaj međunarodne zajednice, autori u svojim kasnijim radovima korigiraju anglosaksonski model baziran na postojanju međunacionalne mržnje i s opažanjem da unutar zajednice ne postoji mržnja, nego patnja,²² na što se nadovezuje iskustvo autora nakon sedam godina terenskoga rada i zablude o ubrzavanju procesa pomirenja. Psihologinja Čorkalo zaključuje *'...Stoga su, nakon takvih povreda, preuranjene inicijative »pomirenja« bile osuđene na neuspjeh. Preskočen je, naime, čitav jedan proces – proces oporavka pojedinaca, zajednica i društva.*²³ Autori pojam 'pomirenja' vezuju uz odnos među pojedincima, dok *'je na grupnoj razini nakon sukoba primjerenije govoriti o socijalno rekonstrukcijskim procesima u zajednici ili procesima obnove socijalnih odnosa (koji mogu, ali ne moraju, rezultirati pomirenjem).*²⁴ No, isti autori u sedam godina longitudinalnoga istraživanja ne propituju dvoznačnost riječi 'rekonstrukcija', ovisno o pripadanju agresorskom ili stradalničkom dijelu zajednice, kojega su braniteljske obitelji dio.²⁵ Ovdje se nadovezuje i pitanje o muzeju kao mjestu procesa pomirbe. Da bi došlo do pomirenja, potrebno je najprije utvrditi uzroke koji su doveli do sukoba, ustanoviti uloge obje strane u sukobu, a tek zatim govoriti o procesu pomirbe. Hrvatski prognanici, kasnije povratnici u Vukovar, svjedoče do današnjih dana da se 'sukob' prečesto pripisivao onima koji su najviše nastradali.

O problematici statusa hrvatskih prognanika zarana govore Rogić i suradnici, opisujući ga u prostoru *'međunarodnopravnog i institucijskog vakuuma,*²⁶ kao i primjećujući da *'međunarodna zajednica nema predviđene instrumente za rješavanje njihova ukupnog prognaničkog problema,*²⁷ ističući Republiku Hrvatsku kao najzanteresiraniju za njegovo rješavanje.²⁸ Uključenost treće strane u proces revitalizacije istine te utjecaj na međunacionalne odnose spominje i sociolog Žanić, pritom misleći na Međunarodni sud u

²¹ Rogić, Ivan: Vukovar 91. i praksa protudruštva, *Vukovar 91 – Međunarodni odjeci i značaj*, ur. Josip Jurčević, Dražen Živić i Bruna Esih, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2004, str. 147.–158.

²² Usp. Čorkalo Biruški, Dinka i Ajduković, Dean: Od dekonstrukcije do rekonstrukcije traumatizirane zajednice: primjer Vukovara, *Revija socijalne politike*, god. 16, br. 1, 2009., str. 4.

²³ Čorkalo Biruški, Dinka i Ajduković, Dean: Separate schools – a divided community: The role of school in post-war social reconstruction, *Review of Psychology*, Vol. 14, No.2, str. 93.–108.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Špoljar-Vržina: *Anthropology of Vukovar and Croatian Homeland War*, prepared for press, forthcoming.

²⁶ Rogić, Ivan et al.: *Progonstvo i povratak: psihosocijalne i razvojne odrednice progonstva i mogućnosti povratka hrvatskih prognanika*, op. cit., str. 45

²⁷ Ibidem., str. 46.

²⁸ Ibidem.

Haagu kao treću stranu.²⁹ Procesi pomirbe i razrješavanje, eufemistički rečeno, 'tenzija' među identitetima prisutni su i danas, a nalazi li se njihovo uspješno razrješenoje u poslijeratnom dijalogu i u upravljanju ustanovama u kulturi? Da bi se dao odgovor na ovo pitanje, potrebno se vratiti nekoliko koraka unazad i postaviti pretpitanje – koji su uzroci današnjega pojavljivanja sukoba, odnosno postojanja 'tenzija'? Odgovor na ovo nalazi se u radu antropologinje Špoljar Vržine koja govori o prešućivanju, jer *'...Službene (povijesne) interpretacije na koje smo ugodno naviknuli ne navode na razlučivanje dobra od zla, zdravog od nezdravog, istine od laži. Tako u i oko slučaja Vukovara, postoji stvarnost koju je najzdravije osvijestiti do kraja, nakon što je postala doslovno vidljiva 27. rujna 2007. godine u Haagu, no to nije lako kada ne samo da postoje hibernirani kriteriji razaznavanja prave istine, već oni traju na čuđenje mnogih kontinuirano, šesnaest godina i više. Stvarnost koju proživljavamo povezana je s pokušajem prešućivanja, potiskivanja, premještanja, invertiranja i na kraju potpune negacije istine – odnosno značajno sintagmatski izrečeno i bliže službenoj psihodinamskoj terminologiji – pokušajem mijenjanja kolektivne svijesti, u skladu sa mehanizmima prilagođavanja „istine“ lažnom virtualnom realitetu.*³⁰ Ista autorica ističe ulogu Haškoga suda, kao onoga koji utvrđuje istinitost događaja vezanih uz Domovinski rat i pri čemu dolazi do posramljivanja žrtve i vođenja politike ekvilibrija krivnje u svrhu učenja demokracije.

Dakle, uz prethodno navedeno, jedan od uzroka današnjega stanja tenzija dugotrajna je šutnja o pojedinim događajima, sve sa svrhom postizanja „mira“ koji očigledno nije postignut. O sukobu u hrvatskom društvu govori autor Županov,³¹ pritom misleći na sukobe na mikrosocijalnoj razini koja je i najrazornija razina. *'Rješavanje tog konflikta pretpostavlja novu akomodaciju (suživot) na mikrorazini. Međutim, pitanje je kako i da li se to sada uopće može postići. Stoga je dalja hipoteza da je proces akomodacije u ratu i neposredno nakon njega teško ostvariv.*³²

Analogiju stanju nastalom nakon Domovinskoga rata nalazimo i u desetljećima nakon Drugoga svjetskog rata kada brojne etnografske teme nisu istraživane, o čemu piše autorica Rihtman-Auguštin („Etnologija socijalizma i poslije“, 1992.).³³ Naime, radi se o temama koje

²⁹ Usp. Žanić: *Kultura sjećanja između emocija i institucija*, op. cit., str. 210.

³⁰ Špoljar Vržina, Sanja: *Hrvatski domovinski rat i prakse posramljivanja – antropološki osvrt, Demografski kontekst i sociokulturne posljedice Hrvatskoga domovinskog rata*, ur. Dražen Živić, Ivana Žebec, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar - Područni centar Vukovar, Zagreb - Vukovar, 2009., str. 246.

³¹ Županov, Josip: *Hrvatsko društvo danas – kontinuitet i promjena, Politička misao*, god. 48, br. 3, 2011, str. 145. –163.

³² Ibidem., str. 152.

³³ Rihtman-Auguštin: *Etnologija socijalizma i poslije, Etnološka tribina*, Vol.22, No.15, 1992., str. 81. –89.

su vezane uz *'potiranje tradicija, zatim nacionalna obilježja hrvatske tradicijske kulture i folklora, istraživanje etnosa i mentaliteta. Pučka pobožnost i dekristijanizacija narodne kulture također nisu proučavane.*³⁴

Osim u ratno vrijeme, identitet je ugrožen i u današnje vrijeme te *'nije slučajno što su identiteti postali problematični u moderno doba. A to pak znači da je moderna nositelj promjena koje izravno štete identitetima. Ta promjena ponajprije je vezana uz rast individualizma čiji korijeni sežu do filozofa Descartesa.*³⁵ Benoist zaključuje da će *'identiteti ostati ugroženi sve dok ne preispitamo svoje otuđene živote, živote u skladu s kapitalističkim mentalnim sklopom, sklopom neograničenog ekonomskog rasta i neograničene potrošnje.*³⁶

Tijekom traganja „za sobom“ i oblikovanja svoga identiteta čovjek kao pojedinac kroz sve promjene teži za pripadnošću. Jedna je od osnovnih čovjekovih karakteristika ta da je on društveno biće koje od svoga rođenja biva svrstavano u grupe, odnosno zajednice; počevši od obiteljske, zatim u predškolskom razdoblju u vrtićke grupe, u školskom razdoblju u razrede, u razdoblju rada u kolektive, tijekom cijeloga života u grupe uvjetovane slobodnim aktivnostima itd. U tim zajednicama dijele se isti interesi te se pojedinac osjeća sigurno. No, što se dogodi kada pojedinac doživi promjenu ili, još dalje, kada nastupi kriza koja može i ne mora biti povezana s promjenom? Promjena može biti uvjetovana preseljenjem u drugi grad/državu, promjenu radnog mjesta i radnog okruženja.³⁷

Kad-tad tijekom životnoga puta svaki pojedinac dođe do točke kada se zapita gdje se nalazi i u kojem smjeru treba ići dalje? Tada pronalazi nove puteve i nove zajednice, no zadržava i one iz kojih je potekao te s njima nastoji održavati povezanost. Povezanost se može iskazivati na razne načine – bilo kroz glazbu, ples, govor, kroz pripremu hrane i pića, literaturu, čuvanje pojedinih predmeta itd. Kao etnologinja i kustosica – istraživačica, i prije svega kao promatračica vlastitoga okruženja, autorica disertacije navedeno je uočila nebrojeno puta; te se postavlja pitanje zašto dolazi do toga? Zašto čovjek kao pojedinac traži načine kako ostati povezan s prošlošću, s dobro poznatim? Jer nas to određuje kao osobe, jer određuje našu pripadnost, drugim riječima identitet. A što se dogodi kada sjećanje na pojedine događaje postupno postaje sve bljeđe, što kada predmeti propadnu? Tada se pokazuje da su muzeji najpouzdaniji čuvari naše prošlosti jer u njima se predmeti na najbolje moguće načine zaštićuju od propadanja, a zahvaljujući vođenju muzejske dokumentacije svim su korisnicima

³⁴ Ibidem., str. 81.

³⁵ De Benoist, Alain: Što je to identitet?, *Vijenac*, No. 526, 2014., str. 3.

³⁶ Ibidem, str. 5.

³⁷ Današnje korelacije su i dramatičnije – socijalna izolacija i razbijanje grupa uslijed pandemije, ili život u Zagrebu nakon potresa 22. ožujka 2020. godine.

također uvijek dostupne i informacije. No, što se dogodi kada i taj „čuvar“ strada? Tada je muzej ključan faktor u ponovnoj izgradnji zajednice kojoj muzej pripada.

O ulozi baštine i baštinskih ustanova – muzeja u procesu stvaranja zajedničkoga identiteta na primjeru Europske unije pišu Whitehead, Eckersley, Daugbjerg i Bozoğlu u *Dimensions of Heritage and Memory, Multiple Europes and the Politics of Crisis* (2019.).³⁸ Europska unija u posljednjem je desetljeću zahvaćena krizama, a upravo se u kriznim situacijama propituju identiteti. U svome su istraživanju autori analizirali kako se pri oblikovanju identiteta upotrebljava prošlost, jer je upravo prošlost kroz identitet uzrok društvenih i političkih podjela. Nadalje, razmatrali su koncept gesla Europske unije „ujedinjeni u različitosti“ te prikazali primjere kako taj koncept može imati različita shvaćanja i tumačenja, ovisno o okolnostima upotrebe; a posebice u kriznim situacijama na vidjelo izlaza problematika njegove konstrukcije. Autori zaključuju da baštinske inicijative i muzeji kroz svoje povijesne narative mogu djelovati na sjećanja, jer načini na koje pamtimo određuju naš identitet. Potvrda za takvo stajalište pronalazi se u djelovanju Gradskog muzeja Vukovar, koji je također prolazio kroz kriznu situaciju. Iako je Muzej bio zahvaćen kriznom situacijom, uz velike je napore pokazao da kroz svoje aktivnosti može korisnicima pružiti načine za povezivanje s prošlošću, što za posljedicu ima i preoblikovanje identiteta. Muzej kao mjesto sjećanja stvara osnovu za oblikovanje identiteta za vrijeme trajanja krize i nakon krize, za budućnost. U ovoj će se disertaciji isto tako promišljati o ulozi muzeja u (re)konstrukciji identiteta za vrijeme i nakon krize.

Kroz interdisciplinarnan pristup, povezujući dvije znanstvene discipline: menadžment te etnologiju i kulturnu antropologiju, na temelju iskustva kriznoga menadžmenta koji pomoću instrumenta (muzeja) razrješava probleme vezane uz identitet, nameće se i pitanje – može li menadžment svojim znanjima razriješiti i kriznu situaciju društva (samim time i identiteta) u kojoj se sada nalazimo i koji su to instrumenti kojima se to postiže?

Za izbor teme disertacije poticaj su bile situacije ugrožene kulturne baštine vukovarskog područja koje je bilo zahvaćeno obrambenim ratom 1991. – 1995. godine i poplavom pogođene županijske Posavine (Cvelferije)³⁹ 2014. godine. U oba slučaja bila je

³⁸ Whitehead, Christopher; Eckersley, Susannah; Daugbjerg, Mads i Gönül Bozoğlu: *Dimensions of Heritage and Memory, Multiple Europes and the Politics of Crisis*, 1. izdanje, Abingdon, Oxon; New York, Routledge/Taylor & Francis Group, 2019., 238 stranica.

³⁹ Cvelferija je naziv istočnog dijela županijske Posavine, a potječe iz vremena Vojnih granica kada su Drenovci bili sjedište 12. satnije 7. Brodske graničarske pukovnije. Naziv Cvelferija izvodi se od riječi dvanest (njem. zwölf – dvanaest) te se danas pod tim terminom obuča područje na kojem se rasprostiru tri općine: Drenovci (Drenovci, Račinovci, Rajevo Selo, Đurići i Posavski Podgajci), Vrbanja (Vrbanja, Soljani i Strošinci) i Gunja (Gunja).

ugrožena i uništavana kulturna baština (vukovarski muzej, cvelferijske privatne zbirke i osobni predmeti koji pripadaju tradicijskom i građanskom načinu života) koju se tijekom kriznih situacija spašavalo, a po završetku kriznih situacija nastavilo se s time uz još jači zamah. Analogija koja proizlazi iz ova dva slučaja tiče se odnosa prema kulturnoj baštini, odnosno postavlja se pitanje zašto je u takvim specifičnim situacijama bitno što se događa s materijalnom kulturnom baštinom, to jest zašto ona pobuđuje zanimanje kod pripadnika lokalne zajednice. Odgovor na ovo pitanje proizlazi iz razgovora s djelatnicima ustanova i pripadnicima lokalne zajednice te njihovom povezanošću s baštinom, odnosno poimanjem materijalne kulturne baštine kao dijela kulturnoga identiteta. Identitet, ovisno o aspektu promatranja, može uz sebe nositi atribut; pa se tako pod sintagmom kulturnoga identiteta podrazumijeva identitet određen pripadanjem pojedinca ili zajednice nekoj kulturi.

Vukovarski je muzej pronašao uspješan put prema revitalizaciji kulturnoga identiteta, a Cvelferija je započela s prvim koracima – osnivanjem muzeja i odvijanjem prvih aktivnosti. Dosadašnja znanja o radu vukovarskoga muzeja svakako su bila višestruko korisna tijekom pokretanja Muzeja Cvelferije.⁴⁰ Osnivanje muzeja u vrijeme kada vlada kriza, nakon stradanja područja u poplavi, pokazuje jaču nego ikad potrebu za potvrdom identiteta kroz kulturnu baštinu, to jest pripadnost području – Cvelferiji.⁴¹ Iscrpnijom analizom vukovarskih iskustava postići će se bolje razumijevanje upravljanja muzejima, a samim time i kulturnom baštinom u kriznim situacijama. Isprepletenošću teorijskih, iskustvenih i analitički utvrđenih spoznaja ova doktorska disertacija svojevrsan je pionirski znanstveni zapis 'laobrotarijskog' praćenja uspješnosti održivosti, revitalizacije i očuvanja kulturne baštine.

Nakon uvodnoga poglavlja koje opisuje istraživanje, aktualnost teme istraživanja, metodologiju i znanstveni doprinos istraživanja, u drugom se poglavlju iznose teorijske definicije krize, kriznog menadžmenta muzeja i menadžmenta muzeja u postkriznim/stabilnim okolnostima. Treće poglavlje donosi prikaz aktivnosti vukovarskoga muzeja kroz tri faze: djelovanje Gradskoga muzeja Vukovar u progonstvu (od 1992. godine do 1997. godine), obnova i razvoj aktivnosti Gradskoga muzeja Vukovar nakon mirne reintegracije (od 1997.

⁴⁰ Autorica je u proces osnivanja Muzeja Cvelferije uključena od samog početka, najprije kao volonterka, zatim kao privremena ravnateljica, a trenutno obnaša dužnost ravnateljice.

⁴¹ Uz poplavu je vezana i velika obnova fundusa kulturno-umjetničkih društava Cvelferije kroz projekt Ministarstva kulture Republike Hrvatske (riječ je o sveobuhvatnom projektu čiji je nositelj Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije, a sudjelovali su i Etnografski muzej u Zagrebu, Posudionica i radionica narodnih nošnji te brojni suradnici s terena).

godine do 2014. godine) i djelovanje Gradskoga muzeja Vukovar u postkriznom razdoblju⁴² (od godine 2014. do 2015. godine), pri čemu će biti analizirane muzejske aktivnosti i obnova muzejskih prostora. Na temelju dobivenih podataka pokušat će se dati model za upravljanje muzejima u kriznim i postkriznim situacijama s ciljem što boljšega snalaženja u sličnim situacijama, iako treba uzeti u obzir da je svaka takva situacija jedinstvena po okolnostima odvijanja. Dodatak trećem poglavlju djelovanje je Gradskoga muzeja Vukovar u razdoblju od 2016. godine do 2018. godine, a nastavak je na prvo i glavno istraživanje koje obuhvaća razdoblje od 1991. godine do 2015. godine. Dok je prvo istraživanje obuhvaćalo razdoblje djelovanja Gradskog muzeja Vukovar u progonstvu i vremenu nakon mirne reintegracije te djelovanja u postkriznom razdoblju, ovo drugo provedeno istraživanje nadopuna je koja omogućava uvid u nastavak djelovanja u postkriznom, odnosno stabilnom razdoblju. Četvrto će poglavlje prikazati sintezu aktivnosti promatranih u prethodnom poglavlju, u smislu njihova doprinosa razvoju i oblikovanju javne slike Gradskoga muzeja Vukovar koji je dio kulturnoga identiteta vukovarskog područja. Peto poglavlje bit će posvećeno zaključnim razmatranjima do kojih se došlo proučavanjem teme istraživanja.

1. 2. Hipoteze

Istraživanjem bi se željelo na primjeru Gradskog muzeja Vukovar kroz prizmu kriznog menadžmenta muzeja utvrditi kakvu ulogu ima baštinska ustanova poput muzeja sa svojim aktivnostima u specifičnim društvenim okolnostima te kako se oblikuje javna slika muzeja kroz proučavanje percepcije muzejskih djelatnika. Iz toga proizlaze tri hipoteze:

1. Kvalitativnom i kvantitativnom analizom muzejskih aktivnosti u okviru kriznoga menadžmenta moguće je na primjeru Gradskog muzeja Vukovar utvrditi ulogu muzeja u oblikovanju kulturnoga identiteta vukovarskoga područja, te njegova pozitivnoga djelovanja na učvršćivanje toga identiteta tijekom procesa progona i povratka
2. Korištenjem teorijskih postavki kriznoga menadžmenta za radne zajednice moguće je ocrtni obrazac prvoga hrvatskoga kriznog menadžmenta muzeja

⁴² Postkrizno razdoblje u radu Muzeja, odnosno djelovanje u stabilnim okolnostima, započinje nakon završene obnove prostora i otvorenja druge faze stalnog postava. Naime, pri određivanju razdoblja djelovanja vukovarskog muzeja i faza krize, odrednica je bilo prijeratno stanje. Početkom rata Galerija umjetnina i Zbirka Bauer (smještena u zgradi Diližanske pošte od 1966. godine) su izvan kompleksa Dvorca Eltz, a nakon povratka jedna od zgrada se namjenjuje za stalni postav Zbirke Bauer koji je otvoren početkom 2017. godine. Kako Zbirka Bauer nije prije rata bila smještena u kompleksu Dvorca Eltz – odnosno stanje prije početka krize, tako se njezino otvorenje ne uvrštava u jedan od čimbenika koji utječe na proglašavanje završetka krize.

3. Moguće je provjeriti nepromjenjivost slike javnoga muzeja koja se oblikuje u dinamičnom procesu dijaloga korisnika sa stručnim muzejskim djelatnicima, kao i kroz muzejske aktivnosti, što je bilo izuzetno prisutno u godinama progonstva.

1. 3. Svrha i ciljevi istraživanja

Namjera je disertacije utvrditi način na koji je krizni menadžment povezan s revitalizacijom kulturnoga identiteta područja zahvaćenoga ratnim zbivanjima na primjeru vukovarskoga muzeja. Povezivanjem ekonomije te etnologije i kulturne antropologije moguće je na primjeru rada Muzeja u razdoblju progonstva, mirne reintegracije i postkriznoga razdoblja pokušati izvršiti korekciju termina 'kriza', odnosno definirati model kriznoga menadžmenta za muzeje.

Kroz slučaj vukovarskog muzeja mogu se izvući smjernice za daljnje krizne situacije, što u konačnici i jest završni korak u kriznom menadžmentu – učenje iz iskustva. Iako su rijetke, kada se dogode krizne su situacije vrlo često razorne i ostavljaju duboke posljedice kako na materijalnom, tako i na onom nematerijalnom. Nadalje, djelovanje vukovarskog muzeja pokazuje snagu vodstva u kriznom razdoblju te je i u tom smislu primjer svim drugim muzejima, posebice Muzeju Cvelferije osnovanom 2015. godine koji je analogan u smislu urgentnoga savladavanja krizne situacije, odnosno baštine ugrožene takvom situacijom.⁴³

1. 4. Pregled dosadašnjih istraživanja

Pristup pri izradi disertacije inovativan je u smislu povezivanja dviju disciplina: menadžmenta te etnologije i kulturne antropologije, pa je stoga i takav pristup analizi dosadašnjih istraživanja.

Kod razrade metodologije korištene su metode obiju disciplina, a problematiku interdisciplinarnih istraživanja opisali su autori: Szostak, Gnoli i López-Huertas u *Interdisciplinary Knowledge Organization* (2016.)⁴⁴ te Tobi i Kampen u članku „*Research desing: the methodology for interdisciplinary research framework*“ (2017.).⁴⁵ Za upotrebu i korištenje pojedinih metoda korištena je knjiga *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog*

⁴³ Pri tome je bitno naglasiti da je nemoguće izjednačavati Gradski muzej Vukovar i Muzej Cvelferije, jer je vukovarski muzej prošao dugotrajniju i intenzivniju kriznu situaciju uslijed agresijom napadnute zemlje, dok je Muzej Cvelferije osnovan posljedično nakon krizne situacije.

⁴⁴ Szostak, Rick, Gnoli, Claudio, López-Huertas, María: *Interdisciplinary Knowledge Organization*, Springer International Publishing, Switzerland, 2016., str. 35.–64.

⁴⁵ Tobi, Hilde i Kampen, Jarl K.: *Research desing: the methodology for interdisciplinary research framework, Quality & Quantity, International Journal of Methodology*, Vol. 51, No. 223., 2017., str. 1.–17.

i stručnog djela (2000.)⁴⁶ čiji je autor Zelenika, zatim *Teren za etnologe početnike* (2014.)⁴⁷ autorice Potkonjak i *Argonauti Zapadnog Pacifika* (1979.)⁴⁸ autora Malinowskog.

Tema kriznih menadžmenta muzeja u ratnim okolnostima nije zastupljena u hrvatskoj literaturi. Iako su muzeji na području Republike Hrvatske tijekom prošlosti bili zahvaćani raznim kriznim situacijama (rat, poplave i potresi), nikada nije dana sustavna analiza toga kako su se muzeji nosili s tim situacijama, osim za ratne štete (tu analizu objavio je Muzejski dokumentacijski centar).⁴⁹ Općenito je o kriznom menadžmentu muzeja pisano u Priručniku *Muzej u kriznim situacijama* (2012.)⁵⁰, autora Laszla, Perčinić-Kavur i Stublić. U njemu autori kroz poglavlja „Što činiti u slučaju nesreće, velike nesreće ili katastrofe?“, „Procjene“, „Planiranje i „Pripreme“ daju upute za vođenje muzeja u kriznim situacijama. U radu Laszla „*Muzej u kriznim situacijama – procjenjivanje opasnosti, planiranje i priprema*“ izloženome na IV. konferenciji Hrvatske platforme za smanjenje rizika od katastrofa (2012.) autor govori o situaciji hrvatskih muzeja po pitanju kriznih situacija. Kao i u prethodnim poglavljima i priručniku, navodi se priprema koja je ključan faktor u rješavanju takvih situacija. Teme kriznih situacija u muzejima, odnosno turbulentnih vremena, dotiču se autori Dragojević i Dragičević Šešić u *Menadžment umjetnosti u turbulentnim vremenima* (2008.).⁵¹ Izvješće o sudjelovanju na Međunarodnoj radionici za upravljanje rizicima u muzejima iz 2007. godine pod nazivom „*Kako sačuvati našu baštinu za buduće naraštaje*“⁵² napisala je Helena Stublić. Autorica opisuje kako je slijedom katastrofa koje se događaju u svijetu osnovan projekt TIEM-SEE (engl. *Teamwork for Intergrated Emergency Management – South East Europe*) koji za cilj ima educirati i pripremiti muzejske djelatnike za slučajeve katastrofe; a taj je projekt dio programa MEP (engl. *Museum Emergency Programme*).

⁴⁶ Zelenika, Ratko: *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*, 4. Izdanje, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka, 2000., str. 327.

⁴⁷ Potkonjak, Sanja: *Teren za etnologe početnike*, Hrvatsko etnološko društvo i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu - Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Zagreb, 2014., 103 stranice.

⁴⁸ Malinowski, Bronislaw: *Argonauti Zapadnog Pacifika*, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1979., 471 stranica.

⁴⁹ Izvor: <http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-stete>, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.

⁵⁰ Poglavlja Priručnika objavljena zasebno u obliku članaka: Laszlo, Želimir; Perinčić Kavur, Bianka i Stublić, Helena: Što činiti u slučaju nesreće, velike nesreće ili katastrofe?, *Informatica Museologica* Vol. 40, No. 3-4, 2009., str. 134.–139. ; Laszlo, Želimir; Perinčić Kavur, Bianka i Stublić, Helena: Procjene, *Informatica Museologica* Vol. 41, No. 1-4, 2010., str. 195.–204.; Laszlo, Želimir; Perinčić Kavur, Bianka i Stublić, Helena: Planiranje, *Informatica Museologica*, Vol. 42, No. 1-4, 2011., str. 222.–225. ; Laszlo, Želimir; Perinčić Kavur, Bianka i Stublić, Helena: Pripreme, *Informatica Museologica* Vol. 42, No. 1-4, 2011., str. 226.–232.

⁵¹ Dragojević, Sanjin i Dragičević Šešić, Milena: *Menadžment umjetnosti u turbulentnim vremenima*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2008., 279 stranica.

⁵² Stublić, Helena: Kako sačuvati našu baštinu za buduće naraštaje: međunarodna radionica za upravljanje rizicima u muzejima, MEP-TIEM-SEE, *Informatica Museologica*, Vol. 39, No. 1-4, 2009., str. 185.–186.

Kako je literatura o kriznom menadžmentu muzeja nedostatna za oblikovanje novoga modela i njegovo definiranje, u ovo je istraživanje uvrštena literatura o kriznom menadžmentu koja se većinom odnosi na organizacije/poduzeća, odnosno poslovne krize u njima. Navedena će literatura poslužiti kao temelj za razvijanje modela kriznoga menadžmenta za muzeje (Ichak Adizes: *Kako riješiti krizu upravljanja* (1989.);⁵³ Richard Luecke: *Upravljanje kriznim situacijama* (2005.);⁵⁴ Danko Sučević: *Krizni menadžment* (2010.);⁵⁵ te zbornici radova s međunarodnih znanstveno-stručnih konferencija *Dani kriznog upravljanja* (2011., 2013., 2014.).

Kod trećega poglavlja disertacije koji se odnosi na analizu muzejskih aktivnosti po razdobljima kroz godine (od 1991. do 2015. godine), kao i u sljedećem poglavlju o javnoj slici muzeja i kulturnom identitetu, korištena je literatura koja nadopunjuje podatke o muzejskom djelovanju. Tako je uz drugu fazu rada Muzeja u vrijeme velikosrpske agresije korištena knjiga *Smaragdni brid: Vukovar 91, i hrvatski identitet* (1998.)⁵⁶ sociolog Rogić koji piše o pljački hrvatske kulturne baštine tijekom ratnih zbivanja u Vukovaru⁵⁷ te o mjestu vukovarske ratne baštine u suvremenom hrvatskom društvu. O razlikama identiteta uz gospodarske uzroke koji su razlozi Domovinskog rata piše Rogić u knjizi *Tehnika i samostalnost: okvir za sliku treće hrvatske modernizacije* (2000.).⁵⁸ Slijedi razdoblje progonstva koje opisuju Rogić i ostali autori u knjizi *Progonstvo i povratak: psihosocijalne i razvojne odrednice progonstva i mogućnosti povratka hrvatskih prognanika* (1995.).⁵⁹ U knjizi se ne spominje izričito vukovarski muzej i njegove aktivnosti. U anketi za prognanike koju je proveo Institut Ivo Pilar za primijenjena istraživanja postojala su i pitanja o općinskim upravama u progonstvu i zavičajnom klubu⁶⁰ te se u poglavlju „Zaključci i preporuke“ navodi da je ocjenjujući kakvoću i rad vlastitih prognaničkih ustanova, prognaničke općine i prognaničkoga zavičajnoga kluba, pretežni dio prognanika istaknuo svoje nezadovoljstvo njihovim radom.⁶¹ U anketi nije jasno definirano na koje se ustanove misli.

⁵³ Adizes, Ichak: *Kako riješiti krizu upravljanja*, Globus, Zagreb, 1989., 281 stranica.

⁵⁴ Luecke, Richard: *Upravljanje kriznim situacijama*, Zgombić i partneri, Zagreb, 2005., 206 stranica.

⁵⁵ Sučević, Danko: *Krizni menadžment*, Lider, Zagreb, 2010., 212 stranica.

⁵⁶ Rogić Nehajev, Ivan: *Smaragdni brid: Vukovar 91, i hrvatski identitet*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1998., 185 stranica.

⁵⁷ Ibidem, str. 41.

⁵⁸ Rogić, *Tehnika i samostalnost : okvir za sliku treće hrvatske modernizacije*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2000., str. 513.

⁵⁹ Rogić, Ivan et al.: *Progonstvo i povratak: psihosocijalne i razvojne odrednice progonstva i mogućnosti povratka hrvatskih prognanika*, SysPrint, Zagreb, 1995., 326 stranica.

⁶⁰ Ibidem, str. 309. i 310.

⁶¹ Ibidem, str. 211.

Kulturom sjećanja i vukovarskom bitkom bavi se sociolog Mateo Žanić u knjizi *Kultura sjećanja između emocija i institucija* (2017.). Iz samoga je naslova jasna usmjerenost na kulturne sadržaje koji utječu na oblikovanje sjećanja, uključujući i mjesta sjećanja. Mjesta sjećanja bi prema tipologiji elemenata kulture sjećanja pripadala u *materijalizacije sjećanje* i *vizualizacije sjećanja*. Ostali oblici u kojima se javljanju elementi kulture sjećanja su *narativizacije sjećanja* i *izvođenja sjećanja*.⁶² Podnaslov knjige je „Reprezentiranje Vukovarske bitke od 1991. do 2016.“ iz čega je vidljivo autorovo jasnije određenje teme koju promatra, kao i vremenski okvir. Kultura sjećanja se, među ostalim institucijama, oblikuje i u muzejima jer se oni kroz svoju djelatnost bave proučavanjem i tumačenjem prošlosti.⁶³ Autor spominje početak djelovanja Gradskog muzeja Vukovar u vremenu progonstva kao '... rezultat napora skupine pojedinaca da se Vukovar ne zaboravi i ne prepusti okupatoru. Vjerovalo se, naime, da su prognani Vukovarci ti koji čuvaju identitet svoga grada, o čemu, kako se poslije pokazalo, svjedoči vukovarska kultura sjećanja.'⁶⁴ Žanić ne analizira iscrpnije rad vukovarskoga muzeja u vrijeme okupacije, progonstva i nakon mirne reintegracije te su u tome smislu istraživanje i tema ove disertacije prilog upotpunjavanju njegovih teza.

Vezano uz razdoblje nakon povratka govorit će se o rekonstrukciji zajednice u smislu pomirbe i dvoznačnosti značenja riječi za dvije zajednice, na slučaju Vukovara, o čemu su pisali autori Čorkalo Biruški i Ajduković u članku „Od dekonstrukcije do rekonstrukcije traumatizirane zajednice: primjer Vukovara“ (2009.),⁶⁵ a analiza primjera muzeja u progonstvu i njegovoga kriznog menadžmenta nadopunit će mjesta propusta ovoga uskog i prečesto etnički navođenoga psihološkog tumačenja zajednica (Špoljar-Vržina, 2020.).⁶⁶

Važan segment tijekom faze povratka i početka ponovnog rada u Dvorcu Eltz povrat je otuđene muzejske građe. Kako je već navedeno u ovome potpoglavlju, glavni izvor podataka o ratnoj šteti u Republici Hrvatskoj, odnosno o nestalim/opljackanim, uništenim i vraćenim predmetima, Muzejski je dokumentacijski centar te se ti podaci odnose na muzejsku građu. Uz navedene podatke konzultiran je i članak autorice Kukuljice „Kultura i predškolski odgoj u Vukovaru – proces mirne reintegracije“ (2010.)⁶⁷ te članak „Posljedice srbijanske agresije

⁶² Usp. Žanić, *Kultura sjećanja između emocija i institucija*, op. cit., str. 13.

⁶³ Ibidem., str. 61.

⁶⁴ Ibidem., str. 75.

⁶⁵ Usp. Čorkalo Biruški, Dinka i Ajduković, Dean: Od dekonstrukcije do rekonstrukcije traumatizirane zajednice: primjer Vukovara, *Revija socijalne politike*, god. 16, br. 1, 2009., str. 4.

⁶⁶ Špoljar-Vržina: *Anthropology of Vukovar and Croatian Homeland War*, u procesu tiska, forthcoming.

⁶⁷ Kukuljica, Antonija: Kultura i predškolski odgoj u Vukovaru – proces mirne reintegracije, *Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*, ur. Dražen Živić i Sandra Cvikić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni ured Vukovar, Zagreb – Vukovar, 2010., str. str. 279.-286.

kao odrednica poslijeratne obnove i razvitka Vukovara“⁶⁸ čiji je autor demograf Živić. Kako su osim muzejskih ustanova tijekom Domovinskog rata stradale i druge ustanove u Republici Hrvatskoj, kao logičan nastavak tipa istraživanja uspostavljenoga ovom disertacijom bilo bi dobro zasebno ih istražiti uz to da se svakako naglasak stavi na povrat otuđene građe. Kao izvor za provedbu takvoga istraživanja može poslužiti dokumentacija te izdanja Memorijalnog centra Domovinskog rata Vukovar, Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata, Hrvatskog državnog arhiva itd., a posebice bi korisno bilo ući u trag dokumentima nekadašnjega Ureda za prognanike i izbjeglice RH.

O javnoj slici muzeja i muzeju kao jednome od faktora koji ima ulogu u oblikovanju kulturnoga identiteta govorit će se kroz teorijske spoznaje zastupljene u sljedećoj literaturi: *Javna slika muzeja* autora Slavoljuba Petrovića, teme o marketingu *Marketing u kulturi* (2006.)⁶⁹ autora Marcela Melera, *Menadžment muzeja* (2002.)⁷⁰ autora Geralda Mata, Tomasa Flaca i Judite Lederer, *Marketing u muzejima ili o vrlini i kako ju obznaniti* (2002.)⁷¹ autora Tomislava Šole, i druge literature općenito vezane uz menadžment. O obnovi Gradskoga muzeja pisalo se u člancima Ružice Marić i Branka Nadila, a općenito o Vukovaru u zbornicima radova sa znanstveno-stručnih skupova "Vukovar '91" u izdanju Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.

1. 5. Metodologija znanstvenog istraživanja

Ova doktorska disertacija nastala je u okviru interdisciplinarnoga studija, to jest multidisciplinarno orijentiranim povezivanjem dviju znanstvenih disciplina i njihovih poddisciplina: menadžmenta, te etnologije i kulturne antropologije. Potrebu za interdisciplinarnim istraživanjima opisuju autori Szostak, Gnoli i López-Huertas u „*Interdisciplinary Knowledge Organization*“ (2016.),⁷² kao i Tobi i Kampen u članku „*Research desing: the methodology for interdisciplinary research framework*“ (2017.),⁷³ navodeći kao razlog suvremene globalne znanstvene izazove. Metodologija za interdisciplinarna istraživanja (MIR, od engl. *Methodology for Interdisciplinary Research*) razvijena je ponajprije za istraživanja koja povezuju prirodne i društvene znanosti, a opisuju je

⁶⁸ Živić, Dražen: Posljedice srbijanske agresije kao odrednica poslijeratne obnove i razvitka Vukovara, *Društvena istraživanja*, Vol. 17, No. 1-2, 1993.-1994., str. 27.–50.

⁶⁹ Meler, Marcel: *Marketing u kulturi*, Sveučilište "Josipa Jurja Strossmayera", Ekonomski fakultet, 2006., 262 stranice.

⁷⁰ Mat, Gerald; Flac, Tomas i Lederer, Judita: *Menadžment muzeja*, CLIO, Beograd, 2002., 151 stranica.

⁷¹ Šola, Tomislav: *Marketing u muzejima ili o vrlini i kako ju obznaniti*, Clio, Beograd, 2002., 385 stranica.

⁷² Szostak, Gnoli i López-Huertas,: op. cit., str. 35.–64.

⁷³ Tobi i Kampen, op. cit., str. 1.–17.

Tobi i Kampen.⁷⁴ Temeljne metodološke postavke iz područja kulturne antropologije bit će obuhvaćene pristupima seminalnoga rada Bernarda Russella.⁷⁵

U ovoj doktorskoj disertaciji korištene su metode obiju disciplina. Dok se metode menadžmenta vežu uz kvantitativne rezultate, metode etnologije i kulturne antropologije vezane su za kvalitativne domene istraživanja. **Metoda analize** 'je postupak znanstvenog istraživanja i objašnjenja stvarnosti putem račlanjivanja složenih misaonih tvorevina (pojmova, sudova i zaključaka) na njihove jednostavnije sastavne dijelove i elemente i izučavanje svakog dijela (i elementa) za sebe i u odnosu na druge dijelove odnosno cijeline.⁷⁶ Metoda analize vezana je uz obje discipline, a koristit će se za obradu literature vezane uz temu istraživanja, obradu internetskih stranica, kao i kod obrade *Kalendara događanja* Gradskog muzeja Vukovar koji su glavni izvor podataka o muzejskim aktivnostima.

Tijekom obrade aktivnosti iz *Kalendara događanja* koristit će se i **metoda deskripcije**, odnosno sređivanje i opis informacija prikupljenih tijekom iščitavanja.⁷⁷ *Kalendari* sadrže sljedeće elemente: naziv i vrstu aktivnosti, mjesto i vrijeme događanja, popis organizatora, kratki tekst o događaju, a poneki popis pokrovitelja, kratki tekst o tome tko je bio na događaju i održao govor, poveznicu na fotodokumentaciju Gradskog muzeja Vukovar te eventualne tiskovine uz događaj. *Kalendari događanja* ne svjedoče samo o muzejskim zbivanjima, već i o kulturnom životu koji je postojao kako tijekom progonstva, tako i nakon njega te su bogat izvor podataka, naročito o brojnim udrugama. *Kalendari* su vođeni na način da se odmah nakon održavanja neke aktivnosti u njih upisuju osnovni podaci o aktivnosti, a događaji koji su zastupljeni u ovome istraživanju, iz razdoblja od 1991. do 2007. godine prepravljani su 2008. godine na zahtjev ravnateljice, dok od 2008. godine do 2018. godine nisu prepravljani. *Kalendare događanja* vodili su ravnateljica, kustosice te muzejska pedagoginja. Uz **metodu deskripcije** veže se etnologija i kulturna antropologija koja 'nije samo deskriptivna znanost. Ona je interpretativna (Geertz 1973) i kritička znanost (Marcus i Fischer 2003).⁷⁸ Interpretacija je krajnji cilj etnografije i sredstvo kojim se tijekom procesa promatranja stalno iznova rafiniraju "znanja" koja stječemo.⁷⁹

Nadalje, pomoću **komparativne metode** obrađivat će se stručna literatura, odnosno različiti pristupi autora, kao i faze rada Muzeja s ciljem uočavanja razlika u djelovanju. Kako

⁷⁴ Tobi i Kampen, op. cit., str. 1.

⁷⁵ Bernard H. Russell: *Research Methods in Cultural Anthropology*, Sage Publications, London, 1988.pp. 519.

⁷⁶ Zelenika, op. cit., str. 327.

⁷⁷ Usp. Zelenika, op. cit., str. 338., 339.

⁷⁸ Potkonjak, op. cit., str. 13.

⁷⁹ Ibidem., str. 15.

će kroz sve godine biti promatrani isti elementi, dobiveni podaci će se uspoređivati po sličnosti, tj. različitosti, te će se na taj način grupirati. Komparativna metoda vezana je uz obje discipline koje su u ovoj disertaciji, a riječ je o postupku *'uspoređivanja istih ili srodnih činjenica, pojava procesa i odnosa, odnosno utvrđivanja njihove sličnosti u ponašanju i intenzitetu i razlika među njima.*⁸⁰ Nakon provedbe komparativne metode, zbog velikog broja dobivenih podataka upotrijebit će se **statistička metoda**, i to na kvantitativni dio podataka jer se pomoću te metode i na brojčani način izražavaju određene pojave.⁸¹ Izabrana je *stupčana i tortna vrsta grafikona* pomoću koje će biti uspoređene dvije vrijednosti. Kako je kod obrade podataka iz *Kalendara* riječ i o kvalitativnim podacima, oni će na ranije spomenuti način biti navedeni kroz *metodu deskripcije*. Dakle, za obradu podataka iz *Kalendara* koji su temeljni za istraživanje, koristit će se dvije metode, od kojih je ranije opisana metoda deskripcije vezana uz etnologiju i antropologiju, dok je statistička metoda vezana uz menadžment. Menadžment je kao *'aktivnost usmjerena na postizanje određenih, unaprijed zacrtanih ciljeva,*⁸² dakle teži jasno definiranim „opipljivim“ rezultatima i u tome smislu više koristi kvantitativne metode, nego li kvalitativne, kao što je to slučaj u etnologiji i kulturnoj antropologiji. Pri razvrstavanju podataka iz *Kalendara*, koristit će se i **metoda klasifikacije**, na način da će se muzejske aktivnosti prema ulozi muzeja svrstati u sljedeće kategorije: organizator/suorganizator, sudionik, domaćin, kroničar i kombinirana uloga. Metoda klasifikacije je *'sistematska i potpuna podjela općeg pojma na posebne, koje taj pojam obuhvaća.*⁸³

Za potrebe dobivanja podataka istraživanja o javnoj slici muzeja, koristit će se i **metoda intervjuiranja** s tim da će intervjui biti individualni i polustrukturirani – upravo su takvi intervjui karakteristični za metodologiju etnologije.⁸⁴ Etnologija i kulturna antropologija *'počiva na odnosu, interakciji etnologa i zajednice, osovljena je na promatranje i sudjelovanje, te ojačana izravnim kontaktom. ... Temelji se na neformalnim razgovorima i formalnim intervjuiima pa je u tom smislu određena dijaloškom (interpersonalnom) komunikacijom antropologa i njegovih sugovornika.*⁸⁵ Za provedbu polustrukturirane vrste intervjua pitanja ne moraju unaprijed biti priređena, već se nakon navođenja teme dopušta da se razgovor razvija i teče ovisno o sugovorniku.⁸⁶

⁸⁰ Zelenika, op. cit., str. 339.

⁸¹ Usp. Ibidem, str. 341.

⁸² Preuzeto iz Sikavica, Pere, Bahtijarević-Šiber, Fikreta, Pološki Vokić, Nina: *Temelji menadžmenta*. Školska knjiga. Zagreb, 2008., str 10 : Massie, J. L., op. cit. 4. - 7.

⁸³ Zelenika, op. cit., str. 337.

⁸⁴ Usp. Potkonjak, op. cit., str. 71.

⁸⁵ Preuzeto iz Potkonjak, op. cit., str. 14: Clifford 1983.

⁸⁶ Usp. Potkonjak, op. cit., str. 72.

Dizajn intervjua ove disertacije osmišljen je na način da se polazi od tri pitanja koja su postavljana ispitanicima. U vrijeme istraživanja u Muzeju je bilo zaposleno osam osoba koje su obavljale stručne muzejske poslove, a intervjuirano je bilo šest osoba (dva kustosa, muzejski savjetnik, muzejski pedagog, restaurator-konzervator, muzejski knjižničar) i ravnateljica; dakle ukupno je provedeno sedam intervjua tijekom mjeseca prosinca 2015. godine i siječnja 2016. godine. U istraživanju o javnoj slici Muzeja primijenjena je **metoda sudjelovanja s promatranjem** što je temeljna metoda u etnologiji i antropologiji. Primijenjena je tijekom jednogodišnjega pripravništva (stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnoga odnosa za kustosa etnologa vukovarskoga kraja) koje je autorica provela u Gradskom muzeju Vukovar (od veljače 2015. godine do veljače 2016. godine). Metodu sudjelovanja s promatranjem uvodi Bronislaw Malinowski u knjizi *Argonauti Zapadnog Pacifika*.⁸⁷ Danas se smatra da *'sudioničko promatranje "otkriva" stvari koje se ne mogu dohvatiti drugim metodama. Kada ga kombiniramo ili kompariramo sa situacijom intervjua koji nam ukazuje kako ljudi "doživljavaju" to što se događa i kako o svojem doživljaju pričaju (u razgovoru o događaju kao nekoj vrsti rekonstrukcije), postaje jasno da promatranje i sudjelovanje u aktivnostima zajednice pokazuje kako se ljudi "stvarno ponašaju.'*⁸⁸ Pomoću te metode iznijet će se vlastita zapažanja, to jest iskustvo i promišljanja o temi istraživanja.⁸⁹ Ovdje se nameće i pitanje subjektivnosti, odnosno objektivnosti. Može li netko tko pripada zajednici objektivno istraživati tu istu zajednicu? O toj problematici pišu brojni antropolozi i etnolozi (Potkonjak, 2014, Aguljar, 2010: 15, Gulin Zrnić (2006: 83), Emerson, Fretz i Shaw (1995:2),⁹⁰ Špoljar-Vržina (1996.⁹¹, 2003.,⁹² 2002.⁹³) i drugi. U ovoj se radnji zbog nedostatka prostora iznašanja nije upuštalo u dublje razmatranje, evidentno dobro i iscrpno razrađenog metodološkoga problema. Ono što se na temelju etnografskoga istraživačkog iskustva na terenu može ustvrditi je da pripadanje i/ili ne-pripadanje istraživanoj zajednici ima svojih prednosti i nedostataka, no važno je kao i prilikom svakog istraživanja zauzeti objektivnu poziciju, što

⁸⁷ Malinowski, Bronislaw: *Argonauti Zapadnog Pacifika*, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1979., 471 stranica.

⁸⁸ Preuzeto iz Potkonjak, op. cit., str. 70: Bell 2002: 156.

⁸⁹ Usp. Ibidem., op. cit., str. 27.

⁹⁰ Usp. Ibidem., str. 28., 29.

⁹¹ Špoljar-Vržina S.M.: Towards further analyzing the methodology in the displaced person and refugee research - an example from the Island of Hvar, Croatia, *Collegium Antropologicum*, Vol. 20, 1996. str. 159.-167.

⁹² Špoljar-Vržina S.M.: Medical Anthropology in the Service of Forcefully Migrating Populations: Current Boundaries, Future Horizons and Possible Delusions, *The Refugee Convention at fifty: a view from forced migration studies*, ur. Van Selm J., K. Kamanga, J. Morrison, A. Nadig, S. Špoljar Vržina i Loes van Willigen, Lexington Books, Garfield, 2003., str. 187. –202.

⁹³ Špoljar Vržina, S.M.: Comforting the (Exile) Afflicted in Croatia – Around and Beyond the Analytical Approaches of Critical Medical Anthropology, *Collegium Antropologicum*, Vol. 26, 2002., str. 89.–98.

svakako nije jednostavno u prvim studentskim istraživanjima, ali se kroz teorijska znanja, samorefleksivnost i samokritiku savlada kroz neko vrijeme. U smislu razrađene teme istraživanja kroz terensko istraživanje provedeno u Gradskom muzeju Vukovar autorica smatra da je privremeno bila dio istraživane zajednice, a provedba istraživanja preklapila se s razdobljem pripravnštva, dakle nije bilo riječi o statusu stalno zaposlene djelatnice vukovarskoga muzeja; te je stoga mišljenja da je njezin ulazak u zajednicu zbog takve pozicije bio lakši.

Pri upotrebi metode sudjelovanja s promatranjem s jedne strane opservirana je i iznesena prisutnost problema 'ulaska' na teren, te s druge strane izvršena simultana interpretacija podataka prikupljenih istraživanjem. O dvojakosti etnografije u ovome smislu pišu i autori Emerson, Fretz i Shaw *'S jedne strane, etnograf mora iznaći način da uđe u nove svjetove i uspostavi odnose. S druge strane, etnograf mora naučiti kako u pisanom obliku predstaviti ono što je opservirao i razumio temeljem iskustva.'*⁹⁴ O metodološkim pristupima u etnologiji i antropologiji te pojmovima naroda i narodne kulture detaljnije piše Čolić (2006.).⁹⁵ Autorica Potkonjak nastavlja: *'vratimo li se na Geertzovu konstataciju o tome da teren određuje nešto drugo, a ne samo fizičko mjesto, približit ćemo se suvremenim načinima problematizacije terena.'*⁹⁶ U ovome je istraživanju teren Gradski muzej Vukovar, na način da *'mjesto poimamo kao koncept određen interakcijama neke zajednice ili grupe koja u njemu i pomoću njega proizvodi materijalne manifestacije svojeg svakodnevnog života i vrijednosne ideje o "ljudima koji mu pripadaju"'. Mjesto lokalizira i konkretizira etnografsko istraživanje, ali je, isto tako, konstrukt koji se oblikuje kulturnim i društvenim praksama te samim etnografskim istraživanjem.'*⁹⁷

⁹⁴ Preuzeto iz Potkonjak, op. cit., str. 15: Emerson, Fretz i Shaw 1995: 15

⁹⁵ Čolić, Snježana: *Kultura i povijest: socio-kulturno antropološki aspekti hijerarhizacije kulture*, 2. izdanje, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006., 167 stranica.

⁹⁶ Potkonjak, op. cit., str. 22.

⁹⁷ Ibidem., str. 26.

2. Krizni menadžment muzeja

U ovome poglavlju definirat će se pojmovi *menadžmenta u kulturi* i njegovo potpodručje – *menadžment muzeja* te će se iznijeti stanje kulturne politike u Republici Hrvatskoj s namjerom davanja podloge za definiranje kriznoga menadžmenta muzeja u međunarodnoj literaturi koja bi omogućila donošenje obrasca korisnog za Hrvatsku.

2. 1. Menadžment u kulturi i menadžment muzeja

Prvi počeci razvoja menadžmenta u kulturi vežu se uz profesora Ichaka Adizesa koji 1969. godine uvrštava na University of California u Los Angelesu program za menadžment u kulturi te smatra da je menadžment u kulturi potrebno odvojiti kao zasebnu disciplinu od menadžmenta u poslovnim i industrijskim organizacijama.⁹⁸ Jedna od općenitih definicija menadžmenta glasi da je to *'proces u kojem se koordiniraju aktivnosti drugih ljudi pomoću kojih se ostvaruju ciljevi organizacije uz efikasnu i efektivnu uporabu svih raspoloživih resursa organizacije.'*⁹⁹ Na taj se koncept može primijeniti najstarija Tylorova definicija kulture kojom se kulture definiraju kao složene cjeline koje uključuju *'znanje, uvjerenja, umjetnost, zakon, ćudoređe, običaj i svaku drugu sposobnost i navike koje stječe čovjek kao član društvene zajednice.'*¹⁰⁰ Povezivanjem pojmova menadžmenta i kulture dobiva se sintagma menadžment u kulturi/kulturni menadžment, a autori Dragičević Šešić i Stojković (2013.) navode da kulturni menadžment *'...polazi od gledišta da je kultura sustav unutar kojeg se svjesnim ljudskim djelovanjem može oblikovati, obrazovati, uređivati, upravljati, usmjeravati razvoj, riječju, unutar kojeg se mogu organizirati uvjeti kulturnog i posebno, umjetničkog stvaralaštva, oblici njegovog plasmana i prijema u najširoj javnosti.'*¹⁰¹ Antolović smatra menadžment u kulturi istovremeno i znanošću i umijećem, dok *'znanost ima svoje teorije, načela, tehnike i metode,'*¹⁰² pojam umijeća *'vezan je uz sposobnost pojedinca i njegovih teorijskih znanja da u praksi provodi funkcije menadžmenta ostvarujući pri tome neki cilj u području kulture.'*¹⁰³

⁹⁸ Usp. Antolović, Jadran: *Menadžment u kulturi*, op. cit., str. 15.–16.

⁹⁹ Sikavica, Bahtijarević-Šiber i Pološki Vokić, op. cit., str. 9.

¹⁰⁰ Preuzeto iz Haviland, William A. : *Kulturna antropologija*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2004., str. 34: Tylor 1871.

¹⁰¹ Dragičević Šešić, Milena i Stojković, Branimir: *Kultura, menadžment / animacija / marketing*, Kulturnoinformativni centar Zagreb, 2013., str. 13.

¹⁰² Antolović, op. cit., str. 25.

¹⁰³ Ibidem.

Menadžment ima pet osnovnih funkcija: planiranje, organiziranje, upravljanje ljudskim potencijalima, vođenje i kontrolu.¹⁰⁴ Planiranje podrazumijeva *'...proces definiranja onoga što neka organizacija želi postići (ciljeva) i načina na koji to želi ostvariti (strategija i planova), a koji započinje određivanjem trenutnog stanja organizacije.'*¹⁰⁵ Nakon planiranja, slijedi organiziranje koje je kao funkcija *'...izuzetno važna za sustav menadžmenta zato što je to osnovni mehanizam s kojim menadžeri ostvaruju svoje planove. Funkcija organiziranja kreira i odražava odnos između svih resursa organizacije upućujući na to koji se resursi trebaju uporabiti za navedene aktivnosti te gdje i kada.'*¹⁰⁶ Pri provođenju bilo koje aktivnosti bitan element svake organizacije njezini su djelatnici, pa je samim time važan menadžment ljudskih potencijala koji se u užem smislu *'definira kao niz međupovezanih aktivnosti i zadaća menadžmenta i organizacija usmjerenih na osiguravanje adekvatnog broja i strukture zaposlenika, njihovih znanja, vještina, interesa, motivacije te oblika ponašanja potrebnih za ostvarivanje aktualnih, razvojnih i strategijskih ciljeva organizacije.'*¹⁰⁷ Kao sljedeća funkcija menadžmenta navodi se vođenje koje podrazumijeva *'umjetnost utjecanja na ljude, tako da oni spremno i poletno teže ostvarivanju ciljeva organizacije'*¹⁰⁸ te posljednja funkcija kontroliranje, koja je *'...proces putem kojeg menadžeri reguliraju aktivnosti organizacije kako bi one bile u skladu s očekivanjima postavljenima kroz organizacijsku misiju, ciljeve, planove i standarde izvršenja.'*¹⁰⁹

Antolović uz osnovne funkcije menadžmenta u kulturi kao posebne funkcije navodi: doprinos kulturi, umjetničku kreativnost, odnos prema javnosti (publici) i obrazovni karakter. Autor doprinos kulturi opisuje kao *'važnu funkciju menadžmenta u kulturi kojom ukazuje na različitost od menadžmenta u gospodarstvu. Dok je u gospodarstvu menadžment okrenut prioritetno prema ostvarenju dobiti (profita) to se ne može konstatirati za menadžment u kulturi. Brojni projekti i programi u kulturi potaknuti su i ostvaruju se u želji da se ostvari kulturni pomak koji će svojim sadržajem publici dati „novi doživljaj“. [...] Ponekad je pitanje doprinosa kulturi sporno, međutim činjenica je da većinu takovih situacija razriješi vrijeme u kojem publika kao i stručna kritika daje konačnu ocjenu postignutog.'*¹¹⁰ Uz posebne funkcije

¹⁰⁴ Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić, op. cit., str. 23.

¹⁰⁵ Ibidem, str. 139.

¹⁰⁶ Preuzeto iz Sikavica, Pere, Bahtijarević-Šiber, Fikreta, Pološki Vokić, Nina, op. cit., str. 288: Certo, S. C. (1989.), *Principles of Modern Management: Functions and Systems*, Fourth Edition, Allyn and Bacon, Boston etc., 497.–498.

¹⁰⁷ Preuzeto iz Sikavica, Pere, Bahtijarević-Šiber, Fikreta, Pološki Vokić, Nina, op. cit., str. 595.

¹⁰⁸ Sikavica, Bahtijarević-Šiber, Pološki Vokić, op. cit., str. 459.

¹⁰⁹ Ibidem, str. 755.

¹¹⁰ Antolović, op. cit., str. 46.

koje navodi Antolović, dodaje se i doprinos oblikovanju kulturnoga identiteta nekoga područja što se postiže raznim kulturnim aktivnostima.

Jedno je od potpodručja menadžmenta u kulturi menadžment muzeja. Muzej je javna ustanova u kulturi čija djelatnost obuhvaća sljedeće: *'poslove nabave muzejske građe, istraživanja, stručne i znanstvene obrade te njezine sistematizacije u zbirke, zatim trajne zaštite muzejske građe, muzejske dokumentacije i baštinskih lokaliteta i nalazišta u svrhu osiguranja dostupnosti, obrazovanja, tumačenja i predstavljanja javnosti muzejske građe kao kulturnoga materijalnog i nematerijalnog dobra te dijelova prirode'*¹¹¹ U svome djelovanju kao ustanova, muzej se mora sustavno, kao i druge organizacije, prilagođavati suvremenim procesima, odnosno mora koristiti načela menadžmenta utemeljena na iskustvu druge organizacija, s tim da ih prilagodi svojim osobitostima.

Znanstvena disciplina (unutar informacijskih znanosti) koja se bavi muzejima je muzeologija i *'proučava muzejsku djelatnost radi zaštite, istraživanja i prezentiranja predmeta kulturne i prirodne baštine.'*¹¹² Kao znanstvena disciplina muzeologija djeluje na povijesnoj, teorijskoj i praktičnoj razini.

Kako bi se muzej u Republici Hrvatskoj mogao osnovati, sukladno članku 18. Zakona o muzejima (NN 61/2018, 98/19) potrebno je ispunjavanje sljedećih osnovnih uvjeta: muzejska građa i muzejska dokumentacija, osiguran prostor, oprema i sredstva za rad, sustav osiguranja za zaštitu muzejske građe i muzejske dokumentacije, stručno osoblje te plan rada i razvitka muzeja.¹¹³ Uz suglasnost Hrvatskoga muzejskog vijeća, muzej kreće u daljnju proceduru registracije pri trgovačkom sudu po čijem završetku završava proces osnivanja. Ustrojstvo i upravljanje muzejom uređuju se osnivačkim aktom, statutom i drugim općim aktima. Tijela javnoga muzeja su *'ravnatelj, upravno vijeće i stručno vijeće.'*¹¹⁴ Kada javni muzej ili galerija imaju više od pet zaposlenih osoba imaju oformljeno upravno vijeće, koje ima *'pet ili sedam članova, od kojih većinu imenuje osnivač iz redova istaknutih kulturnih, javnih, znanstvenih djelatnika, pravnih, ekonomskih i financijskih stručnjaka, jednoga bira stručno vijeće, a ako ono nije osnovano, stručni muzejski djelatnici iz svojih redova, te jednoga člana biraju svi radnici sukladno zakonu kojim se uređuju radni odnosi.'*¹¹⁵ Zadaće

¹¹¹ Članak 3. Zakona o muzejima (NN 61/2018, 98/19)

¹¹² Izvor: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=42626>, zadnje pregledano 25. srpnja 2015.

¹¹³ Članak 18. Zakona o muzejima (NN 61/2018, 98/19)

¹¹⁴ Članak 22. Zakona o muzejima (NN 61/2018, 98/19)

¹¹⁵ Članak 23. Zakona o muzejima (NN 61/2018, 98/19)

upravnoga vijeća su da *'usvaja program rada i razvitka javnoga muzeja na prijedlog ravnatelja i uz pribavljeno mišljenje stručnoga vijeća, a ako ono nije osnovano, uz mišljenje stručnih muzejskih djelatnika, te nadzire njegovo izvršavanje, usvaja financijski plan i godišnji obračun te izvješće o izvršenju programa rada i razvitka javnoga muzeja, donosi statut uz prethodnu suglasnost osnivača, odnosno osnivača s većinskim udjelom, donosi druge opće akte javnoga muzeja sukladno statutu, obavlja druge poslove određene zakonom, aktom o osnivanju i statutom,*¹¹⁶ dok ravnatelj *'predstavlja i zastupa javni muzej u pravnome prometu i pred tijelima javne vlasti te obavlja druge poslove predviđene zakonom, aktom o osnivanju i statutom.'*¹¹⁷ Uz upravno vijeće, muzej s više od pet zaposlenih ima i stručno vijeće koje čine svi stručni muzejski djelatnici.¹¹⁸ Jedan od uvjeta za osnivanje i rad su sredstva, koja *'osigurava osnivač, a sredstva za rad muzeja uključuju sredstva za plaće, sredstva za program, materijalne izdatke, kao i sredstva za investicije i investicijsko održavanje te otkup muzejske građe.'*¹¹⁹

Muzeji se u Hrvatskoj razlikuju prema vrsti i djelokrugu, pa tako prema vrsti muzejske građe mogu biti opći i specijalizirani, a prema svome djelokrugu: regionalni, nacionalni i lokalni.¹²⁰ Ustrojstvo muzeja ovisi o vrsti muzeja i brojnosti te raznovrsnosti muzejske građe, no svaki bi muzej trebao imati odjele za administraciju i računovodstvo te muzejske i dokumentacijske zbirke, a nadalje, ovisno o veličini i potrebama muzeja, odjel za tehničke poslove, odjel za konzervatorske i restauratorske poslove te knjižnicu. Odjeli koji se odnose na upravljanje muzejskim zbirkama nose nazive prema struci, pa tako primjerice arheološki odjel može unutar sebe imati antičku, prethistorijsku, srednjovjekovnu i paleontološku zbirku. Od muzeja do muzeja razlikuju se podjele na odjele i muzejske zbirke u okviru njih.

Na temelju osnivačkoga akta i statuta svaki muzej formulira svoje funkcije, no ipak, kao općenite funkcije muzeja mogu se navesti *'nabavka, čuvanje eksponata, istraživanje i prenošenje znanja,*¹²¹ što je analogno Zakonu o muzejima u Republici Hrvatskoj. No, valja postaviti pitanje kako su konkretno muzeji kao ustanove ustrojeni, koja je njihova uloga u društvu, na koji način djeluju i po kojim pravilima? Pri odgovoru na to pitanje, potrebno je imati na umu četiri sastavnice: viziju, misiju, strategiju i ciljeve ustanove. Tako se uz viziju

¹¹⁶ Članak 24. Zakona o muzejima (NN 61/2018, 98/19)

¹¹⁷ Članak 25. Zakona o muzejima (NN 61/2018, 98/19)

¹¹⁸ Članak 28. Zakona o muzejima (NN 61/2018, 98/19)

¹¹⁹ Članak 31. Zakona o muzejima (NN 61/2018, 98/19)

¹²⁰ Članak 4. Pravilnika o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije (NN 30/2006)

¹²¹ Mat, Flac i Ledererop. cit., str. 10.

veže pitanje: *Što želimo biti?*, uz misiju: *Zašto postojimo?*, uz strategiju: *Kako ćemo to ostvariti i postići?* te uz ciljeve: *Za koga i u koju svrhu(smo osnovani) ?*¹²²

Kako je navedeno u uvodu, u potpoglavlju *1. 1. Problem i predmet istraživanja*, autorica je sudjelovala u pripremnim radnjama i procesu osnivanja muzeja i to Muzeja Cvelferije. Prve ideje o osnivanju muzeja na području Cvelferije vežu se uz rad drenovačke udruge „Duhovno hrašće naše Gospe Šumanovačke“ i devedesete godine 20. stoljeća. Na to se nadovezuje i članak o važnosti osnivanja lokalnoga muzeja autora etnologa Damira Krenenića.¹²³ Ideja se nastavila razvijati i kroz aktivnosti Udruge za očuvanje tradicijskih rukotvorina „Čuvarice“ iz Drenovaca koja je organizirala manifestacije Noći muzeja od 2013. do 2016. godine.¹²⁴ Najveći značaj za osnivanje Muzeja imala je *Akcija spašavanja baštine na područjima ugroženima poplavom u naseljima Gunja, Račinovci i Rajevo Selo* koja je uslijedila nakon katastrofalnih poplava u svibnju 2014. godine.¹²⁵ Osnivač Muzeja je Općinsko vijeće Općine Drenovci koje je „Odluku o osnivanju Muzeja Cvelferije“ donijelo 30. studenog 2015. godine; a dotada je devet navedenih naselja pripadalo pod djelokrug Zavičajnoga muzeja „Stjepan Gruber“ Županja. U ožujku 2016. godine imenovana je privremena ravnateljica Muzeja Cvelferije u osnivanju, koja je nakon godinu dana potvrđena kao ravnateljica te je do rujna 2019. godine bila jedina zaposlenica ustanove.¹²⁶ Kako bi uopće došlo do osnivanja muzeja, što se pokazuje na primjeru ranije navedenoga Muzeja, važno je ponajprije da postoje interes, inicijativa i potreba za osnivanjem muzeja na razini lokalne zajednice. Zatim je (bila) nužna podrška jedinice lokalne samouprave, u ovom slučaju Općinskoga vijeća Općine Drenovci koje je donijelo odluku o osnivanju. Odluka se morala uskladiti s važećim Zakonom o muzejima kako bi se nastavio proces osnivanja. Ono što bi se htjelo naglasiti u ovome dijelu disertacije nužnost je komunikacije na relaciji privremeni ravnatelj – osnivač (pravna služba) – Ministarstvo kulture Republike Hrvatske; jer osnivanje muzeja nije česta pojava, a i svako je osnivanje specifično s obzirom na okolnosti u kojima se odvija, no postoje opći uvjeti koji se moraju ispuniti; o kojima je riječi bilo u prethodnim odlomcima ovoga potpoglavlja.

¹²² Dragojević i Dragičević Šešić, *op. cit.*, str. 137.

¹²³ Usp. Krenenić, Damir: Muzej Cvelferije, *Hrašće, časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest*, Vol. 1, No. 2, 1996., str. 69.–72.

¹²⁴ Usp. Bogutovac, Stjepan: Prvi koraci prema muzeju Cvelferije, *Hrašće, časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest*, Vol. 17, No. 41, 2013., str. 57.–58.

¹²⁵ Detaljnije o Akciji u: Juzbašić, Janja i Mišetić, Martina: Spašavanje tradicijske baštine u poplavljenim selima Cvelferije, *Zbornik Urbani Šokci 10, Kulturni znak Cvelferije – šokačko bunjevačko pamćenje vode*, ur. Goran Rem, Šokačka grana Osijek i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata Subotica, Osijek, 2016., str. 261.–276.

¹²⁶ U rujnu 2019. godine temeljem ugovora o radu na određeno vrijeme je zaposlen pripravnik kustos.

Ustanove su neprofitne organizacije i njihov glavni profit je *'kvaliteta života korisnika: duhovno preživljavanje vrijednosti koje čine njihov identitet, ali ne odijeljeno od prirode i gospodarstva,*¹²⁷ a jedan od temelja prema kojemu će muzej provoditi svoje aktivnosti strateški je plan.

2. 1. 1. Strateški plan i program javnih ustanova u kulturi – muzeja

Muzej po osnivanju treba osmisliti svoj program koji će biti sadržan u strateškom planu. Strateški bi plan trebao pratiti vladajuće kulturne politike usklađene s posebnostima područja djelovanja muzeja i sadržavati program jednog muzeja, tj. proizvode kojima muzej komunicira sa svojim korisnicima. Prijenosnici muzejskih programa djelatnici su muzeja koji ostvaruju komunikaciju s korisnicima. Strateško je planiranje temelj organizacije i razvoja elemenata ustanova¹²⁸ i u strateškom su planu sadržane: misija i vizija ustanova, programske djelatnosti, a sve to u skladu s vremenskim i financijskim mogućnostima.¹²⁹ Izrada plana dugotrajan je i zahtjevan zadatak, jako bitan za djelovanje ustanove.¹³⁰ Kroz strateške se planove može pratiti i razvoj ustanova kroz duže vremensko razdoblje, pri čemu bi svaki novi plan trebao biti kvalitetniji od prethodnoga, odnosno trebao bi se odmaknuti od ustaljenih programa i načina rada; drugim riječima u rad ustanova u kulturi trebalo bi uvijek uvoditi nove strategije.¹³¹

Strateško planiranje započinje s definiranjem misije ustanove pod utjecajem kulturne i poslovne politike te uz izradu SWOT analize.¹³² Kada se izvedu ti koraci, slijedi izrada dugoročnih strateških ciljeva koji se razrađuju na godišnje ciljeve, a oni pak na još nižu razinu, odnosno akcijski plan i strategije. Pri nastajanju strateškoga plana u obzir treba uzeti i budžet koji je na raspolaganju. Nakon tih koraka planiranja slijedi realizacija koja se sastoji od organiziranja, kontrole, motivacije i koordinacije. Nakon što je određena aktivnost provedena, nužna je evaluacija koja se obavlja pomoću mjernih indikatora, kvalitativne analize i indikacija za sljedeći ciklus strateškoga planiranja.¹³³ Izrada strateškoga plana trebala bi pratiti i postojeće kulturne politike.

¹²⁷ Šola, Tomislav: *Marketing u muzejima ili o vrlini i kako ju obznaniti*, Clio, Beograd, 2002., str. 83.

¹²⁸ Dragojević, Dragičević Šešić, op. cit., str. 14.

¹²⁹ Ibidem., str. 15.

¹³⁰ Ibidem., str. 181.

¹³¹ Ibidem., str. 182., 115.

¹³² Izradom SWOT analize obuhvaćaju se snage (strengths), slabosti (weakness), šanse (opportunities) i prijetnje (threats) sa ciljem izrade strategije ustanove, tvrtke i sl.

¹³³ Dragičević Šešić, Stojković, op. cit., str. 81.

Program muzeja sadržan je u strateškom planu, a pod pojmom programa u ovome se tekstu podrazumijevaju proizvodi i usluge koje muzej nudi svojim korisnicima. Ono što određuje ustanovu i čini ju vidljivom u okruženju upravo je njezin program.¹³⁴ Program ustanove trebao bi korisnicima pružati ono što im je potrebno, trebao bi biti širok, ali opet ne preširok, kako ustanova ne bi izgubila svoj smisao djelovanja. Odlike su muzejskih usluga da su često nematerijalne prirode, da se ne mogu uskladištiti, jednokratne su i teško se može uspostaviti njihov opći obrazac, to jest standardizirati ih.¹³⁵ Uz sve sadržaje koji se u današnjici nude, pritom se misli i na one koji nisu zastupljeni u ustanovama o kojima se govori, muzejski se program mora istaknuti – osim što treba biti edukativan, mora istovremeno biti i zabavan. Ustanova ne smije otići u krajnost te dvije komponente, odnosno težiti isključivo zabavi, jer se na taj način gubi njezino poslanje.¹³⁶ Osim konkurencije koja vlada među programima ustanova u kulturi i ostalih kulturnih sadržaja, postoji i konkurencija među ustanovama u kulturi koje nude istovjetne ili slične programe, što je naročito vidljivo u većim urbanim sredinama. Nasuprot konkurenciji, muzeji u istim urbanim sredinama zbog sličnih programa mogu ostvariti suradnju s ciljem bolje promoviranosti i posjećenosti.¹³⁷

Postojanjem programa i njegovom izradom u skladu sa strateškim planom bave se djelatnici ustanova, odnosno ljudski resursi. Uz stalno zaposlene djelatnike, u okviru ustanova mogu djelovati i volonteri. Ljudski su resursi bitan dio uspješnosti djelovanja neke ustanove te je *'potpuno korištenje znanja, vještina, sposobnosti članova i suradnika organizacije u žarištu upravljanja ljudskim potencijalima.'*¹³⁸ Kako bi se postigao maksimum uspješnosti, osim postojanja strateškog plana, čak možda i prije njegove same izrade, iznimno je bitno znati kakva su znanja i vještine zaposlenih.¹³⁹ Zbog već spomenute kulturne politike i svih promjena koje se odvijaju, djelatnici im se svojim radom također moraju prilagoditi. Kako bi do prilagodbe došlo, nužna je profesionalna edukacija. Voditelj/menadžer ustanove morao bi motivirati osoblje za edukaciju, a neki od načina za to su: *'...profesionalno napredovanje, mogućnost bolje zarade, poboljšana kvaliteta uvjeta rada, samostalnost na poslu, otvaranje novih razvojnih perspektiva – putovanja, novog obrazovnog razvoja i sl.'*¹⁴⁰

¹³⁴ Dragojević, Dragičević Šešić, op. cit., str. 141.

¹³⁵ Mat, Gerald, Lederer, op. cit., str. 24.

¹³⁶ Šola, op. cit., str. 78

¹³⁷ Primjer je ulaznica VuseumPass koja je zajednička ulaznica Gradskog muzeja Vukovar i Muzeja vučedolske kulture koja uz aplikaciju Oroundo postaje multimedijalni vodič kroz navedene muzeja i grad Vukovar.

¹³⁸ Pavičić, Alfirević, Aleksić, op. cit., str. 302

¹³⁹ Dragojević, Dragičević Šešić, op. cit., str. 146.

¹⁴⁰ Ibidem, str. 141.

Uz djelatnike muzeja i program, daljnji su element u nizu korisnici toga programa. Opravdanje djelovanja ustanove i programa upravo je postizanje korisničkoga posjećivanja, odnosno potrošača tog programa, a korisnici su ciljane skupina kulturnih ustanova. Ovdje se dolazi i do pojma marketinga, čija je glavna zadaća istražiti što korisnici žele te to ostvariti u skladu s mogućnostima i muzejskom misijom. Nemoguće je odvojiti pojam marketinga od menadžmenta, štoviše, njihova se područja međusobno isprepliću. Kako navode Pavičević i suradnici (2006.), sve suvremene i uspješne institucije na području kulture su *'...marketinški orijentirane, tj. jasno su fokusirane na korisnike/kupce, razumiju ih i u kontaktu su s njima, poznaju načine kako se ponašaju i u skladu s time razvijaju odgovarajuću ponudu.'*¹⁴¹ Isti autori navode i nekoliko načina za analizu korisnika, no koji će način biti odabran ovisi o tri temeljna čimbenika, pa tako navode: *'...raspoložive resurse (financijske, ljudske, tehničke), vrijeme za koje je potrebno provesti analizu kako bi njeni rezultati bili korisni i upotrebljivi, provedivosti analize i/ili nekih njezinih elemenata u praksi.'*¹⁴²

Istraživanjem tržišta, odnosno spoznavanjem svih informacija iz okružja, lakše je odrediti djelovanje ustanove. Jedan od zaposlenih u ustanovama u kulturi trebao bi biti i marketinški stručnjak, jer *'osoba ili osobe koje vode marketing moraju biti najbolje obaviještene u svojoj okolini,'*¹⁴³ a na to se nadovezuje i mogućnost prepoznavanja potencijalnih sponzora i uopće prilika za razvoj.¹⁴⁴ Istraživanje tržišta odvija se vrlo često izvan zidova muzejskih zgrada u neformalnoj komunikaciji.¹⁴⁵ O konkretnim primjerima istraživanja tržišta govori se u potpoglavljima 4. 1. *Kulturni identitet i menadžment muzeja* i 4. 2. 3. 2. *Oblikovanje javne slike Gradskog muzeja Vukovar kroz percepciju stručnog muzejskog osoblja.*

2. 1. 2. Kulturna politika i stanje kulture u Republici Hrvatskoj

Kulturna politika trebala bi pratiti suvremeni način života, odnosno shvaćati kulturu kao široki skup različitih djelatnosti, od načina svakodnevnoga života – kao što su kultura stanovanja ili prehrane, do tradicionalno poimanih umjetnosti poput likovnosti, književnosti,

¹⁴¹ Preuzeto iz Pavičić, Jurica; Alfirević, Nikša i Aleksić, Ljiljana: *Marketing i menadžment u kulturi i umjetnost*, Masmedia, Zagreb, 2006., str. 50: Dibb i Simkin (2004.)

¹⁴² Pavičić, Alfirević i Aleksić, op. cit., , str. 50.

¹⁴³ Šola, op. cit., str. 176.

¹⁴⁴ Ibidem, str. 177.

¹⁴⁵ Autorica disertacije, koja je i jedina zaposlenica Muzeja Cvelferije, na radnom mjestu ravnateljice-kustosice, ističe važnost istraživanja tržišta, odnosno opažanje potreba i želja lokalne zajednice koje će se zatim ispuniti muzejskim programima.

kazališta, glazbe, filma itd..¹⁴⁶ Ako se kulturu shvati na takav način, tada je ona dio života svakoga pojedinca, bez obzira sudjeluje li pojedinac kao njezin potrošač ili proizvođač. Nadalje, ona inzistira upravo na višestrukim učincima koje kulturna proizvodnja donosi, dok s jedne strane ona omogućuje individualizaciju i poštovanje razlika, s druge pridonosi socijalnoj koheziji.¹⁴⁷

Kako bi se kulturna politika mogla primjenjivati, potrebno je izraditi njezinu strategiju, odnosno vidjeti za koga se kultura proizvodi i odvija. Poznavanjem potreba potrošača lakše je doći i do strategija kulturne politike.¹⁴⁸ Osim potreba potrošača potrebno je u obzir uzeti i okruženje, odnosno sve one segmente koji utječu na razvoj društva kao cjeline.

Kako je ranije navedeno, kulturna politika trebala bi uvoditi nove programe, pratiti suvremena zbivanja na svim područjima te bi prema nekim autorima ubrzavanje te promjene trebala biti jedina konstanta.¹⁴⁹ Iako se, kako ističu Dragojević i Žiljak (2008.), u ljudskoj psihologiji uvijek bira ono što je već poznato '*...strategijama kulturnih politika nužno [je] poticati i razvijati takvo kulturno okruženje koje informira i educira, proširuje horizonte i budi intelektualnu radoznalost, kako bi ono što poznajemo (pa tako i želimo) bilo znatno složenije i šire postavljeno od onoga što nam medijska buka nameće kao sustave poželjnih vrijednosti. Takav je odabir nužno uvjetovan općom educiranošću.*'¹⁵⁰ Izradom strateškoga plana koji će pratiti kulturnu politiku jednostavnije je pratiti razvoj proizvoda, to jest usluge koju će ustanova ponuditi svojim korisnicima. Prema autorima Dragičević Šešić i Stojković '*...suvremena kulturna politika je svjesno reguliranje javnog interesa u području kulture i odlučivanje o svim pitanjima vezanim za kulturni razvitak jednog društva. Kulturna politika je obično usmjerena na tri osnovna zadatka:*

a) očuvanje kulturne baštine i kulturnog identiteta

b) razvoj suvremenog umjetničkog stvaralaštva

c) poticanje dostupnosti kulturnih dobara i učešća stanovništva u kulturnom životu.'¹⁵¹

U kreiranju kulturne politike važnu ulogu ima upravo država, '*ali suvremena kulturna politika mora nastati kao rezultat dijaloga između odjela koji svi nose svoj dio odgovornosti za njen*

¹⁴⁶ Zlatar, Andrea: *Prostor grada, prostor kulture : eseji iz kulturne politike.*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2008., str. 150.

¹⁴⁷ Ibidem, str. 150.–151.

¹⁴⁸ Dragojević, Sanjin i Žiljak, Tihomir: *Organizacijski razvoj i strateško planiranje u kulturi: Grad Zagreb.* Pučko otvoreno učilište, Zagreb, 2008., str. 21.

¹⁴⁹ Mat, Flac, Lederer, op. cit., str. 8.

¹⁵⁰ Dragojević, Žiljak, op. cit., str. 19.

¹⁵¹ Dragičević Šešić, Stojković, op. cit., str. 27.

razvoj'.¹⁵² Dionici koji sudjeluju u kreiranju kulturne politike trebali bi biti iz javnoga (kulturne ustanove na nacionalnim i gradskim razinama), privatnog i civilnog sektora.¹⁵³

U knjizi *Prostor grada, prostor kulture: eseji iz kulturne politike* autorica Zlatar opisuje načine organizacije kulturnih djelatnosti i njihova financiranja u Jugoslaviji od 1945. godine.¹⁵⁴ Prvi dio knjige posvećen je odnosu kulture i politike u Republici Hrvatskoj, dok se drugi bavi kulturnom politikom grada Zagreba. Autorica prati poziciju i razvoj kulture kroz razdoblje tranzicije, zatim od strategije kulturnoga razvitka do menadžmenta u kulturi te donosi pregled lokalnih kulturnih strategija i europskih iskustava. U fazi tranzicije dolazi do toga da su muzeji predani u vlasništvo države, gradova i županija.¹⁵⁵ Do 1993. godine ne postoji zasebna kulturna politika, nego se ona temelji na Strategiji razvitka Republike Hrvatske iz 1990. godine, a 1993. godine utemeljen je „model javnih potreba“ *'kojim se popisuju sve kulturne djelatnosti, akcije i manifestacije koje su od interesa za Republiku Hrvatsku'*.¹⁵⁶ Kao dokument koji iznosi stanje hrvatske kulture u 90-tima 20. stoljeća navodi se „Kulturna politika Republike Hrvatske: nacionalni izvještaj“ (tiskan 1998. godine) uz izvještaj europskih stručnjaka „*Hrvatska kulturna politika: Od prepreka do mostova*“.¹⁵⁷

Dragičević Šešić i Stojković (2013.) donose pregled pravaca razvoja i naglasaka u kulturnoj politici, od demokratizacije kulture 1960. godine, do „zajednički“ definirane (shared) kulturne politike od 2000. godine. Karakteristike potonje kulturne politike odlikuju temeljenjem na činjenicama i istraživanjima; ekspertizama, evaluacijama, statističkim praćenjima; teritoriju i građaninu, pri čemu su svi sektori akteri.¹⁵⁸

Jedan od načina kojim bi se hrvatski muzeji povezali je Mreža muzeja u Hrvatskoj, prva takva ideja javila se još 1975. godine u bivšoj Jugoslaviji, u okviru socijalistički orijentiranoga elaborata „*Prijedlog mreže muzejsko-galerijskih ustanova u SR Hrvatskoj*“ o čemu piše Zgaga u članku „Mreža muzeja u Hrvatskoj“ (2007.).¹⁵⁹ Kroz godine se ta ideja razvijala, da bi u „Kulturnoj politici Republike Hrvatske“ objavljenoj 1998. godine bilo izneseno da je nužno oblikovanje muzejske mreže kao *'najvažnije zadaće buduće muzejske*

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Usp. Dragičević Šešić i Stojković, op. cit., str. 27

¹⁵⁴ Zlatar, op. cit., str. 19.

¹⁵⁵ Ibidem, str. 37.

¹⁵⁶ Ibidem, str. 22.

¹⁵⁷ Ibidem, str. 15.

¹⁵⁸ Usp. Dragičević Šešić, Stojković, op. cit., str. 35.

¹⁵⁹ Usp. Zgaga, Višnja: Mreža muzeja u Hrvatskoj, *Informatica Museologica*, 38 (3-4) 2007., str. 8.

politike.¹⁶⁰ Kako navodi Zgaga, prema tadašnjem Zakonu o muzejima '*cilj sustava je jedinstveni stručni pristup u obavljanju muzejske djelatnosti*'.¹⁶¹ Nadalje, u „Pravilnik o očevidniku muzeja, te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba“¹⁶² iz 1999. godine uvršten je i „Registar muzeja, galerija i zbirki RH“, koji je '*najpotpunija i najažurnija baza podataka muzejske građe organizirane u zbirke, ali ne nužno u institucije*'.¹⁶³ Namjera je bila uvođenjem takve baze podataka s muzejskom građom uspostaviti kontinuitet uslijed ratnoga diskontinuiteta, pri čemu nije u obzir uzeta golema financijska obnova uništenih zbirki, fondova i muzejskih zgrada na području Republike Hrvatske.

U nacrtu Strategije kulturnoga razvitka Hrvatske u 21. stoljeću Zgaga donosi pregled onoga što se odnosi na muzeje u istoimenom članku iz 2002. godine, pri čemu se osvrće na Zakon o muzejima iz 1998. godine.¹⁶⁴

(Kulturna) Politika je bitan čimbenik prilikom osnivanja muzeja. Sudjelujući u pripremnim radnjama osnivanja Muzeja Cvelferije moguće je bilo uočiti nekoliko sličnosti i s osnivanjem Gradskog muzeja Vukovar, kao i osnivanjem drugih slavonskih muzeja u drugoj polovici 20. stoljeća. Kako bi se pokrenuo postupak osnivanja muzeja, potrebno je istovremeno ispuniti nekoliko elemenata. Najprije moraju postojati ideja i inicijativa za osnivanje. Ideje o osnivanju Muzeja Cvelferije postojale su dugi niz godina, počevši od 1990-ih i djelovanja udruge Duhovno hrašće naše Gospe Šumanovačke iz Drenovaca, dakle uslijed i nakon Domovinskoga rata, a objavljene su u članku etnologa Damira Kremenića.¹⁶⁵ Domovinski rat, koji sam po sebi nosi krizna obilježja, utjecao je kao vanjski uzrok krize na rad ustanova, a krizna obilježja sama po sebi nosi i prirodna katastrofa – poplava u svibnju 2014. godine nakon koje je organizirana Akcija spašavanja baštine u poplavljenim selima Račinovci, Rajevo Selo i Gunja, te ono najvažnije – osnivanje Muzeja Cvelferije krajem 2015. godine.¹⁶⁶ Tijekom Akcije članovi lokalne zajednice donirali su predmete,¹⁶⁷ koji su postali inicijalna građa kao preduvjet za osnivanje Muzeja. Dakle, može se zaključiti da se o

¹⁶⁰ Usp. Ibidem, str. 11.

¹⁶¹ Usp. Ibidem.

¹⁶² Godine 2019. Ministarstvo kulture RH donijelo je novi Pravilnik o Upisniku javnih i privatnih muzeja u Republici Hrvatskoj (NN 16/19) kojim je ukinuto postojanje Očevidnika.

¹⁶³ Ibidem.

¹⁶⁴ Zgaga, Višnja: Nacrt Strategije kulturnog razvitka Hrvatske u 21. stoljeću – muzeji, *Informatica Museologica*, 33 (1-2) 2002., str. 7.

¹⁶⁵ Kremenić, Damir: Muzej Cvelferije, *Hrašće, časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest*, Vol. 1, No. 2, 1996., str. 69.–72.

¹⁶⁶ Više o osnivanju Muzeja Cvelferije vidjeti u: Kelava, Martina: Muzej Cvelferije – osnivanje i početak rada, *Revija Đakovačkih vezova*, Br. 48, 2018., str. 55.–58.

¹⁶⁷ Juzbašić, Janja i Mišetić, Martina: Spašavanje tradicijske baštine u poplavljenim selima Cvelferije, *Zbornik Urbani Šokci 10, Kulturni znak Cvelferije – šokačko bunjevačko pamćenje vode*, ur. Goran Rem, Šokačka grana Osijek i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata Subotica, Osijek, 2016., str. 261.–276.

muzeju promišlja i osniva ga se tijekom i nakon kriznih situacija, što je povezano s ugrozom kulturnoga identiteta (i identiteta uopće), a kao jedno od rješenja za problem načina očuvanja nameće se osnivanje muzeja. Slična se situacija dogodila i tijekom osnivanja Gradskoga muzeja Vukovar.

Vrijeme osnivanja Gradskog muzeja Vukovar je 1946. godina, dakle razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata i vrijeme uspostave bivše Jugoslavije. Iako su postojale inicijative za osnivanje Muzeja još tridesetih godina, pa je tako 1938. godine u „*Sremskim novinama*“ objavljen članak „*Osnivanje Gradskog muzeja*“ kojim se moli građane da starine poklone za potrebe osnivanja Muzeja. U isto se vrijeme provode arheološka istraživanja na Vučedolu i jedan je od ciljeva iskopanu građu smjestiti u odgovarajuće prostore. U postupku osnivanja Muzeja, kako navodi Horvat, ističe se uloga Vukovarca, dr. Antuna Bauera, koji je tada postao ravnatelj zagrebačke Gipsoteke. Dr. Bauer je donirao nekoliko svojih privatnih zbirki i nekoliko komada namještaja za potrebe Muzeja te je predložio organizaciju Muzeja kroz sljedeće zbirke: arheološku, historijsku, etnografsku, zbirku suvremene umjetnosti i arhiv. Daljnji koraci vezani uz osnivanje bili su otežani zbog stradavanja tijekom Drugoga svjetskog rata te do osnivanja dolazi 15. prosinca 1946. godine odlukom Gradskog narodnog odbora, što je odobrilo Ministarstvo prosvjete NRH (Narodne Republike Hrvatske) bivše Jugoslavije, već 6. siječnja 1947. godine. Kao datum stvarnoga početka rada Muzeja uzima se 10. ožujka 1948. godine. Prvi stalni postav otvoren je u baroknoj zgradi dilažanske pošte 1. prosinca 1949. godine. U narednom se razdoblju nastavilo s aktivnim prikupljanjem predmeta za zbirke, a na poticaj gradskih vlasti osnovana je i nova zbirka o NOB-u (Narodnooslobodilačkoj borbi) i radu KPJ-a (Komunističke partije Jugoslavije) u vrijeme 2. Kongresa.¹⁶⁸ Osnivanje zavičajnoga muzeja kao što je vukovarski povezano je s kulturnom politikom nakon Drugoga svjetskog rata u bivšoj Jugoslaviji, u čijoj je pozadini po autorici Šakaji '...stajala socijalistička ideološka doktrina. Za poslijeratno socijalističko razdoblje karakteristične su odozgo plasirane ideje o decentralizaciji i demetropolizaciji kulture te o svemoći revolucionarnih promjena. Propaganda tih promjena postaje prioritarnim ciljem kulturne politike. ... Ideje o demokraciji ili, drugim riječima, o dostupnosti kulture širokim masama rezultirale su u poslijeratnom razdoblju osnivanjem velikog broja knjižnica, muzeja i kazališta.'¹⁶⁹

¹⁶⁸ Horvat, Vlado: *Osnivanje i rad Gradskog muzeja Vukovar, 1948. –1988.*, Gradski muzej Vukovar, bez datacije, tekst u rukopisu, 29 stranica.

¹⁶⁹ Šakaja, Laura: Čimbenici prostorne organizacije kulturnih djelatnosti: primjer Hrvatske, *Društvena istraživanja*, 1998., God. 7, Br. 1-2 (33-34), str. 243.

Dakle, na cvelferijskom i vukovarskom primjeru uočavamo da je najprije postojala ideja i inicijativa od pojedinaca, bilo samostalno bilo u okviru udruge, koji su dio lokalne zajednice. Važna, ako ne i najvažnija stavka prilikom osnivanja muzeja predmeti su prikupljeni kroz donacije od članova lokalne zajednice. Oba navedena muzeja osnovana su nakon kriznih situacija – rata, odnosno poplave. Postoje brojni drugi primjeri muzeja koji su osnovani u drugoj polovici 20. stoljeća¹⁷⁰ te bi se tek iscrpnijom analizom okolnosti njihova osnivanja mogli donositi zaključci o sličnosti postupka osnivanja muzeja prema okolnostima; a ovom kratkom komparacijom dvaju muzeja tek je izložen uvid u problematiku.

Nadalje, prema Horvatu, u prvim godinama svoga rada, od *'...početka 1948. do kraja 1952. godine, uza sve teškoće, vukovarski muzej stvorio je čvrstu osnovu za daljnji razvoj ove institucije. Početkom tih 1950.-ih godina vukovarski građani prihvatili su već Gradski muzej kao nešto svoje bez čega se ne može.*¹⁷¹ O dobrom radu Muzeja svjedoči i otvorenje novouređenoga postava Muzeja 24. siječnja 1954. godine, kao i velik broj posjetitelja i zapošljavanje stručnih djelatnika. Muzej je aktivno sudjelovao u raznim segmentima života grada, što potvrđuje činjenica da je na inicijativu Muzeja stvorena ideja da se Vukovar proglasi turističkim gradom i 1959. godine osnovano je Turističko društvo.¹⁷² Godine 1958. godine na inicijativu dr. Bauera donesena je Odluka o osnivanju Galerije umjetnina u sklopu Muzeja, a njezino otvorenje uslijedilo je 28. veljače 1960. godine. Iste godine otvorena je i Muzejska zbirka II. kongresa Komunističke partije Jugoslavije u Radničkom domu u Vukovaru.

Slijedom političkih okolnosti u bivšoj Jugoslaviji uslijed kojih je oduzimana imovina i vršilo iseljavanje, u Dvorcu Eltz prestaje stanovati obitelj Eltz te su u narednom razdoblju u Dvorcu smještene glazbena škola, osnovna škola, gimnazija i uprava vukovarskoga Poljoprivredno-industrijskog kombinata (PIK), a od 12. kolovoza 1966. godine odlukom Skupštine općine Vukovar prostor glavne zgrade Dvorca Eltz ustupljen je Muzeju na korištenje. Nadalje, osniva se 1968. godine Zbirka Bauer i Galerija umjetnina Vukovar, pri čemu Galerija i dalje ostaje unutar Muzeja. Kao jednu od najuspješnijih godina Horvat ističe 1969. godinu jer su tada otvoreni novi stalni postav, svečane dvorane i galerijski prostor; te se započelo s održavanjem vjenčanja u Mramornoj dvorani. Iste je godine za potrebe Galerije

¹⁷⁰ Usp. i Kocković Zaborski, Tanja: Osnutak Etnografskog muzeja Istre u kontekstu poslijeratne politike i muzejskih praksi *Etnološka istraživanja*, No. 21, 2016., str. 19.–39. i Horvat, Vlado: Osnivanje i razvoj muzeja i galerija u Slavoniji, *Muzeologija*, No. 31, 1994., str. 51.–56.

¹⁷¹ Horvat, op. cit., , str. 10.

¹⁷² Ibidem, str. 11. prema Novosti, Vinkovci, br. 52, 1959.

obnovljena zgrada u tadašnjoj Ulici Maršala Tita 19. Sljedeće godine otvoren je i novi postav Spomen-muzeja II-kongresa KPJ.

Horvat navodi kako – *'U razdoblju 1970-ih godina Gradski muzej Vukovar doživljava svoju punu konsolidaciju, kako u unutrašnjoj organizaciji, tako u odnosima s gradskim okruženjem i korisnicima. U trećem desetljeću svog djelovanja¹⁷³ to je stabilna kulturna institucija, muzej je priznati čimbenik u kulturnom životu Vukovara i šire društvene zajednice. Muzej posjeduje brojčano veliki sadržajno vrijedan inventar predmeta, kao polaznu osnovu svega djelovanja. Prostorni uvjeti su riješeni, muzej djeluje u reprezentativnim, zaštićenim i restauriranim kulturnim objektima. Kadrovska struktura je poboljšana do zadovoljavanja osnovnih potreba jednog zavičajnog muzeja. Odnos s korisnicima muzejskih usluga-posjetiocima daleko je razgranatiji od standardnih oblika. Svojim položajem i uspjesima vukovarski muzej uživa ugled u regionalnim i republičkim muzejskim i društvenim organizacijama. Ogledalo cijelog muzejskog djelovanja su suvremeno koncipirane stalne i povremene muzejske izložbe.'*¹⁷⁴ Muzej se i dalje razvijao s novim aktivnostima, a jedna od njih bila je i održavanje vjenčanja u Mramornoj dvorani Dvorca Eltz, zatim uređenje Barokne dvorane i čitaonice, te ugostiteljskog prostora. Nadalje *'...Na taj način u prizemlju zgrade s posebnim ulazom i velikim reprezentativnim predvorjem osnovan je Društveni prostor. Bio je to za malu vukovarsku sredinu veliki događaj.'*¹⁷⁵ Nadalje, Horvat navodi suradnju sa školama, odražavanje sjednica političkih i privrednih delegacija, organizaciju glazbenih i tamburaških večeri, glazbenih i dramskih večer te se s pravom zaključuje – *'...s posebnom pažnjom njegovao se odnos s građanima Vukovara.'*¹⁷⁶ Važan dio muzejskoga rada bila je izdavačka djelatnost Muzeja, kao i knjižnica. Uz rad s korisnicima, djelatnici Muzeja surađivali su i brojnim muzejskim ustanovama u tadašnjoj Federativnoj Republici Hrvatskoj.

Uspješni rad i razvitak muzeja bilježi se i u narednim godinama. Posebno se ističu ideje o osnivanju Arheološkog parka Vučedol. Godine 1986. Muzej je obilježio četrdeset godina djelovanja. Horvat navodi kako *'...Sa zadovoljstvom je utvrđeno da je Gradski muzej Vukovar izrastao u značajnu muzejsku instituciju u pokrajinskim razmjerima. U gradu Vukovaru bio je pokretač kulturnih događanja. Razgovaralo se i o planovima za budućnost. Bogatstvo muzejskih i galerijskih fondova, prostorni i kadrovski potencijali obećavali su*

¹⁷³ Op. a. u bivšoj Jugoslaviji

¹⁷⁴ Ibidem, str. 20.

¹⁷⁵ Ibidem, str. 20.

¹⁷⁶ Ibidem, str. 20.–21.

*daljnji uspješan rad. Međutim, događaji koji su uslijedili u agresiji na Republiku Hrvatsku, kada je vukovarski muzej razoren i opljačkan, tražit će da se krene opet od početka.*¹⁷⁷

Devedesete su godine područje kulture obilježile procesom tranzicije i rata, odnosno procesom koji je kompleksan u svojoj srži. Posljedice velikosrpske agresije i nametnutoga obrambenog Domovinskog rata mogu¹⁷⁸ se opisati kao materijalne i nematerijalne, pri čemu je materijalne jednostavnije utvrditi, negoli *'... nematerijalne, duhovne posljedice – nisu izbrojive niti lako prepoznatljive. Kad je riječ o kulturi, najčešće se govori o raspadu sustava vrijednosti, padu profesionalne i stručne razine, autoreferentnosti i zatvorenosti kulture.*¹⁷⁹ Zlatar navodi kako je rat bio „izlika“ za sve ono što se događalo, a nije uvijek bilo dobro. Po autorici *'...Rat i tranzicija postali su izgovor za promašaje koji su zapravo bili posljedica lošega vođenja kulture, isprika za odgađanje bitnih infrastrukturnih reformi, krinka za realizaciju privatnih interesa u sferi javnog, općeg dobra.*¹⁸⁰ Sljedeća važna godina bila je 2000., jer je ona *'...godina prijelaza iz „devedesetih“ koje predstavljaju prvu fazu tranzicije – dakle rata, privatizacije i potpunog urušavanja prethodnog sustava vrijednosti...*¹⁸¹ i tijekom te godine *'Ministarstvo kulture krenulo je u izradu mnogih novih legislativnih mjera kojima je glavni cilj decentralizacija upravljanja kulturom, što se postiže namjeravanim uvođenjem „kulturnih vijeća“ kao jedinica za odlučivanje. Temeljnim ciljevima svoje kulturne politike Ministarstvo kulture tada proglašava slobodu stvaralaštva, kulturni pluralizam, decentralizaciju te interkulturalnu komunikaciju i poticanje samoodgovornosti stvaralaštva, vraćanje kulture kulturnim djelatnicima,*¹⁸² a Strategija kulturne politike Hrvatske završena je 2001. godine.¹⁸³ Od 2001. godine raspravljalo se o nacrtu *„Strategije kulturnog razvitka“* u koju su bili uključeni i muzeji. Osnovno obilježje *'„Strategije kulturnog razvitka“ je dinamika mapiranja postojećeg stanja u odnosu na postavljanje ciljeva. Posebno je to vidljivo u završnom poglavlju u kojem se, umjesto uobičajenih „zaključaka“ sa svrhom petrifikacije zadanih ciljeva, otvaraju problemi, odnosno procjenjuju prednosti i nedostaci samog dokumenta kao i moguće implementacije postavljenih zadataka. Ministarstvo kulture svoj je*

¹⁷⁷ Ibidem, str. 29.

¹⁷⁸ Detaljnije o Domovinskom ratu u poglavlju 4.2.3.1. Kulturno-povijesni čimbenici koji utječu na javnu sliku Gradskog muzeja Vukovar te o ratnim štetama u 2. 5. Pregled dosadašnjih istraživanja o menadžmentu muzeja u kriznim situacijama u Hrvatskoj

¹⁷⁹ Zlatar, op. cit., str. 17.

¹⁸⁰ Ibidem, str. 17. i 18.

¹⁸¹ Ibidem, str. 9.

¹⁸² Ibidem, str. 19.

¹⁸³ Ibidem, str. 9.

rad predstavilo u znaku „3D“: demokratizacija, decentralizacija i demonopolizacijau kulturi.¹⁸⁴

Prema Zlatar '*...Stručna javnost u Hrvatskoj u isto je vrijeme nastavila rad na temama kulturne politike, no taj je razvoj struke ostao unutar okvira znanstvenih disciplina.*'¹⁸⁵ U magistarskim, doktorskim i ostalim objavljenim radovima/ tekstovima razmatra se utjecaj Europske unije i njezine kulturne politike na razvoj hrvatske kulturne politike.¹⁸⁶ Kao tema istraživanja i objave nekolicine tekstova navodi se upravljanje kulturnim ustanovama i umjetničkim udrugama.¹⁸⁷ Nadalje, tvrdi da '*...Već sredinom devedesetih bilo je jasno da tranzicija u kulturi nije provedena: javne kulturne institucije postale su neka vrsta hibrida – na nepromijenjenu jezgru upravljanja i financiranja socijalističkog tipa stavljena je maska tržišne orijentiranosti.*'¹⁸⁸ Kao zaključnu tezu autorica iznosi potrebu za menadžmentom u kulturi.¹⁸⁹

Od 2015. godine u Republici je Hrvatskoj moguće na dva sveučilišta i jednom veleučilištu studirati menadžment u kulturi. Veleučilište Baltazar u Zaprešiću nudi preddiplomski stručni studij „Menadžment u kulturi.“¹⁹⁰ Na Sveučilištu u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci kao studijski program ima „Kulturologiju“ koja se može studirati kao preddiplomski i diplomski studij.¹⁹¹ Drugo hrvatsko sveučilište koje nudi studij kulturnoga menadžmenta je Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Na Odjelu za kulturologiju jedan od triju smjerova je „Kulturalni menadžment“ koji se izvodi kao preddiplomski i diplomski studij.¹⁹² Također, na osječkom Sveučilištu u okviru Doktorske škole postoji Doktorski studij „Kulturologija“, na kojemu je jedan od smjerova poslijediplomski interdisciplinarni studij „Menadžment u kulturi, umjetnosti i obrazovanju.“¹⁹³

Često se podcjenjuje, negira, pa čak i cenzurira činjenicu da su na rad javnih ustanova u kulturi istočne Hrvatske posebice utjecale devastacije uslijed velikosrpske agresije primarno dugotrajno provođene na području Vukovarsko-srijemske županije i šire Slavonije. Za

¹⁸⁴ Ibidem, str. 44.

¹⁸⁵ Ibidem, str. 51.

¹⁸⁶ Ibidem, str. 51., 52.

¹⁸⁷ Ibidem, str. 52., 53.

¹⁸⁸ Ibidem, str. 53., 54.

¹⁸⁹ Ibidem, str. 63.

¹⁹⁰ Izvor: <https://www.bak.hr/hr/studijski-programi/preddiplomski-strucni-studiji/poslovanje-i-upravljanje/menadzment-u-kulturi/o-studiju>, zadnje pregledano 19. studenog 2020.

¹⁹¹ Izvor: <http://www.ffri.uniri.hr/hr/fakultet-i-studiji/studijski-programi/2-uncategorised/237-prediplkult.html>, zadnje pregledano 28. rujna 2015.

¹⁹² Izvor: <http://kulturologija.unios.hr/?w=4>, zadnje pregledano 28. rujna 2015.

¹⁹³ Izvor: <http://www.unios.hr/doktorska/studiji-doktorske-skole/doktorski-studij-kulturologije/doktorski-studij-kulturologije-o-studiju/>, zadnje pregledano 19. studenog 2020.

vrijeme obrambenoga Domovinskog rata u Vukovarsko-srijemskoj županiji naročito je bilo zahvaćeno vukovarsko i iločko područje. Nakon procesa mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja koji je završio 15. siječnja 1998. godine, u svoje matične prostore vratile su se dvije javne ustanove u kulturi – Gradski muzej Vukovar i Muzej grada Iloka. Oba muzeja djelovala su i tijekom progonstva, održavajući aktivnosti i pripremajući se za povratak. Nakon povratka, uz financijsku pomoć u obliku državnih, županijskih i gradskih sredstava nastavljaju aktivnosti; vukovarski muzej u razrušenim prostorima, a iločki također u nekvalitetnim uvjetima uzrokovanim starošću građevine i neodržavanjem. Takvo su stanje zabilježili i konzervatori koji djeluju pri konzervatorskim odjelima u svim hrvatskim županijama te navode kako su postojali brojni problemi za očuvanje baštine tijekom godina, ali kako je *'najveći izazov bio [je] sučeljavanje sa uništenjem i štetama na kulturnoj baštini za vrijeme agresije na Hrvatsku od 1991. do 1995. godine. Rat je uništio ili oštetio više od 2500 zaštićenih građevina Republike Hrvatske, među kojima su najvećim brojem bile zastupljen sakralne građevine, a tijekom agresije opljačkano je na desetke tisuća pokretnih kulturnih dobra.'*¹⁹⁴ Godine 1996. nastao je *„Nacionalni program zaštite, očuvanja i obnove kulturnih dobara za razdoblje od 1997. do 2006.“* pri čemu su uvrštene procjene za zaštitne radove na kulturnim dobrima, odnosno *'za obnovu ratom oštećenih kulturnih dobara 2.468.444.137,00 kuna i za zapuštena kulturna dobra 11.756.000.000,00 kuna, što je ukupno iznosilo 14.224.444.137,00 kuna.'*¹⁹⁵ Situacija izazvana ratnim zbivanjima je uz spomenuti Nacionalni program iziskivala daljnja rješenja, pa je tako 1999. godine donesen Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i njime je pokrenuta politika održivoga očuvanja kulturne baštine te je nakon njega pokrenut nastanak projekata koji *'...povezuju ulaganja u očuvanje kulturne baštine s razvojem poduzetništva i poticanjem zapošljavanja, odnosno razvojem hrvatskog gospodarstva.'*¹⁹⁶ Prvi projekt koji je pokrenut bio je upravo projekt *„Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok-Vukovar-Vučedol“*¹⁹⁷ koji su sufinancirali Vlada Republike Hrvatske i Razvojna banka Vijeća Europe¹⁹⁸ te je predviđeno njegovo minimalno trajanje od četiri godine, to jest od 2005. godine do 2008. godine. U taj je projekt uključena bila Razvojna banka Vijeća Europe kojoj je jedan od zadataka i regionalni razvoj, pri čemu daju

¹⁹⁴ Antolović, Jadran i Jelić, Tomislav: *Pravo i kultura*, Hadrian d. o. o., Zagreb, 2013., str. 110.

¹⁹⁵ Antolović, Jadran: *Zaštita i očuvanje kulturnih dobara*, Hadrian d. o. o., Zagreb, 2009., str. 35.

¹⁹⁶ Ibidem, str. 16.

¹⁹⁷ Ibidem, str. 16.

¹⁹⁸ *Taj interdisciplinarni Projekt, počam od 2005. g., financiraju Vlada Republike Hrvatske (25%) i Razvojna banka Vijeća Europe (75%), javni zajam br. F/P 1511 (2005), u ukupnom iznosu od 226.288.358,00 HRK (30.215.654,00 EUR) te s dodatnim sredstvima iz državnoga proračuna. (izvor: <http://ilok-vukovar-vucedol.min-kulture.hr/O%20projektu>, zadnje pregledano 10. studenog 2017.)*

potporu zemljama i njihovim europskim integracijama;¹⁹⁹ a Hrvatska je članica ove Banke od 1997. godine.²⁰⁰ Razvojna banka Vijeća Europe (CEB, engl. *Council of Europe Development Bank*) ' s naglašenim socijalnim djelovanjem te je usmjerena pretežito na pomoć u prevladavanju socijalnih nejednakosti i poteškoća te na pomoć gospodarstvima regija u zaostajanju.²⁰¹ Ovaj model financiranja regionalnog razvitka navodi se i u članku „Europska unija i financiranje regionalnog razvitka“ (2008.) autora Ranka Matića i Hrvoja Serdarušića

U ovome potpoglavlju iznesene su definicije menadžmenta, zatim menadžmenta u kulturi te na kraju menadžmenta muzeja kao ustanove u kulturi. Kako bi se muzej osnovao kao ustanova u kulturi, mora ispuniti nekoliko uvjeta u skladu sa zakonodavstvom Republike Hrvatske.

Jedan od glavnih zadataka za rad ustanova izrada je strateškoga plana koji sadržava: misiju i viziju ustanove, programske djelatnosti, a sve to u skladu s vremenskim i financijskim mogućnostima. Izrada strateškoga plana trebala bi pratiti postojeće kulturne politike. Posebno se potpoglavlje odnosi stoga na kulturnu politiku i stanje u Hrvatskoj od 1990-tih do današnjice.

Na temelju teorijskih postavki menadžmenta u kulturi i potpodručja menadžmenta muzeja te stanja hrvatske kulturne politike nastavlja se u sljedećem poglavlju definiranje krize i kriznog menadžmenta.

2. 2. Definicija krize i kriznog menadžmenta

Svakodnevno smo svjedoci raznih kriza, nesreća i katastrofa. Promatranjem okruženja i praćenjem promjena moguće je predvidjeti pojedine krize, no svaka od kriza, nesreća ili katastrofa jedinstvena je jer se odvija u specifičnim okolnostima te je iznimno teško donijeti jednoobrazan odgovor načina svladavanja takvih situacija koje odstupaju od stanja u stabilnim uvjetima. Za definiranje krizne situacije u muzeju i kriznoga menadžmenta muzeja nužno je najprije pojasniti termin krize i opisati njezine vrste, a zatim iznijeti i postojeće definicije kriznoga menadžmenta za poduzeća/ustanove.

¹⁹⁹ Matić, Branko; Serdarušić, Hrvoje: Europska unija i financiranje regionalnog razvitka u *Financiranje regionalnog razvitka: načini i modeli*, Matić, Branko (ur.), Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2009., str. 117., 129.

²⁰⁰ Ibidem, str. 131.

²⁰¹ Ibidem, str. 129.

'Krizu (grč. *krisis*) znači prijelom, prolazno teško stanje u svakom, prirodnom, društvenom i misaonom procesu,²⁰² a koliko će kriza trajati, ovisi o vrsti krize i načinu menadžmenta, odnosno uspješnosti na način da se kriza što bezbolnije savlada i da su njezine posljedice što je moguće manje.

U oksfordskom rječniku termin kriza (izv. *crisis* – *kræi'sis*) označava vrijeme intenzivnih teškoća i/ili opasnosti, vrijeme donošenja teških i/ili važnih odluka te prekretnicu u bolesti kada se događa važna promjena koja ukazuje na oporavak ili smrt. Termin se izvodi iz grčke riječi, a u općem značenju „presudne točke“ javlja se od 17. stoljeća.²⁰³

U bližim dekadama suvremeni način rješavanja kriza uobičajeno se oslanja na Ujedinjene narode (UN, od engl. *United Nations*) kao međunarodnu organizaciju čiji je cilj održavanje međunarodnoga mira i sigurnosti te postizanje međunarodne suradnje kada se radi o rješavanju međunarodnih problema koji se dotiču područja politike, ekonomije, društva, kulture, ljudskih prava i humanitarnih pitanja.²⁰⁴ U odnosu na navedeni cilj, Ujedinjeni narodi uključeni su u krizni menadžment ponajprije na humanitarnom području, pa tako '*...primjeri humanitarnih kriza uključuju prirodne katastrofe (poput potresa, vulkanskih erupcija, tsunamija, uragana, tornada, poplava, suša, požara), katastrofe uzrokovane ljudskim djelovanjem (kao što su oružani sukobi, izlivanje nafte), katastrofe koje nastupaju kao posljedica prethodne krize (kao što je prisilna migracija, glad) i druge hitne slučajeve (poput epidemija).*²⁰⁵ Prema Ujedinjenim narodima humanitarna kriza se definira '*...kao događaj ili niz događaja koji predstavljaju kritičnu prijetnju za zdravlje, sigurnost, zaštitu ili dobrobit neke zajednice ili druge velike skupine ljudi obično na širem području.*²⁰⁶ Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO, od engl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) u skladu sa svojim djelokrugom aktivnosti po pitanju kriza, '*...upućuje na ljudske i institucionalne dimenzije pripremljenosti za krizu, pomoći, oporavka i obnove.. Podržavanjem pristupa ka kvalitetnom obrazovanju, zaštiti kulturne baštine u opasnosti i promicanju slobode izražavanja i informacija, UNESCO postavlja temelje održivog oporavka i dugoročnog razvoja.*²⁰⁷ U okviru Ujedinjenih naroda

²⁰² Donat, Branimir, ur.: *Filozofijski rječnik*, 3. dopunjeno izdanje, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1989., str. 182.

²⁰³ Usp. English Oxford Dictionary, izvor: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/crisis>, zadnje pregledano 3. studenog 2017.

²⁰⁴ Usp. Jeong, Bokgyo Jonathan i Yeo, Jungwon: *United Nations and Crisis Management, Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*, Springer International Publishing, Švicarska, 2017., str. 1.

²⁰⁵ Ibidem.

²⁰⁶ Preuzeto iz Jeong i Yeo, op. cit., str. 2: UNISDR, 2009.

²⁰⁷ izvor: <https://en.unesco.org/themes/crisis-and-transition-response>, zadnje pregledano 12. prosinca 2017. godine

djeluje i specijalizirana agencija Međunarodni monetarni fond (IMF, od engl. *International Monetary Fund*), '...osnovana s ciljem osiguranja stabilnosti međunarodnoga monetarnog i financijskog sustava te sustava međunarodnih plaćanja. Republika Hrvatska članica je MMF-a od 1992. godine.'²⁰⁸ U publikaciji Međunarodnog monetarnog fonda „Crisis Program Review“ (2015.)²⁰⁹ daje se pregled programa podržanih od strane Fonda tijekom globalne financijske krize, iz čega je vidljivo da se pod pojmom krize u okviru Fonda prvenstveno misli na financijsku krizu.

Uzroci zbog kojih dolazi do kriza dijele se na vanjske i unutarnje. Prema autorima, vanjski uzroci nastaju izvan organizacije i na njih poduzeća nemaju utjecaja, a dijele se na: '*prirodne katastrofe i nesreće, političke i društvene promjene, gospodarske krize, recesije, promjene na tržištu, sigurnosno okruženje itd.*'²¹⁰

Unutarnji uzroci se javljaju unutar same organizacije, a do unutarnjih kriza može doći zbog sljedećih uzroka: '*loša organizacija rada, narušeni međuljudski odnosi, nestručnost i nemoral uprave, korupcija, bolest rivalitet, nepostojanje korporacijske kulture, loši uvjeti rada, nerealni ciljevi sindikata, nedostatak komunikacije itd.*'²¹¹

Sučević donosi nešto drugačiju podjelu vanjskih uzroka te ih dijeli na: ekonomske promjene, konkurentne promjene, političke promjene, socijalne promjene i tehnološke promjene; dok unutarnje dijeli na: nadzorni odbor, menadžment, loše upravljanje financijama, visoke troškove te namjerno štetno ponašanje.²¹²

U znanstvenoj i stručnoj literaturi postoji nekoliko definicija kriznoga menadžmenta, a tijekom pretraživanja dostupne literature za potrebe izrade ovoga rada, nije se naišlo ni na jednu koja bi definirala krizni menadžment muzeja; stoga se ovdje iznašaju definicije kriznoga menadžmenta za 'poduzeća', odnosno tvrtke. Kao znanstveno-stručna disciplina, krizni menadžment se javlja na području politike te je povezan s Kubanskom krizom²¹³ koja se odvijala 1962. godine, a 1970. godine počinje se koristiti i u poslovnoj ekonomiji.²¹⁴ Krizni

²⁰⁸ Izvor: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/međunarodni-odnosi/međunarodni-monetarni-fond>, zadnje pregledano 12. prosinca 2017. godine

²⁰⁹ Gottlieb, Geoff; N'Diaye, Papa i dr.: *Crisis Program Review*, International Monetary Fund, Washington, D.C. - USA, 2015., 73 stranice.

²¹⁰ Tomić, Zoran; Sapunar, Josip: Krizno komuniciranje, *Hum : časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, No. 1, 2006., str. 301.

²¹¹, Preuzeto iz Legčević i Taučer, Krizni menadžment u funkciji nove teorije menadžmenta, *Ekonomski vjesnik*, God. 27, br. 1, 2014., str. 201; Tomić, Milas 2006: 140

²¹² Usp. Sučević, op. cit., str. 15.-27.

²¹³ Termin Kubanska kriza uvodi Henry Kissinger, američki diplomat i političar.

²¹⁴ Usp. Funda, Dragutin: Sustavi upravljanja i upravljanje krizom, *Zbornik radova sa VI. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2013., str. 112. i

menadžment je disciplina menadžmenta koja prema Fundi i Majić obuhvaća '*...niz aktivnosti dizajna, redizajna i primjene ključnih planova, procedura i mehanizama za otkrivanje, sprječavanje, pripravnost, zaustavljanje, oporavak i učenje.*'²¹⁵ Isti autori smatraju da je krizni menadžment '*...niz međusobno povezanih prosudba ili ispitivanja vrsta kriza i snaga koje mogu predstavljati veliku opasnost za glavne proizvode organizacije, procese, zaposlenike, okruženje i zajednicu.*'²¹⁶

Jurič i Vuković krizni menadžment opisuju kao '*...skup funkcija ili procesa koji imaju za cilj identificiranje, analiziranje i predviđanje moguće krizne situacije i pronalaženje rješenja i načine koji će kompaniji omogućiti sprečavanje ulaska u krizu ili da se sa njom minimiziraju njene posljedice. Prilikom izrade plana za krizni management potrebno je napraviti nekoliko varijacija plana kako bi se pokrilo svako područje koje bi moglo biti obuhvaćeno krizom. Najčešće se krizni plan primjenjuje u poslovanjima.*'²¹⁷

Jedna od karakteristika koja se ističe u definicijama kriznog menadžmenta brzina je reagiranja, pa Luecke navodi: '*Krizni menadžment mora djelovati brzo kako bi utvrdio uzrok krize, uklonio ga i u konačnici, uz što manju štetu, riješio krizu. U tom smislu, krizni menadžment je dio šireg sustava organizacijskog upravljanja rizikom.*'²¹⁸ Može se govoriti o nekoliko podvrsta kriznoga menadžmenta, pa tako '*strategijski krizni menadžment mora riješiti strategijske probleme, operativni krizni menadžment propuste u ostvarivanju ciljeva pojedinih poslovnih funkcija organizacije, financijski krizni menadžment akutne financijske probleme itd.*'²¹⁹

Tijekom kriznih situacija cilj je staviti pod kontrolu sve izvore koji uzrokuju krizu i sve ono što je krizom zahvaćeno, pa se krizni menadžment prema Krummenacheru definira i '*...kao aktivnost usmjerena na ovladavanje situacijom opasnom za opstanak poduzeća, planiranje i provođenje mjera za osiguranje temeljnih ciljeva poduzeća.*'²²⁰ Autori Jurič i Vuković mišljenja su da krizni menadžment '*...obuhvaća organizaciju, pripremu, mjere i*

Jurič, Boris i Vuković, Dijana: Upravljanje marketingom tvrtke u procesu izlaska iz krize, *Zbornik radova sa IV. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2011., str. 586.

²¹⁵ Funda, Dragutin i Majić, Tomislava: Upravljanje krizom, *Zbornik radova sa IV. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2011., str. 57.

²¹⁶ Ibidem.

²¹⁷ Jurič i Vuković, op. cit., str. 587.

²¹⁸ Luecke, op. cit., 2005., str. 15.

²¹⁹ Funda i Majić, op. cit., str. 57.

²²⁰ Preuzeto iz Legčević i Taučer, op. cit., str. 202: Krummenacher, 1983:13.

raspoređivanje resursa za savladavanje krize,²²¹ što se nadovezuje na prethodnu Krummenacherovu definiciju.

Daljnja (ne)karakteristika svake krizne situacije je to da je jedinstvena, pa tako i krizni menadžment u svakom pojedinom slučaju ima prilagođene elemente, a *'...mjere za rješavanje krize moraju se hitno donijeti a neka rješenja se donose brzo i neočekivano, odnosno u "hodu" jer se neprestano pojavljuju novi zadaci uz istovremeno stizanje većeg obujma informacijama koje se moraju obraditi i analizirati. Jedan od najvažnijih zadataka učinkovitog kriznog menadžmenta je upravljanje panikom, koja može nastati kod menadžera srednjeg i nižeg nivoa, jer oni našavši se u neočekivanoj situaciji i ako nemaju točno definirana uputstva od višeg menadžmenta i cijelu sliku situacije, mogu brzo podleći panici.'*²²²

Kako bi se krizna situacija mogla savladati, nužan je dobar krizni menadžment, a Funda smatra da *'...učinkoviti krizni menadžment pomaže da se: na najvišu razinu dovede blagostanje i produktivnost svih zaposlenika, zaustave povrede ljudi, pojava bolesti i smrtnih slučajeva kroz radne aktivnosti, poboljša ugled organizacije kod korisnika, konkurenata, isporučitelja i drugih interesnih skupina, izbjegnu štetni učinci poslovanja, potaknu bolji odnosi s izvođačima i učinkovitije realiziraju aktivnosti, minimizira mogućnost pravnih postupaka i zakonskih kazni kao posljedica neadekvatnog upravljanja.'*²²³

Kao glavna područja kriznoga menadžmenta Tipurić navodi: *'...izoliranje kriznog utjecaja, komuniciranje tijekom krize, kontrola šteta uzrokovanih krizom, izrada procjene mogućnosti oporavka, izrada kriznog plana, odabir krizne strategije, krizno interveniranje, uključivo i preuzimanje odgovornosti za ishod,'*²²⁴ a svako ovo područje opet se razlikuje ovisno o kriznoj situaciji i njezinim karakteristikama. Na ovo se nadovezuje Osmanagić-Bedenik navodeći da krizni menadžment ne treba shvaćati kao nešto *'...nepoželjno, već kao bitni i sastavni dio odgovornog upravljanja poduzećem, u kojem se u mnoštvu poslovnih odluka procjenjuju rizici i šanse te u kojem se osobito kod povećane nesigurnosti i brzih promjena ne mogu isključiti krizne situacije. Prepoznavanje postojećih potencijala, pored*

²²¹ Jurič, Boris i Vuković, Dijana: Upravljanje marketingom tvrtke u procesu izlaska iz krize, Zbornik radova sa IV. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“, ur. Ivan Toth, „Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2011., str. 587.

²²² Ibidem, str. 588.

²²³ Funda i Majić, op. cit., str. 58.

²²⁴ Izvor: <https://www.efzg.unizg.hr/UserDocImages/OIM/dhruska/2014-10%20-%20SM%20i%20upravljanje%20krizama.pdf>, zadnje pregledano 19. studenog 2020.

*sagledavanja greški i nedostataka, odlučujuće je za ovladavanje krizom.*²²⁵ Prethodni se citat odnosi na upravljanje poduzećem i to na uzroke koji su unutarnji, a ne vanjski, jer primjerice kod poplava teško da se zgrade ustanova i sve njihove građe mogu promatrati kao poželjna situacija.

Aktivnosti kriznoga menadžmenta mogu se vezati uz sprječavanje kriza te se on tada naziva preventivnim ili anticipativnim kriznim menadžmentom. Kao najvažnije instrumente anticipativnoga upravljanja krizom Osmanagić Bedenik navodi: *'...upravljanje rizicima, bonitet poduzeća, politika fleksibilnosti te sustav ranog upozorenja. Svrha preventivnog djelovanja je uspostavljanje visoke spremnosti prema latentno prisutnim i budućim, sada teško поближе određivim, promjenama temeljnih varijabli te jačanje kompetentnosti menadžmenta.'*²²⁶

Uz tu vrstu postoji i reaktivni krizni menadžment koji podrazumijeva *'...osiguranje temeljnih, egzistencijalnih varijabli nakon pojave krize i obilježavaju ga jasni ciljevi poput ostvarenja određene likvidnosti ili dobiti te korištenje instrumenata identifikacije krize.'*²²⁷ Osmanagić Bedenik prikazuje dva načina na koje je moguće reaktivno upravljanje krizom, a to su: *'obnavljanje poduzeća (sanacija) i likvidacija.'*²²⁸

Kako bi krizni menadžment mogao funkcionirati, potrebno je imati razrađenu njegovu strategiju koja se stvara dok je organizacija u stabilnim okolnostima, jer u uvjetima kada je kriza već zavládala, iznimno je teško biti skoncentriran i objektivan u obavljanju zadataka, a isto tako i ne izostaviti neki segment koji se kasnije tijekom razvijanja krizne situacije može pokazati kao bitan.

Toth i Kešetović razlikuju krizni menadžment i upravljanje katastrofama; pa tako smatraju da *'...upravljanje katastrofama (disaster management²²⁹) odnosi se na poduzimanje mjera s ciljem smanjenja, odnosno saniranja posljedica nastalih kao rezultat prirodnih i drugih nesreća katastrofalnih razmjera. Razlikuje se od kriznog menadžmenta u onoj mjeri u kojoj se i katastrofa kao događaj, kojim u principu nije moguće upravljati, razlikuje od krize. Dakle upravljanje katastrofama ne obuhvaća upravljanje samim događajem koji je uzrok katastrofe, već minimalizacijom njegovih razornih posljedica, to jest smanjenjem broja*

²²⁵ Osmanagić Bedenik, Nidžara: Krizni menadžment: teorija i praksa, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, god. 8, br. 1., 2010., str. 109.

²²⁶ Osmanagić Bedenik, Nidžara: *Kriza kao šansa : kroz poslovnu krizu do poslovnog uspjeha*, 2. dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 59.

²²⁷ Osmanagić Bedenik, Nidžara: Krizni menadžment: teorija i praksa, op. cit., str. 109.

²²⁸ Osmanagić Bedenik, Nidžara: *Kriza kao šansa : kroz poslovnu krizu do poslovnog uspjeha*, op.cit., str. 205.

²²⁹ Termin *modernog upravljanja katastrofama (modern disaster management)* vezuje se uz doba civilne obrane od polovice 20. stoljeća (usp. Coppola, Damon P.: *Introduction to International Disaster Management*, Butterworth-Heinemann, Amsterdam, Boston, 2007., str. 4.)

*ljudskih žrtava (poginulih i povrijeđenih) i materijalne štete. Obuhvaća aktivnost prije, za vrijeme i poslije katastrofe. Najčešće podrazumijeva spasilačke aktivnosti i "sakupljanje komadića" koji su ostali nakon što se dogodio neželjeni događaj.*²³⁰

U ovome potpoglavlju definiran je pojam krize te su karakteristike krize da je to teško stanje, uvjetovano vanjskim ili unutarnjim uzrocima. O tome kako se pripremiti za moguće krize i razviti plan za krizne situacije, kako ih riješiti i što se iz njih može naučiti za buduća iskustva, bavi se krizni menadžment. Boljem razumijevanju kriznog menadžmenta doprinijet će opis faza kriza i strategija za rješavanje kriznih situacija u sljedećim potpoglavljima. Poseban će se naglasak staviti na psihološko-poslovnu komponentu kriznoga menadžmenta, koja će od velike važnosti biti tijekom obrade podataka o muzejskim aktivnostima Gradskoga muzeja Vukovar.

2. 3. Faze krize

Kao jedna od radnji koja se savjetuje za rješavanje kriznih situacija dobra je priprema koja se obavlja kada kriza još nije nastupila. Važnosti o pripremi posvećen je i većinski dio radova u Zborniku radova ICOM-a *Cultural Heritage Disaster Preparedness and Response*²³¹ održanom u Indiji 2003. godine. U samome uvodu urednik naglašava pripremu koja je neophodna za rješavanje krize. U Zborniku su predstavljeni planovi spašavanja kulturne baštine i muzeja na razini međunarodnih udruženja i zemalja uz navođenje konkretnih primjera. Iscrpne upute o tome kako izraditi plan za izvanredne hitne situacije nalaze se u vodiču *Building an Emergency Plan, A Guide for Museums and Other Cultural Institutions*. U tri dijela vodiča podijeljene su upute za ravnatelja/direktora, za menadžera izvanrednih (hitnih) situacija i za voditelje odjela.²³² Za stvaranje kvalitetnoga plana za krizne situacije Luecke navodi sljedeće aktivnosti: 'sastavljanje skupine za planiranje, prosudbu razmjera problema, izradu plana, iskušavanje te ažuriranje plana.'²³³ Pri sastavljanju plana potrebno je dobro promotriti okolinu, odnosno potražiti moguće uzroke krize. Kako se okolina neprestano

²³⁰ Preuzeto iz Franić Marković, Ivana: Upravljanje i vođenje u kriznim situacijama u1 Hrvatskoj, *Zbornik radova sa VII. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Nađ, , Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2014., str. 143; Kešetović i Toth 2012:60-61.

²³¹ Usp. Menegazzi, Cristina, ur.: *Zbornik radova s Međunarodnog simpozija "Cultural Heritage Disaster Preparedness and Response"*, International Council of Museums, Indija, 2003., 347 stranica.

²³² Usp. Dorge, Valerie and Jones, Sharon: *Building an Emergency Plan: A Guide for Museums and Other Cultural Institutions*, Oxford University Press; 1 edition, The Getty Conservation Institute, Los Angeles, 2000., 280 stranica.

²³³ Usp. Luecke, op. cit. str. 69.–80.

mijenja, plan bi trebalo prilagođavati u skladu s okolinom, odnosno prema potrebi bi ga trebalo korigirati. Ako se predviđa da bi mogla nastati situacija čije su posljedice izrazito nepredvidive, dobro je tada načiniti plan za izvanredne situacije. Pri rješavanju krize Funda i Majić navode da su glavna načela: *'razvijanje pozitivnog stajališta prema krizi i nastaloj situaciji, postavljanje poslovnih aktivnosti organizacije u skladu s očekivanjima okruženja te traženje prilika i šanse u krizi.'*²³⁴ Model, odnosno strategija koja će se provoditi kako bi se postigao izlazak iz krize ovisi o samoj situaciji koja je zahvatila ustanovu. Hofer navodi dva tipa preobražaja, a to su strateški – koji se odnosni na uvođenje nove strategije i fokusiranje na određenju funkcije te operativni – kojemu je cilj promjena načina ostvarivanja ciljeva strategije uz povećanje prihoda te smanjenje troškova.²³⁵

Denk opisuje tri faze procesa krize: potencijalna, latentna i akutna faza,²³⁶ *'ovakva tipologija krize zahtijeva u prvom stadiju, u potencijalnoj krizi, anticipativno upravljanje krizom kao misaono predusretanje moguće nastupajuće krize. U drugom stadiju, kod latentne krize, pojačano se koriste instrumenti preventivnog upravljanja krizom, prije svega sustavi ranog upozorenja i upravljanje rizicima. Kod akutne krize kao najjačem stupnju opažanja i posljedica potrebna je identifikacija krize te reaktivno upravljanje krizom kao put izlaska iz krize.'*²³⁷

Pri izlasku iz poslovne krize Tipurić razlikuje pripremne i operativne faze (vidi Dijagram 1.: Proces uspješnog izlaska iz poslovne krize, prema Tipurić 2014:25.), dok Jurič i Vuković spominju sedam faza za izlazak iz krize, kao i Sučević.

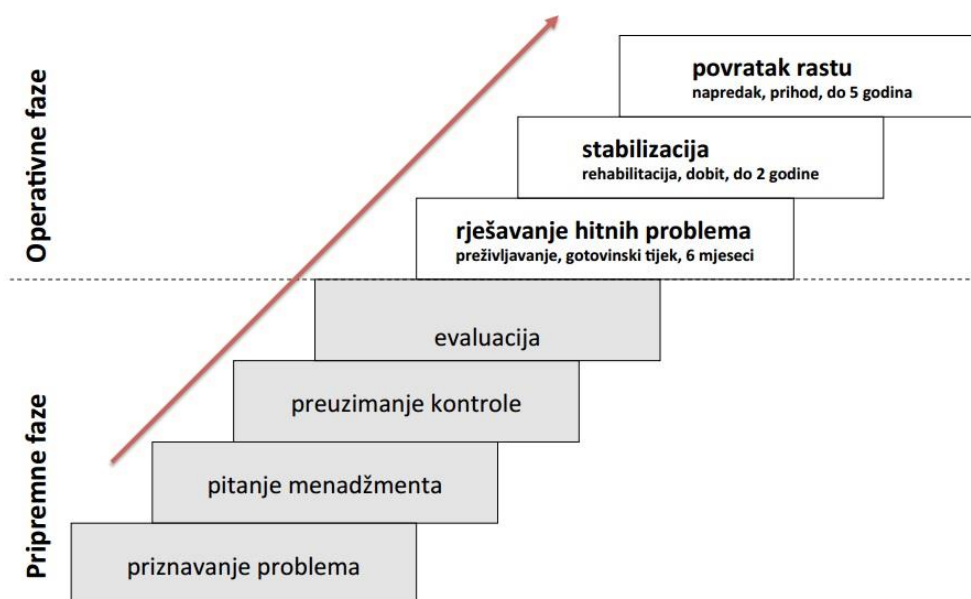
²³⁴ Funda i Majić, op. cit., str. 50.

²³⁵ Preuzeto iz Bačelić, Zorana i Bačelić, Joško: Izazovi upravljanja i vođenja u kriznim situacijama, *Zbornik radova sa VI. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, „Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2013., str. 60: Hofer, 1980.

²³⁶ Preuzeto iz Osmanagić Bedenik, Nidžara: Krizni menadžment: teorija i praksa, op. cit., str. 106: Denk, R., Frühwarnung als integraler Bestandteil der Controllingkonzeption, u: Eschenbach, R.: Die Krise als Normalfall, Österreichischer Controllertag 17, Service, Wien, 1996., str. 28

²³⁷ Osmanagić Bedenik, Nidžara: Krizni menadžment: teorija i praksa, op. cit., str. 106.

Proces uspješnog izlaska iz poslovne krize

Dijagram 1. Proces uspješnog izlaska iz poslovne krize prema Tipurić 2014: 25

Sučević sljedećim redom nabraja faze modela za izlazak iz krize: faza priznavanja postojanja problema, faza definiranja menadžmenta, faza preuzimanja kontrole, faza evaluacije, faza hitnosti, faza stabilizacije i faza povratka rastu.²³⁸

U fazi obuzdavanja krize, koja podrazumijeva njezino zadržavanje u granicama prihvatljivog, Luecke navodi koje bi postupke trebalo provoditi i kojih se načela držati, pa tako donosi sljedeća pravila: *'djelujte brzo i odlučno; neka vam ljudi budu na prvome mjestu; budite na mjestu događaja te neumorno i otvoreno komunicirajte.'*²³⁹ Nakon ove faze slijedi rješavanje svih problema dok se situacija ne vrati na početno stanje, odnosno onakvo kakvo je bilo prije pojave krize. Tijekom obnove bi menadžment trebao imati stručnu podršku i pomoć,²⁴⁰ a sam proces obnavljanja sastoji se od sljedećih aktivnosti *'...analiza situacije, izrada scenarija obnavljanja, osmišljavanje strategije obnavljanja, izrada programa obnavljanja, upravljanje sanacijom, odnosno pri oblikovanju parametara koji uvode red: vizije, staze na putu njezina ostvarenja, usporedbe postojećih i potrebnih resursa, strateškog i*

²³⁸ Usp. Sučević, op. cit., str. 57.–146.

²³⁹ Luecke, op. cit., str. 106.–120.

²⁴⁰ Osmanagić Bedenik, Nidžara: *Kriza kao šansa : kroz poslovnu krizu do poslovnog uspjeha*, op. cit., str. 211.

operativnog plana te sveobuhvatnog programa daljnje izobrazbe suradnika. Proces sanacije je općenito proces izgradnje modela budućnosti,²⁴¹ a tijekom obnove trebalo bi imati na umu kakvu javnu sliku organizacija želi stvoriti.

Peterson je na temelju istraživanja teksaških muzeja o njihovoj spremnosti za krizne situacije utvrdila nepostojanje dokumenata za takve situacije te donosi svoj model oporavka za muzej u „*Disaster Preparedness and Recovery for Museums: A Business Recovery Model*“ (2006.).²⁴² Naglašavajući ulogu muzeja u društvu, ističe važnost pripreme za stanje katastrofe. Autorica donosi načine na koji se muzej može pripremiti i oporaviti nakon katastrofe te kako razviti plan za oporavak poslovanja. Rezultati istraživanja koje je provela u muzejima u Teksasu pokazali su da oni nisu dovoljno pripremljeni na katastrofe niti to smatraju prioritetom.²⁴³ Donosi sedam komponenti koje čine plan za slučaj katastrofe: uloga menadžmenta/upravljanja, procjena prijetnji, organizacija osoblja, komunikacija, imovina i osiguranje, obnova zbirke i oporavak poslovanja.²⁴⁴

Tijekom svih faza, osim komunikacije, važna je dokumentacija svih aktivnosti kroz faze izlaska iz krize, a prema potrebi se savjetuje i provođenje aktivnosti kakve su zastupljene u projektima – *'definiranje i organiziranje, planiranje, upravljanje provedbom, svršetak projekta.'*²⁴⁵ Trenutak koji je važan dio svakoga kriznog menadžmenta proglašenje je svršetka krize,²⁴⁶ a događa se kada su se *'...zaposleni [su se] vratili svojim redovitim aktivnostima, klijenti i dobavljači imaju povjerenje potrebno za poslovanje s vašom tvrtkom, zvoniti telefon, a s druge strane nije novinar, prodaja, prihodi i druga mjerila poslovne uspješnosti ponovno su se stabilizirali.'*²⁴⁷ Osim što treba proglasiti kraj krize, dobro je svima zahvaliti na sudjelovanju u rješavanju krize, a i analizirati sam tijek krize,²⁴⁸ odnosno izvući pouke za budućnost.

Iznesene su faze krize, no kako je svaka kriza jedinstvena, nije moguće detaljno opisati svaku fazu, već se mogu prikazati uopćeni modeli. Priprema je faza koja bi trebala prethoditi kriznoj situaciji. Slijedi navođenje faza kriza prema nekoliko autora, a kako bi se faze krize uspješno riješile, nužna je strategija.

²⁴¹ Ibidem.

²⁴² Petersen, Katherine M.: *Disaster Preparedness and Recovery for Museums: A Business Recovery Model, Applied Research Projects*, Texas State University-San Marcos, San Marcos, 2006., str. 1.–61.

²⁴³ Usp. Ibidem, str. 4.–5.

²⁴⁴ Ibidem, str. 18–37.

²⁴⁵ Luecke, op. cit., str. 122.–140.

²⁴⁶ Usp. Ibidem.

²⁴⁷ Usp. Ibidem, str. 139.–140.

²⁴⁸ Bačelić i Bačelić, op. cit., str. 60.

2. 4. Strategije za rješavanje kriznih situacija

Kako bi krizu i sve ono što je ona zahvatila moglo riješiti,'... *potrebno je brzo i odlučno djelovati, otvoreno komunicirati, rabiti tehnike upravljanja projektima te imati čvrsto vodstvo.*'²⁴⁹ Kako je svaka kriza jedinstvena po okolnostima u kojima se odvija i svojim razmjerima, vrlo je teško imati jasne strategije za rješavanje kriznih situacija.²⁵⁰

Kako bi krizni menadžment kvalitetno djelovao, najbolje se pripremati dok za njega još nema potrebe, odnosno dok nije nastupila kriza. S obzirom na okruženje u kojemu se nalazimo, ponekad je nemoguće previdjeti kada će se kriza javiti; pri tom se prije svega misli na krize uzrokovane izvana, odnosno prirodne katastrofe. No, jasno da se uz takvu krizu javljaju i druge vrste kriza. Preventivno, odnosno '*...anticipativno upravljanje krizom najbolji je način upravljanja krizom.*'²⁵¹ *Ostvaruje se, ponajprije, jačanjem individualne i socijalne kompetentnosti uprave te uporabom instrumenata koji omogućavaju prijelaz na novi smjer. Svrha je preventivnog djelovanja uspostavljanje visoke spremnosti prema latentno prisutnim i budućim promjenama temeljnih varijabli te jačanje kompetentnosti menadžmenta.*'²⁵² Preventivno djelovanje prvi je korak uspješnoga upravljanja krizom nakon kojega slijedi identifikacija krize te treći korak – reaktivno upravljanje krizom.²⁵³ Kako bi se moglo preventivno djelovati, potrebno je educirati zaposlenike za krizne situacije, odnosno za djelovanje u takvim okolnostima.²⁵⁴ Upravljanje krizom se u nastavi i obrazovanju pojavljuje od 1980-ih.²⁵⁵

Kriza se, ovisno o svojoj vrsti i jačini, različito odražava od organizacije do organizacije. No, razlikuju se i načini na koje će osobe koje upravljaju organizacijom reagirati na krizu pa je moguće: '*odbijanje prihvaćanja krize; odbijanje poduzimanje radnji s vjerom da će kriza proći, produbljivanje krize i dezintegracija poduzeća te kolaps organizacije.*'²⁵⁶ Najbolja reakcija svakako bi bila svijest o tome da se kriza događa i poduzimanje potrebnih aktivnosti. Ukoliko ne postoji plan za krizne situacije, svakako da će organizacija proći lošije negoli da ga je imala pripremljenog. Funda i Majić definiraju krizu kao promjenu kojoj se sustav prema definiciji odupire te navode da ne postoji promjena s kojom će svi biti

²⁴⁹ Preuzeto iz Funda i Majić, op. cit., str. 50; Luecke 2005., str. 122.–141.

²⁵⁰ Usp. Tomić i Milas, op. cit., str. 147.

²⁵¹ Preuzeto iz Funda i Majić, op. cit., str. 58; Osmanagić, Bedenik, 2003., str. 59.

²⁵² Funda i Majić, op. cit., str. 58.

²⁵³ Osmanagić Bedenik, Nidžara: *Krizni menadžment: teorija i praksa*, op. cit., str. 108.–109.

²⁵⁴ Usp. Franić Marković, op. cit., str. 142.

²⁵⁵ Luecke, op. cit., str. 15.

²⁵⁶ Funda i Majić, op. cit., str. 49.

zadovoljni, no treba težiti tome da sustav ostane integriran, a *'...ključna je stvar u prevladavanju kriznih situacija redefiniranje misije, vizije i ciljeva organizacije.'*²⁵⁷

Zadaća je kriznoga menadžmenta nadzor svih faza kriznoga razvoja te krizni menadžment *'nastoji preventivno djelovati, a u krajnjem slučaju djeluje kad je kriza već nastupila. Krizni menadžment pomaže u izbjegavanju strateških kriza te preventivnim djelovanjem ublažava posljedice krize uspjeha i likvidnosti.'*²⁵⁸ Krizni menadžment trebao bi svladavati sve faze krize: *'potencijalna kriza, latentna kriza, akutna/savladiva kriza i akutna/nesavladiva kriza.'*²⁵⁹ Tako možemo govoriti o ciklusu krize koji neki autori dijele na faze ublažavanja, pripravnosti, reakcije i oporavka te obnove.²⁶⁰ Kako bi krizni menadžment mogao nadgledati sve faze krize, treba imati više puta spomenutu strategiju za rješavanje kriznih situacija, koju čini *'...skup menadžerskih aktivnosti i odluka kojima se uvode promjene usmjerene u pravcu zaustavljanja procesa propadanja i oporavka organizacije.'*²⁶¹ Kako bi menadžment bio uspješan, nužno je održavati *'jasnu i dobru komunikacije, jer je glavni zadatak menadžera stvoriti i iskoristiti sinergiju grupe kako bi se ostvarili zadani ciljevi.'*²⁶² Osim što je bitna komunikacija između menadžera i grupe, odnosno u slučaju muzeja to bi najčešće bili ravnatelj i djelatnici muzeja; važno je za muzeje ostvariti i komunikaciju s javnošću, to jest raditi na dobrim odnosima s javnošću.

Dakle, važno je razvijati strategiju za rješavanje kriznih situacija prije nego li krizna situacija nastupi; a za razvoj strategije odgovoran je menadžer/ravnatelj. Stoga će se u daljnjem tekstu pristupiti najprije ulozi vođe u kriznom menadžmentu, a zatim i tematici komunikacije, odnosno odnosa s javnošću u kriznim situacijama.

Važna osoba u kriznom menadžmentu je menadžer/ravnatelj, čije se kvalitete napose ističu u kriznim situacijama, kad su kod menadžera posebno naglašene osobine vođe. Kod vođenja glavne aktivnosti su *'stvaranje vizije, svrstavanje drugih uz viziju, pokretanje drugih na akciju. Iako se menadžment i vođenje isprepliću, treba biti oprezan i paziti da se ta dva pojma ne poistovjete, jer vođenje je samo jedna od funkcija menadžmenta, dok je menadžment*

²⁵⁷ Ibidem.

²⁵⁸ Ibidem, str. 58.

²⁵⁹ Ibidem, str. 57.

²⁶⁰ Franić Marković, op. cit., str. 142.

²⁶¹ Funda i Majić, op. cit., str. 54.

²⁶² Ilijaš – Juranić, Barbara; Petar, Saša i Orehovec, Zvonko: Utjecaj menadžmenta na stvaranje i rješavanje kriznih situacija, *Zbornik radova sa VI. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2013., str. 549.

*mного širi pojam.*²⁶³ Menadžment je *'proces usmjeravanja drugih prema izvršenju određenog zadatka,*²⁶⁴ a vođenje *'umjetnost utjecanja na ljude, tako da oni spremno i poletno teže ostvarivanju ciljeva organizacije. Zbog toga se i kaže da je bit vođenja u slijedenju, tj. u spremnosti i volji ljudi da slijede vođu.*²⁶⁵ Kada dođe do kriznih situacija potrebno je djelovati brzo i učinkovito, s tim da je primarno spasiti ljudske živote, a zatim dolazi ostalo. Bilo bi poželjno da svaka organizacija ima osobu koja je osposobljena za djelovanje u takvim okolnostima. Kada dođe do krize, *'formira se stožer zaštite i spašavanja kojim rukovodi župan, gradonačelnik ili općinski načelnik, ovisno o veličini područja koje je katastrofa zahvatila.*²⁶⁶

Vođa bi u kriznoj situaciji trebao biti *'i menadžer i vođa, menadžer u smislu da planira, organizira, vodi i kontrolira, menadžerskim dijelom obaveza trebao bi se baviti kada nema kriznih situacija vodeći računa o ljudima, opremi, novčanim sredstvima kojima raspolažu, objektima, osposobljavanju kroz vježbe i sl. Kada nastupe krizne situacije onda bi trebao postati vođa koji usmjerava ljude i razrađuje taktiku djelovanja.*²⁶⁷ U upravljanju katastrofama glavni su zadaci: *'procjena rizika i posljedica te poduzimanje preventivnih i normativno utvrđenih mjera planiranje, organiziranje, uvježbavanje i pripremanje resursa za reagiranje u katastrofama reagiranje (organizirano pružanje pomoći u zaštiti i spašavanju nakon nastanka katastrofa) i sanacija (oporavak i obnova nakon prestanka katastrofe).*²⁶⁸ U kriznim situacijama vođe su najčešće vođe timova. Bez obzira koliko brojni timovi bili, svi članovi zajedno s nadređenim moraju biti uigrani, ključno je međusobno povjerenje, kao i svijest o tome koja je uloga svakoga pojedinog člana tima, kakve su njegove sposobnosti, koje zadaće u zaštiti i spašavanju može izvršiti i koliko brzo to može napraviti. Okolnosti u kojima djeluju vođe u zaštiti i spašavanju krizne su situacije za koje se često ne zna kako će se razvijati i u kojima su često i sami spasilački timovi u nesigurnom i neizvjesnom okruženju.²⁶⁹

Uloga vođe u kriznom je menadžmentu kompleksna, jer istovremeno vođa mora biti i menadžer, dobro razlučiti prioritete i pritom imati povjerenje tima s kojim surađuje. Kod analize literature istican je psihološki element vezan uz menadžera/ravnatelja, no što kada se u kriznoj situaciji nađe ne samo poslovno okruženje, nego i privatno i to istovremeno? Ovakva

²⁶³ Franić Marković, op. cit., str. 139.

²⁶⁴ Preuzeto iz Franić Marković, op. cit., str. 139; Robbins 1995: 135.

²⁶⁵ Preuzeto iz Franić Marković, op. cit., str. 139; Weihrich i Koontz 1994:490

²⁶⁶ Franić Marković, op. cit., str. 144.

²⁶⁷ Ibidem, str. 144.

²⁶⁸ Preuzeto iz Franić Marković, op. cit., str. 144; Toth i suradnici, 2011:167.

²⁶⁹ Usp. Franić Marković, op. cit., str. 144.

situacija odvila se u slučaju vukovarskog muzeja te se stoga smatra da će u slučaju kriznog menadžmenta muzeja biti potrebno dodatno naglasti psihološki element.

Knjiga *Menadžment umjetnosti u turbulentnim vremenima*, autora Dragojevića i Dragičević Šešić, donosi novi pristup upravljanju kulturnim ustanovama i neovisnim organizacijama, a to je *adaptivni menadžment kvaliteta*. Kako u predgovoru knjige Andrea Zlatar piše, radi se 'o pristupu koji se i sam oblikovao u vremenu promjena i kriza, u tranzicijskim zemljama, od kojih su mnoge bile zahvaćene ne samo socijalnim i političkim potresima već ratnim sukobima i razaranjima.'²⁷⁰ U tim vremenima kulturne ustanove i organizacije nisu bile spremne za takve okolnosti i pretpostavljalo se da će se same moći nositi s poteškoćama koje su se nametnule, kao i da će imati sposobnost primjene modela kulturnog menadžmenta kakvi su već postojali u zapadnim zemljama te da će znati primijeniti '*kompetitivno te kvalitativno tržište kulturnih dobara*'.²⁷¹ Autori su iznijeli primjere zemalja srednje i jugoistočne Europe, kao i nekoliko slučajeva u Hrvatskoj, a jugoistočna Europa smatra se najturbulentnijom kriznom regijom Europe od devedesetih godina 20. stoljeća.²⁷² Iako se, eufemistički rečeno, turbulentna vremena u Hrvatskoj vežu uz ratne prilike, odnosno ratna razaranja ustanova i kulturne baštine uopće, to je uz nepostojanje kulturne politike i druge situacije sve zajedno dovelo do toga da su se javne ustanove u kulturi našle u krizi.²⁷³ Autori ne iznose podatke o velikosrpskoj agresiji, odnošenju kulturne baštine, nepriznavanju obveze povrata i ratne odštete Republike Hrvatske, unatoč tome što su ta ratna događanja imala utjecaj na rad brojnih ustanova u kulturi u Hrvatskoj, a na to se nadovezuje i činjenica da su kao predmete studija slučaja autori na zagrebocentričan, metropolcentričan način kao primjere hrvatskih ustanova uzeli: Teatar Exit, Zagreb; Multimedijalni institut, Zagreb i Institut za suvremenu umjetnost, Zagreb.²⁷⁴ Uz ovu temu, odnosno izostajanje pisanja o nekim ustanovama, problemima, pa i cijelim gradovima poslijeratne Republike Hrvatske nameće se u fokus razmatranja pojam cenzure. Pojam cenzure često je vezan uz ratne teme, a potvrda tome su cenzure brošure *Svjetski rat i Hrvati. Pokus orientacije hrvatskoga naroda još prije svršetka rata*, koju je napisao dr. Ivo Pilar i objavio je 1915. godine. O austro-ugarskoj ratnoj cenzuri spomenute brošure piše Zlatko Matijević (2008.).²⁷⁵ Nadalje, u potpoglavlju 1. 1.

²⁷⁰ Dragojević i Dragičević Šešić, op. cit., str. 12.

²⁷¹ Ibidem.

²⁷² Usp. Ibidem, str. 30.

²⁷³ Usp. Ibidem, str. 14.

²⁷⁴ Usp. Ibidem., str. 84.–87., str. 92.–100., str. 106.–110.

²⁷⁵ Matijević, Zlatko: Ivo Pilar na udaru austro-ugarske ratne cenzure, *Pilar : časopis za društvene i humanističke studije*, Vol.3, No.5(1), 2008., str. 60.–62.

Problem i predmet istraživanja ove disertacije navodi se o zabrani pisanja o etnološkim temama u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata. Slijedom prethodno navedenoga, postoje cenzure vezane i uz teme iz Domovinskoga rata. Jedan je takav primjer izložba „Vukovar 1991.“ čiji je autor dr. sc. Ante Nazor, ravnatelj Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata. Izložba je postavljena 2013. godine u Bruxellesu, a cenzurirao ju je Europski parlament.²⁷⁶ Kako je prenio Večernji list: *'Europski parlament cenzurirao je izložbu "Vukovar 1991." autora Ante Nazora, koju sam organizirala u Bruxellesu – požalila se eurozastupnica Ruža Tomašić. Od 15 fotografija EP je zabranio njih deset, a u tekstualnim objašnjenjima za pet fotografija koje su eurobirokratima bile prihvatljive nisu se smjele spominjati teške riječi – poput pridjeva "srbočetnički" – o počiniteljima ratnih zločina u Vukovaru. Traže objašnjenje – U potpisima pod fotografije trebalo je stajati da je Vukovar 1991. bio žrtva srbočetničke agresije, ali nismo smjeli uopće spominjati Srbe.'*²⁷⁷ Kasnije su autori izložbe, Tuković Holjevac i Nazor,²⁷⁸ opisali cijeli slučaj u zborniku *Vukovar '91* dodavši sam pridjev 'cenzurirano' tek nakon poticaja jedne od urednice zbornika.

Nadovezujući se na gornje primjere, iznenađujuće autori Dragojević i Dragičević Šešić predlažu kao jedno od rješenja kriznih situacija *'intersektorsko djelovanje, kao i suradnju s lokalnim i međunarodnim partnerima, zato što je suradnja jedan od preduvjeta opstanka u turbulentnim vremenima.'*²⁷⁹ Nadalje, razmatra se koja je to pozicija menadžmenta u kriznim, to jest 'turbulentnim' vremenima – treba li menadžment biti samo način/sredstvo za rješavanje tih situacija ili treba biti aktivni sudionik u tim procesima?²⁸⁰ Kao strategija za rješavanje kriznih situacija predlaže se adaptivni menadžment kvalitete, odnosno *'utemeljenje posebnog tipa umjetničkog menadžmenta koji će, s jedne strane, inzistirati na čuvanju i razvoju programske izvrsnosti, dok će, s druge, poklanjati pozornost pravodobnom odabiru i implementaciji onih znanja i vještina menadžmenta koji najbolje odgovaraju organizacijskom prevladavanju turbulentnih vremena i pridonose internom stabiliziranju.'*²⁸¹ Temelj adaptivnoga kulturnog menadžmenta nalazi se u menadžmentu umjetnosti kakav se primjenjuje na anglo-američkom području, s tim da se prilagodi području zahvaćenom

²⁷⁶ Izvor: <https://www.vecernji.hr/vijesti/zabranili-su-fotografiju-vukovarske-ratne-bolnice-906087>, zadnje pregledano 5. prosinca 2017.

²⁷⁷ Ibidem.

²⁷⁸ Nazor, Ante i Ana Holjevac Tuković: *Vukovar – hrvatski i europski grad 21.stoljeća – pod cenzurom*. Što je Vukovar Hrvastkoj i Europi ? ur. Dražen Živić, Ivana Žebec Šilj i Vine Mihaljević, Zagreb – Vukovar, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2016, str. 67.

²⁷⁹ Usp. Ibidem, str. 16., 26.

²⁸⁰ Usp. Ibidem.

²⁸¹ Ibidem, str. 25.

turbulentnim situacijama.²⁸² Jedan od ciljeva pristupa adaptivnoga menadžmenta kvaliteta je da, osim što rješava krizne situacije, uspostavlja i temelje za daljnji razvoj aktivnosti,²⁸³ odnosno razvijanje programa kojima se osigurava održivost organizacija i njihovo aktivno sudjelovanje u kulturnom prostoru.²⁸⁴ Tako po autorima '*...konačni cilj primjene svih metoda djelovanja u programu jest ostvarenje „potpore zdravlju“ ustanova organizacija, a ne djelovanje prema načelima „zalječenja“ ili „izlječenja“.*'²⁸⁵ U konačnici, adaptivni menadžment kvaliteta nije namijenjen samo nevladinim organizacijama i kulturnim ustanovama koje su pogođene kriznim situacijama, nego i onima koji su '*na vrhuncu, stekla(i) reputaciju, ali to je najrizičniji period jer je uljuljkana* [op.a. organizacija, ustanova]*li ne osjeća potrebu za daljnjim razvojem,*'²⁸⁶ jer adaptivni menadžment kvaliteta kao metoda '*...uvodi stalnu praksu evaluiranja dostignutoga i promišljanja budućeg razvoja. On(a) ukazuje na potrebu da se ciklusima strateškog planiranja ne prilazi rutinski, već da se u svakom novom ciklusu postiže i ostvaruje novi i kvalitativni, precizni pomak po unaprijed definiranim ključnim parametrima razvoja.*'²⁸⁷ Za upravljanje krizom bitno je i krizno kontroliranje (*controlling*),²⁸⁸ pa tako navode da je *kontrolling* redovita pratnja uspješnoga poslovanja u kriznim situacijama.²⁸⁹

Važno je primijetiti da je rad spomenutih autora u potpunosti zaobišao eklatantan primjer djelovanja Gradskog muzeja Vukovar usred Zagreba tijekom rata, smjestivši tako cjelokupnu analizu krizne situacije u poslijeratnoj kulturi Republike Hrvatske u projekcije budućnosti. Prema njima prvi korak u rješavanju krizne situacije u slučaju Domovinskoga rata i grada Vukovara, a time i Gradskoga muzeja Vukovar bio bi (bio je) proces mirne reintegracije, jer su se nakon procesa mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja u svoje domove počeli vraćati prognanici, kao i Gradski muzej Vukovar u svoje matične prostore. Po njima je moguća suspenzija života bilo koje stradalničke populacije, a paradoksalno vukovarske, projekcijama budućih odsječaka vremena reagiranja.

²⁸² Usp. Ibidem, str. 27.

²⁸³ Usp. Ibidem, str. 41.

²⁸⁴ Usp. Ibidem, str.49.

²⁸⁵ Ibidem, str. 64.

²⁸⁶ Ibidem, str. 207., 208.

²⁸⁷ Ibidem.

²⁸⁸ *Kontrolling je funkcijski instrument menadžmenta koji podupire poduzetničke procese poduzeća. Kontrolling koordinira sve menadžerske funkcije u svim poslovnim odjelima.* (Rupčić, Nataša; Datković, Antonio: *Kontrolling – pretpostavka djelotvornoga rada menadžmenta, Praktični menadžment : stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta*, Vol. 4, No. 1, 2013., str. 43.)

²⁸⁹ Preuzeto iz Osmanagić Bedenik, Nidžara: *Kriza kao šansa : kroz poslovnu krizu do poslovnog uspjeha*, op. cit., str. 14: Osmanagić Bedenik, Nidžara: *Kontrolling – Abeceda poslovnog uspjeha*, Školska knjiga, Zagreb, 1998

2. 4. 1. Zakonska regulativa za muzeje u kriznim situacijama

U dijelu Zakona o muzejima gdje se govori o muzejskoj građi navodi se kako se na nju primjenjuju propisi koji se odnose na zaštitu kulturnih dobara. Osiguranje muzejske građe i druge imovine vrši se u dogovoru s osnivačima, a sredstva za osiguravanje osiguravaju osnivači.²⁹⁰ Djelovanje muzeja u kriznim situacijama u Zakonu o muzeju se ne spominje te se stoga u daljnjem tekstu prelazi na Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.²⁹¹ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara proglašen je 1999. godine, tijekom godina je Zakon mijenjan i usklađivan s odredbama akata Europske unije, a 2020. godine stupio je na snagu novi izmijenjeni tekst Zakona. Nadležno tijelo za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara je konzervatorski odjel, ovisno o tome na kojem se području nalazi, u većini primjera radi se o županijskim konzervatorskim odjelima. U petoj glavi Zakona koji govori o mjerama zaštite i očuvanja kulturnih dobara nalazi se 13. poglavlje „Zaštita dobara u izvanrednim okolnostima“ posvećeno ustanovama koje se nađu u određenim vrstama kriznih situacija. Izvanrednim se okolnostima smatraju: oružani sukob, potres, poplave, požari, ekološki incidenti i katastrofe te ostale slične situacije. Kao što je ranije u teorijskim gledištima utvrđeno, i Zakonom se obvezuje da se uvjeti za zaštitu moraju stvoriti u vrijeme mira, odnosno dok izvanredna situacija nije nastupila, kao što se moraju poduzeti '*...mjere za sprječavanje krađe, pljačke, protupravnog prisvajanja kulturnih dobara na bilo koji način, kao i svih radnji čiji je cilj uništenje i oštećenje kulturnog dobra.*'²⁹² Kao i u Zakonu o muzejima, gdje je za osiguranje muzejske građe i ostale imovine odgovoran osnivač, tako je i za provođenje mjera zadužen župan, gradonačelnik i općinski načelnik područja na kojemu se nalazi i sama ustanova.

Na službenim stranicama Ministarstva kulture Republike Hrvatske nalazi se niz propisa koji se odnose na zaštitu i očuvanje kulturnih dobara.²⁹³ Kako je tema ove disertacije obnova i razvoj aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar, gledajući propise za razdoblje od 1991. godine do danas, vidljivo je da prvi propisi stupaju na snagu 1991. godine: UNESCO-ova (Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu) Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 12/1993) usvojena u Parizu 1972. godine, usvojena od Republike Hrvatske i stranaka Konvencije na

²⁹⁰ Članak 31. Zakona o muzejima (NN 110/15)

²⁹¹ Zakon o očuvanju i zaštiti kulturnih dobara (pročišćeni tekst zakona NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20)

²⁹² Članak 75. Zakona o očuvanju i zaštiti kulturnih dobara (pročišćeni tekst zakona NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20)

²⁹³ Izvor: <https://min-kulture.gov.hr/propisi-543/zastita-i-ocuvanje-kulturnih-dobara-16237/16237>, zadnje pregledano 19. studenog 2020.

temelju notifikacije o sukcesiji sa stupanjem na snagu 8. listopada, zatim 1993. godine UNESCO-va Konvencija o mjerama zabrane i sprečavanju nedozvoljenog uvoza, izvoza i prijenosu vlasništva kulturnih dobra (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 12/1993) i Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba te Protokol u vezi sa zabranom izvoza kulturnih dobara s okupiranih teritorija (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 12/1993 i 6/2002 objava).²⁹⁴

Ovdje je važno primijetiti da niti jedan zakon izrijeком nije bio usmjeren na već nastalo stanje otuđene imovine Republike Hrvatske uslijed velikosrpske agresije i obrambenoga rata.

Najnoviji pravni dokument koji je donijela ministrica kulture Republike Hrvatske odluka je vezana uz potres koji je pogodio Zagreb 22. ožujka 2020. godine. To je Odluka o provedbi popisa štete prouzročene potresom u Gradu Zagrebu i okolici na muzejskoj građi, dokumentaciji, muzejskom inventaru, crkvenom inventaru te pokretnim kulturnim dobrima u posjedu drugih pravnih i fizičkih osoba²⁹⁵ (27. travnja 2020.). Sastavni dio odluke čine Obrazac za evidenciju štete na muzejskoj građi i Obrazac za izvješće o šteti na muzejskoj građi.

Jedan od dokumenata koji se bavi odnosnom kulture i muzeja te globalne krize je Lisabonska deklaracija (2013.) čiji je potpisnik za Hrvatsku Lidija Nikočević, predsjednica Međunarodnoga savjeta muzeja za Hrvatsku. Međunarodni savjet muzeja (ICOM, od engl. *The International Council of Museums*) je nakon održane međunarodne konferencije „Javna politika prema muzejima u kriznim vremenima“ u Lisabonu uz potpise predsjednika ICOM-ovih europskih nacionalnih komiteta stvorio Lisabonsku deklaraciju kojom se željelo apelirati na „europske nacionalne parlamente i vlade te na lokalne uprave da podupru kulturu i muzeje u ovim kriznim vremenima.“²⁹⁶ U Deklaraciji se ističe kako ekonomska kriza ima velike negativne utjecaj na muzeje te se donose prioriteti i prijedlozi za rad muzeja i upravljanje kulturnom baštinom u kriznim situacijama.

²⁹⁴ Ibidem.

²⁹⁵ Izvor: <https://www.min-kulture.hr/userdocsimages/T%20H%20U%20M%20BO%20V%20I/Odluka%20o%20provedbi%20popisa%20%C5%A1tete%20prouzro%C4%8Dene%20potresom%20u%20Gradu%20Zagrebu%20i%20okolici%20na%20muzejskoj%20gra%C4%91i,%20dokumentaciji,%20muzejskom%20inventaru,%20crkvenom%20inventaru%20te%20pokreni m.pdf>, zadnje pregledano 20. svibnja 2020.

²⁹⁶ Hinz, Hans-Martin; Eflan, Damodar; de Vos, Wim; Nikočević, Lidija; Hadjinicolaou, Teti; Garlandini, Alberto; Raposo, Luís; Bernis, Sofía Rodríguez: Lisabonska deklaracija: apel Europskom parlamentu i komisiji, parlamentima i vladama europskih zemalja te regionalnim i lokalnim upravama - Poduprite kulturu i muzeje u suočavanju s globalnom krizom i u izgradnji budućnosti!, *Informatica museologica*, Vol. 43, No. 1-4, 2012., str.77–78.

2. 5. Pregled dosadašnjih istraživanja o menadžmentu muzeja u kriznim situacijama u Hrvatskoj

Pretraživanjem literature o kriznom menadžmentu za razdoblje do 2020. godine postalo je vidljivo da se ona većinom odnosi na organizacije/poduzeća, odnosno poslovne krize u njima. Menadžment muzeja bio je zastupljen u onoj mjeri koja se odnosi na stabilne uvjete djelovanja, a publikacija koja se dotiče teme kriznih situacija u muzejima, odnosno turbulentnih vremena je *Menadžment umjetnosti u turbulentnim vremenima*, ranije citiranih autora. Nakon zagrebačkoga potresa u ožujku 2020. godine objavljeno je internetsko izdanje priručnika *Prva pomoć muzejima – kako evakuirati građu nakon potresa*²⁹⁷ u izdanju Muzejskog dokumentacijskog centra, a autorica priručnika je Dunja Vranešević.

Izvješće o sudjelovanju na Međunarodnoj radionici za upravljanje rizicima u muzejima iz 2007. godine pod nazivom „*Kako sačuvati našu baštinu za buduće naraštaje*“ napisala je Helena Stublić. Autorica opisuje kako je slijedom katastrofa koje se događaju u svijetu osnovan projekt TIEM-SEE (engl. *Teamwork for Integrated Emergency Management – South East Europe*) koji za cilj ima educirati i pripremiti muzejske djelatnike za slučajeve katastrofe, a taj je projekt dio programa MEP-a (engl. *Museum Emergency Programme*).

O tome kakav je krizni menadžment u muzejima gotovo da i nije stručno pisano. Izuzetak čini priručnik koji se dotiče ove tematike *Muzej u kriznim situacijama*, autora Laszla, Perčinić-Kavur i Stublić. U njemu autori kroz poglavlja „Što činiti u slučaju nesreće, velike nesreće ili katastrofe?“, „Procjene“, „Planiranje i „Pripreme“ daju upute za vođenje muzeja u kriznim situacijama. Prvo navedeno poglavlje objavljeno je i u časopisu „*Informatica Museologica*“ 2009. godine. U ovome tekstu iznose se korisni savjeti što činiti u trenucima velikih nesreća, ali nigdje se ne navodi specifična situacija poput one koja je zahvatila vukovarski muzej. Vrste kriznih situacija razvrstane su po sljedećim kategorijama: manje nezgode i nesreće (plavljenja); početni požari i manji požari; krađe, provale i prepadi; velike nesreće (požar, eksplozija); potres; velike poplave; radiološka nesreća. Prvo što se navodi u poglavlju je da treba imati sastavljen popis bitnih telefonskih brojeva²⁹⁸ te misliti na ljude, pokušati ostati pribran, kao i analizirati situaciju te pripremiti plan.²⁹⁹ Nakon što se osiguraju ljudi, može se krenuti sa spašavanjem građe i dokumentacije, kada uvjeti nesreće to dozvoljavaju. Spašavanje građe i dokumentacije trebalo bi se odvijati prema listi prioriteta

²⁹⁷ Izvor: https://www.mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/Smjernice%20za%20evakuaciju%20gra%C4%91e_2020.pdf, zadnje pregledano 20. svibnja 2020.

²⁹⁸ Laszlo, Perinčić Kavur i Stublić: Što činiti u slučaju nesreće, velike nesreće ili katastrofe?, op.cit., str. 134.

²⁹⁹ Ibidem, str. 135.

muzeja, pri čemu su kriteriji sljedeći: *'zbirke i predmeti važni za misiju, službu i programe muzeja; zbirke i predmeti velike povijesne, umjetničke, edukativne ili novčane vrijednosti; osjetljivost, lomljivost, fragilnost predmeta; predmeti koje je nemoguće ili teško premještati; važna dokumentacija (inventarne knjige, fotografije, elektronička dokumentacija...)* Ako muzej nema listu o redoslijedu spašavanja predmeta, odluka o slijedu spašavanja mora se donijeti na temelju mišljenja iskusnih stručnih djelatnika, poglavito kustosa koji poznaju svoje zbirke.³⁰⁰

U poglavlju „Procjene“³⁰¹ iznose se opasnosti i rizici koji bi mogli nanijeti štetu muzeju. Kao i u kasnijim poglavljima predočeno je što mogu izazvati poplava, požar, potres, krađa, provala i prepadi u muzejima, tehničko-tehnološke opasnosti i vandalizam. Kao i u prethodnom tekstu, ljudi se ističu kao najvažniji resurs koji se spašava, a tek onda na red dolazi muzejska građa. U članku je i upitnik o pripremljenosti muzeja kroz niz pitanja te karta mogućih ugroza na području Hrvatske.

Sljedeće poglavlje „Planiranje“³⁰² donosi pregled plana za postupanje u nesrećama. Autori navode tri komponente planiranja: priprema, reakcija i obnove. Kao karakteristike planova navode: *'kratkoću, jednostavnost, fleksibilnost, razumljivost, stručnost te realističnost u korištenju muzejskih resursa.*³⁰³ Dalje se navodi korak po korak kako treba postupati u slučaju nesreće te podsjetnik kako kreirati plan. Autori su cijeli proces prilagodili situaciji hrvatskih muzeja te koriste ulogu ravnatelja i upravnog vijeća kao glavnih osoba.

Posljednje poglavlje „Pripreme“³⁰⁴ savjetuje *'generalno pospremanje muzeja barem jedanput u godini, uz sudjelovanje svih zaposlenih (housekeeping), što podrazumijeva uklanjanje zapaljivog materijala, osiguravanje prohodnosti hodnika te kontrolu i čišćenje prolaza u čuvaonicama.*³⁰⁵ Daljnji se savjeti odnose na tehničku pripremu same zgrade muzeja, kao i sigurno pohranjivanje dokumentacije, odnosno pitanje o svemu što je potrebno imati da bi se predmet mogao identificirati. Kroz moguće vrste kriznih situacija (voda, potres) opisane su potencijalne opasnosti koje te krizne situacije donose.

U radu Laszla „Muzej u kriznim situacijama – procjenjivanje opasnosti, planiranje i priprema“, izlaganome na IV. Konferenciji Hrvatske platforme za smanjenje rizika od

³⁰⁰ Ibidem, str. 139.

³⁰¹ Laszlo, Perinčić Kavur i Stublić: Procjene, op. cit., str. 195.–204.

³⁰² Laszlo, Perinčić Kavur i Stublić: Planiranje, op. cit., str. 222.–225.

³⁰³ Ibidem., str. 222.

³⁰⁴ Laszlo, Perinčić Kavur i Stublić: Pripreme, op. cit., str. 226.–232.

³⁰⁵ Ibidem., str. 226.

katastrofa (2012.),³⁰⁶ autor govori o situaciji hrvatskih muzeja po pitanju kriznih situacija. Kao i u prethodnim poglavljima i priručniku, navodi se priprema koja je ključan faktor u rješavanju takvih situacija. Pri pripremi i kreiranju plana za krizne situacije treba konzultirati druge ustanove koje su se također nosile s istim poteškoćama te se kao primjeri navode *Canadian Conservation Institute*, *American Institute for Conservation*, *Institute Getty* i *International Council of Museums*, no treba uzeti u obzir da njihova iskustva treba prilagoditi postojećim zakonima na hrvatskom području.³⁰⁷ Ono što je autor sam istaknuo odobrenje je priručnika od strane Ureda za upravljanje u hitnim situacijama grada Zagreba i Ministarstva kulture RH, a nadodaje se i da je priručnik izdao Muzejski dokumentacijski centar koji ima sjedište u Zagrebu.³⁰⁸

Tijekom prošlosti su na području Republike Hrvatske mnogi muzeji bili zahvaćeni raznim kriznim situacijama, no nikada nije predstavljen pregled takvih muzeja i vrsti kriznih situacija, sve do onih vezanih uz Domovinski rat. Pregled ratnih šteta na muzejima i muzejskoj građi donosi Muzejski dokumentacijski centar.³⁰⁹ Kako se navodi: *'Ustanovljen je broj od 70 u ratu oštećenih i uništenih zgrada muzeja, galerija i zbirki od kojih je 44 pretrpjelo štetu na građi. Krajem 2004. godine, nakon povrata dijela muzejske građi u Vukovar i Jasenovac, utvrđeni broj ratnih šteta na muzejskoj građi u Hrvatskoj: stradalih predmeta je sveukupno 51.652, od kojih je 46.191 nestalo i opljačkano; 3.178 uništeno te 2.283 oštećeno.'*³¹⁰ Nadalje, *'Od 1996 - 1999. prikupljeni su podaci i dokumentacija o štetama, izrađen je popis i procjena ratnih šteta na zgradama i građi i te postavljanje web stranica Ratne štete na muzejima i galerijama u Hrvatskoj. Projekt je financiralo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Uz financijsku potporu Nacionalnog komiteta UNESCO-a, 2001. godine je nastavljena evaluacija podataka o štetama na muzejskoj građi. Napravljene su stručne analize stradale građi i valorizacija šteta za svaki muzej posebno i općenito za svaku vrstu/zbirku muzejske građi.'*³¹¹ Iz popisa je vidljivo da je u Republici Hrvatskoj najveću ratnu štetu pretrpio Gradski muzej Vukovar, uključujući Zbirku Bauer i Galeriju umjetnina, Spomen-muzej Lavoslava Ružičke i Povijesni muzej. Iz Muzeja je nestalo/opljačkano 29758 predmeta, uništeno 804, oštećeno 1440, što je u konačnici 32002 predmeta. Od ukupnog broja

³⁰⁶ Laszlo, Želimir: Muzej u kriznim situacijama – procjenjivanje opasnosti, planiranje i priprema, *Zbornik radova sa IV. Konferencije Hrvatske platforme za smanjenje rizika od katastrofa*, 13. 12. 2012., -, Zagreb, 2012., str. 134.–139.

³⁰⁷ Ibidem, str. 135.

³⁰⁸ Muzejski dokumentacijski centar je javna ustanova osnovana 1955. godine kao dokumentacijska, informacijska i komunikacijska točka hrvatske mreže muzeja.

³⁰⁹ Izvor: <http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-stete>, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.

³¹⁰ Izvor: <http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-stete>, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.

³¹¹ Izvor: <http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-stete>, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.

predmeta u Republici Hrvatskoj koji su zahvaćeni ratnom štetom, udio predmeta vukovarskog muzeja čini 62 %.³¹² Iz Srbije i Crne Gore je u 'razdoblju od 2001. do 2009. u Hrvatsku vraćeno 25205 pokretnih kulturnih dobara. U Vukovar je 2001. vraćeno 14775 predmeta.'³¹³

Slijedi kratak pregled nekoliko kriznih situacija koje su zahvatile ostale hrvatske muzeje. Kao i vukovarski, i vinkovački i osječki muzej bili su poharani velikosrpskom agresijom i posljedičnom ratnom situacijom. Autorice Amidžić i Huljev su u članku „Kulturocid u Vinkovcima: Gradski muzej Vinkovci tijekom Domovinskoga rata“ (2016.)³¹⁴ iznijele realitet ratne štete na gradskoj povijesnoj cjelini, arheološkim lokalitetima te zavičajnoj baštini. O radu Muzeja Slavonije u ratnom razdoblju, te evakuaciji i spašavanju građe, kao i održavanju muzejskih aktivnosti pišu autorice Vinaj i Lubina u članku „Muzejska ratna priča“ (2016.).³¹⁵

Posljednja velika kriza muzeja veže se za svibanj 2014. godine kada je poplavama u županjskoj Posavini bio zahvaćen Zavičajni muzej „Stjepan Gruber“ u Županji. Samim zgradama Muzeja smještenima uz nasip rijeke Save voda je opasno prijetila te je u toj situaciji dio građe iz županjskoga muzeja bio izmješten u vukovarski muzej. Potaknuto tom poplavom Hrvatsko etnološko društvo organiziralo je 2015. godine godišnji znanstveno-stručni skup na temu „Baština i prirodne katastrofe. Poplave u Hrvatskoj 2014. godine – posljedice i perspektive“³¹⁶ te su predstavljene aktivnosti koje su se odvijale uz spašavanje većinom etnografske građe u poplavljenim selima: Gunji, Račinovcima i Rajevu Selu. Ovdje se nije radilo o muzejskoj građi, već o građi koja se nalazi u privatnim zbirkama te građi koja je u vlasništvu lokalnoga stanovništva. Jedna je od posljedica akcija spašavanja baštine u poplavljenim selima i osnivanje Muzeja Cvelferije 30. studenog 2015. godine. Kako je navedeno ranije u tekstu, ideja o osnivanju takvoga muzeja prisutna je bila već neko vrijeme, a „odjednom“ prikupljen veliki dio građe ubrzao je cijeli proces osnivanja, odnosno ponovno je krizna situacija potaknula pitanje kulturne baštine. Zaključno, na temelju

³¹² Izvor: <http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-stete>, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.

³¹³ Žanić: *Kultura sjećanja između emocija i institucija*, op. cit., str. 157.

³¹⁴ Amidžić, Žana; Huljev, Antonija: *Kulturocid u Vinkovcima: Gradski muzej Vinkovci tijekom Domovinskoga rata, Domovinski rat, njegove gospodarske, demografske i socijalne posljedice i perspektive na području hrvatskoga istoka*, ur. Miljenko Brekalo, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Osijek, 2016., str. 95.–97.

³¹⁵ Vinaj, Marina i Lubina, Tihana: *Muzejska ratna priča, Domovinski rat, njegove gospodarske, demografske i socijalne posljedice i perspektive na području hrvatskog istoka*, ur. Miljenko Brekalo, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2016., str. 52.–54.

³¹⁶ Izvor: http://www.ffzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2015/05/HED_skup_2015_PROGRAM.pdf, zadnje pregledano 19. studenog 2020.

cvelferijske situacije može se reći da i krizna situacija doprinosi održivom razvoju nekog područja.

Nekoliko mjeseci kasnije poplava je zahvatila i osječku Galeriju Kazamat, a do te je poplave vjerojatno došlo zbog podzemnih voda i starosti građevine. Poplava se dogodila uoči manifestacije Noć muzeja 2015. godine te je izložba koja je bila predviđena za zatvaranje odgođena, no sva građa i radovi spašeni su na vrijeme.^{317, 318}

Jedan od problema s kojima se susreću mnogi muzeji neodgovarajuće su muzejske čuvaonice, odnosno u uvjeti kojima su one smještene. Autor Laszlo u članku „Ako predmeti propadaju - muzej je besmislen“³¹⁹ promatra stanje hrvatskih muzeja i čuvaonica. Loši uvjeti čuvaonica koji dovode do pogoršavanja stanja muzejskih predmeta tijekom vremena, ili u najgorem slučaju do propadanja predmeta, mogu se svrstati u unutarnji uzrok krizne situacije, s obzirom na to da se javlja unutar muzeja. No, ako se u obzir uzme činjenicu da su izvori financiranja izgradnje muzejskih zgrada i s/u njima čuvaonica osnivači muzeja, tada se može reći da je uzrok krize i vanjski jer na njega muzej nema utjecaj. Navedeni primjer samo je jedan od problema s kojima se muzeji susreću, a najčešći problem uzrokovan nedostatnim financijskim sredstvima nemogućnost je provođenja muzejskih aktivnosti. Drugi najčešći problem, također povezan s nedostatnim financijskim sredstvima, manjak je stručnih djelatnika, a treći, o kojem se nažalost rijetko dublje promišlja, relativno je slaba posjećenost muzejskih sadržaja. Daljnje nabrojanje problema, odnosno potencijalnih uzroka koji mogu dovesti do kriznih situacije u muzejima navodi nas na postavljanje sljedećih pitanja – jesu li muzeji stalno u krizi, odnosno djeluju li u kriznim uvjetima? U samome uvodu disertacije postavljeno je pitanje je li društvo u krizi na koje se nadovezuje i pitanje – ako je hrvatsko društvo kao cjelina u krizi, je li slaba posjećenost muzejskih sadržaja odraz toga? Kako autorica posljednje četiri godine obnaša dužnost najprije privremene ravnateljice muzeja u osnivanju, a zatim ravnateljice, mišljenja je da su navedene situacije potencijalni uzroci krizne situacije te je potrebno uložiti (dodatne) svakodnevne napore da ne postanu stvarni uzroci krize. Prije svega je uz stručni muzejski rad koji se predstavlja kroz muzejske sadržaje nužno

³¹⁷ Izvor: <http://www.glas-slavonije.hr/259725/3/Zbog-poplave-Galerija-Kazamat-morala-otkazati-sudjelovanje-u-Noći-muzeja>, zadnje pregledano 2. rujna 2015.

³¹⁸ Osim poplava i ratnih razaranja muzeje su zahvaćali i potresi, kao što je onaj 1964. godine u Slavonskom Brodu pri čemu je uništena i Zgrada Magistrata u kojoj je tada djelovao Muzej Brodskog Posavlja (Izvor: <http://www.arheologija.hr/?p=3080>, zadnje pregledano 2. rujna 2015.)

³¹⁹ Laszlo, Želimir: Ako predmeti propadaju - muzej je besmislen, *Muzeologija*, Vol. No. 55, 2018., str. 90.–96. Uz ovaj članak u istom broju časopisa „*Muzeologija*“ objavljeni su i drugi radovi o problematici čuvaonica, uključujući i pozitivne primjere uspostavljanja čuvaonica te prenamjene već postojećih (prvotno nemuzejskih zgrada) u funkciju čuvaonica.

usmjeriti više pažnje i vremena na komunikaciju s potencijalnim i već postojećim korisnicima.

Posljednje dvije velike krize koje se tiču muzeja u Hrvatskoj spomenute su u samome uvodu, a radi se o pandemiji uzrokovanoj virusom COVID-19 širom svijeta u prvoj polovici 2020. godine te snažan potres koji je pogodio Zagreb 22. ožujka 2020. godine. U zaključnom izvješću Europske mreže muzejskih organizacija (NEMO, od engl. *Network of European Museum Organisations*)³²⁰ iznose se podaci dobiveni istraživanjem o tome kako na muzeje utječe kriza uzrokovana virusom COVID-19. Prema sažetim rezultatima istraživanja očito je da se mijenja dosadašnji način rada muzeja, da je zabilježen izrazito velik gubitak prihoda (a tek je za vidjeti kako će se na posjećenost muzeja odraziti promjene u turizmu – također uvjetovane pandemijom), uočava se povećanje online aktivnosti i vidljivosti muzeja na internetu; to su samo neki od rezultata. Također se daju kratkoročne, srednjoročne i dugoročne preporuke: *'davanje ekonomskog poticaja za rad muzeja, ulaganje u digitalnu kulturnu baštinu i prilagođavanje muzeja krizama.'*³²¹

Pretraživanjem općih podataka na internetskim stranicama hrvatskih muzeja nisu zabilježene druge veće krizne situacije, iako ih je zasigurno bilo. Iz ovoga kratkog pregleda vidljivo je da se o kriznim situacijama pisalo u obliku novinskih članaka, stručnih izvještaja, no sporadično i spontano, a tijekom istraživanja i nastanka ove disertacije nije pronađen objavljeni članak čija bi tema bio krizni menadžment u muzejima.

2. 6. Krizni menadžment i komunikacija kao ključan faktor odnosa s javnošću

Prema već ranije navedenoj definiciji Instituta za krizni menadžment, karakteristika krize je i da kao takva privlači pozornost medija i javnosti.³²² Coombs razlikuje kriznu

³²⁰ *Vijesti iz svijeta muzeja, Newsletter*, broj 115., 19. 5. 2020. (Izvor: <https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-19-5-2020/#nemo>, zadnje pregledano 20. svibnja 2020.)

³²¹ *Vijesti iz svijeta muzeja, Newsletter*, broj 115., 19. 5. 2020. (Izvor: <https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-19-5-2020/#nemo>, zadnje pregledano 20. svibnja 2020.)

³²² Preuzeto iz Tomić i Milas, op. cit., str. 140: Violeta Colić <http://www.poslovna-znanja.hr/default.aspx?id=1753>

komunikaciju kao informaciju i kriznu komunikaciju kao strategiju koja podrazumijeva *'potrebu prikupljanja i širenja informacija tijekom određene krize.'*³²³ Komunikacija je bitan element svakoga kriznog menadžmenta, a kvalitetna je kada je *'...istinita i kreće od unutarnjih javnosti prema vanjskima i sve do medija. Upravo je odnos s medijima ključna točka jer nam oni od saveznika mogu postati najvećim neprijateljima koji će svaku informaciju iskoristiti da bi još više naglasili probleme nastale u organizaciji.'*³²⁴ Nadalje, ako se komuniciranje u okviru kriznoga menadžmenta dobro provodi, *'...omogućuje tvrtki ne samo uspješno prevladavanje krize, nego i jačanje njezina ugleda, zahvaljujući javnoj pozornosti i kvalitetnim odnosima s javnošću u tom razdoblju.'*³²⁵ Komunikacija, osim što treba biti istinita, treba težiti i navođenju pozitivnoga okončanja kriznih situacija.³²⁶ Krizni menadžment i komunikacija kvalitetni su ako ih se pripremi prije negoli sama kriza nastupi; to jest bilo bi poželjno razraditi i imati kvalitetan plan za komunikaciju u kriznim situacijama.

U 21. stoljeću, zahvaljujući komunikacijskim tehnologijama, javna je komunikacija dio kriznih situacija i samim je time puno veća dostupnost informacije negoli je to bilo do razvoja suvremenih komunikacijskih tehnologija. Veliku ulogu u informiranju o kriznim situacijama imaju odnosi s javnošću koji bi *'...trebali (bi) biti vjerodostojan i stručan tumač nastalih događaja koji neki vide i kao filter koji se postavio u komunikacijskom toku između događaja i medija,'*³²⁷ odnosno trebali bi javnosti pružiti potrebne informacije o nekom događaju.

U muzejima u Hrvatskoj uloga osobe koja će informirati javnost o događajima koji se odvijaju u muzeju većinom se odnosi na ravnatelja. Nužno je informirati javnost o kriznim situacijama, odnosno omogućiti da građani budu u tijeku s onim što se događa, ali naravno uzimajući u obzir da ne dođe do bespotrebnih iznošenja činjenica koje će biti nezanimljive prosječnom građaninu. Cilj iznošenja činjenica u vezi sa stanjem muzeja za vrijeme kriznih situacija je i sprječavanje širenja netočnih informacija, što može rezultirati narušavanjem ugleda muzeja, ali i brojnim drugim posljedicama.³²⁸

Osim komunikacije prema van, prema javnosti, u krizama je važna i komunikacija među djelatnicima i članovima uprave muzeja. Ovisno o vrsti krize, bilo bi dobro kada bi svi

³²³ Preuzeto iz Tomić i Milas, op. cit., str. 143: Coombs, 2005.: 221.

³²⁴ Tomić i Milas, op. cit., str. 147.

³²⁵ Preuzeto iz Tomić i Milas, op. cit., str. 138: Skoko, 2006.: 90.

³²⁶ Osmanagić Bedenik, Nidžara: *Kriza kao šansa : kroz poslovnu krizu do poslovnog uspjeha*, op. cit., str. 239.

³²⁷ Perinić, Jadran: Mjesto i uloga odnosa s javnošću u krizama, *Zbornik radova sa IV. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2011., str. 172.

³²⁸ Perinić, Jadran: Mjesto i uloga odnosa s javnošću u krizama, *Zbornik radova sa IV. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2011., str. 179.

djelatnici kontinuirano pratili i, koliko to mogućnosti dozvoljavaju, sudjelovali u aktivnostima muzeja. Konkretno bi se u slučaju muzeja to vjerojatno najprije odnosilo na spašavanje građe, a zatim i održavanju muzejskih aktivnosti tijekom krize.

2. 7. Menadžment muzeja u postkriznom okruženju

Posljedice krize mogu biti razne, ovisno o vrsti same krize, njezinoj jačini i trajanju, ali i o vođi/menadžeru te djelatnicima. Funda i Majić tako razlikuju unutarnje i vanjske subjekte koji utječu na ishod krize. Pod unutarnje subjekte svrstavaju djelatnike i vlasnike organizacije, a pod vanjske subjekte sve one koji ostvaruju poslovne ili druge kontakte s organizacijom. Dva su moguća scenarija za organizacije koje zahvati kriza: prestanak djelovanja ili prilagođavanje situaciji i obnavljanje.³²⁹ Krizne situacije mogu imati direktne i indirektne gubitke. Tako, *'Direktni gubici odnose se, naprimjer, na oštećenja građevina i njihovog sadržaja, a indirektni na gubitak zaposlenja, prihoda ili prodaje. Utjecaj katastrofe može potrajati godinama jer indirektni gubici i dalje nastaju.'*³³⁰ Autorica Franić Marković dalje nastavlja *'Stoga je nužno imati osobe koje su osposobljene, ali jednako tako i karakterno i motivacijski jake za upravljanje u kriznim situacijama.'*³³¹

Autorica Osmanagić Bedenik vidi dvije vrste posljedica kriza, a to su destruktivne i konstruktivne te se *'Destruktivne posljedice djelovanja krize prikazuje se kao neostvarivanje ili nedovoljno ostvarivanje ciljeva dviju najvažnijih skupina unutar organizacije koje su nositelji aktivnosti, a to su zaposlenici i oni koji su uložili vlastiti kapital. Kod destruktivnih posljedica krize dolazi do smanjenja stope ukamaćivanja kapitala vlasnika ili do pada vrijednosti stečenih prava. Vlasnici mogu izgubiti dio ili cijeli uloženi kapital, a ako su zaposleni u organizaciji i gubitak radnog mjesta i primanja. Kad je riječ o društvima s ograničenom odgovornošću postoji, uz ostalo, opasnost gubitka privatne imovine.'*³³² Uz to što je krizom zahvaćena organizacija, zahvaćeni su i svi oni koji poslovno surađuju s organizacijom, dobavljači, kao i korisnici organizacije.³³³ Ono što je od presudnoga značaja za rješavanje krize i organizaciju stav je prema kriznoj situaciji; što dalje naglašava autorica Osmanagić Bedenik kroz cijelu svoju knjigu *Kriza kao šansa : kroz poslovnu krizu do poslovnog uspjeha* (2007.). U odnosu na njezine uvide *'Konstruktivne posljedice krize očituju*

³²⁹ Usp. Funda i Majić, op. cit., str. 52

³³⁰ Preuzeto iz Franić Marković, op. cit., str. 137: Trut 2008:11.

³³¹ Franić Marković, op. cit., str. 137.

³³² Funda i Majić, op. cit., str. 52.

³³³ Usp. Ibidem.

*se ako se kriza shvati kao šansa i pozitivni preokret te ako se uzme u obzir i njezin optimistički aspekt. Krizna situacija može osloboditi dodatne snage i pojačati spremnost okoštalih organizacijskih struktura na promjene, inicirati inovacije proizvoda i procesa, stila vođenja, načina surađivanja, potaknuti stvaralačke potencijale zaposlenika. Uspješno savladana kriza organizacije, koja omogućava daljnje poslovanje, većinom ostavlja za sobom duboke tragove i vodi prema značajnoj varijaciji materijalnog i ljudskog potencijala organizacije. Krize organizacije u stanju su osloboditi inovativne snage koje do tada nisu bile poznate i savladati prepreke protiv uvođenja nužnih promjena.*¹³³⁴

U prethodnome je poglavlju među definicijama kriznoga menadžmenta kao jedan od elemenata – onaj posljednji, navedeno bilo učenje. Iako element kriznoga menadžmenta, učenje nastupa nakon što se organizacija vratila u stabilne uvjete rada, odnosno izašla iz krize, pa je zato učenje tu svrstano kao značajka postkriznoga menadžmenta *'Učenje iz iskustva treba biti dio svake operacije završavanja krize.'*¹³³⁵ Dakle, učenje slijedi nakon što kriza bude prevladana, a *'Mali je broj onih koji krizu vide i kao šansu, a ne samo kao prijetnju i koji iz kriza uče na koji način postupati kako bi se u budućnosti spriječile ili ublažile njihove negativne posljedice i planirala buduća kretanja odnosno događaji koji mogu imati najveći potencijalni rizik. Učinkovita zaštita od nove krize može biti alternativno (kontingencijsko) planiranje koje osigurava poduzimanje specifičnih akcija kad se ostvare događaji odnosno okolnosti koji nisu planirani u formalnom procesu planiranja.'*¹³³⁶ Učenje bi kao aktivnost trebalo uslijediti nedugo nakon što se proglasi završetak krize, a preporučuje se da to bude najviše mjesec dana.¹³³⁷

Na to se nadovezuje i pitanje: je li Republika Hrvatska kroz obrambeni rat osvijestila važnost kriznog menadžmenta za ustanove? Nemoguće je na ovo pitanje odgovoriti bez dodatno provedenoga istraživanja, no prvo pitanje u istraživanju koje bi dalo prve odgovore je postojanje planova za krizne situacije.

Po autorici Osmanagić Bedenik *'Pri reaktivnom upravljanju, tj. obnavljanju poduzeća, poduzimaju se mjere za ponovno uspostavljanje normalnog stanja te se nastoji ponovno*

¹³³⁴ Funda i Majić, op. cit., str. 53.

¹³³⁵ Preuzeto iz Funda i Majić, op. cit., str. 50: Čendo Metzinger, 2009., str. 39.

¹³³⁶ Preuzeto iz Funda i Majić, op. cit., str. 50–51: Lukić i dr., 2010., str. 636.

¹³³⁷ Usp. Osmanagić Bedenik, Nidžara: *Kriza kao šansa : kroz poslovnu krizu do poslovnog uspjeha*, op. cit., str. 243.

*pridobiti povjerenje medija i šire javnosti. U psihološkom smislu zadatak je u mentalnom ovladavanju internom i eksternom krizom.*³³⁸

2. 8. Definiranje kriznog menadžmenta muzeja u Republici Hrvatskoj

U ovome se poglavlju doktorske disertacije htjelo istražiti dostupnu literaturu na temu kriznoga menadžmenta muzeja kako bi se moglo jasnije promotriti značajke kriznoga menadžmenta. Najprije su navedena obilježja menadžmenta u kulturi, odnosno menadžmenta muzeja u stabilnim okolnostima. Za menadžment muzeja, među ostalim je važna izrada strateškoga plana koji će sadržavati program muzeja i biti usklađen s kulturnom politikom. Uz strateški plan, svaki bi muzej u stabilnim uvjetima djelovanja trebao stvoriti i plan za menadžment u kriznim situacijama. Krizu mogu prouzrokovati vanjski i unutarnji čimbenici, a faze krize, kao i strategije za rješavanje krize, ovise o vrsti krize i onome što je ona zahvatila. Svaka kriza je jedinstvena i teško je izraditi jednoobrazni plan, no onaj okvirni bi svakako trebalo imati. U Republici Hrvatskoj izrađen je priručnik *Muzej u kriznim situacijama* u kojemu se nalaze savjeti za procjene, planiranje i pripreme za krizne situacije. Osoba koja je od važnosti u svakoj kriznoj situaciji je voditelj, odnosno menadžer. Jedan od ključnih faktora za dobro rješavanje krize komunikacija je među djelatnicima muzeja, ali i održavanje odnosa s javnošću, to jest informiranje javnosti o situaciji. Predzadnji je korak kriznog menadžmenta proglašavanje završetka krize, a posljednji je učenje iz krize.

Na temelju istražene literature u ovome završnom dijelu iznosi se obrazac prvoga hrvatskoga kriznog menadžmenta muzeja, što je i jedna od hipoteza postavljena u samoj disertaciji. Krizni menadžment muzeja proces je koji se sastoji od:

1. **planiranja** koje uključuje izradu kriznoga plana s procjenom mogućih uzroka krize;
2. **pripreme** koje podrazumijevaju sastavljanje popisa s prioritetnom muzejskom dokumentacijom i građom te održavanje muzejskog prostora (mjesečni pregled zgrade);
3. **ovladavanja krizom**, odnosno odabira krizne strategije prema vrsti krize; spašavanja ljudi, muzejske dokumentacije, građe i prostora;
4. **obnove** muzejskih aktivnosti te osposobljavanja prostora (postava i čuvaonica) i zgrade za rad (ako je zgrada bila oštećena).

Važan element kriznoga menadžmenta je komunikacija, kako unutar muzeja, tako i u odnosu s javnosti; jer muzej svojim aktivnostima sudjeluje u kreiranju kulturnoga identiteta nekoga

³³⁸ Ibidem, str. 241.

područja, pa je dobro obavještavati javnost o fazama u kojima se muzej nalazi te u skladu s mogućnostima kroz fazu obnove uključiti javnost u muzejske aktivnosti. U postkriznom okruženju slijedi **učenje** iz kriznoga iskustva koje se ovdje označava kao element postkriznoga menadžmenta, jer nastupa nakon vraćanja u stabilne okolnosti djelovanja, odnosno završetka krize. Sve navedene faze kriznoga menadžmenta muzeja imaju mjerljive učinke, a ono nemjerljivo u njima su mijene identiteta, jer je identitet kao kategorija nestalan, fluidan i teško svodljiv na česte procjene.

3. Prikaz i analiza muzejskih aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar

U ovome dijelu disertacije dat će se pregled aktivnosti vukovarskoga muzeja kroz tri vremenska razdoblja: djelovanje u *progonstvu*, djelovanje *nakon mirne reintegracije* i djelovanje u *postkriznom razdoblju*. Navedena razdoblja posljedica su prethodnoga ratnog razdoblja djelovanja Gradskoga muzeja Vukovar u okviru velikosrpske agresije i okupacije od Jugoslavenske narodne armije. Godine 1991. započinje se s pripremama, odnosno izmještanjem građe iz matičnih muzejskih prostora. Prema autorici Ružici Marić 'U *dramatičnim događanjima početkom Domovinskog rata Muzej je prema uputama Ministarstva kulture proveo mjere zaštite spomeničke građe i obilježavanje spomenika kulture znakom Haaške konvencije. Muzejske zbirke su spakirane te razmještene u dvorcu Eltz, dok je Zbirka Bauer izmještena u kriptu Franjevačkog samostana, kamo ju je sklonio voditelj Zbirke Stjepan Petrović, zarobljen nakon okupacije grada i ubijen na stratištu Ovčara. Okupacijom Vukovara 18. prosinca 1991. jedan dio muzejskih zbirki je nestao ili je uništen, jedan je dio pak dislociran u zgradu Srpske pravoslavne parohije u Dalju te u Muzej Vojvodine u Novom Sadu. U ratnim djelovanjima gotovo u potpunosti su nestale Etnografska zbirka, Zbirke radničkoga pokreta, NOB-a i socijalističke izgradnje kao i građa Zbirke II. kongresa KPJ. U granatiranju su stradali svi muzejski objekti – Dvorac Eltz, Radnički dom i rodna kuća Lavoslava Ružičke, a s njom gotovo cjelokupni inventar i građa spomen-muzeja.*³³⁹ Na kraju 1991. godine kompleks Dvorca Eltz bio je u potpuno uništenom stanju (Fotografija 1.).

Kao pljačkaša hrvatske kulturne baštine u Vukovaru, sociolog Rogić Nehajev imenuje državu Jugoslaviju i paravojne četničke snage te govori o dvostrukoj agresiji³⁴⁰ i tumači 'Ova je pljačka, organizirana po jugoslavenskoj (srbijskoj) državi, iz Vukovara odnijela ona dobra koja su neposredni **označitelji identiteta vukovarske gradske zajednice**³⁴¹: dokumente, umjetnine, knjige, povijesne izložke. ... Središnji je cilj, ipak **pljačkom baštine ostaviti vukovarski grad bez pamćenja.**'³⁴² Uništavanjem materijalnoga trajno se narušava i nematerijalno jer svaki se identitet oblikuje i na osnovi materijalnog i nematerijalnog. 'Identitet je, pokazano je to u više mjerodavnih rasprava, i unutarnja subjektivna energija i

³³⁹ Marić, Ružica et al.: *Vodstva kroz stalni postav Gradskog muzeja Vukovar – Povijest muzeja*, 2. dio, Gradski muzej Vukovar, 2013., tekst u rukopisu, str. 1.

³⁴⁰ Rogić Nehajev, op. cit., str. 41.

³⁴¹ Istaknuo autor Rogić Nehajev.

³⁴² Ibidem, str. 42. Istaknuo autor Rogić Nehajev.

*izvanjska, fizička opna.*³⁴³ Uzimajući navedeno kao polazišne misli za daljnju analizu aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar, pokazat će se neizmjereno značajna uloga i napori vodstva Muzeja u organizaciji i održavanju bilo koje od aktivnosti.

Fotografija 1. Dio kompleksa Dvorca Eltz, 1991. godine, snimio Vladimir Červenka, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

Tijekom **1991. godine** Muzej je proveo dvije aktivnosti i objema je mjesto održavanja bio Zagreb. Prva aktivnost bila je izložba „Oči istine“ održana u Muzejskom galerijskom centru 20. listopada 1991. godine. Kroz izložbu su prezentirane fotografije grada Vukovara dok još nije bio u potpunosti razrušen te dokumentacija o gradu. Krajem mjeseca studenog 1991. godine³⁴⁴ održana je promocija časopisa za arhitekturu „Čovjek i prostor“ u Društvu arhitekata s posebnim izdanjem „Razoreni hrvatski gradovi – VUKOVAR“, u kojemu je Vukovar predstavljen od prapovijesnih građevina do za rata razorenih zgrada.

U sljedeća tri potpoglavlja: Djelovanje Gradskog muzeja Vukovar u **progonstvu (1992. – 1997.)**, Djelovanje Gradskog muzeja Vukovar nakon **mirne reintegracije (1997. –**

³⁴³ Ibidem, str. 44.

³⁴⁴ U *Kalendaru događanja* nije naveden precizan datum.

2014.), Djelovanje Gradskog muzeja Vukovar u postkriznom razdoblju (2014. – 2015.), Analiza djelovanja u postkriznom razdoblju s naglaskom na promjene (2016. – 2018.), analizirane će biti muzejske aktivnosti i obnova muzejskih prostora. Glavni izvor podataka za ova potpoglavlja su *Kalendari događanja* vođeni za svaku godinu pojedinačno, a podloga su analize u ovoj doktorskoj disertaciji. Dobiveni će se podaci iznijeti kvalitativno i kvantitativno, kako bi se mogle pratiti mijene kroz godine. U istraživanje će se, uz *Kalendare* događanja Gradskoga muzeja Vukovar,³⁴⁵ prema potrebi uvrstiti i Vodstva za stalni postav Muzeja koja su tekst u rukopisu. U *Kalendarima* su sadržane sve godine, osim 1992. godine jer se u to vrijeme stvarala pravna osnova za djelovanje Muzeja u progonstvu. Analiza podataka prati tri vremenska razdoblja, a u skladu s time mijenja se i pozicija Muzeja po povratku, to jest nakon povratka u Vukovar. Muzej osim uloge organizatora i suorganizatora muzejskih aktivnosti, koje je imao u razdoblju progonstva, nakon povratka dobiva još dvije – a to su uloga domaćina (u smislu ustupanja prostora za održavanja raznih događanja) i uloga kroničara (bilježenja održanih događanja u Vukovaru ili na širem prostoru, ali u kojima ne sudjeluje ni na koji način).

Jedno od razdoblja koje se promatra u ovoj disertaciji usputno spominje i autor Žanić, u kontekstu vizualizacije sjećanja, te tako naglašava da *'u razdoblju od kraja 1991. do početka 1998. godine nastao je niz zapaženih i važnih dokumentarnih filmova, slika, plakata i izložbi, kojima se podsjećalo na grad Vukovar i Vukovarsku bitku,*³⁴⁶ No, ne navodi precizne podatke o autorstvu i organizaciji pojedinih aktivnosti. U daljnjem tekstu navodi važnu ulogu Muzeja *'u poticanju, promociji i čuvanju vukovarske kulture sjećanja.'*³⁴⁷ Opisuje i pokretanje rada Muzeja u progonstvu i donacije likovnih umjetnika te izložbe koje su uslijedile.³⁴⁸

³⁴⁵ Za *Kalendare događanja* od 1991. godine do 1997. godine urednica je Ivana Miljak, muzejska pedagoginja. Za razdoblje od 1998. godine do 2002. godine autorice su ravnateljica Ružica Marić, arheologinja Mirela Dalić, to jest Hutinec, a urednica muzejska pedagoginja Ivana Miljak. Za razdoblje od 2003. godine do 2006. godine urednica je Ivana Miljak. Godine 2007. autorice su Ružica Marić i Ivana Nadovski. Za razdoblje od 2008. godine do 2011. godine autorica je Ivana Miljak, a od 2012. godine do 2013. godine Ivana Miljak (od 2013. Nadovski) i kustosica Rosanka Savić-Mitrović. Od 2014. godine do 2018. godine Ivana Nadovski.

³⁴⁶ Žanić: *Kultura sjećanja između emocija i institucija*, op. cit., str. 91.

³⁴⁷ Ibidem., str. 94.

³⁴⁸ Usp. Ibidem., str. 92.–97., 105., 154.–155.

3. 1. Djelovanje Gradskog muzeja Vukovar u progonstvu (od 1992. godine do 1997. godine)

U ovome potpoglavlju iznose se aktivnosti vezane uz rad u progonstvu, u razdoblju od 1992. godine pa do svibnja 1997. godine. Svaka se aktivnost promatra kroz ulogu Gradskoga muzeja Vukovar u organiziranju same aktivnosti. Kako je vukovarski muzej jedinstven u Hrvatskoj po takvom razdoblju u svome djelovanju, može se reći da je stoga i svojevrsni muzejski brand. Sociolog Rogić tu fazu promatra kroz odlazak iz grada u jesen 1991. godine i snalaženje u novim životnim okolnostima te detaljno opisuje – *'Prognanici se u prvo vrijeme nakon progonstva organiziraju preko zavičajnih klubova kako bi rješavali svoja statusna, socijalna, kulturna i druga pitanja.'*³⁴⁹ Zatim dolazi i *'...do novog ustrojavanja i brojnih drugih ustanova koje su postojale u plaznim mjestima poput škola, sportskih klubova, muzeja i galerija.'*³⁵⁰ Kako će biti prikazano u sljedećem poglavlju, vrsta i brojnost aktivnosti dokazuju neizmjernu ulogu Muzeja u aktivnom čuvanju baštine i međusobnom povezivanju prognanika, ali i održavanja identitetski najčvršće veze sa zavičajem, jer kako autor Rogić precizno označava *'zavičajne identifikacije u velikim gradovima izuzetno [su] važne u procesu socijalizacije pojedinaca i skupina.'*³⁵¹

3. 1. 1. Uloga organizatora/suorganizatora

Jedina godina koja nije sadržana u *Kalendarima događanja* je 1992. godina, razdoblje tijekom kojega je stvarana pravnih osnova za djelovanje Muzeja u izvanrednim uvjetima, no ipak će u kratkim crtama biti iznesene dostupne informacije i o tome. Vukovarski muzej je sa svojom djelatnošću započeo najprije u Muzejskom dokumentacijskom centru, a tek sljedeće godine u Muzeju Mimara (punog naziva Javna ustanova "Zbirka umjetnina Ante i Wiltrude Topić Mimara"). Tijekom svibnja **1992. godine** magistar Božo Biškupić, doministar Ministarstva kulture i prosvjete RH, pokrenuo je akciju skupljanje likovnih djela hrvatskih i inozemnih umjetnika „Muzej Vukovara u progonstvu“. Iste je godine u rujnu u Zagrebu održan sastanak za osnivanje Muzeja Vukovara u progonstvu.³⁵²

Od **1993. godine** struktura *Kalendar događanja* je drugačija, odnosno uvedene su i stavke Pokrovitelj i Organizator, a od te se godine započinje s donacijama za vukovarski muzej. Prva je bila organizirana u veljači 1993. godine – „Prve donacije likovnih umjetnika

³⁴⁹ Rogić et al.: op. cit., str. 62.

³⁵⁰ Ibidem.

³⁵¹ Ibidem, str. 95.

³⁵² Usp. Šulc, Branka: Muzej Vukovara u progonstvu, Zagreb : pregled aktivnosti, *Informatica Museologica*, Vol. 23 No. 1-4, 1993., str. 82.

Hrvatske za Muzej Vukovara u progonstvu“ s donacijama slika i skulptura. Također je iste godin u studenom održana svečanost kojom je obilježen početak djelovanja Gradskoga muzeja Vukovar u zagrebačkom Muzeju Mimara. Pokrovitelj svečanosti bila je Županija vukovarsko-srijemska, Gradsko poglavarstvo Vukovar, dok je organizator bio vukovarski muzej, koji od tada prema *Kalendaru događanja* nosi prošireni naziv Gradski muzej Vukovar u progonstvu. Do 1993. godine ravnateljica vukovarskoga muzeja bila je Zdenka Buljan, a nakon nje ravnateljstvo preuzima profesorica Ružica Marić.³⁵³ Zaključno, tijekom godine 1993. Gradski muzej Vukovar organizirao je ukupno šest aktivnosti, od čega tri (3) izložbe, dvije (2) promocije i jednu svečanost (1).

Izložba „Prve donacije likovnih umjetnika Hrvatske za Muzej Vukovara u progonstvu“ otvorena je u veljači 1993. godine, a svečano je zatvorena 20. svibnja 1994. godine te je tada nastala fotografija donatora Muzeja Vukovara u progonstvu ispred Muzeja Mimara u Zagrebu (Fotografija 2.).

Fotografija 2. Donatori Muzeja Vukovara u progonstvu ispred Muzeja Mimara u Zagrebu, prisutni uz Ružicu Marić, ravnateljicu Gradskog muzeja Vukovar bili su: mr. Božo Biškupić, ministar kulture RH; grof Jakob Eltz, Jure Kolak, gradonačelnik Vukovara; Zdenka Buljan, pročelnica županijskog ureda za društvene djelatnosti; direktori velikog broja zagrebačkih

³⁵³ Šulc, Branka: Izaslanstvo Vijeća Europe za očevid stanja zbirke Gradskoga muzeja Vukovara, *Informatica Museologica*, Vol. 25 No. 1-4, 1994., str. 49.

muzejsko-galerijskih institucija, arhiva i udruga te umjetnici donatori, 20. svibnja 1994. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar³⁵⁴

Aktivnosti se od **1994. godine** počinju održavati i izvan granica Republike Hrvatske, odnosno ostvaruju se međunarodne suradnje, pa se tako kroz izložbe grad Vukovar predstavio u Austriji, u Beču, te u dva švicarska grada, Fribourgu i Zürichu, u organizaciji netom uspostavljenih hrvatskih veleposlanstava i konzulata u tim zemljama. Održavanje aktivnosti kroz međunarodnu suradnju navodi i sociolog Žanić, pri čemu ističe Austriju, odnosno Beč, zbog poveznica gradova Vukovara i Beča kao dva simbolično važna europska grada na Dunavu.³⁵⁵

Izložbe donacija za vukovarski muzej u progonstvu započele su 1993. godine te su se nastavile i u sljedećim godinama, na način da su postale putujuće izložbe koje su gostovale po drugim hrvatskim muzejima i galerijama nastavljajući prikupljati umjetnine za donaciju. Uz otvorenje izložbe u svakoj od tih ustanova, održavana su predavanja o vukovarskoj kulturnoj baštini, prezentirane su dokumentarne fotografije, uz važan dodatak folklornoga programa Kulturno-umjetničkog društva „Dunav“ iz Vukovara (dalje u tekstu KUD Dunav).³⁵⁶ Kako je zabilježeno u *Kalendaru događanja*, takvi su događaji bili prilika za susrete Vukovaraca prognanika s građanima domaćinima. Događanja su se odvijala uz pokroviteljstvo Ministarstva kulture RH, Grada Vukovara te Vukovarsko-srijemske županije i grada domaćina. Važnost donacija i izložbi doniranih djela potvrđuje i sociolog Žanić navodeći *"Sama izložba ohrabivala je nadu u povratak i manifestirala solidarnost hrvatskih umjetnika s Vukovarom i Vukovarcima."*³⁵⁷

Slijedi popis gradova u kojima je izložba gostovala tijekom 1994. godine. Prvi je bio Split, odnosno Palača Milesi, gdje je *'...prikazano je nekoliko stotina umjetnina koje su obuhvatile slike, skulpture i grafike, ali još uvijek samo kao dio cjelovite zbirke koja je brojila oko 1400 umjetnina,*³⁵⁸ zatim Palača Sponza u Dubrovniku, Galerija umjetnina u Zadru te Moderna galerija Rijeka u Rijeci. Osim donacije likovnih umjetnika, tijekom 1994. godine pokrenuta je i donacija narodnih nošnji, pa se tako u listopadu 1994. godine u Zagrebu u Starogradskoj vijećnici održalo „Svečano uručenje nošnje za Gradski muzej Vukovar“, a uručenje su organizirali Društvo hrvatskih intelektualci, Posudionica i radionica narodnih

³⁵⁴ Podaci koji su navedeni nalaze se u *Kalendaru događanja* za 1994. godinu; nisu dostupni podaci o svih stotinjak osoba koje se na fotografiji nalaze.

³⁵⁵ Žanić, *Kultura sjećanja između emocija i institucija*, op. cit., str. 96.

³⁵⁶ Naziv preuzet iz *Kalendaru događanja*.

³⁵⁷ Žanić, op. cit., str. 95.

³⁵⁸ Miljak, Ivana.: *Kalendar događanja 1994.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008., tekst u rukopisu, str. 3.

nošnji Zagreb i Gradski muzej Vukovar u progonstvu. Uručene su replike muške i ženske nošnje iz okolice Vukovara, a nošnju su izradile prognanice iz sela Bapske, koje su 1998. godine bile smještene u prognaničkom naselju Blace kod Vinkovaca. Uz putujuću izložbu i donacije, 1994. godinu obilježila je i promocija knjige *Vukovar vjekovni hrvatski grad na Dunavu* u izdanju izdavačke kuće Feletar iz Koprivnice, a Igor Karaman bio je glavni urednik. Promocije su održane u Splitu, Zagrebu, Koprivnici, Vinkovcima, Osijeku, Dubrovniku, Rijeci, Puli i Zadru.

Ukupno su dvadeset i četiri aktivnosti (24) održane tijekom 1994. godine, pri čemu je najviše bilo promocija knjige, njih čak deset (10), zatim devet (9) izložbi, tri (3) predavanja te jedno (1) fotografiranje kao događaj i jedno (1) svečano uručenje nošnji. Za promociju knjige „Razgovor duhovni od Sv. Bone mučenika, pretisak s pogovorom fra Antuna Tomaševića iz 1754. godine“, u izdanju Gradskoga muzeja Vukovar, te uredništvu Vlade Horvata, povjesničara i muzeologa, nije navedena uloga Muzeja, no s obzirom na to da je Muzej bio izdavač knjige, ta će se aktivnost svrstati pod ulogu suorganizatora. Promocija je održana u crkvi Svetog Križa u naselju Siget u Zagrebu.

Tijekom **1995. godine** nastavljene su izložbe donacija likovnih umjetnika, pri čemu je glavni pokrovitelj svih izložbi bilo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, a Gradski muzej Vukovar u progonstvu bio je organizator uz domaćina. Te je godine izložba gostovala u Galeriji Vincent iz Kastva u Puli, u Muzeju grada Šibenika u Šibeniku, u Gradskom muzeju Vinkovci, u Galeriji Antuna Gojaka u Makarskoj, u Spomen-muzeju biskupa J. J. Strossmayera u Đakovu, u Domu mladih Sinj u Sinju. Uz izložbu donacija tijekom 1995. godine otvorene su četiri (4) izložbe u inozemstvu. Riječ je o izložbama s dokumentarnim fotografijama „Vukovar vjekovni hrvatski grad na Dunavu“ postavljenoj u Varšavi, u Veleposlanstvu RH u Poljskoj, zatim u poljskim gradovima Krakovu i Katovicama, te u Njemačkoj, u Bad Füssingu – termalnom kompleksu. Također, osim donacija likovnih umjetnika, nastavlja se i s donacijom slavonskih narodnih nošnji iz fundusa Etnografskog muzeja Split za Gradski muzej Vukovar u progonstvu.

Kao i prethodnih godina, i te je godine obilježen „Dan sjećanja na pad Grada Vukovara“ kroz muzejske aktivnosti.

Za godinu 1995. zabilježeno je osamnaest (18) aktivnosti, od čega je najviše bilo izložaba, njih trinaest (13), dva (2) predavanja te su održane po jedna (1) tribina, jedna (1) prezentacija, jedna (1) promocija knjige i jedno (1) sudjelovanje na turističkom sajmu. U svim aktivnostima, osim kod jedne promocije – knjige *Slika Čudotvorne Gospe u Sotinu, pretisak*

djela o. Placida Belavića iz 1909. god. s pogovorom, izdavači knjige: Gradski muzej Vukovar u progonstvu, Poglavarstvo grada Vukovara, Župna zajednica Sotin, Franjevački samostan Vukovar, urednik knjige je dr. Vlado Horvat, promocija održana u Crkvi Sv. Križa – Siget u Zagrebu), nije navedena uloga Muzeja, no s obzirom na to da je Muzej izdavač knjige, ta će se aktivnost svrstati pod ulogu suorganizatora.

Prva aktivnost **1996. godine** bilo je otvorenje arheološke izložbe „Vukovar – Lijeva Bara“ u siječnju u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Autor izložbe bio je dr. Željko Demo, kustos Arheološkog muzeja u Zagrebu, a izložbu je posjetio³⁵⁹ prvi predsjednik Republike Hrvatske, dr. Franjo Tuđman, uz pratnju mr. Bože Biškupića, ministra kulture RH, i gospođe Marine Matulović-Dropulić, gradonačelnice grada Zagreba. Ista izložba otvorena je i u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu.

I tijekom 1996. godine nastavljena je donacija likovnih umjetnika, s tim da su uvrštene umjetnine koje je donirala Poljska na temelju suradnje uspostavljene godinu dana ranije. Tako je izložba te godine postavljena u Nacionalnoj galeriji za suvremenu umjetnost Zachęta u Varšavi, u zagrebačkom Muzeju Mimara i u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku.

Godine 1996. postavljene su i otvorene još četiri izložbe. Prva od njih, u okviru „Ružičkinih dana“, bila je izložba fotografija naziva „Život i djelo nobelovca Lavoslava Ružičke“, zatim je uz izdanje stotoga broja „*Vukovarskih novina*“ u progonstvu postavljena izložba „100 brojeva Vukovarskih novina“; u okviru obilježavanja Dana sjećanja na pad grada Vukovara izložba „Franjevački samostan i Crkva sv. Filipa i Jakoba“ (ta je izložba uz arheološku izložbu „Vukovar – Lijeva Bara“ bila dio projekta „Pripremajući povratak – baština i obnova“ pokrenutoga 1996. godine)³⁶⁰ te izložba „Vukovar u srcu“. Uz projekt „Pripremajući povratak – baština i obnova“ Muzej iste godine, po navođenju autorice Marić, *...inicira i prikuplja zbirku hrvatskih narodnih nošnji pod nazivom „Ruho opstojnosti potpore i nade“ koje je Gradskom muzeju poklonilo 50 gradova iz 21 županije u Hrvatskoj, objedinjavajući na taj simbolični način hrvatske krajeve u kojima su u vrijeme sedam godina progonstva živjeli Vukovarci.*³⁶¹

³⁵⁹ Posjete nisu svrstane u muzejske aktivnosti te kao takve neće biti navedene u analizi, ali navedene su u pregledu godišnjih muzejskih događaja. Posjete u ovome istraživanju nisu uvrštene jer evidencije korisnika nisu dio ovog istraživanja, a u *Kalendaru* su upisane samo posjete visokih dužnosnika

³⁶⁰ Marić, Ružica et al.: *Vodstva kroz stalni postav Gradskog muzeja Vukovar – Povijest muzeja*, 2. dio, Gradski muzej Vukovar, 2013., tekst u rukopisu, str. 2.

³⁶¹ Ibidem.

Kraj 1996. godine obilježen je i prvim odlaskom u grad Vukovar, 18. prosinca, jer je 'posredstvom međunarodne zajednice³⁶² došlo je do mirne reintegracije³⁶³ hrvatskog Podunavlja u pravni poredak RH. Ministarstvo kulture osniva Stožer za obnovu kulturne baštine Vukovara.'³⁶⁴

Kao i prethodne godine, od ukupno trinaest aktivnosti tijekom 1996. godine, najviše je bilo izložaba – devet (9), zatim tri (3) predavanja, dvije (2) promocije knjiga te jedna (1) pjesnička večer.

Stožer za obnovu kulturne baštine Vukovara drugi je puta posjetio Vukovar u proljeće **1997. godine**, '...nakon čega Ministarstvo kulture na inicijativu muzealaca intenzivira obnovu prizemlja Dvorca Eltz, što je omogućilo Muzeju početak rada na njegovoj domicilnoj adresi.'³⁶⁵ Narednih godinu dana trajala je prva faza obnove i Muzej je svoja vrata za javnost otvorio godinu dana kasnije, 27. svibnja 1998. godine. Kako se 1997. godina smatra godinom povratka i navodi se da je obnova trajala godinu dana, tako će i u ovome dijelu pregleda popraćene biti aktivnosti do kraja svibnja 1997. godine. Prva aktivnost 1997. godine bila je donacija nošnji koje je Etnografski muzej Split u svojim prostorima donirao Gradskom muzeju Vukovar u progonstvu za formiranje etnografske zbirke. Uslijedila je izložba „Kićeni Srijem ruho opstojnosti, potpore i nade“ postavljena u Etnografskom muzeju Zagreb i u splitskom Multimedijalnom centru.

Niz likovnih izložaba unutar projekta „Baština i obnova“ nosi naziv „Franjevački samostan i Crkva sv. Filipa i Jakoba“, kroz što su predstavljene spašene slike i oltarne pale. Izložba je bila postavljena u Spomen-muzeju biskupa J. J. Strossmayera u Đakovu, Gradskom muzeju Vinkovci i u splitskom Multimedijalnom centru. Pripreme za povratak označilo je i svečano zatvaranje izložbe iz „Donacije likovnih umjetnika Hrvatske za Muzej Vukovara u progonstvu“, koje je održano 23. siječnja 1997. godine u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku.

Za ovaj prvi dio 1997. godine, upisano je u *Kalendar događanja* osam (8) aktivnosti, od kojih je bilo pet (5) izložaba, dvije (2) donacije i jedno (1) svečano zatvaranje izložbe.

³⁶² Ali najvećim dijelom mirotvorstva samih Vukovaraca prognanika.

³⁶³ Mirovnoj misiji Ujedinjenih naroda UNTAES (*UN Transitional Authority in Eastern Slavonia*), odnosno procesu mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja posvećen je Zbornik radova *Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*, čiji su urednici Dražen Živić i Sandra Cvikić, u izdanju Institutadruštvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Vukovar 2010. godine.

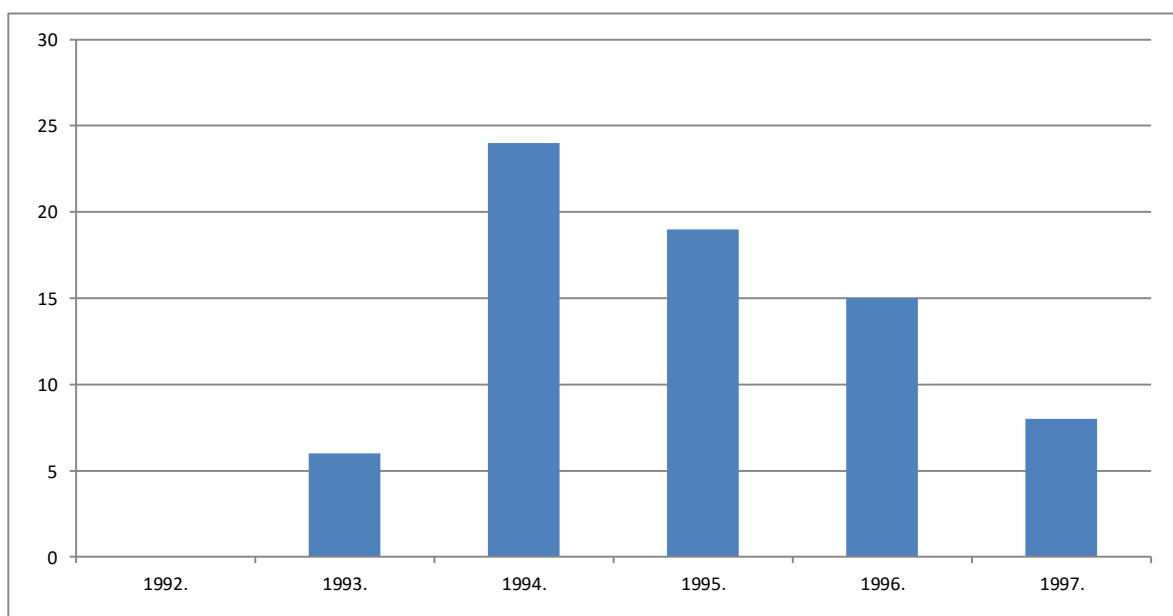
³⁶⁴ Marić, Ružica et al.: *Vodstva kroz stalni postav Gradskog muzeja Vukovar – Povijest muzeja*, 2. dio, op. cit., str. 3.

³⁶⁵ Ibidem.

3. 1. 2. Rezultati analize *Kalendarara događanja* u razdoblju od 1992. godine do svibnja 1997. godine

Nakon što su izneseni podaci po godinama i kod svake godine prikazan udio i vrsta aktivnosti, slijedi komparativni prikaz podataka prikupljenih tijekom istraživanja.

U promatranome razdoblju od 1991. godine do svibnja 1997. godine Gradski muzej Vukovar imao je prema *Kalendarima događanja* ukupno sedamdeset i dva događaja (72), od čega je najviše bilo izložaba – trideset i devet (39), zatim dvanaest (12) promocija časopisa i knjiga, predavanja – sedam (7) i ostalih aktivnosti – održanih po jedan ili dva puta. Nije zabilježena niti jedna radionica, bilo za djecu, bilo za odrasle. Sve provedene aktivnosti održane su u organizaciji Gradskog muzeja Vukovar u progonstvu. Od svih aktivnosti za dvije nisu navedene uloge Muzeja, a radi se o promocijama knjiga koje su prema zaključku autorice svrstane u ulogu suorganizatora. U Grafikonu 1. prikazan je skupno broj aktivnosti održanih od 1992. godine do kraja svibnja 1997. godine.

Grafikon 1. Prikaz broja aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar od 1992. godine do kraja svibnja 1997. godine

Kada se promatraju teme zastupljene u aktivnostima, može se reći da je riječ najčešće o kombinaciji povijesnih, likovnih, arheoloških i etnoloških tema, no s većom zastupljenošću povijesnih i likovnih tema. U ovom je vremenu naglasak posebice bio na vizualizaciji sjećanja, o čemu govori sociolog Žanić, 'osobito putem plakata i slika,'³⁶⁶ jer se

³⁶⁶ Žanić, *Kultura sjećanja između emocija i institucija*, op. cit., str. 97.

vizualizacijom sjećanja, '*...težilo pobijediti zaborav i već u progonstvu započeti s obnovom razrušenog Vukovara.*'³⁶⁷ Iz Grafikona 1. vidljivo je ranije napomenuto, da za 1992. godinu nije vođen kalendar događanja te se u tom smislu može zabilježiti ono što je dostupno iz drugih izvora. Dok se 1991. godine radilo na spašavanju građe, a Muzej je bio ugrožen ratnim zbivanjima, tijekom 1992. godine dolazi do inicijalnih sastanaka za početak rada Muzeja u progonstvu, pravnih ozakonjenja akcija sa sviješću o tome da je dio muzejske građe nestao/uništen i kreće se s akcijom „Muzej Vukovara u progonstvu“ s ciljem skupljanja likovnih djela hrvatskih i inozemnih umjetnika. Muzej je proživljavao istu sudbinu kao ljudi koji su bili prognanici. Godinu 1991. obilježio je nagli prekid svih dotadašnjih aktivnosti, da bi tijekom sljedeće godine i prognanici i prognani Muzej tražili svoja nova (privremena) mjesta za stanovanje i u novonastalim okolnostima oblikovali svoje živote. To se potvrđuje i u drugom poglavlju Žanićeve knjige pod naslovom „Sjećanje na Vukovar: od okupacije do kraja mirne reintegracije“.³⁶⁸ Godina 1993. započela je izložbama doniranih umjetnina kroz prethodno spomenutu akciju. Također te godine, 17. studenog, počelo je djelovanje Gradskog muzeja Vukovar u zagrebačkom muzeju Mimara, jer dotad je Muzej djelovao u Muzejskom dokumentacijskom centru u Zagrebu. Ta je godina, osim po uspostavljanju službenoga djelovanja u progonstvu, važna i po tome što Muzej kreće s izdavaštvom. Kako se od te godine nastavlja provođenje muzejskih aktivnosti, Muzej na svoj način okuplja prognane Vukovarce i postaje mjesto za njihov susret i komunikaciju. Gradski muzej Vukovar i „*Vukovarske novine*“ institucije su koje će po sociologu Žaniću dati '*...izniman doprinos vukovarskoj kulturi sjećanja.*'³⁶⁹ Početak međunarodne suradnje obilježava 1994. godinu, jer tada se postavlja prva izložba u Austriji, zatim i u Švicarskoj. Tijekom te godine nastavljaju se donacije likovnih umjetnika, kao i izložbe tih donacija-umjetnina po drugim hrvatskim muzejima i galerijama. Osim donacije likovnih umjetnika, tijekom 1994. godine pokrenuta je i donacija narodnih nošnji. Sve su događaje vrlo često pratila i tematski prigodna predavanja. Tu je godinu, od svih promatranih u ovome istraživanju, obilježio najveći broj aktivnosti zahvaljujući promociji knjige *Vukovar vjekovni grad na Dunavu*.

Tijekom 1995. godine nastavlja se s donacijama likovnih umjetnika, kao i s međunarodnom suradnjom, to jest održavanjem muzejskih aktivnosti u Poljskoj i Njemačkoj. Godine 1996. pokrenut je projekt „Pripremajući povratak – baština i obnova“ te je inicirano

³⁶⁷ Ibidem.

³⁶⁸ Žanić, Mateo: *Kultura sjećanja između emocija i institucija*, 2017.

³⁶⁹ Ibidem., str. 75.

stvaranje zbirke narodnih nošnji hrvatskih županija „Ruho opstojnosti potpore i nade“, kojom su vukovarskom muzeju darivane narodne nošnje iz svih županija Republike Hrvatske u kojima su bili smješteni prognanici, simbolički ujedinjavajući Hrvatsku. Krajem iste godine po prvi se puta odlazi u Vukovar te Ministarstvo kulture osniva Stožer za obnovu kulturne baštine Vukovara. Ponovni posjet Vukovaru dogodio se u proljeće 1997. godine, kada je Ministarstvo kulture započelo s intenzivnom obnovom prizemlja Dvorca Eltz, kako bi se Muzej mogao vratiti u svoje prostore. Prvu polovicu godine obilježila je etnografska izložba „Kićeni Srijem ruho opstojnosti, potpore i nade“. Pripreme za povratak označilo je i svečano zatvaranje izložbe iz Donacije likovnih umjetnika Hrvatske za Muzej Vukovara u progonstvu.

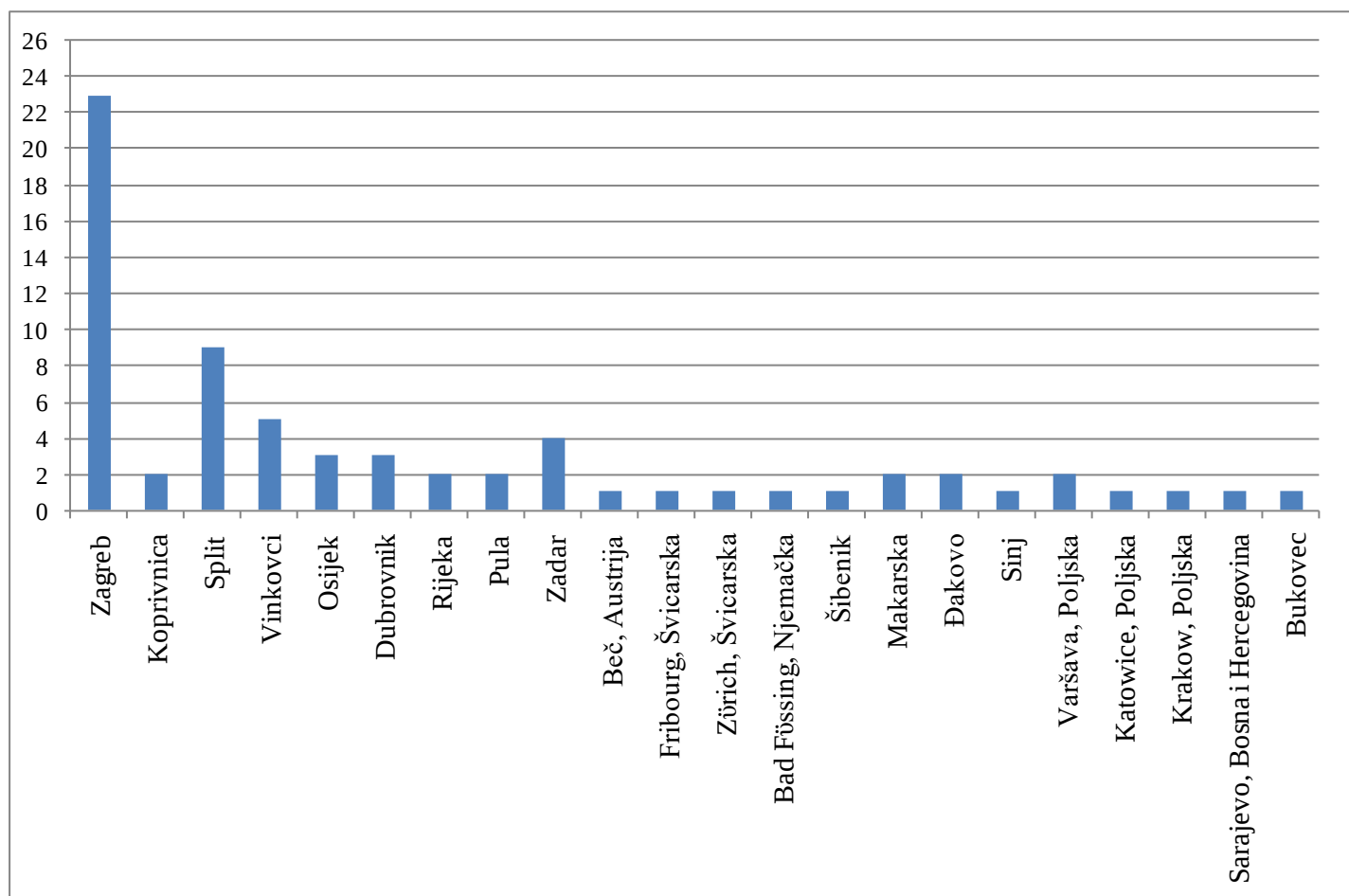
U *Kalendarima događanja* navedene su i osobe koje su izložbu otvarale te posjete važnih osoba iz kulturnoga i političkog života; a u ovome će pregledu biti navedene neke od osoba.³⁷⁰ U muzejske aktivnosti bili su uključeni Vukovarci: književnik Pavao Pavličić, već spomenuti povjesničar Vlado Horvat, akademkinja Alica Wertheimer-Baletić, prof. Branko Crlenjak, Zlatko Karač, mag. ing. arh., kao i vukovarski muzealci Zdenka Buljan (jedno vrijeme ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar, zatim pročelnica Županijskog ureda za društvene djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije), Ružica Marić (kustosica i ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar u progonstvu od 1993. godine), kustosica Stana Radošević i viši kustos Zdravko Dvojković; kao i KUD „Dunav“ Vukovar, te dječji zbor Mali Vukovarci. Zatim, tu su vukovarski gradonačelnici dr. Jure Kolak i Vladimir Štengl (jedno vrijeme i župan Vukovarsko-srijemske županije) te dogradonačelnici Grga Plenković i mr. Ivan Hubalek. Slijede predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman; Jadranka Kosor, potpredsjednica Hrvatskog državnog sabora; Dražen Budiša, potpredsjednik Hrvatskog državnog sabora; predstavnici Ministarstva kulture mr. Božo Biškupić, doministar Ministarstva prosvjete i kulture RH (kasnije ministar kulture RH) koji je također bio i predsjednik Odbora Muzeja u progonstvu; Vesna Girardi-Jurkić, ministrica prosvjete i kulture RH; mr. Branka Šulc, doministrica Ministarstva kulture RH; Ante Rendić – Miočević, ravnatelj Arheološkog muzeja u Zagrebu; grof Jakob Eltz; gradonačelnici gradova i predstavnici županija, brojni ravnatelji ustanova u kojima je gostovao vukovarski muzej, kao i veleposlanici te atašei Republike Hrvatske kada se radilo o inozemstvu; msgr. Ćiril Kos, biskup Đakovačko-srijemske biskupije; vrhbosanski nadbiskup Vinko Puljić, p. Branko Kosec, gvardijan vukovarskog franjevačkog samostana; brojni znanstvenici i stručnjaci iz ustanova s područja cijele Hrvatske. Uz podršku osoba prisutnih na događanjima vukovarskog

³⁷⁰ Titule uz osobe koje su navedene u disertaciji direktno su prenesene iz *Kalendarima događanja* te nisu korigirane u tekstu disertacije.

muzeja kojih je ovim pregledom naveden samo dio, važno je napomenuti pokrovitelje događanja: Ministarstvo kulture RH, Vukovarsko-srijemsku županiju i Gradsko poglavarstvo Vukovar.

Muzejska događanja posjećivali su i građani iz gradova u kojima su se odvijale aktivnosti, kao i prognanici Vukovarci koji su se nalazili u tim gradovima, o čemu svjedoče i mnogobrojne fotografije koje prate *Kalendare događanja*, a nalaze se u Foto-arhivu Gradskog muzeja Vukovar. Tijekom djelovanja u progonstvu Muzej je kroz svoje aktivnosti posjetio brojne hrvatske i inozemne gradove, vrlo često se uključujući i u druge manifestacije u tim gradovima, kao što su npr. Dani Vukovara održavani po različitim gradovima, Đakovački vezovi, Dubrovački ljetni festival, Vinkovačke jeseni.

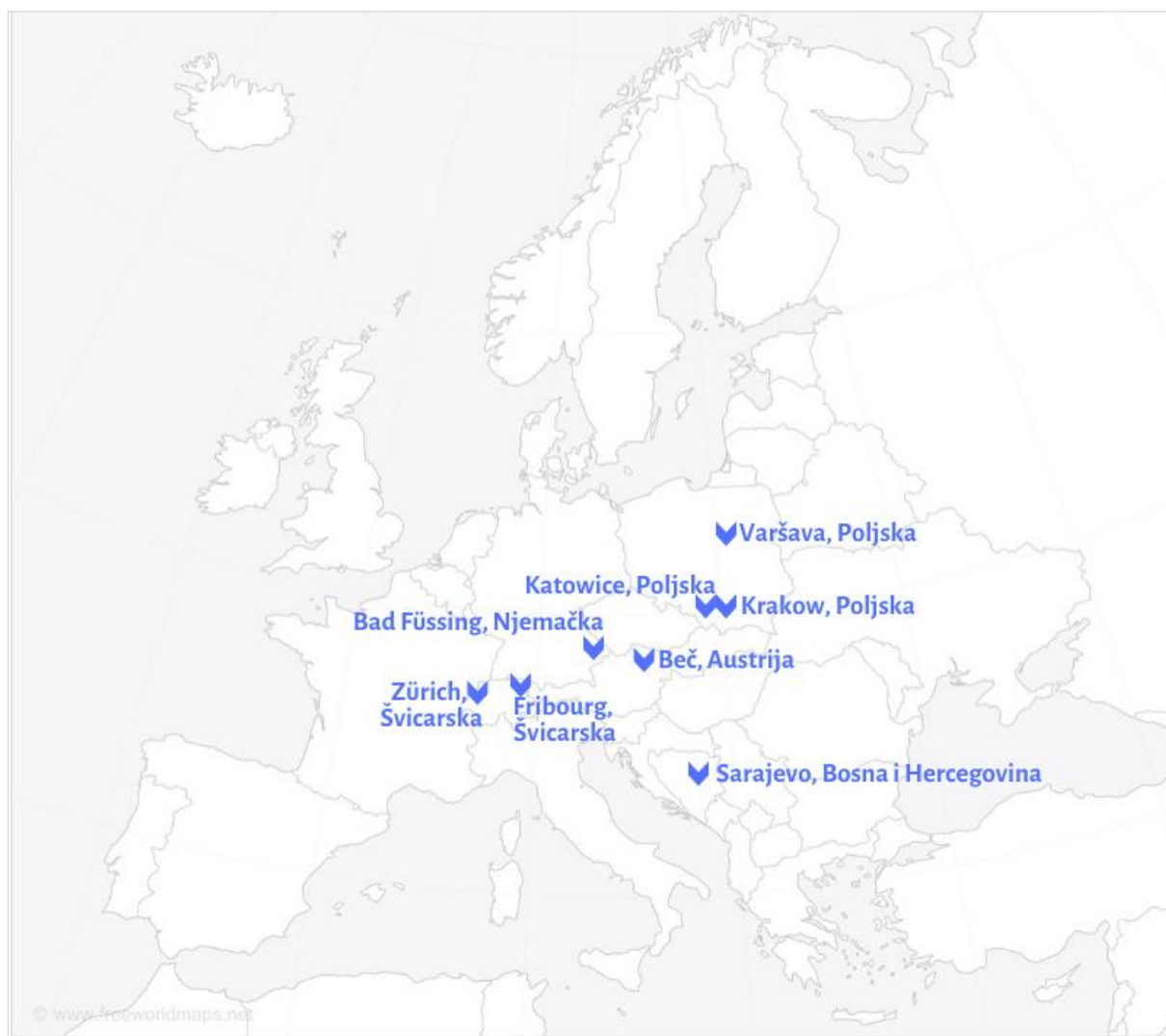
Na Grafikonu 2. mogu se vidjeti sva mjesta u čijim je kulturnim ustanovama i galerijama Gradski muzej Vukovar sa svojim aktivnostima bio prisutan, a radi se o ukupno sedamdeset i jednom mjestu u šest država. Riječ je o državama: Austrija, Švicarska, Njemačka, Poljska, Bosna i Hercegovina te Republika Hrvatska. Isti su podaci uneseni i na Kartu 1. uz prikazane inozemne gradove i zemlje posjeta.

Grafikon 2. Prikaz hrvatskih i inozemnih gradova/mjesta u kojima su se odvijala događanja Gradskog muzeja Vukovar od 1991. godine do kraja svibnja 1997. godine prema broju događanja³⁷¹

³⁷¹ Gradovi su poredani kronološki kako su se pojavljivali i u *Kalendarima događanja*.

Na Karti 1. prikaz je inozemnih gradova u kojima su se odvijala događanja Gradskog muzeja Vukovar od 1991. godine do kraja svibnja 1997. godine.

Karta 1. Prikaz inozemnih gradova u kojima su se odvijala događanja Gradskog muzeja Vukovar od 1991. godine do kraja svibnja 1997. godine, kartu izradila autorica disertacije (podložak karte dostupan na <https://www.freeworldmaps.net/europe/europe-blank-map-hd.jpg>, zadnje pregledano 1. listopada 2019.)

Najveći broj događanja zbio se u Hrvatskoj (ukupno šezdeset – 60), zatim u Poljskoj (četiri događaja – 4), u Švicarskoj (dva događaja – 2) te po jedan događaj u Austriji (1), Njemačkoj (1) te Bosni i Hercegovini (1). Na Karti 2. prikaz je hrvatskih gradova u kojima su se odvijala događanja Gradskog muzeja Vukovar od 1991. godine do kraja svibnja 1997. godine. Od hrvatskih mjesta (prikazanih na Karti 2.) najviše se ističe Zagreb, s dvadeset i tri događanja (23), slijedi Split s devet (9), Vinkovci s pet (5), Zadar s četiri (4), Osijek (3) i Dubrovnik (3) sa po tri, Koprivnica (2), Rijeka (2), Pula (2), Makarska (2) i Đakovo (2) sa po dva te s jednim Šibenik (1), Sinj (1) i Bukovec (1). Brojnim je aktivnostima Gradski muzej

Vukovar u progonstvu prenašao poruku ponajprije o svim ratnim zbivanjima koja su zahvatila vukovarsko područje i Republiku Hrvatsku, i to ne samo diljem Hrvatske, već i po europskim državama. Osim poruka o ratnim zbivanjima, prenosila su se znanja, kroz predavanja o bogatoj baštini vukovarskoga područja s pogledom na budućnost i povratak u Vukovar. Ovdje se posebno ističe promocija knjige „Vukovar vjekovni hrvatski grad na Dunavu“ koja je tijekom 1993. godine promovirana u čak devet hrvatskih gradova.

Karta 2. Prikaz hrvatskih gradova/mjesta u kojima su se odvijala događanja Gradskog muzeja Vukovar od 1991. godine do kraja svibnja 1997. godine, (podložak karte dostupan na <https://www.mapsofworld.com/croatia/croatia-outline-map.html>, zadnje pregledano 1. listopada 2019.)

Poruka koju je Muzej slao od početka svoga djelovanja u progonstvu nastavak je života, unatoč stradavanju usred nametnutoga obrambenog rata i velikoga nerazumijevanja međunarodne zajednice. Upravo je (nematerijalna) baština ona neraskidiva nit koja je kroz rad Muzeja u progonstvu povezivala prognanika s njihovim zavičajem. Iako u specifičnim uvjetima rada, Muzej se povezivao i s drugim kulturnim dionicima iz Vukovara – KUD-om „Dunav“ i dječjim zborom Mali Vukovarci, kao i franjevcima i Franjevačkim samostanom župe sv. Filipa i Jakova čijega je tadašnjeg kapelana, fra Zlatka Špehara, Vlada Republike Hrvatske 1996. godine imenovala savjetnikom za razvoj i obnovu grada Vukovara.

Također, u progonstvu je Muzej ostvario suradnju i s brojim hrvatskim i inozemnim ustanovama u kulturi uz potporu Ministarstva kulture, Vukovarsko-srijemske županije i Gradskog poglavarstva Vukovar.

3. 2. Obnova i razvoj aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar nakon mirne reintegracije (od 1997. godine do 2014. godine)

Kao što je navedeno u uvodnom dijelu ovog poglavlja (Prikaz i analiza muzejskih aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar), u narednim potpoglavljima slijedi prikaz rada Muzeja u razdoblju nakon mirne reintegracije, po povratku u matične prostore. Povezano s time, mijenja se i pozicija Muzeja, pa uz ulogu organizatora i suorganizatora počinje imati još dvije uloge: ulogu domaćina (u smislu ustupanja prostora za održavanja raznih događanja) i ulogu kroničara (bilježenja održavanja događanja u Vukovaru ili na širem prostoru, ali u kojima ne sudjeluje ni na koji način). Tako će se kroz prvo potpoglavlje promatrati uloga Muzeja kao organizatora/suorganizatora (koja se raščlanjuje na muzejske manifestacije), dok će se kroz drugo potpoglavlje promatrati uloga sudionika. Treće potpoglavlje obuhvaća ulogu kroničara, a kroz četvrto će se prikazati kombinirana uloga nastala ispreplitanjem različitih oblika prisutnosti.

3. 2. 1. Uloga organizatora/suorganizatora

U ulozi organizatora/suorganizatora pratit će se sljedeće manifestacije: Vukovarske adventske svečanosti, Nebo nad Vukovarom, Festival komorne glazbe, Memorijal Stjepana Petrovića, Noć muzeja, ostala događanja kojima je Gradski muzej Vukovar bio organizator u vrijeme Vukovarskih adventskih svečanosti kroz godine te pregled ostalih muzejskih aktivnosti kroz godine.

3. 2. 1. 1. Vukovarske adventske svečanosti

U drugoj godini nakon povratka, **1998. godine**, vukovarski je muzej u svojim prostorima uz stručnu asistenciju Etnografskog muzeja iz Zagreba i njihovog kustosa, Josipa Barleka, pokrenuo manifestaciju Vukovar u susret Božiću – Adventske svečanosti (Fotografija 3.). Ideja s kojom je manifestacija pokrenuta vezuje se uz povratnike Vukovarce koji u to vrijeme nisu još imali u potpunosti obnovljene domove, niti su im obitelji bile na okupu, pa je Muzej kroz sve svoje aktivnosti htio Vukovarcima pružiti ugođaj doma i obiteljskog okruženja, a naročito je to bilo izraženo u božićno vrijeme.³⁷² Od prvih Vukovarskih adventskih svečanosti uspostavljen je koncept kakav se uz male izmjene i nadopune održao kroz sve godinama ovoga razdoblja. Za ideju i koncept Vukovarskih adventskih svečanosti zaslužna je Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar, u suradnji s fra Zlatkom Špeharom, tada kapelanom Župe sv. Filipa i Jakova u Vukovaru. Svake godine manifestacija nosi dodatni naziv prema temi vezanoj uz kulturnu, a samim time i duhovnu obnovu Vukovara,³⁷³ a brojna događanja *'na podlogama tradicijske kulture uvode u Božić – blagdan svjetla, mira i ljubavi.'*³⁷⁴ Nazivi svečanosti kroz godine su bili: *Svim na zemlji mir veselje* (1998. godine), *2000 vukovarskih bijelih golubica* (1999. godine), *Četiri godišnja doba hrvatskog puka* (2000. godine), *Zagrli nas grade* (2001. godine), *Grad u srcu* (2002. godine), *Vukovarska bijela golubica* (2003. godine), *Vukovar svijetli u obnovi Hrvatske* (2004. godine), *Vukovar ogledalo Božića* (2005. godine), *I bi svjetlo – Vukovar* (2006. godine), *Vukovar - svi naši anđeli* (2007. godine), *Vukovarsko adventsko svjetlo 10 godina* (2008. godine), *Vukovar – ljubav jača od smrti* (2009. godine), *Vukovar – dar i uzdarje* (2010. godine), *Vukovarske jaslice – kolijevka domovine* (2011. godine), *Vukovar – svjetlo baštine* (2012. godine), *Vukovar – snaga vjere i ljubavi* (2013. godine).

³⁷² Šire shvaćeno od samog liturgijskog vremena – od Badnjaka, 24. prosinca, do Sveta tri kralja, 6. siječnja.

³⁷³ Analiza adventsko-božićnih ukrasa kao simbola kulturne obnove bila je tema pismenoga rada za stručno muzejsko zvanje kustosa autorice disertacije. Usp. Mišetić, Martina: *Adventsko-božićni ukrasi kao simboli kulturne obnove – primjer Gradskog muzeja Vukovar*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 2016., 27 stranica.

³⁷⁴ Marić, Ružica et. al.: *XVIII. Vukovarske adventske svečanosti 2015., Milosrdno lice Vukovara*, program događanja, s. p.

Fotografija 3. Paljenje prve adventske svijeće na prvim Vukovarskim adventskim svečanostima, članice Kulturnog prosvjetnog društva „Sesvečice“ iz Podravske Sesvete s Ružicom Marić, ravnateljicom Gradskog muzeja Vukovar, 30. studenog 1998. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

Prvi dan Vukovarskih adventskih svečanosti prva je nedjelja došašća. Program je prve dvije godine započinjao povorkom koja se kretala ispred kapele sv. Roka (pokraj zgrade Velikoga dvora Dvorca Eltz) unašanjem svjetlosti u tada još razrušene prostore Dvorca Eltz. 2000. godine program se počeo odvijati u crkvi sv. Filipa i Jakova čiji su nositelji od 1998. godine do 2002. godine kulturno-umjetnička društva; a od 2003. godine se uključuju i zborovi, pjevačke skupine, klape, amaterska kazališta, vrtići, dramsko-recitatorske skupine. Nakon programa u crkvi, izvođači programa i posjetitelji formiraju kolonu svjetlosti s bakljama te prenose svjetlo iz crkve do Dvorca Eltz. Nakon dolaska u Dvorac Eltz slijedi paljenje prve adventske svijeće. 1998. godine upalio ju je fra Zlatko Špehar, gvardijan vukovarski, 1999. godine Vesna Škare Ožbolt, zamjenica predstojnika Ureda Predsjednika Republike i počasna građanka Grada Vukovara, a od 2000. godine čast da upali prvu svijeću ima gradonačelnik/-ica grada Vukovara; pa je tako od 2000. godine do 2004. godine to bio Vladimir Štengl, od 2005. godine do 2007. godine Tomislav Šota, od 2007. godine do 2008. godine Zdenka Buljan, od 2009. godine do 2013. godine Željko Sabo, a od 2014. godine Ivan Penava. Nakon paljenja prve svijeće slijedi prigodni program vezan uz hrvatske adventske i

božićne tradicijske običaje. Kako je prva adventska nedjelja posvećena tradicijskim običajima, u izvedbi sudjeluju kulturno-umjetnička društva, pjevačke skupine, udruge, a od 2005. godine i vukovarski vrtići.³⁷⁵ Prve tri godine na manifestaciji su običaje prikazivala društva s broetskoga, podravskoga i osječkog područja, a od četvrte godine uključena su i društva s vukovarskoga područja. Od 2001. godine to su bili Kulturno-umjetničko društvo (KUD) „Ivan Goran Kovačić“ iz Lovasa i Hrvatsko kulturno-glazbeno društvo (HKGD) „Dunav“ iz Vukovara. Kroz osamnaest godina manifestacije najviše je izvođača bilo iz Vukovarsko-srijemske županije, a bili su prisutni i izvođači iz Brodsko-posavske, Osječko-baranjske, Požeško-slavonske, Koprivničko-križevačke, Bjelovarsko-bilogorske, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Krapinsko-zagorske, Zagrebačke i Zadarske županije, Grada Zagreba te iz Bosne i Hercegovine. Suradnja u organizaciji programa za ovu nedjelju adventa ostvarena je s etnologima i iz drugih muzeja (Etnografski muzej Zagreb, Muzej Brodskog Posavlja, Zavičajni muzej „Stjepan Gruber“ Županja, Gradski muzej Vinkovci).

Godine 2009. započela je obnova Velikoga dvora te je došlo do privremenoga preseljenja u Ružičkinu kuću. U takvim se okolnostima i aktivnosti od 2009. do 2011. godine odvijaju i u Ružičkinoj kući. Dio sadržaja adventskih svečanosti koji se prethodnih godina odvijao u Dvorcu Eltz u tom se razdoblju odvijao u Ružičkinoj kući i u Hrvatskom domu Vukovar.

Od 2002. godine na prvu adventsku nedjelju se na tradicijskom tragu prezentiraju tradicijska božićna jela i slastice; s tim da su u *Kalendaru događanja* na pojedinim mjestima označeni kao izložbe, a nekad su usputno spomenuti.

Drugu adventsku svijeću na Vukovarskim adventskim svečanostima od 2003. godine pale sudionici kulturne obnove Vukovara. Do tada su svijeću palili: djeca iz crkve Sv. Duha Nuštar (1998. godine), gradonačelnik Vukovara Vladimir Štengl (1999. godine), najstariji novinar Stjepan Tomić iz Županje koji je pratio rad vukovarskoga muzeja – posebice u doba progonstva i po povratku (2000. godine), članice zbora Sv. Marcela iz Nina (2001. godine), prof. dr. Aleksandar Durman i arhitekt Željko Kovačić 2002. godine – to je ujedno bila godina posvećena arheologima i promicateljima Vučedola. Od godine 2003. godine druga adventska svijeća *'posvećena je zaštiti kulturne baštine ali i stvaraocima suvremenog kulturnog trenutka'*.³⁷⁶ Tako je 2003. godine svijeću upalila dr. Antonija Bauer, supruga dr. Antuna

³⁷⁵ Ukupno je sudjelovalo trideset i dva kulturno-umjetnička društva, osam pjevačkih skupina, tri ansambla (ansambl nacionalnih plesova, muški vokalni ansambl i folklorni ansambl), dvije klappe, jedno glazbeno-kulturno društvo, jedan kulturni centar, dvije udruge, dramska skupina osnovne škole i zbor osnovne škole.

³⁷⁶ Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2003.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, str. 17.

Bauera, suosnivača Gradskog muzeja Vukovar i Zbirke Bauer. Godine 2004. drugu su svijeću upalili restauratori i konzervatori, odnosno članovi Stručne grupe za obnovu spomenika kulture u Vukovaru: Zdenka Predrijevac, Zlatko Karač i Đuro Šimičić; zatim je 2005. godine svijeću upalilo četvero učenika Gimnazije Vukovar za osvojenu državnu nagradu iz vjeronauka; 2006. godine pripadnici 204. Vukovarske brigade; 2007. godine Brane Crlenjak, predsjednik Društva „Hrvatski dom“ u Vukovaru; 2008. godine Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar i p. Zlatko Špehar, gvardijan vukovarski; 2009. godine vukovarski franjevci povodom osamsto godina Franjevačkog reda; 2010. godine Igor Rakonić, direktor Vukovar Film Festivala; 2011. godine Anđelko Ramušćak, voditelj Hrvatskog komornog orkestra; 2012. godine pijanistica Vlasta Gyura, umjetnička ravnateljica Vukovarskog festivala komorne glazbe; 2013. godine dr. sc. Dražen Živić, ravnatelj Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Vukovar i predsjednik Ogranka Matice hrvatske Vukovar.

Uz drugu se adventsku svijeću od 2003. godine organiziraju koncerti Hrvatskog komornog orkestra, jedini je izuzetak bio 2005. godina kada je taj koncert održan na treću nedjelju adventa. Od 2003. do 2006. godine koncerti se održavaju u crkvi sv. Filipa i Jakova, a od 2007. godine u Hrvatskom domu Vukovar. Do 2003. godine održan je i jedan koncert uz drugu nedjelju adventa: „Hrvatski kraljevski grad Nin - herojskom građu Vukovaru“ u izvedbi djevojačkog zbora Sv. Marcela iz Nina (8. prosinca 2001. godine).

Iz bilješki Ivane Miljak saznajemo da se '... *Nakon svečanog programa* (op. a. 1999. godine, prva nedjelja adventa) *zasnovanog na tradicijskim običajima slavljenja Božića u svim hrvatskim krajevima uneseno je svjetlo u razrušenu Mramornu dvoranu u kojoj su se nalazila četiri božićna drvca ukrašena girlandama od kokica i bijelim golubicama. Svečani adventski vijenac ukasila je svijećnjacima ak. kiparica Dora Kovačević. Vijenac je posvetio fr. Zlatko Špehar, gvardijan Franjevačkog samostana Vukovar. U završnom činu svečanosti simboličnom gestom iz Mramorne dvorane odaslano je 2000 vukovarskih bijelih golubica u susret novom mileniju.*³⁷⁷

Treća adventska svijeća posvećena je velikanima hrvatskog glumišta, s tim da su je prvotno palili mali Vukovarci povratnici (1998. godine), zatim pater Ante Perković, župnik Župe sv. Josipa Radnika u Borovu Naselju (1999. godine), s izuzetkom 2007. godine kada su glumci upalili svijeću na četvrtu nedjelju došašća. Od 2000. godine uvodi se susret s prvacima

³⁷⁷ Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 1999.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, str. 20.

hrvatskog glumišta, kao nastavak suradnje vukovarskog muzeja s Odborom Festivala glumca. Treću adventsku svijeću upalili su tako Nada Subotić (2000. godine), Helena Buljan (2001. godine), Zrinka Kolak-Fabijan i Darko Milas (2002. godine), Zvonimir Torjanac (2003. godine), Dragan Despot (2004. godine), Goran Grgić (2005. i 2007. godine), Špiro Guberina (2006. godine), Srećko Šestan i prijatelji (2008. godine), Mladena i Miro Gavran – pisac (2009. godine), Joško Juvančić (2010. godine), Filip Šovagović (2011. godine), Sandra Lončarić Tankosić i Vjekoslav Janković (2012. godine) i Boris Svrtan (2013. godine). Nakon što bi glumci upalili svijeću, uslijedilo je druženje uz razgovor na kojemu su vrlo često bili prisutni i drugi glumci te izvođači poput Kulturnog centra Gatalinka Vinkovci (2003. godine, 2010. godine, 2011. godine, 2012. godine), Male folklorne skupine OŠ „A. G. Matoš“ iz Tovarnika (2008. godine), Dramskog studija Hrvatskog doma (2011. godine) ili su održavani koncerti, pa je tako održan koncert božićnih pjesma u izvedbi pijanistice Vlaste Gyure i sopranistice Cynthie Hansell-Bakić (2004. godine), koncert „Božić u Vukovaru“ u izvedbi Mladih hrvatskih opernih pjevača (2006. godine). Prilikom paljenja treće adventske svijeće na prvoj manifestaciji (14. prosinca 1998. godine) svim su posjetiteljima podijeljene vrećice žita – povezane uz sijanje na sv. Luciju, ali može se to promatrati i kao simbolični novi početak, zasad koji je nastupio povratkom u Grad.

I posljednja, četvrta adventska svijeća posvećena je mladim Vukovarcima od petih Vukovarskih adventskih svečanosti (2002. godine). Prve su četiri godine održavanja manifestacije četvrtu svijeća palili glumci Vanja Drach uz program pjevačke skupine Lipa iz Vinkovaca (1998. godine), Zlatko Vitez (1999. godine), župan Petar Čobanković (2000. godine) i Branka Šulc, pomoćnica ministra kulture RH (2001. godine), s tim da su djeca iz OŠ Antuna Bauera upalila treću svijeću 2007. godine te mladi Vukovarac Damir Martin, osvajač srebra na 30. Olimpijskim igrama u Londonu 2012. godine. Od 2002. godine mladi Vukovarci pale četvrtu adventsku svijeću. Prvi od njih bio je Marko Krasić, sin hrvatskog branitelja Vukovara ubijenog na Ovčari 1991. godine; sljedeće godine su to bili članovi zbora Vukovarski golubići, blizanci Marija i Zlatko Lepur, djeca poginulog branitelja; članovi Hrvatskog veslačkog kluba nakon osvajanja zlatnih medalja na prvenstvima u Zagrebu na državnoj razini (2004. godine), Davor Križan, sin nestalog hrvatskog branitelja (2005. godine), mladi Vukovara – nisu navedena imena u *Kalendaru događanja* (2006. godine), Božo Galić, župan Vukovarsko-srijemske županije i učenici Zlatko Dolić, Vinko Vidović i Ana Starčević za izvrsne rezultate na natjecanjima (2008. godine), učenici sudionici državnih natjecanja David Bilić, Kristijan Kmet i Zlatko Dolić (2009. godine), mladi sportaši Vukovara, dobitnici državnih i međunarodnih nagrada: Ivana Krkljaš, Tamara Ljekar, Tonka

Markić, Samanta Karaula, Stjepan Ištvan (2010. godine), Udruga djeca poginulih i nestalih hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata (2011. godine), učenici Gimnazije Vukovar – Iva Horvatić, Josip Kolar i Alen Rončević (2013. godine). Uz četvrtu adventsku nedjelju veže se i javno snimanje božićnog koncerta Hrvatske radiotelevizije „Tiha noć u Vukovaru“ koji je kao dio manifestacije uveden 2002. godine te se održava u crkvi sv. Filipa i Jakova, s izuzetkom 2011. godine, a 2006. godine sniman je prve nedjelje adventa, dok je 2007. sniman uz treću adventsku nedjelju.

Četiri adventske svijeće su se prvih godina manifestacije palile u Dvorcu Eltz, a od 2002. godine četvrta se svijeća pali u crkvi sv. Filipa i Jakova te u Hrvatskom domu Vukovar. Izuzetak su bile godine obnove 2009. godine i 2010. godine kada su prve tri svijeće paljene u Hrvatskom domu Vukovar.

Dio manifestacije bile su i žive jaslice postavljene u perivoju Dvorca Eltz, uprizorene u izvedbi zajednice Cenacolo iz Šarengrada (2005. godine i 2007. godine) i Udruge „Izvor ljubavi“ Botinec, Zagreb (2011. godine).

Koncert „Vukovaru na dar“, kao i prethodna aktivnost, dio je povremenih sadržaja Vukovarskih adventskih svečanosti. Održan je 2006. godine u izvedbi Varaždinskog komornog orkestra (crkva sv. Filipa i Jakova), 2007. godine održana su dva takva koncerta. Na prvom je izvođač bila ženska klapa Putalj iz Kaštela (Galerija Oranžerija), na drugom HKUD Osijek 1862. godine (Hrvatski dom Vukovar), a 2011. godine i 2013. godine Gradski puhački orkestar Vukovar (Hrvatski dom Vukovar).

Od 2011. godine kao sadržaj je uveden božićni koncert glazbenih odjela OŠ Dragutina Tadijanovića iz Vukovara, te je održan i 2013. godine (nastupili su i plesni odjeli) u Hrvatskom domu Vukovar.

Od početka održavanja manifestacije kroz radionice na temu Adventskih svečanosti u njoj su sudjelovala djeca vukovarskih škola i vrtića, izrađujući božićne ukrase i čestitke kojima su se ukrašavali muzejski prostori.³⁷⁸ Osim pedagoških radionica za djecu, zabilježena je i jedna etno-radionica tradicijskih blagdanskih ukrasa (2010. godine).

U okviru Adventskih svečanosti posebno je obilježavan dan svetog Nikole, a na taj dan bi „sv. Nikola“ došao u Dvorac Eltz, preuzeo svjetlo s adventskog vijenca te kočijom krenuo prema centru grada. Takvo obilježavanje dana sv. Nikole održano je 2002. godine u organizaciji Grada Vukovara – Gradskog poglavarstva i Društva Naša djeca, Vukovar (DND). U razdoblju od 2003. do 2009. godine te 2011. godine također je organiziran doček sv. Nikole,

³⁷⁸ Miljak, Ivana i Savić-Mitrović, Rosanka : *Kalendar događanja 2012.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, str. 28.

a nakon toga su bacani vijenci u rijeku Vuku te je održan prigodni program za djecu; sve u organizaciji DND-a Vukovar, Gradskog muzeja Vukovar, osnovnih škola te dječjih vrtića.

Vrijeme održavanja Adventskih svečanosti **2000. godine**, devet godina nakon velikosrpske agresije), obilježeno je drugom fazom povrata umjetnina (Fotografija 4.). Detaljni opis povrata umjetnina prikazan će biti u poglavlju: 4. 1. *Kulturni identitet i menadžment muzeja*.

Fotografija 4. Potpisivanje Protokola o povratu zbirki u Gradskom muzeju Vukovar, Dvorac Eltz, Stoje s lijeva na desno: gvardijan Zlatko Špehar; Zdenka Buljan, pročelnica za kulturu u Gradu Vukovar\ ratna ravnateljica Gradskog muzeja; Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar; Vladimir Štengl, vukovarski gradonačelnik; šesti s lijeva Antun Vujić, ministar kulture RH; zatim Jovan Despotović, zamjenik ministra kulture SRJ; deseta s lijeva Zorana Đorđević, konzervator Muzeja Vojvodine iz Novog Sada; dvanaesti s lijeva prof. Zdravko Dvojković, Gradski muzej Vukovar, 13. prosinca 2001. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar³⁷⁹

U vrijeme Adventskih svečanosti odvijale su se i druge aktivnosti koje se nisu održavale nedjeljama, ali su vezane tematski za advent i Božić; a bilo je i onih koje nisu tematski vezane za to blagdansko vrijeme. Radilo se o promocijama knjiga, zbornika i kalendara, koncertima, izložbama, radionicama, predstavama, prijemima, predavanjima,

³⁷⁹ Navedeni su podaci dostupni prema *Kalendaru događanja* iz 2001. godine i prema usmenim informacijama dobivenim od knjižničarke Gradskog muzeja Vukovar gđe Olivera Crevar za potrebe izrade disertacije.

snimanju televizijskog priloga, sastancima, etnografskim terenskim istraživanja i jednom prenošenju muzejske građe.

3. 2. 1. 2. Nebo nad Vukovarom

Manifestaciju „Nebo nad Vukovarom“ pokrenuo je Gradski muzej Vukovar s ciljem obilježavanja povratka iz progonstva u matične prostore. Nebo nad Vukovarom održavalo se od **1999. godine** svakog 27. svibnja sve do 2010. godine i zatim ponovno od 2012. godine. Tijekom svih godina manifestacije stalne aktivnosti su *fotosessioni*³⁸⁰ vezani uz obnovu, ne samo Muzeja već i Grada te promocije plakata, manifestacije, kao i izložbe. Prve je godine ispred Dvorca Eltz postavljen jarbol sa zastavama Republike Hrvatske, Županije i Gradskog muzeja Vukovar. Fotografija 5. je milenijska fotografija djece 1. i 2. razreda vukovarskih osnovnih škola i vrtića koji su se držeći za ruke načinili oblik Vučedolske golubice. Fotografija je snimljena u perivoju Dvorca Eltz 2008. godine, a snimio ju je fotograf Šime Strikoman.

³⁸⁰ U *Kalendaru događanja* upotrebljava se anglizam *fotosession*, što bi u prijevodu na hrvatski jezik glasilo: 'isplanirano i uređeno okruženje u kojem se netko fotografira, a fotografije se najčešće objavljuju u javnosti.' (izvor: on-line Rječnik neologizama, Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, zadnje pregledano 3. srpnja 2020.)

Fotografija 5. Milenijska fotografija – Djeca 1. i 2. razreda vukovarskih osnovnih škola (Antuna Bauera, Dragutina Tadijanovića, Mitnica, Nikole Andrića, Blage Zadre, Siniše Glavaševića) i vrtića (Vukovar I: skupine Pčelice, Vjeverice, Leptirići, Bubamare, Maslačak, Jabučice, Zečići i djeca vrtića Vukovar II) – Vučedolska golubica u perivoju Dvorca Eltz, 27. svibnja 2008. godine, snimio: Šime Strikoman, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

U sljedećem odlomku dat će se pregled i ostalih aktivnosti koje su se odvijale uz one uhodane tijekom godina.

Sljedećih godina otvarane su izložbe koje su nagovještavale mjesto Vukovara u kulturnom životu – „Oranžerija - buduća galerija muzeja“ (2000. godine) dokumentarne fotografije o počecima obnove u perivoju Dvorca Eltz, izložba „U susret vukovarskom salonu“ (2001.), a prema autoricama Marić i Dalić, kao '*...izložba recentne hrvatske likovne umjetnosti s kojom je hrvatskoj kulturnoj javnosti predstavljena ideja o utemeljenju bijenalnog VUKOVARSKOGA SALONA*',³⁸¹ organizirana na ideju Dubravka Adamovića, člana umjetničkog odbora. Narednih su godina također održavane izložbe, postavljane su instalacije, promovirani su katalozi izložaba, održavane radionice, predstavljanje su vukovarske srednje škole, postavljane predstave za djecu i koncerti, puštane su svijeća s čamaca u noći niz Dunav – "Svjetlosna rijeka sjećanja", te su održani sajam jela, pića i poslastica i modna revija.

³⁸¹ Marić i Dalić: *Kalendar događanja 2001.*, op. cit., str. 12.

Posljednja manifestacija Nebo nad Vukovarom održana je 2012. godine pod proširenim nazivom „U susret novom stalnom postavu“. Kao i prethodnih godina, promoviran je plakat te je održan sajam tradicijskih jela i slastica „Vukovarski stol – zajedništvo u raznolikosti“ kojime se Muzej predstavio kao podupiratelj multikulturalnosti i višenacionalnosti.³⁸² Uz sajam je održana i prezentacija „Stari jelovnici iz kuharica naših baka - Djeca u očuvanju tradicijske kulture“ koju su kao rezultat radionice priredila djeca iz vukovarske Osnovne škole Dragutina Tadijanovića i Osnovne škole Antuna Bauera.

3. 2. 1. 3. Festival komorne glazbe

Vukovarski Festival komorne glazbe po prvi je puta održan **1999. godine** i od tada se održava u kontinuitetu. Organizatori prvoga Festivala, održanog od 18. do 20. lipnja 1999. godine, bili su Hrvatska paneuropska unija, Hrvatsko društvo glazbenih umjetnika i Gradski muzej Vukovar, uz umjetničku direktoricu Vlastu Gyuru te pokroviteljstvo prehrambene industrije Zvečevo. Uz prvi Festival postavljena je likovna izložba „Glazbene skulpture“ autorice Ksenije Škarić koja je '*...tematski pratila koncertna događanja sa 16 skulptura na temu glazbe i glazbenih instrumenata.*'³⁸³

Prilikom održavanja drugoga Festivala potpisana je Povelja o utemeljenju Vukovarskoga festivala komorne glazbe, te organizatorica Marić navodi '*... uz prisustvo medija u Gradskom muzeju Vukovar, u Mramornom predvorju Dvorca Eltz. Nakon pozdravnih riječi i predstavljanja znaka festivala Povelju su u ime utemeljitelja potpisali: gospođa Antonija Kukuljica, pročelnica Ureda za društvene djelatnosti grada Vukovara, gospođa Zdenka Buljan, pročelnica županijskog Ureda za prosvjetu, kulturu, šport i tehničku kulturu, dr. Mislav Ježić, predsjednik Hrvatske paneuropske unije, gospodin Anđelko Ramušćak, predsjednik Hrvatskog društva glazbenih umjetnika, te gospođa Ružica Marić, ravnateljica Festivala i Gradskog muzeja Vukovar.*'³⁸⁴ Nadalje, kao utemeljitelji Festivala navode se: Grad Vukovar, Vukovarsko-srijemska županija, Hrvatska paneuropska unija, Hrvatsko društvo glazbenih umjetnika, Gradski muzej Vukovar; uz predsjednika Festivalaskog odbora Tonka Ninića, dekana Muzičke akademije, i dopredsjednicu Festivalaskog odbora Antoniju Kukuljicu, pročelnicu za društvene djelatnosti Poglavarstva Grada Vukovara, umjetničku ravnateljicu Festivala Vlastu Vlakančić, pijanisticu, te ravnateljicu Festivala Ružicu Marić, ravnateljicu Gradskog muzeja Vukovar.

³⁸² Miljak i Savić-Mitrović: *Kalendar događanja 2012.*, op. cit., str. 10.

³⁸³ Miljak: *Kalendar događanja 1999.*, op. cit., str. 13.

³⁸⁴ Marić, Ružica i Dalić, Mirela: *Kalendar događanja 2000.*, Gradski muzej Vukovar, prepravila 2008. godine Miljak, Ivana, tekst u rukopisu str. 20.

Od drugoga Festivala organizator je Gradski muzej Vukovar, a od 2009. godine u organizaciju je uključen i Hrvatski dom Vukovar. Od četvrtoga se Festivala kao pokrovitelj navodi vukovarski gradonačelnik, a sve godine Festival podupiru Ministarstvo kulture RH, Vukovarsko-srijemska županija, Grad Vukovar i Grad Zagreb.³⁸⁵

Festival se svih godina odvijao u trajanju od tri dana, odnosno tijekom tri koncertne večeri. Mjesec održavanja tijekom godina se mijenjao, pa je tako Festival bio u lipnju (1999., 2001., 2002., 2004., 2006. i 2007. godine), listopadu (2009. – 2013. godine), rujnu (2000. godine), svibnju (2005. i 2008. godine,) i srpnju (2003. godine). Prve tri godine Festival se održavao u prostorima Dvorca Eltz, zatim od 1999. godine do 2008. godine i ponovno od 2012. godine do 2013. godine. Uz Dvorac, Festival se održavao i u crkvi sv. Filipa i Jakova (2002., 2003. i 2005. godine) i kapelici sv. Roka (2007. godine). Za vrijeme obnove Festival je održavan u Hrvatskom domu Vukovar, koji i nakon toga ostaje stalno mjesto održavanja uz Dvorac Eltz. Otvorenje Festivala započinje podizanjem Festivalske zastave koja se spušta po zatvaranju Festivala.

Tijekom tri koncertne večeri u sedamnaest godina Festivala nastupili su brojni izvođači, a neki od njih su: Zagrebačka filharmonija, Hrvatski komorni orkestar, Zagrebački operni studio, Zagrebački kvartet saksofona, Zagrebački komorni orkestar, Gudački kvartet Porin, studenti Muzičke akademije Zagreb, studenti Umjetničke akademije u Osijeku. Prvi su put na osmom Festivalu bili uključeni i mladi Vukovarci, odnosno najbolji učenici Glazbenoga odjela Druge osnovne škole Vukovar. Na Fotografiji 6. prikazan je koncert na klaviru Pewela Skrzypeka na prvome danu Festivala u Dvorcu Eltz 2005. godine, 9. svibnja.

³⁸⁵ Izvor: <https://akademija-art.hr/2020/01/04/zagrebacka-filharmonija-otvorila-15-vukovarski-festival-komorne-glazbe/>, zadnje pregledano 19. studenog 2020.

Fotografija 6. Festival komorne glazbe“ I. Festivali dan, koncert Pewela Skrzypeka na klaviru, Gradski muzej Vukovar, Dvorac Eltz, 9. svibnja 2005. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

Misao vodilju organiziranja ove manifestacije kroz godine opisuje se na sljedeći način – *'Festival komorne glazbe je tijekom godina održavanja postao jednim od najvažnijih kulturnih događanja u Vukovaru, pogotovo stoga što je postao važnim sudionikom obnove Vukovara, te isto tako važna poruka Vukovarcima kojima još nisu stvoreni uvjeti za povratak, da Vukovar nije grad ruševina, nego je grad budućnosti i uljuđenog života.'*³⁸⁶

3. 2. 1. 4. Memorijal Stjepana Petrovića

Stjepan Petrović bio je djelatnik Gradskoga muzeja Vukovar, kustos Zbirke Bauer i Galerije umjetnina Vukovar, a ubijen je 20. studenog 1991. godine na Ovčari. Njegovi su posmrtni ostaci sahranjeni na Memorijalnom groblju žrtava iz Domovinskog rata u Vukovaru 27. travnja 2001. godine te je toga dana održana komemoracija u Muzeju. Godinu dana kasnije, **2002. godine**, održan je prvi Memorijal Stjepana Petrovića u organizaciji Gradskoga muzeja Vukovar u okviru kojega je postavljena izložba Ivana Andrijanića, akademskog

³⁸⁶ Miljak, Ivana:: *Kalendar događanja 2005.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljeno 2008. godine, tekst u rukopisu, str. 6.

slikara. Po zapisu kroničarki Marić i Hutinec 'Zamisao tvorca Memorijala, prof. Zdravka Dvojkovića, a po želji pokojnog kolege, prof. Stjepana Petrovića je da svake godine u sklopu Memorijala u Vukovaru bude predstavljen po jedan mladi likovni umjetnik - tek diplomirani ili apsolvent Akademije.'³⁸⁷ Izložba Ivana Andrijanića bila je ujedno i prvi kulturni događaj u sklopu obilježavanja Dana grada Vukovara 2002. godine. Memorijal Stjepana Petrovića održavan je do 2011. godine i kroz tu je manifestaciju predstavljeno deset umjetnika (uz odstupanja prvotne ideje o predstavljanju isključivo mladih umjetnika): Marko Šošić „Slike“ (2003. godine), Zdravko Dvojković „Slika, kao trenutak u vremenu“ (2004. godine), retrospektivna izložba akademskog slikara Vladimira Marenića, prvog kustosa Zbirke Bauer (od 1966. – 1969.), tragično preminulog 1969. godine (2005. godine), retrospektivna izložba Ivana Domca – u suradnji s Galerijom likovnih umjetnosti "Slavko Kopač" Vinkovci (2006. godine), Marko Živković „Od pepela do ognja“ (2007. godine), „Slikarska obitelj Trick iz Virovitice“ radovi triju generacija slikarske obitelji Trick (2008. godine); Jagoda Marenić „Retrospektiva – crteži, pasteli, grafike, akvareli, akvapasteli“ (2009. godine); „Izložba Stjepana Jozića³⁸⁸ - ulja, akrili, akvareli“ uz glazbeni program Josipa Paulića i kustosa Gradskog muzeja Vinkovci Ivice Belamarića, prof. (2010. godine) i Branko Crlenjak „Ženski akt u slici i skulpturi – sjećanje na jedno ljeto s dunavske plaže, crteži, skice, slike ulja na papiru, skulpture u terakoti“, a u sklopu tog, desetoga, Memorijala predstavljena je javnosti donacija umjetnina Vatroslava Matijaša (2011. godine).

Izložbe su postavljane u prostoru vukovarskoga Muzeja kroz cijelo razdoblje, s tim da su od 2008. godine do 2011. godine održavane u Galeriji Oranžerija, koja je također u kompleksu Dvorca Eltz i Muzeja.

3. 2. 1. 5. Noć muzeja

Hrvatsko muzejsko društvo pokrenulo je 2006. godine manifestaciju Noć muzeja, a **2008. godine** po prvi puta se svojim sadržajima u njezino održavanje uključio i Gradski muzej Vukovar. Narednih su godina u okviru Noći muzeja održavane različite aktivnosti: izložbe, promocije *cindarelle* – prigodne poštanske markice, razglednica, kuverti, modne revije, radionice, *fotosession*, *after party*³⁸⁹ prezentacije i koncerti.

Prve je godine manifestacija Noći muzeja imala temu „60 godina od osnivanja GMV i 70 godina od pronalaska Golubice“ te su tim povodom otvorene dvije izložbe u Arheološkom

³⁸⁷ Marić, Ružica i Hutinec, Mirela: *Kalendar događanja 2002.*, Gradski muzej Vukovar, prepravila 2008. godine Miljak, Ivana; tekst u rukopisu, str. 10.

³⁸⁸ Akademski slikar i tadašnji ravnatelj Gradskog muzeja Vinkovci.

³⁸⁹ Anglizam prenesen iz *Kalendar događanja*, u prijevodu na hrvatski jezik označavalo bi zabavu nakon nekog događaja.

muzeju Zagreb – „Vučedolska čizmica i priča o njoj“ te u Gradskom muzeju Vukovar – „Vučedol – bogatstvo oblika i boja“. Uz izložbe je u okviru prve Noći muzeja promovirana, kako autorica Miljak objašnjava, *'...cindarella izdana u povodu 110 godina otkrića arheološkog lokaliteta Vučedol i 70 godina otkrića Vučedolske Golubice. Cindarella, specijalna ukrasna marka se sastoji od 16 markica koja sadrži motive najznačajnijih nalaza vučedolske kulture među kojima su Vučedolska Čizmica i Vučedolska Golubica.'*³⁹⁰

Druge je godine svoga održavanja u Gradskom muzeju Vukovar Noć muzeja bila pod nazivom „Give me five“ (**2009. godine**), čime se htjela prenijeti poruka o završetku radova na razrušenom Dvorcu Eltz. Miljak bilježi u *Kalendaru 'U velikom broju aktivnosti koje su se odvijale u vremenu progonstva u periodu od 1991. do 1997. godine, te u vremenu povratka od 1997 do 2008. godine, sudjelovalo je tisuće sudionika, muzealaca, likovnih umjetnika, glazbenika, glumaca, pronositelja tradicijske kulture, a podršku nam je davala cijela kulturna javnost Hrvatske. Program u NOĆI MUZEJA 2009. dali smo naziv GIVE ME FIVE želeći tim najosobnijim dodirom dlana o dlan na simboličan način ostvariti i potvrditi zajedništvo, ali i ujedno čestitati, dati podršku i usmjeriti pozitivnu energiju koju smo zajedno izgrađivali oko Gradskog muzeja i grada Vukovara.'*³⁹¹

Godine 2010. tema Noći muzeja u Gradskom Muzeju Vukovar bila je „Noć muzeja – žive cigle – snaga obnove“. Te su se godine događanja odvijala u Ružičkinoj kući jer je u tijeku bila obnova Velikog dvora. Po kroničarkama događanja u *Kalendar* je zapisano – *'Prije nego su ušli u veliku dvoranu Ružičkine kuće posjetitelji su umjesto ulaznica prebacili špahtlu žbuke s hrpe u građevinska kolica, a zaštitni znak Noći muzeja bile su građevinske kacige, uniforme, alati.'*³⁹² Četvrta Noć muzeja u Vukovaru nosila je naziv „Muzej među mladima – mladi u muzeju“ (**2011. godine**), a peta „Grad to smo mi – u susret novom stalnom postavu“ (**2012. godine**). Peta Noć muzeja bila je *'...posvećena upoznavanju sugrađana o snazi zajedništva i složenim procesima obnove. Ujedno je to bilo i animiranje sugrađana da se zajedničkim naporima sakupe ovovremene muzejske zbirke.'*³⁹³ Slijedom toga otvorena je izložba „Obnova dvorca Eltz za novi stalni postav“, kojom su predstavljeni povijesni razvoj, razaranje i obnova Dvorca Eltz, za koju su zaslužne urednica Branka Šulc i Nikolina Jelavić, za likovni postav. Održane su aktivnosti – prezentacija fotografija obiteljskih albuma iz arhive vukovarskog muzeja „Grad u fotografiji – vukovarski album sjećanja“ i snimanje portreta

³⁹⁰ Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2008.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, str. 3.

³⁹¹ Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2009.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, str. 2.

³⁹² Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2010.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, str. 3.

³⁹³ Miljak i Savić-Mitrović, : *Kalendar događanja 2012.*, op. cit., str. 2.

građana „Licem u kameru – Vukovar danas“, te je predstavljena akcija „Stare stvari za novi muzej – muzej u nastajanju“ o radu muzealaca.

Početak **2013. godine** obilježava važan događaj u životu Gradskog muzeja Vukovar, a to je otvorenje prve faze stalnog postava (upriličeno uz Noć muzeja), kojeg je svečano otvorila dr. sc. Andrea Zlatar Violić, ministrica kulture Republike Hrvatske. Zabilježeno je *„Pritiskom na display iPhone-a Ministrica je pokrenula multimediju i na taj način otvorila Prvu fazu stalnog postava. Uslijedio je obilazak muzejskih prostora i svečanih dvorana. U Mramornom predvorju – sada Dvorani zrcala, prvi su se u knjigu utisaka upisali Andrea Zlatar Violić, ministrica kulture i Željko Sabo, gradonačelnik Vukovara.“*³⁹⁴

Događanje se odvijalo u organizaciji Gradskog muzeja Vukovar, Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Hrvatskog muzejskog društva. Pod zajedničkim nazivom *„Snaga baštine“ izvršena je svečana primopredaja izvedenih radova na obnovi 8 objekata u povijesnoj jezgri Vukovara između Ministarstva kulture RH i Grada Vukovara, a dokument su potpisali ministrica kulture Andrea Zlatar Violić i gradonačelnik Vukovara Željko Sabo.*³⁹⁵ Tijekom toga događanja promoviran je logo Gradskoga muzeja Vukovar; prigodna cindarella, razglednica i kuverta koje su priredili članovi vukovarskog Hrvatskog filatelističkog društva; održan je *fotosession*, izvedeni nastupi glazbenih skupina i plesača, održane su radionice lončarstva, zlatoveza, izrade licitarskih ukrasa i sapuna.

Noć muzeja se 2008. i 2009. godine održavala u Dvorcu Eltz, 2010. održana je na dva mjesta – u Ružičkinoj kući (zbog obnove muzejskih prostora) i u Galeriji Oranžerija. U prostoru Galerije Oranžerija, Hrvatskog doma i Ružičkine kuće održana je 2011. godine, a od 2012. godine ponovno u cijelosti u prostorima Muzeja.

3. 2. 1. 6. Pregled ostalih muzejskih aktivnosti kroz godine

U sljedećim odlomcima pružit će se pregledna analiza ostalih muzejskih aktivnosti koje nisu bile vezane uz manifestacije, u razdoblju od lipnja 1997. godine do početka 2014. godine. Radi se o velikom broju aktivnosti čiji je detaljan pregled dan u *Kalendarima*. U ovome potpoglavlju iznijet će se bitni elementi vezani uz obnovu muzejskih prostora i njihove prateće aktivnosti. Važno je naglasiti da je Muzej nastavio suradnju s drugim muzejima i kulturnim ustanovama, s Franjevačkim samostan Vukovar, Maticom hrvatskom, Institutom društvenih znanosti Ivo Pilar (od povratka jedinim znanstvenim hrvatskim institutom znanosti prisutnim u Vukovaru), savezima nacionalnih manjina na vukovarskom području, hrvatskim

³⁹⁴ Nadovski, Ivana i Savić-Mitrović, Rosanka: : *Kalendar događanja 2013.*, Gradski muzej Vukovar, Iva tekst u rukopisu, str. 3.

³⁹⁵ Ibidem, str. 2.

maticama iseljenika, udrugama, osnovnim školama i Glazbenom školom Vukovar, Ministarstvom kulture RH, Austrijskim kulturnim institutom u Zagrebu i drugim institucijama važnim za razvoj kulture i umjetnosti, a osim tuzemne, odvijala se i inozemna suradnja.

Od lipnja 1997. godine aktivnosti Gradskoga muzeja Vukovar nastavljaju se na one započete ranije, vezane uz obnovu. Prva od njih odnosi se na izložbu „Kićeni Srijem ruho opstojnosti, potpore i nade“ koja je dio izložbenoga ciklusa 'Vukovar – pripremajući povratak / baština i obnova', postavljenoga u Gradskom muzeju Vinkovci (25. rujna 1997. godine). Unutar djelokruga spomenutoga projekta postavljena je u Starome Gradu na Hvaru likovna izložba „Franjevački samostan i crkva sv. Filipa i Jakoba, spašene slike i oltarne pale“ (7. rujna 1997. godine). Drugi je dio 1997. godine obilježila izložba „Od golubice do mira, četiri bisera istočne Hrvatske - Vukovar, Ilok, Vinkovci, Osijek“, postavljena u Parizu u UNESCO-u (3. rujna 1997. godine), zatim u Kino-dvorani Borovo (15. listopada 1997. godine),³⁹⁶ te u drugim suorganizatorskim ustanovama, no u *Kalendaru događanja* nisu navedeni datumi otvaranja tih izložbi. To je prva izložba postavljena u nekom vukovarskom prostoru nakon progonstva. Za 1997. godinu zabilježena je izložba „Branko Burčul, makete jadranskih brodova“, postavljena 24. studenog 1997. godine u Muzeju Mimara u Zagrebu, no za tu izložbu nisu navedeni organizatori te je to jedna od rijetkih aktivnosti unutar cijeloga istraživanja za koju nisu navedeni organizatori.

Godina 1998. u *Kalendaru događanja* je označena kao prva godina povratka. Dan 27. svibnja 1998. godine velik je dan ne samo za Muzej već i za Grad Vukovar te cijelu Republiku Hrvatsku jer je toga dana svečano otvoren Gradski muzej Vukovar, odnosno obilježen je povratak u Dvorac Eltz. Organizaciju cijeloga događaja odradio je vukovarski muzej, a pokrovitelji su Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Vukovarsko-srijemska županija i Poglavarstvo Grada Vukovara. Muzej je otvorio mr. Božo Biškupić, ministar kulture, a na svečanosti su govore održali vukovarsko-srijemski župan Rudolf König; vukovarski gradonačelnik Vladimir Štengl i ravnateljica Muzeja Ružica Marić. Prigodni program izveli su članovi Hrvatskoga narodnog kazališta u Osijeku. U sklopu svečanoga otvorenja održana je promocija novoga znaka, zastave i plakata Muzeja čiji je dizajner Boris Ljubičić. U *Kalendaru događanja* navedeno je: '*Simboličnom gestom, puštanjem bijele golubice iz kaveza mr. Božo Biškupić, ministar kulture Republike Hrvatske, označio je povratak Gradskog muzeja i ponovno djelovanje u matičnom prostoru.*'³⁹⁷ Istoga je dana

³⁹⁶ Danas je Borovo Naselje gradska četvrt u sastavu Grada Vukovara.

³⁹⁷ Marić, Ružica i Dalić, Mirela: *Kalendar događanja 1998.*, Gradski muzej Vukovar, prepravila 2008. godine Miljak, Ivana, tekst u rukopisu, str. 3.

otvorena i arheološka izložba „Golubica – prošlost za budućnost“, rezultat suradnje s Arheološkim muzejom u Zagrebu. Jedna je od autorica iz toga muzeja – Jacqueline Balen; dok je druga autorica iz vukovarskoga muzeja – Mirela Dalić. Za likovni postav zadužen je bio Željko Kovačić. Posebnost i važnost ove izložbe ogleda se u tome da je '*...Original Vučedolske golubice prvi puta izložen [je] u Vukovaru – u razrušenoj Mramornoj dvorani Dvorca Eltz.*³⁹⁸ Na koncu događanja toga dana nastala je zajednička fotografija svih sudionika svečanosti. Nakon svečanoga otvorenja počelo je odvijanje aktivnosti u Dvorcu Eltz, uz organizaciju Gradskoga muzeja Vukovar. Ponajprije je u perivoju Dvorca Eltz u organizaciji vukovarskoga muzeja održan domjenak zahvale donatorima Gradskoga muzeja Vukovar, kojime se '*Gradski muzej Vukovar zahvalio na pomoći i doprinosu oživljavanju kulturnog života Grada Vukovara, te uspostavio daljnju suradnju*³⁹⁹ (2. srpnja 1998. godine). Iako se Muzej vratio u svoje matične prostore i tamo provodio aktivnosti, kroz 1998. godinu nastavlja suradnju s glavnim hrvatskim gradom u nekoliko navrata. Iste 1998. godine održane su i dvije aktivnosti u inozemstvu, u Italiji i Njemačkoj. U Italiji je u suradnji s Muzejom Mimara Zagreb vukovarski muzej održao pedagošku radionicu „Odrastati na rimskoj cesti“ u Rimu u sklopu europskog projekta muzejske pedagogije (29. svibnja 1998. godine). U Njemačkoj je u Ulmu, u Donaueschingen Zentralmuseumu, u sklopu Festivala podunavskih gradova (3. – 12. srpnja 1998. godine) postavljena izložba „Od golubice do mira – Četiri bisera Istočne Hrvatske – Osijek, Vinkovci, Ilok i Vukovar“. Organizatori te aktivnosti bili su Ministarstvo kulture RH i Poglavarstvo grada Ulma.

Gradski muzej Vukovar je osim u svojim matičnim prostorima organizacijski sudjelovao i u drugim prostorima u gradu Vukovaru tijekom **1999. godine**, oplemenjujući prostore poput restorana Vukovarski povratnik, Hotela Dunav, IV. osnovne škole Vukovar, pa tako i vukovarski Dom hrvatskih branitelja. Kulturno-povijesna izložba „Povijest Osječkih novina 1848. - 1945.“, autorice Marine Vinaj proizašla je iz suradnje s Muzejom Slavonije Osijek, a otvorena je u vukovarskom muzeju 11. ožujka 1999. godine. U *Kalendaru* je zabilježeno '*...Na otvorenju izložbe ravnatelj Muzeja Slavonije Osijek, gospodin Mladen Radić uručio je gospođi Ružici Marić, ravnateljici Gradskog muzeja Vukovar pehar koji je 08. rujna 1929. godine društvo Kuhač iz Osijeka poklonilo Hrvatskom pjevačkom društvu Dunav "u znak bratske odanosti". Time je simbolično označen početak sakupljanja muzejske građe o Vukovaru i obnavljanje zbirke Gradskog muzeja Vukovar.*⁴⁰⁰ Za 1999. godinu

³⁹⁸ Ibidem, str. 4.

³⁹⁹ Ibidem, str. 6.

⁴⁰⁰ Marić i Dalić: *Kalendar događanja 1999.*, op. cit., str. 5.

zabilježene su tri inozemne aktivnosti. Prva je bila „Foto izložba o Vukovaru i Gradskom muzeju Vukovar“ autorice Ružice Marić, otvorena u Royal Festival Hallu u Londonu uz koncert Ive Pogoreliča⁴⁰¹,⁴⁰² (26. travnja 1999. godine). U okviru Dana Vukovara u Žepču, od 5. do 11. lipnja 1999. godine, u organizaciji Gradskoga muzeja Vukovar, salezijanaca u Žepču i Općinskoga poglavarstva Žepče postavljena je foto-dokumentarna izložba „Vukovar 91.“ (postavili su je: Ružica Marić, prof., ravnateljica GMV-a, Ilija Bilandžija, muzejski tehničar, i Mirela Dalić, kustosica GMV-a), a u istim prostora Doma kulture Žepče ravnateljica Ružica Marić održala je predavanje „Vukovar - baština i obnova.“

Godine 2000. u Dvorcu Eltz je Gradski muzej Vukovar organizirao brojna događanja. Izdvajaju se dva sastanka i simpozij „Radna zajednica podunavskih regija“, održani povodom obilježavanja 10. obljetnice rada Radne zajednice Podunavskih regija u suradnji s Radnom zajednicom Podunavskih regija, Ministarstvom kulture Republike Hrvatske i Ministarstvom vanjskih poslova Republike Hrvatske (15. i 16. lipnja 2000. godine), a u istoj organizaciji i „Forum kulture Radne zajednice podunavskih regija“ te međunarodni skup (3. i 4. listopada 2000. godine). Zatim je postavljena izložba „Vučedolski orion - najstariji europski kalendar“ autora dr. sc. Aleksandra Durmana (3. listopada 2000. godine) uz pokroviteljstvo Radne zajednice podunavskih regija, Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske, Vukovarsko-srijemske županije, Grada Vukovara i Gradskog muzeja Vukovar te organizatore: Arheološki muzej u Zagrebu, Gradski muzej Vinkovci, Gradski muzej Vukovar i Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Izložba je *'uvod u velika arheološka istraživanja Vučedola koja će se voditi kao projekt VUČEDOL - ARHEOLOŠKO-TURISTIČKI PARK, a kojim se Vukovar i cijeli prostor hrvatskog Podunavlja otvaraju Europi i svijetu.'*⁴⁰³ Navedenu je izložbu i Božićni koncert Zagrebačke filharmonije ministar kulture RH dr. Antun Vujić svrstao u svome govoru na otvorenju izložbe među tri najznačajnija kulturna događaja u 2000. godini u Hrvatskoj. Tijekom iste godine odvijalo se obilježavanje šezdeset godina postojanja vukovarske bolnice na današnjoj lokaciji uz suradnju Muzeja na monografiji i održavanjem stručnog predavanja na skupu predavača Zdravka Dvojkovića s tematikom Grada Vukovara (13. listopada 2000. godine), promocija foto-monografije „Vukovarsko-srijemska županija“ glavne urednice Zdenke Buljan u suradnji s Vukovarsko-srijemskom županijom održana je povodom dana Županije (10. studenog 2000. godine), a na Vučedolu je seminar „Razminiranje i opasnost od mina“

⁴⁰¹ Bit će naveden pod ulogom kroničara.

⁴⁰² Prezime Pogorelich je doslovno preneseno iz *Kalendar događanja*. Ovdje je važno napomenuti da svi *Kalendar događanja* nisu lektorirani.

⁴⁰³ Marić i Dalić: *Kalendar događanja 2000.*, op. cit., str. 23.

organiziran u suradnji s Hrvatskim centrom za razminiranje Osijek (24. ožujka 2000. godine), kao *'uvod u najavljene aktivnosti razminiranja arheološkog lokaliteta Vučedol kao preduvjeta za početak arheoloških istraživanja i otvaranje projekta Vučedol – arheološko-turistički park.'*⁴⁰⁴ U Zagrebu (18. travnja 2000. godine) i u vukovarskom Muzeju (25. travnja 2000. godine) održana je komemoracija za prof. dr. Antuna Bauera u suradnji s Muzejskim dokumentacijskim centrom. 2000. godine Gradski muzej Vukovar sudjelovao je u obnovi zgrada u gradu Vukovaru, pa je tako u Muzeju otvorena izložba „Idejno rješenje uređenja Trga Republike Hrvatske u Vukovaru“ uz organizatore: Zavod za prostorno planiranje Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja, Gradski zavod za planiranje razvoja grada i zaštitu okoliša grada Zagreba, Poglavarstvo Grada Vukovara i suorganizatora Gradski muzej Vukovar (29. veljače 2000. godine). U suradnji s Veleposlanstvom SR Njemačke u Zagrebu je organiziran susret sa skupinom poslovnih ljudi i intelektualaca iz SR Njemačke na temu potencijalnih mogućnosti obnove Grada (3. travnja 2000. godine). Osim aktivnosti vezanih uz obnovu grada, *Kalendar* bilježi i čišćenje zgrade Oranžerije u perivoju Dvorca Eltz u organizaciji Muzeja, a uz donatore i Klub hrvatskih likovnih umjetnika veterana Domovinskog rata i Klub hrvatskih veterana Domovinskog rata TŽV Gredelj (travanj, svibanj i rujan 2000. godine). U *Kalendaru* je zabilježeno *'...Akcija je odgovor na Pismo namjere o obnovi dijela kompleksa Dvorca Eltz za galeriju Gradskog muzeja Vukovar potpisanog 15. siječnja 1999. godine u Vukovaru između Gradskog muzeja Vukovar i donatora. U akciji je sudjelovalo 12 članova Klubova predvođeni Dubravkom Adamovićem, te Graham O'Hare, stručnjaka za restauraciju kamena koji je upravo završio restauraciju kamene plastike iznad kolnog ulaza Dvorca.'*⁴⁰⁵ Akcija čišćenja nastavila se u još četiri navrata tijekom proljeća i jeseni 2000. godine. Istu godinu u Gradskom je muzeju Vukovar obilježilo i nekoliko događanja vezanih uz donacije. Prva je bila uručenje restauriranih narodnih nošnji u suradnji s Posudionicom i radionicom narodnih nošnji iz Zagreba. Riječ je o devet nošnji s vukovarskoga područja koje je Etnografski muzej Split donirao vukovarskom muzeju. Bilježi se tako *'...Istovremeno su Muzeju grada Iloka uručene dvije replike narodnih nošnji iločkog kraja'*⁴⁰⁶ (8. ožujka 2000. godine). Također je u ožujku održana i javna donacija umjetnina za Zbirku Muzej Vukovara u progonstvu, a donacija se 14. ožujka 2000. godine odvila *'...prigodom završetka likovne izložbe Grupe 1999. Vinkovci, otvorene u Gradskom muzeju Vukovar 17. veljače 2000. godine, likovni umjetnici - autori izloženih djela - poklonili su po jedno svoje izloženo djelo*

⁴⁰⁴ Ibidem, str. 6.

⁴⁰⁵ Ibidem, str. 8.

⁴⁰⁶ Ibidem, str. 5.

zbirci Muzej Vukovara u progonstvu. Tako je Zbirka bogatija za pet novih slika i crteža autora Antuna Babica, Brane Crlenjaka, Dubravka Sertića, Ivice Zupkovića i Davora Vrankića.⁴⁰⁷ Uslijedila je izložba Donacija filatelističkih društava s temom spomenici kulture i posebnim naglaskom na Dvorac Eltz na prigodnim markama (27. travnja 2000. godine), zatim likovna izložba „Donacije likovnih djela Muzeju Vukovar u progonstvu“ (15. lipnja 2000. godine) uz pokroviteljstvo Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Vukovarsko-srijemske županije i Poglavarstva Grada Vukovara. Iz *Kalendar*a se tada bilježi '...prvi puta donacija za zbirku Muzej Vukovara u progonstvu izložena je u Vukovaru i predstavlja samo dio od 1400 umjetnina koliko su hrvatski i europski umjetnici poklonili Gradskome muzeju Vukovar.'⁴⁰⁸ Svečano uručenje donacije za obnovu dijela krovišta Dvorca Eltz bilo je organizirano kroz *The International Trust for Croatian Monuments*, London (21. studenog 2000. godine).⁴⁰⁹

Na prethodno otvorenje i prvi koncert u Dvorcu Eltz održan 2000. godine, nastavlja se Ciklus Mimara s koncertima 2001. godine. Na Vučedolu je **2001. godine** održano nekoliko događanja. Prvi je bio proslava Vinkova u organizaciji Gradskoga muzeja Vukovar, Turističke zajednice grada Vukovara, Vučedola d.d. Vukovar i VUPIK-a d.d. (22. siječnja 2001. godine), a po zapisu u *Kalendaru* 'Ova manifestacija zamišljena je kao prva u nizu sa kojom će svake godine započeti niz kulturnih događanja koja će se u različitosti sadržaja osvrnuti na iznimne vrijednosti Vučedola kao turističko-ugostiteljskog, ali isto tako i značajnog arheološkog kompleksa. Bogat sadržaj ovom prigodom istaknuo je kulturu uzgoja vinove loze koja seže sve do rimskih vremena. ... Nakon desetgodišnje pauze Vučedol je po prvi puta stavljen u funkciju na način da su svi organizatori programa uložili maksimalan napor da prostor očiste od granja, te u srušenom i devastiranom ambijentu uspostave izložbeno-scensko-ugostiteljski ugođaj.'⁴¹⁰ Manifestacija je sadržavala blagoslov vinograda, zajedničko fotografiranje i piknik. U okviru Vinkova na Vučedolu postavljena je izložba „Vinogradarstvo u Hrvatskoj,

⁴⁰⁷ Ibidem.

⁴⁰⁸ Ibidem, str. 17. i 18.

Spomenute umjetnine danas su dio Zbirke Muzej Vukovara u progonstvu. Stalni postav "Muzej Vukovara u progonstvu" svečano je otvoren 27. svibnja 2018. godine u povodu obilježavanja sedamdesete godišnjice otvaranja prvog stalnog postava i dvadesete godišnjica povratka Gradskog muzeja Vukovar u razrušeni Dvorac Eltz.

⁴⁰⁹ 'The International Trust for Croatian Monuments' ('Međunarodna udruga za obnovu hrvatskih spomenika kulture') osnovana je 1991. godine pod pokroviteljstvom International Council on Monuments and Sites (ICOMOS UK) ('Međunarodnog vijeća za spomenike i gradove (ICOMOS Velika Britanija s namjerom pomoći obnove spomenika kulture koji su uništeni i oštećeni tijekom Domovinskog rata. Povjerenici udruge su bili: Sherban Cantacuzino CBE ('Commander of the Order of the British Empire'-'Zapovjednik Reda Britanskog Carstva'), vikont Norwich, zapovjednik Ante Jerković te Sir Henry i Lady Jadranka Beresford-Peirse. (izvor: <http://www.croatia.org/crown/articles/9830/1/International-Trust-for-Croatian-Monuments-in-London.html>, zadnje pregledano 3. srpnja 2020. godine).

⁴¹⁰ Miljak: *Kalendar događanja 2001.*, op. cit., str. 2.

fotografije Etnografskog muzeja u Zagrebu“ autora Ivice Šestana (kustos EMZ) u suradnji vukovarskog muzeja s Etnografskim muzejom u Zagrebu. U okviru svečanoga otvaranja obnovljene Gradske knjižnice Vukovar, na Vučedolu je u suradnji s Vučedolom d. d. održana „Prezentacija Vučedola kao turističke destinacije“ (8. svibnja 2001. godine). Rujan su obilježila arheološka istraživanja, pa su tako 12. rujna 2001. godine počeli radovi na Vučedolu, a 27. rujna 2001. godine otvorena je kampanja. Voditelj istraživanja bio je prof. dr. Aleksandar Durman, pročelnik Odsjeka za arheologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Iz navoda u *Kalendaru* saznajemo '*Nakon jedanaestogodišnje stanke uzrokovane ratnim zbivanjima u Hrvatskoj nastavljena su sustavna istraživanja arheološkog lokaliteta Vučedol. Izvršeno je deminiranje okolne zone, čišćenje lokaliteta na položaju Vinograd Streim te na položaju Gradac, otvorena je sonda u veličini 20 x 20 metara te se došlo u razinu vučedolskih podova.*⁴¹¹ Na otvorenju kampanje '*simboličnom gestom postavljanja stola, kakav dobije svaki vukovarski povratnik, na pod kuće stare 5000 godina htjelo se ukazati na neuništivost kontinuiteta života bez obzira na civilizacijske tokove ratove, rušenja i preseljenja. Svečanosti su, uz gradonačelnika Vladimira Štengla i župana Nikole Šafera, prisustvovali mnogobrojni uglednici Grada Vukovara.*⁴¹²

I 2001. godini nastavljeno je s donacijama, pa je tako 8. travnja 2001. godine predstavljena donacija sedamnaest narodnih nošnji koje je jedanaest hrvatskih županija poklonilo Gradskom muzeju Vukovar. Povodom Dana grada Vukovara 3. svibnja 2001. godine Muzej se uključio s aktivnostima kao i prethodne godine.

Godinu 2001. obilježila je prva faza povrata umjetnina otuđenih iz Vukovara koje su bile pohranjene u Muzeju Vojvodine i i Muzeju grada Novog Sada u SRJ. Detaljni je opis toga povrata u poglavlju: *4. 1. Kulturni identitet i menadžment muzeja.*⁴¹³

I **2002. godine** nastavljena su brojna događanja, a izdvajaju se ona na Vučedolu. U povodu Vinkova organizirana je manifestacija Vinkovo na Vučedolu (22. siječnja 2002. godine). U sklopu manifestacije Muzej je postavio izložbu kalendara s elementima vučedolskog Oriona. Povodom ljetnoga solsticija, 21. lipnja, 2002. godine na Vučedolu su izvršena mjerenja vremena izlaska Sunca, sve s ciljem razvoja Vučedola kao arheološko-turističkog parka. Kao i prethodne godine, i ove je od 2. rujna do 2. listopada 2002. godine obavljeno arheološko istraživanje lokaliteta. Lokalitet su 2. listopada 2002. godine posjetili prof. dr. Zdenko Franić, doministar znanosti i tehnologije Republike Hrvatske, i gospodin

⁴¹¹ Ibidemstr. 16.

⁴¹² Ibidem.

⁴¹³ Miljak: *Kalendar događanja 2001.*, op. cit., str. 18.

Vladimir Štengl, gradonačelnik Vukovara. U *Kalendaru* je pribilježeno 'Visoki gosti i brojni drugi posjetitelji i predstavnici medija upoznati s arheološkim lokalitetom i samim istraživačkim radovima, le značajem Vučedola u prošlosti, ali i u budućnosti Vukovara, oduševljeno su izrazili najbolje želje i potporu za ostvarenje projekta Arheološko-turistički park Vučedol.'⁴¹⁴ Osim vodstva kroz muzejske prostore, kustosi Gradskoga muzeja Vukovar obavljali su i stručna vodstva kroz grad. Jedno takvo bilo je vodstvo umjetnika koji su prisustvovali otvorenju izložbe „22 iz budućnosti za budućnost Vukovara“ (6. srpnja 2002. godine) i vodstvo konzervatora i restauratora iz Švicarske (30. kolovoza 2002. godine). Sudionici V. Skokovih etimološko-onomastičkih susreta imali su stručno vodstvo kroz Vukovar i Vučedol (6. listopada 2002. godine).

U Gradskom je muzeju Vukovar **2003. godine** nastavljeno s mnoštvom aktivnosti. Ističe se izložba „Obrt i trgovina u Vukovaru“ (13. listopada 2003. godine) autora Tonija Roce, kustosa GMV-a, a u *Kalendaru* se bilježi 'Izložba Obrt i trgovina u Vukovaru, prezentirala je povijesnu građu kraja 18. 19. i početka 20. stoljeća sa naglaskom na predmete i dokumente koji ilustriraju početke obrta i trgovine u Vukovaru. Građa je prvi puta izložena nakon povratka iz Novog Sada te je u pripremi za budući stalni postav Gradskog muzeja Vukovar. Izložba je realizirana u povodu otvorenja novo-obnovljene zgrade Doma hrvatskih obrtnika u Vukovaru'⁴¹⁵ na koju se nadovezuje promocija knjige „Obrt i trgovina u Vukovaru“ autora dr. Vlade Horvata (13. listopada 2003. godine), 'Knjiga Obrt i trgovina u Vukovaru nastala je kao rezultat dugogodišnjeg rada dr. Vlade Horvata, povjesničara i ravnatelja Gradskog muzeja, na proučavanju muzejske i arhivske građe na temu razvoja Vukovara kao obrtničkog i trgovačkog centra Županije srijemske.'⁴¹⁶ Uslijedio je koncert Zagrebačke filharmonije održan u Dvorani Lisinski 19. rujna 2003. godine, prigodom čega je u organizaciji Gradskog muzeja Vukovar otvorena izložba „ZEMLJA-ŽIVOT“ s vučedolskim nalazima, prema konceptu dr. Aleksandra Durmana i likovnom rješenju Željka Kovačića. Time je Zagrebačka filharmonija ostvarila ciklus glazbenih događanja pod nazivom ZEMLJA – ŽIVOT, prema zamisli ravnatelja Berislava Šipuša. Iz *Kalendaru* – 'Sljedeći dan, 20. rujna Zagrebačka filharmonija izvela je isti koncert u Vukovaru u crkvi Sv. Filipa i Jakova. Gosti ovog događanja bili su profesori i asistenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu i dekan Mile Budak. Nakon posjete arheološkom lokalitetu Vučedol i promotivne vožnje čamcima od Vukovara do Vučedolskih otoka dogovorena je stalna suradnja u izmjeni izložbenih i

⁴¹⁴ Marić i Hutinec: *Kalendar događanja 2002.*, op. cit., str. 19.–20.–.

⁴¹⁵ Miljak: *Kalendar događanja 2003.*, op. cit., str. 13.

⁴¹⁶ Ibidem, str. 13.

*glazbenih događanja na promociji kulturne baštine Grada Vukovara.*⁴¹⁷ Tijekom 2003. godine ostvarena je međunarodna suradnja sa Švicarskom te Bosnom i Hercegovinom. U suradnji s Veleposlanstvom Republike Hrvatske u Švicarskoj u Gradskoj knjižnici u Aarau je postavljena izložba „Vukovar – snimke trenutaka o ratu i miru, fotografije novinara Švicarskog radija“ (10. siječnja 2003. godine). U mostarskom Hrvatskom kulturnom domu hercega Stjepana Kosače otvorena je u okviru manifestacije Dani Matice Hrvatske - Mostar 2003. izložba „Muzej Vukovara u progonstvu, Izbor iz Zbirke donacija likovnih umjetnika Hrvatske“. Izložba je ostvarena u suradnji s Maticom hrvatskom Mostar i Ministarstvom vanjskih poslova RH, uz pokroviteljstvo Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Predsjedništva Bosne i Hercegovine (21. travnja 2003. godine). Godine 2003. odvijala se obnova krovišta dvorca, a tom je prilikom Vukovar 30. siječnja iste godine posjetila lady Jadranka Beresford-Pierse, rođ. Njerš, direktorica Fondacije za obnovu spomenika kulture u Hrvatskoj i uz nju Zdenka Predrijevac, ispred Restauratorskog odjela u Osijeku.

Prva aktivnost Gradskoga muzeja Vukovar **2004. godine** bilo je snimanje dokumentarnoga filma o Gradskom muzeju Vukovar u suradnji s Hrvatskom radiotelevizijom (od 7. do 11. siječnja 2004. godine), emitiranoga 7. i 8. lipnja 2004. godine. Važno je istaknuti i suradnju na kazališnom području, pa je tako predstava „Lažna barunica“ u izvedbi Glumačke družine Histrioni, koja je ujedno bila i suorganizator, održana 9. srpnja 2004. godine. Iz *Kalendar*a se doznaje da 'Družina Histrioni želi svojim gostovanjima ukazati i na vrijednosti spomenika kulture Dvorca Eltz u kojim prostorima je 2002. godine i izvela predstavu Hamleta. Voditelj Družine Zlatko Vitez održava na taj način stalni kontakt sa skupinom umjetnika, glazbenika i slikara koji se okupljaju u zajedničkoj akciji Gradskog muzeja Vukovar na kulturnoj obnovi Grada Vukovara.'⁴¹⁸ Tijekom 2004. godine ostvareno je nekoliko izložbi u Dvorcu Eltz, a jedna od njih je i likovna izložba Josipa Diminića (Fotografija 7.).

⁴¹⁷ Ibidem.

⁴¹⁸ Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2004.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, str. 15.

Fotografija 7. Otvorenje likovne izložbe Josipa Diminića, Gradski muzej Vukovar, Dvorac Eltz, s lijeva na desno: Branka Šulc, pomoćnica Ministra kulture RH; autor izložbe Josip Diminić; Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar; Zdravko Dvojković, muzejski savjetnik u Gradskom muzeju Vukovar; 30. listopada 2004. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

Tijekom 2004. godine ostvarena je i inozemna izložba u Njemačkoj, u Ulmu, u dvorani Kornhaus. Iz *Kalendar* – *'U povodu održavanja manifestacije Lijepa Naša koja se već nekoliko godina za redom održava u mnogim gradovima svijeta, a u organizaciji Lejdi Oreb održana je ovogodišnja priredba u Ulmu, Podunavskom gradu u Njemačkoj s kojim Vukovar održava prijateljske veze.'*⁴¹⁹ Gradski muzej Vukovar, odnosno ravnateljica Ružica Marić bila je autorica izložbe „Kulturna baština hrvatskog Podunavlja“, a pokrovitelj izložbe bilo je Ministarstvo vanjskih poslova RH (22. travnja 2004. godine).

Kao i prethodnih godina, tako se i **2005. godine** nastavlja s brojnim aktivnostima. Ističu se izložbe autora Petra Barišića i Ante Rašića, a iz *Kalendar* saznajemo *'Gradski muzej Vukovar ovim je programom ostvario svoju programsku orijentaciju po kojoj Grad Vukovar postaje Grad kulture, u kojem će svaki umjetnik biti ujedno i pronositelj njegovih kulturnih*

⁴¹⁹ Ibidem, str. 6.

vrijednosti. Upravo na tom tragu je i događaj otvaranja ove dvije izložbe biti središtem okupljanja umjetnika, renomiranih kipara, slikara i grafičara iz Zagreba i cijele Hrvatske, koji su bili prisutni ovom događaju⁴²⁰ te je istoga dana održana i promocija prigodnog kataloga "U susret Vukovarskom salonu" (15. listopada 2004. godine). Nastavlja se i suradnja sa Zagrebačkom filharmonijom, kroz koncert koji je ostvaren u suradnji i s Franjevačkim samostanom Vukovar (24. rujna 2004. godine), a u *Kalendaru* je zapisano 'Zagrebačka Filharmonija već 6. godinu za redom tradicionalno je nastupila u Vukovaru i svojim uspješnim koncertima se priključila obnovi kulturne baštine i podizanju nivoa glazbene kulture.'⁴²¹ Zagrebačka Filharmonija nastupila je u crkvi Sv. Filipa i Jakova pod ravnanjem dirigenta Ivana Repušića, a kao solist na violini nastupio je Ivo Dropulić. Tri su izložbe tijekom 2005. godine postavljene i otvorene izvan Vukovara, pri čemu jedna tuzemna i jedna inozemna. U Varaždinu je otvorena izložba „Gradski muzej Vukovar, Baština – simbol opstojnosti“ u suradnji s Gradskim muzejom Varaždin (8. rujna 2004. godine) u sklopu Dana Varaždinske županije. U Poljskoj, u Lodzu, u Muzeju Sztuki otvorena je izložba „22 za budućnost Vukovara“ u suradnji s Muzejom Sztuki i Muzejom suvremene umjetnosti iz Zagreba (10. veljače 2004. godine). Spomenuta izložba donacija je talijanskoga umjetnika Getulia Alvianija Gradskom muzeju Vukovar.

Od **2006. godine** u suradnji s Udrugom prijateljstva Francuske održana je svečanost uručivanja donacija, pa iz *Kalendar*a saznajemo 'Jean-Claude Dumont, predsjednik udruge Prijateljstva u suradnji sa Hrvatskim veleposlanstvom pri UNESCO-u u Parizu i osobnim zalaganjem veleposlanice Nede Ritz organizira svake godine u svojoj regiji dane hrvatske kulture pri čemu su svaki put predstavili jedan hrvatski grad. Kroz protekle godine intenzivno su skupljane donacije za Vukovarsku bolnicu, te su prikupili sredstva za razminiranje arheološkog lokaliteta Vučedol i uručena na prikladnoj svečanosti u Gradskom Muzeju. Također je uručena pomoć Vukovarskoj obitelji Selak za njihovu gluhonijemu kćer Tamaru'⁴²² (23. veljače 2006. godine).

Također, 2006. godine održana je i konferencija za novinare 'povodom vraćenih umjetnina sa restauracije 15 slika Zbirke Bauer a obnovljenih u Hrvatskom restauratorskom zavodu, i namještaj iz salona vukovarskih grofova Eltz obnovio je Zagrepčanin Mladen Megyery. Njihovu obnovu s pola milijuna kuna pomogao T-HT. Na konferenciji su govorili Alemka Lisinski, Ružica Marić ravnateljica GMV, Zlatko Špehar gvardijan vukovarskog

⁴²⁰ Miljak: *Kalendar događanja 2005.*, op. cit., str. 11.

⁴²¹ Ibidem, str. 10.

⁴²² Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2006.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, str. 3.

*samostana, Božo Galić župan Vukovarsko srijemske županije, Tomislav Šota gradonačelnik Vukovara*⁴²³ (24. svibnja 2006. godine). Nadalje, u *Kalendaru* je zabilježeno da je organizirana izložba „World press photo“ u suradnji s Hrvatskim novinarskim društvom i Veleposlanstvom Kraljevine Nizozemske koja je *'najprestižniji svjetski projekt u natjecanju za najbolju novinarsku fotografiju na kojoj je bilo izloženo 199 izabranih radova fotoreportera iz cijelog svijeta, od kojih je 65 nagrađenih. Fotografije je vidjelo dva milijuna ljudi u 40 zemalja svijeta, među kojima je već treći put i Hrvatska. Na ovogodišnjem natjecanju je sudjelovalo 4448 fotoreportera iz 122 zemlje, a šestoro ih je bilo iz Hrvatske*⁴²⁴ (6. lipnja 2006. godine). Izložba „Vukovar – Sjećanje na Domovinski rat“ ostvarena u suradnji s Ministarstvom obrane Republike Hrvatske – Službom za odnose s javnošću i informiranje, Vojnim Muzejom i jedanaest udruga proizašlih iz Domovinskog rata otvorena je 25. rujna 2006. godine, te je po zapisu u *Kalendaru* *'...pokazala (je) po prvi put do sada sakupljene predmete, novinske isječke, fotografije i video zapise sakupljene u zadnje vrijeme za potrebe čuvanja sjećanja na Domovinski rat u budućem Memorijalnom kompleksu. Ideju su pokrenuli Udruge proistekle iz Domovinskog rata. Predmeti potiču iz legendarne obrane Vukovara, «krvave» kalvarije srbijanskog zatočeništva, i u konačnici, višegodišnjeg progonstva Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva. ... Izložba je bila zamišljena kao poziv i putokaz svim sudionicima Domovinskog rata i građanima stradalnicima kako i na koji način se osobno mogu uključiti u formiranje muzejske zbirke koja će u budućem muzeju trajno svjedočiti o herojskoj obrani Grada, žrtvi njegovih stanovnika i ulozi Vukovara u stvaranju neovisne države Republike Hrvatske.*⁴²⁵ I tijekom te godine odvijale su se aktivnosti izvan matičnih prostora – u Zagrebu i u Slavonskom Brodu. Poseban događaj koji se izdvaja je otvorenje Instituta društvenih djelatnosti Ivo Pilar u Vukovaru, a svečanost vezana uz otvorenje održana je u Muzeju (4. listopada 2006. godine).

Godinu 2007. u sklopu konferencije Radne zajednice Podunavskih zemalja - Radne skupine Kultura i znanost, na inicijativu Ružice Marić održan je simpozij „Obnova i revitalizacija spomeničke baštine, primjeri u praksi“, a u cjelokupnoj organizaciji sudjelovali su još i Radna zajednica Podunavskih zemalja - Radna skupina Kultura i znanost, Kultura Donja Austrija, Grad Vukovar i Vukovarsko-srijemska županija. Nakon predavanja i multimedijских prezentacija sudionici simpozija obišli su značajne spomenike kulture u Vukovaru (27. travnja 2007. godine). Nekoliko dana kasnije, povodom Dana grada Vukovara,

⁴²³ Ibidem, str. 10.

⁴²⁴ Ibidem, str. 11.

⁴²⁵ Ibidem, str. 14.

otvorena je izložba „Nepoznati Vukovar“ autora Branka Crlenjaka, koji je (u zapisu *Kalendara*) '*...najznačajnije ime vukovarske likovne scene, najznačajniji opus nastao prije rata pod nazivom Vukovarske ulice netragom je uništen u Domovinskom ratu. Novi ciklus slika o Vukovaru profesor Crlenjak stvara u vrijeme života u progonstvu a poglavito nakon povratka u Vukovar. Ovo je i bila prigoda predstaviti više od 70 djela slikanih u ulju koje predstavljaju motive Vukovara na način kako ih interpretira Branko Crlenjak*'⁴²⁶ (2. svibnja 2007. godine). Muzej je organizirao i akciju „Izložba radova pristiglih za javni, otvoreni, pozivni, anonimni natječaj za izradu idejnog, urbanističko-likovnog rješenja Spomen-obilježja žrtvama stradalim u vukovarskoj bolnici“ u suradnji s Ministarstvom branitelja, obitelji i međugeneracijske solidarnosti, a prvu nagradu dobio je Tomislav Ostoja,⁴²⁷ akademski kipar iz Zagreba (8. lipnja 2007. godine). Slijedi izložba „Jakov Bratanić – baština, requiem i Vučedol, monografska izložba“, Jakov Bratanić bio je likovni pedagog, profesor i pravnik, a slike izložene na ovoj izložbi (po *Kalendaru*) '*...predstavljaju nekoliko njegovih životnih i stvaralačkih ciklusa: Kulturna baština – oslikavao spomenike kulture sa Jadrana; Requiem – molitva za poginule, ubijene Hrvate prije i u vrijeme Domovinskog rata, to je i razdoblje iz kojeg kasnije proizlazi idući stvaralački ciklus Vučedol. Vučedolski ciklus je posebno izdvojen kao značajna cjelina njegovih razmišljanja o vrijednosti simbola urezanih na vučedolskoj keramici te je to bio i razlogom što je izložba otvorena u vrijeme trajanja kampanje Vučedol 2007. kao njezin multikulturalni segment*'⁴²⁸ (27. rujna 2007. godine). Nadalje, u crkvi sv. Filipa i Jakova održan je koncert Zagrebačke filharmonije „10 godina gostovanja u Vukovaru“ u suradnji s Franjevačkim samostanom Vukovar, Zagrebačkom filharmonijom, Ministarstvom kulture Republike Hrvatske i Gradom Vukovarom. U zapisu *Kalendara* piše '*... Gradski muzej Vukovar razvio je izuzetnu suradnju sa Zagrebačkom filharmonijom koja pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture RH već 10 godina održava koncerte u Vukovaru. Upravo je u organizaciji Gradskog muzeja, a u povodu svečanog otvaranja rodne kuće nobelovca Lavoslava Ružičke u crkvi Sv. Filipa i Jakova održan koncert kojim je ujedno i obilježeno 10 godina sudjelovanja Zagrebačke filharmonije u promicanju vrijednosti spomeničke baštine i sudjelovanja u kulturnoj obnovi grada Vukovara*'⁴²⁹ (13. rujna 2007. godine). Godinu je obilježilo i nekoliko aktivnosti na lokalitetu Vučedol, a tijekom istraživanja iskopana je vučedolska čizmica (10. rujna 2007. godine). Iskopala ju je Mirela

⁴²⁶ Marić, Ružica i Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2007.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, str. 5. i. 6.

⁴²⁷ Đurđica i Tomislav Ostoja su autori Memorijalnog spomenika žrtvama Domovinskog rata 1991. – 1995., postavljenog u Vukovaru na Memorijalnom groblju žrtava iz Domovinskog rata

⁴²⁸ Ibidem.

⁴²⁹ Ibidem, str. 19.

Hutinec, kustosica GMV-a. Riječ je o keramičkoj posudi iz oko 2700. godina prije Krista, a u *Kalendaru* stoji zapis '*...Vučedolska čizmica je najstariji prikaz čizmice u Europi i dokaz je visokog stupnja civilizacijskog razvoja drevnih Vučedolaca i jednako je vrijedan i važan nalaz kao i Vučedolska golubica.*'⁴³⁰

Isto tako, dva su važna otvorenja obilježila 2007. godinu, a radi se o obnovi Ružičkine kuće (13. rujna 2007. godine) i Hrvatskog doma Vukovar (22. studenog 2007. godine). Po *Kalendaru* se navodi '*Svečanost dovršetka obnove i dogradnje kasnohistoricističke građevine u Strossmayerovoj ulici organizirana je u povodu 120. obljetnice znanstvenikova rođenja Lavoslava Ružičke. Na ceremoniji su govorili Zdenka Buljan, gradonačelnica Vukovara, Božo Galić, vukovarsko – srijemski župan; državni tajnik Ministarstva obrazovanja, znanosti i športa Slobodan Uzelac; Božo Biškupić, ministar kulture; Milan Moguš, predsjednik HAZU; Izet Aganović, izaslanik predsjednika Republike Hrvatske Stjepana Mesića; Marin Srakić, biskup đakovački. ... Simboličnim uručivanjem ključeva gradonačelnici Vukovara Zdenki Buljan otvorena je novoobnovljena Kuća Ružička. Kao znak zahvale Gradonačelnica je svim govornicima uručila spomen-medalje Ružička autora Brane Crlenjaka. Predviđeni sadržaji u Kući Ružička biti će znanstvenog karaktera s obzirom da će u kući djelovati veliki Zavod HAZU Vukovar, Spomen soba posvećena životu i radu Nobelovca te privremeno dječje kazalište u novo dograđenom multikulturalnom centru.*'⁴³¹ U organizaciji otvorenja sudjelovali su Fundacija Ružičkina kuća, Ministarstvo kulture, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Grad Vukovar, Gradska knjižnica Vukovar i, naravno, Gradski muzej Vukovar. Povodom tog događanja Muzej je postavio i izložbu „Ružička i Vukovar“ čija je autorica Ružica Marić, ravnateljica GMV-a. U *Kalendaru* je pridodano '*Multimedijalna izložba na 24 panoa prikazuje život Ružičke od rođenja u Vukovaru, školovanja u Osijeku, a zatim u Karlsruheu kao i znanstveni rad u Zurichu gdje je dobio i Nobelovu nagradu. Izložba se osvrće i na rodnu kuću kao povijesno zdanje i vrijedan spomenik kulture u njezinom izvornom stanju, ruševinu za vrijeme rata kao i tijekom obnove do samog otvorenja. Sačuvani filmovi o životu i radu Ružičke nastali u dokumentarnom programu HRT-a prikazivani su na nekoliko monitora postavljenih u cijelom prostoru kuće Ružička. U specijalnoj vitrini samo nekoliko dana bila je izložena i originalna Nobelova diploma, koja je u vlasništvu HAZU Zagreb*'⁴³² (13. rujna 2007. godine). Hrvatski dom Vukovar otvoren je 22. studenog 2007. godine nakon desetogodišnje obnove. U organizaciji svečanoga otvorenja sudjelovali su Gradsko

⁴³⁰ Ibidem, str. 18

⁴³¹ Ibidem, str. 18. i 19.

⁴³² Ibidem, str. 19.

poglavarstvo Grada Vukovara, Gradski muzej Vukovar i Gradska knjižnica Vukovar. U *Kalendaru događanja* navedeni su sudionici obnove: projektanti, investitor, izvođač, kooperanti, nadzor, autori likovnog rješenja, kao i podaci o samom prigodnom kulturno-umjetničkom programu otvorenja. *'Obnovljenu zgradu otvorio je izaslanik dr. Ive Sanadera, predsjednika Vlade RH, gosp. Petar Čobanković, ministar poljoprivrede u Vladi RH. Uz njega govorili su gđa Zdenka Buljan, gradonačelnica Vukovara, prof. Brane Crlenjak, predsjednik Društva HD, Ivica Šestan, izaslanik Ministra Kulture, Božo Galić, vukovarsko - srijemski župan. Dvoranu je posvetio Marin Srakić, biskup đakovački.*⁴³³ U kulturno-umjetničkom programu sudjelovali su mješoviti zbor HKGD-a „Dunav „Vukovar, školski zbor OŠ Antuna Bauera Vukovar, glumci Anja Šovagović-Despot, Goran Grgić, Darko Milas, Zrinka Kolak Fabijan, Joško Ševo, Zlatko Vitez, Tatjana Bertok Zupković, Sandra Lončarić Tankosić, Ivo Gregurević; sopranistica Danijela Pintarić, pijanistica Vlasta Gyura, gitarist Zvonimir Pletečki, muška pjevačka grupa Lipa iz Vinkovaca te solisti, zbor i orkestar Hrvatskog narodnog kazališta Osijek. U povodu svečanoga otvorenja postavljena je izložba „Društvo hrvatski dom – povijesni prikaz dokumenta i fotografija o Društvu hrvatski dom“ autora Ružice Marić i Zdravka Dvojkovića iz Gradskog muzeja Vukovar, koji je bio zadužen za izložbu. Istoga je dana prikazan film Obnoviteljske skupštine Društva Hrvatski dom koji je u Arhivskoj građi GMV-a, a za prikazivanje ga je pripremio Dražen Bota. Istoga dana, 22. studenog 2007. godine, održana je promocija publikacije „Hrvatski dom u Vukovaru“ u nakladništvu GMV-a, urednice Ružice Marić, s tekstovima dr. Vlade Horvata, dr. Zlatka Karača i slikara Brane Crlenjaka.

Prvi događaj u **2008. godini** vezan je uz vučedolsku čizmicu, bilo je to snimanje televizijskoga priloga o vučedolskoj čizmici za *Associated Press* – stranu novinsku agenciju (16. siječnja 2008. godine). Zatim multimedijalni događaj „EUROPEAN SOUND DELTA“ u suradnji s Hrvatskim domom Vukovar, a iz *Kalendara* doznajemo da je *'..European Sound Delta transeuropska mobilna rezidencija na Dunavu i Rajni kroz tri ljetna mjeseca 2008. godine. Usredotočen je na radijsku i medijsku umjetnost, a organiziraju ga MU (Francuska), Rokolektiv (Rumunjska) i Arena Media (Bugarska) uz potporu europskog kulturnog programa (EU Culture Program). ... European Sound Delta na brodu Angel-Gabriel na svome putu Dunavom od ušća zaustavio se u Vukovaru od 5. do 9. kolovoza 2008. g., a bio je privezan ispred vukovarskog Otoka sportova. Umjetnici su na brodu internetskom vezom uživo bili povezani s Roterdamom u Nizozemskoj gdje su se u isto vrijeme održala prezentacija rada*

⁴³³ Ibidem, str. 27.

umjetnika s drugoga broda. ... Umjetnici su pozvali i na otkrivanje umjetnosti zvuka – koncert se održao na obali Dunava u neposrednoj blizini Galerije Oranžerija i Hrvatskoga Doma.⁴³⁴ (5. – 9. kolovoza). S prvim danom rujna 2008. godine počelo je arheološko istraživanje lokaliteta Vučedol koje uz Muzej organiziraju 'Ministarstvo kulture RH i Filozofski fakultet u Zagrebu. Gradski muzej Vukovar nositelj je Projekta Arheološko turističkog parka u sklopu kojeg se svake godine tijekom mjeseca rujna odvija iskopavanje,⁴³⁵ a autori Parka su Ružica Marić i dr. sc. Aleksandar Durman. Dr. sc. Durman je i glavni voditelj istraživanja. Povezana s Vučedolom je konferencija za tisak održana u Dvorcu Eltz. Riječ je o nominaciji Vučedola za Zlatnu jabuku – svjetski turistički Oskar, a u organizaciji konferencije su uz Muzej sudjelovali Turistička zajednica grada Vukovara, Ministarstvo turizma RH i Udruga turističkih novinara FIJET. Tina Čubrilo, predsjednica spomenute Udruge, inicirala je tu kandidaturu (24. rujna 2008. godine). Muzej je sudjelovao u organizaciji događanja u novootvorenome prostoru Hrvatskoga doma, u koncertu i izložbama. U Ružičkinoj kući, Gradskom muzeju Vukovar te na Veleučilištu Lavoslava Ružičke u Vukovaru održan je skup 12. Ružičkini dani, 30. obljetnica od I. Ružičkinih dana, Znanost i nove tehnologije u razvoju gospodarstva⁴³⁶. Organizatori skupa bili su Hrvatsko društvo kemijskih inženjera i tehnologa, Prehrambeno-tehnološki fakultet Osijek, Društvo kemičara i tehnologa Osijek, Društvo kemičara i tehnologa Belišće, Društvo inženjera kemije i tehnologije Požega i Gradski muzej Vukovar (18. i 19. rujna 2008. godine). Drugoga je dana skupa u Dvorcu Eltz otvorena izložba „HAZU kroz fotografije, Fotografije prošlosti i sadašnjosti HAZU-a“ autora Damira Fabijanića. Uz organizaciji izložbe sudjelovali su HAZU i Muzej (19. rujna 2008. godine).

Izvan Vukovara su 2008. godine zabilježene dvije aktivnosti. Prva je izložba fotografija „Đuro Griesbach – od vida do privida“ u crkvi sv. Ilije na Meraji u Vinkovcima (18. srpnja 2008. godine) te je povodom manifestacije „Dani kulture Vukovara na Cetinju“ u Vladinom domu na Cetinju u Crnoj Gori postavljena izložba „Vukovar vjekovni hrvatski grad na Dunavu“ autorice Ružice Marić (29. rujna 2008. godine).

Tijekom **2009. godine** počela je obnova Dvorca Eltz (Fotografija 8.) i za vrijeme trajanja obnove Muzej je djelovao u Ružičkinoj kući u Ulici J. J. Strossmayera. Zadnja aktivnost održana u Dvorcu Eltz bila je izložba „Otajstvena priča u kamenu“ kipara Pere Jakšića (20. veljače 2009. godine). Dok je Veliki dvor Dvorca Eltz obnavljan, ranije

⁴³⁴ Miljak: *Kalendar događanja 2008.*, op. cit., str. 21. i 22.

⁴³⁵ Ibidem, str. 22.

⁴³⁶ U *Kalendaru* nisu navedene sve aktivnosti Skupa tako da nisu ni ovdje zabilježene.

obnovljena Galerija Oranžerija, također u kompleksu Dvorca, bila je mjesto održavanja izložaba.

Fotografija 8. Obnova Velikoga dvora Gradskoga muzeja Vukovar, Dvorac Eltz, srpanj 2009. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

Tijekom 2009. godine provođena su arheološka i etnološka istraživanja, odnosno terenski rad. Etnološka su istraživanja obavljana u Lovasu i Ilači. Istraživanje je vodila etnologinja Renata Devetak Roca, a istraživane su tradicijske teme vezane uz godišnje i životne običaje, povijest naselja, kao i ruralna arhitektura. U kolovozu i rujnu 2009. godine u Sotinu su vršena probna arheološka istraživanja na položaju Jaroši, a istraživanje je uz Muzej (arheologinja Mirela Hutinec) organizirao Institut za arheologiju iz Zagreba (arheologinja Daria Ložnjak Dizdar).

Godina 2010. druga je godina obnove Dvorca Eltz. Kao i prethodne godine, aktivnosti Muzeja tada su se odvijale u Galeriji Oranžerija, Hrvatskom domu Vukovar i Ružičkinoj kući; naravno, uz još neke druge vukovarske i druge hrvatske ustanove. Za tu godinu nije zabilježeno postojanje iznozemnih aktivnosti. U Galeriji Oranžerija održana je izložba „Arheološke spoznaje o Sotinu, rezultati probnih istraživanja 2008. – 2010.“ autorica Mirele Hutinec, GMV, i Darije Ložnjak Dizdar iz Instituta za arheologiju Zagreb, a Institut je samim time i organizator ove izložbe koja je rezultat trogodišnjega istraživanja (16. studenog 2010.

godine). U Ružičkinoj kući održana je izložba „Ukrajina u srcu, Slike ulja na platnu, kontinentalni pejzaži“ Vladimira Provčija koji je rođen u Mikluševcima, u blizini Vukovara, a izložba je ostvarena kroz suradnju s Društvom Rusina i Ukrajinaca, Olimpijadom kulture Osijek i Hrvatskim domom Vukovar (15. veljače 2010. godine). Zatim, snimana je dokumentarna emisija o Muzeju i ravnateljici Ružici Marić u organizaciji Hrvatske radiotelevizije (23. travnja 2010. godine). Kao i prethodnih godina, i te je godine u rujnu obavljeno istraživanje Vučedola u organizaciji Muzeja, Ministarstva kulture RH i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Krajem 2009. godine otvoren je Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu, a 19. siječnja 2010. godine kroz zajedničku suradnju organiziran je posjet učenika i djelatnika vukovarskih škola tome Muzeju.

Kao i prethodne dvije godine, i **2011. godine** nastavilo se odvijanje muzejskih aktivnosti izvan Dvorca Eltz, to jest u Galeriji Oranžerija, Hrvatskom domu i Ružičkinoj kući, s time da je najviše aktivnosti održano u Galeriji Oranžerija. Događaj od iznimne važnosti zbio se 30. listopada 2011. godine. Navedenoga dana održano je otvorenje obnovljene spomeničke cjeline kompleksa Dvorca Eltz u Vukovaru za novi muzejsko-galerijski i multikulturalni centar Gradski muzej Vukovar,⁴³⁷ kao jedan od rezultata projekta „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok – Vukovar – Vučedol“ koji su financirali Vlada Republike Hrvatske i Razvojna banka Vijeća Europe u koordinaciji Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Samo otvorenje organizirano je uz pomoć Grada Vukovara i Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Na svečanom otvorenju bili su prisutni brojni visoki uzvanici, a Jadranka Kosor, predsjednica Vlade RH, otvorila je obnovljeni kompleks Dvorca Eltz. Uz taj je događaj upriličena i prigodna izložba „Obnovljena spomenička cjelina kompleksa Dvorca Eltz u sklopu projekta „Ilok-Vukovar-Vučedol“.

Arheološka istraživanja vršena su u Sotinu u suradnji s Institutom za arheologiju Zagreb (od 23. kolovoza do 3. rujna 2011. godine) i na Vučedolu u suradnji s Ministarstvom kulture RH i Filozofskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu tijekom rujna. Tijekom 2011. godine ostvarena je međunarodna suradnja sudjelovanjem na Sajmu turizma u Beogradu. Na Sajmu je uz suradnju s Hrvatskom gospodarskom komorom i Hrvatskom turističkom zajednicom održana prezentacija Arheološkog parka Vučedol i Muzeja vučedolske kulture (26. i 27. veljače 2011. godine).

Godinu 2012. obilježio je nastavak aktivnosti u Dvorcu Eltz, odnosno u zgradi Veliki dvor i Galeriji Oranžeriji. Muzej je s Gradom Vukovar i Veleposlanstvom Japana u Republici

⁴³⁷ Miljak: *Kalendar događanja 2011.*, op. cit., str. 24.

Hrvatskoj organizirao svečanost predaje donacije, a u *Kalendaru* je zapisano ' *Veleposlanik Japana u RH Masaru Tsuji predao je gradonačelniku Željku Sabou kamen iz Hirošime i opeku s katedrale Urakami iz Nagasakija koji će trajno bit izloženi u prostoru dvorca Eltz. ... Kamen i opeka iz Japana temelj su izgradnje Centra za mir i toleranciju na mjestu objekta poznat pod nazivom Crveni magacin u Vukovaru*⁴³⁸ (5. lipnja 2012. godine). Te su godine provedene aktivnosti vezane uz projekt „Ilok-Vukovar-Vučedol“, pa se tako u *Kalendaru* navodi sastanak uprave Projekta i voditeljice tehničke misije Razvojne banke vijeća Europe održan u organizaciji s Ministarstvom kulture RH. U zapisu *Kalendar*a stoji 'U Vukovaru je u četvrtak 4. srpnja u sklopu svog trećeg dana radnog posjeta Hrvatskoj boravila delegacija koju su činili voditeljica tehničke misije Razvojne banke Vijeća Europe (CEB) Dorotea Blazejewicz, članovi Uprave Projekta obnove i revitalizacija kulturne baštine „Ilok- Vukovar-Vučedol“, Berislav Šipuš, zamjenik ministrice i izvršni direktor za praćenje CEB-a, Zlatko Uzelac, direktor Projekta i pomoćnik ministrice, Branka Šulc, savjetnica direktora Projekta, Vesna Jurić Bulatović, pomoćnica ministrice, Zdenka Predrijevac, pročelnica Konzervatorskog odjela u Vukovaru, Predrag Šibalić, Suzana Purišić, voditeljica za stručna izvješća za graditeljsku baštinu, Eduard Hudolin, glavni konzervator, Goran Rako, glavni projektant, Aleksandar Durman, autor muzeološke koncepcije Muzeja vučedolske kulture i Ružica Marić, autor muzeološke koncepcije Gradskog muzeja, Željko Pinjuh, zamjenik gradonačelnika Vukovara, Žaklina Pul, viša savjetnica za prostorno uređenje grada te drugi stručni suradnici na projektu kulture.⁴³⁹ Taj je sastanak održan u sklopu četverodnevnoga posjeta, a ostali događaji u okviru toga bili su prezentacija s izvješćem o stanju i dovršetku radova te o realizaciji stalnih postava u Dvorcu Eltz i Arheološkom parku Vučedol, što su prezentirali Ferdinand Meder, ravnatelj Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu, i Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar (4. srpnja 2012. godine), radni sastanak u GMV-u i posjet projektnim lokacijama – Arheološkom parku Vučedol i baroknoj jezgri grada (5. srpnja 2012. godine) uz zaključni sastanak u Ministarstvu kulture⁴⁴⁰ s predstavnicima Ministarstva kulture i Ministarstva financija RH (6. srpnja 2012. godine). 'Delegacija je izrazila zadovoljstvo svim obavljenim radovima te iskazala pohvale svim izvršiteljima Projekta. Na taj način pokazana je spremnost CEB-a da do kraja podrži završetak izgradnje obaju muzeja do kraja 2012. godine.'⁴⁴¹ Dana 13. listopada 2012. godine u organizaciji Ministarstva kulture RH i Gradskog muzeja Vukovar održana je sjednica Vijeća uprave

⁴³⁸ Miljak i Savić-Mitrović: *Kalendar događanja 2012.*, op. cit., str. 12.

⁴³⁹ Miljak i Savić-Mitrović: *Kalendar događanja 2012.*, op. cit., str. 16.

⁴⁴⁰ Pretpostavlja se u Zagrebu.

⁴⁴¹ Miljak i Savić-Mitrović: *Kalendar događanja 2012.*, op. cit., str. 17.

projekta na kojoj se raspravljalo o obnovi kompleksa Dvorca Eltz i o otvaranju I. faze stalnog postava GMV-a. Iznesen je uvid u stanje pripremljenosti i restauracije muzejske građe, posudbu umjetnina iz drugih muzeja te dogovoren tempo završnih radova na uređenju perivoja, uličnoga nogostupa i osvjetljenja Dvorca. Nakon sjednice je posjećen prostor Dvorca, kao i objekt Muzeja vučedolske kulture na Vučedolu. Prvog dana prosinca održan je sastanak jednoga dijela Uprave projekta u Muzeju i u Hotelu Lav na temu otvorenja I. faze stalnog postava u prizemlju Dvorca Eltz. Sastanak su uz Muzej organizirali Grad Vukovar i Ministarstvo kulture RH.

Godine 2012. obavljeno je jedno arheološko iskopavanje – u Sotinu (24. svibnja – 12. lipnja 2012. godine) u suradnji s Institutom za arheologiju Zagreb. U istraživanju su sudjelovali Mirela Hutinec (GMV) i Daria Ložnjak Dizdar i Marko Dizdar (oboje s Instituta za arheologiju Zagreb).

Kako je početak **2013. godine** obilježilo otvorenje prve faze obnove kroz projekt „Ilok-Vukovar-Vučedol“, uslijedili su posjeti članova Gradskog vijeća Grada Vukovara (8. veljače 2013. godine); gradonačelnika Grada Vukovara sa suradnicima (14. veljače 2013. godine); Vesne Jurić Bulatović, pomoćnice ministrice kulture RH (8. ožujka 2013. godine); Mitsuhioka Shinomieya, savjetnika Veleposlanstva Japana u Zagrebu s trećom tajnicom Chie Oshimu (27. i 28. ožujka 2013. godine) i potpredsjednika Europskog parlamenta Miguela Angela Martinez (7. travnja 2013. godine). Osim što je Dvorac Eltz otvorio dio stalnoga postava, te je godine u obnovljenom Mramornom predvorju nastavljeno s predratnom tradicijom održavanja svečanog čina sklapanja građanskog braka. Prvo vjenčanje održano je 20. srpnja 2013. godine. Te godine dogodila se i primopredaja Muzeja vučedolske kulture nakon izvedenih radova. Prema *Kalendaru 'Komisija za primopredaju radova u sastavu Gradski muzej Vukovar zastupan po ravnateljici Ružici Marić i Muzej vučedolske kulture zastupan po v. d. ravnatelju Draženu Aleriću izvršila je primopredaju radova sklopljenih Ugovorom o građenju između Gradskog muzeja Vukovar i ING-GRADA d.o.o. Muzej vučedolske kulture preuzeo je kompletnu tehničku dokumentaciju i dokumentaciju o građevini, također je preuzeo i odgovornost o održavanju objekta'*⁴⁴² (5. lipnja 2013. godine). U lipnju su Gradski muzej Vukovar i Muzej vučedolske kulture posjetila djeca Dječjeg vrtića Vukovar II – Radost i Borovo. U *Kalendaru* stoji zapis '*Djeca su vidjela dio stalnog postava Gradskog muzeja Vukovar i novoizgrađeni Muzej vučedolske kulture na Vučedolu te ostvarila svoj prvi kontakt i susret s muzejima s ciljem učenja i podizanja svijesti o kulturnoj baštini vukovarskog*

⁴⁴² Nadovski i Savić-Mitrović: *Kalendar događanja 2013.*, op. cit., str. 15.

kraja, a kroz video prezentaciju upoznali su se s radom arheologa kao jednom od brojnih i važnih muzejskih djelatnosti kojom se njeguju, čuvaju i prezentiraju predmeti iz prapovijesti, rimskog razdoblja i srednjeg vijeka'⁴⁴³ (18. lipnja 2013. godine). Kao i ranije, tako je i ove godine rujan bio posvećen arheološkim iskopavanjima na Vučedolu, sve u suradnji s Odsjekom za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Na početku **2014. godine** održano je svečano otvorenje druge faze stalnog postava Gradskog muzeja Vukovar u organizaciji s Ministarstvom kulture Republike Hrvatske i Gradom Vukovarom. Kalendarski je zapisano *'Ni jedno kulturno događanje u Hrvatskoj nije dosad uspjelo na jednom mjestu okupiti sadašnje i bivše ministre kulture te sve one koji nešto znače u hrvatskoj muzeologiji kao što je to bilo na otvaranju cjelovitog stalnog postava Gradskog muzeja Vukovar. Koliko dugo je trajalo obnavljanje vukovarskog muzeja, najbolje svjedoči to da su u procesu sudjelovali svi dosadašnji ministri kulture. Tako su na otvaranje koje je pripalo aktualnoj ministrici Andreji Zlatar Violić došli bivši ministri Božo Biškupić i Antun Vujić te njihovi suradnici, među kojima i Branka Šulc koja je odigrala važnu ulogu u ovoj priči obnove Gradskog muzeja koja traje od vremena Domovinskog rata i još danas brine o povratu nestalih umjetnina. Na samom početku svečanosti ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar i autorica koncepcije, kustosica Ruža Marić objasnila je da su pripreme za ovo otvaranje započele još 1992. kada je uz pomoć Muzejskog dokumentacijskog centra trajalo sakupljanje građe i stvaranje muzeja u prostoru zagrebačkih Klovićevih dvora i Mimare – Muzej Vukovara u progonstvu. Istovremeno počelo je prikupljanje i donacija hrvatskih umjetnika na inicijativu tadašnjeg ministra kulture Bože Biškupića, a danas ta zbirka okuplja oko 1400 umjetnina i trebala bi biti predstavljena tijekom godine u 3. fazi obnove. Prisutnima se obratio i gradonačelnik Vukovara Željko Sabo te Grof Georg Eltz. Ministrica Andrea Zlatar Violić zaključila je da 'Ulazimo u prostor gdje se susrećemo s pravom baštinom koju nitko nije gradio da bi bila svrha samoj sebi. Sve što se radi, radi se zbog ljudi. Ovo je financijski i tehnički najsloženiji projekt i jasno je da tek danas počinje pravi posao. Kako upravljati muzejom i privući ljude, kako da kultura ne bude samo elitni moment u životu te postane razvojni moment Vukovara'. ... Postav muzeja vrijedan je 14 milijuna kuna. Obnovljena spomenička cjelina Gradskog muzeja Vukovar i Gradski muzej Vukovar dio su projekta 'Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok-Vukovar-Vučedol' Vlade Republike Hrvatske, Ministarstva kulture i Razvojne banke Vijeća Europe'⁴⁴⁴ (23. siječnja 2014. godine).*

⁴⁴³ Ibidem, str. 17.

⁴⁴⁴ Nadovski, Ivana: *Kalendar događanja 2014.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, str. 2. i 3.

3. 2. 2. Uloga sudionika

Gradski je muzej kroz sve promatrane godine u ovom istraživanju bio aktivan sudionik događanja. Tako je **1998. godine** u Zagrebu, u Hotelu Intercontinental, održan kongres „Hrvatski žrtvoslov – prvi hrvatski žrtvoslovni kongres“ u organizaciji Hrvatskog žrtvoslovnog društva, pod pokroviteljstvom predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana. Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar na kongresu je održala predavanje „Razaranje kulturne baštine Grada Vukovara“ (19. lipnja 1998. godine). Posebna gošća ravnateljica Marić bila je na otvorenju izložbe „Vukovar – strašno lice rata“ autorice Spomenke Podboj u zagrebačkoj Galeriji Shalom. Okrugli stol uz tu izložbu imao je tematiku „Vukovar“ (20. studenog 1998. godine).

U povodu 50. obljetnice Opće deklaracije o ljudskim pravima UN-a otvorena je likovna izložba „Izbor likovnih radova iz Muzeja Vukovara u progonstvu“. Izložbu su organizirali: Ministarstvo kulture RH, Gradski muzej Vukovar i Muzej Mimara Zagreb, a postavljena je i u Muzeju Mimara (5. prosinca 1998. godine).

Godine 1999. u vukovarskom Hotelu Dunav otvorena je izložba „Likovni odraz duha i srca“, autora Drage Jelića, i održana promocija knjige „Povrat u nepovrat“ u organizaciji Poglavarstva Grada Vukovara i Vučedol d.d. - Hotel Dunav. Zdravko Dvojkočić, prof., viši kustos Gradskog muzeja Vukovar, bio je autor postava izložbe te je također sudjelovao u promociji knjige (28. siječnja 1999. godine). Ružica Marić, ravnateljica GMV-a, bila je predstavница Zajednice žena HDZ-a "Katarina Zrinski" Vukovarsko-srijemske županije u zagrebačkom HNK-u na koncertu „Srce moje drago, u korist Centra za ovisnike“. Organizator koncerta bila je Zajednica žena HDZ-a "Katarina Zrinski" (8. svibnja 1999. godine). Također, u Zagrebu se odvila i sljedeća aktivnost, kroz promociju Gradskog muzeja Vukovar i Županije vukovarsko-srijemske na štandu Županije na Sajmu turizma održanom na Zagrebačkom velesajmu (12. svibnja 1999. godine). U Gradskom muzeju Vukovar održana je, u organizaciji Instituta za suvremenu umjetnost Zagreb, 14. svibnja 1999. godine kustoska radionica „Muzeji i galerije suvremene umjetnosti poslije rata“, a u *Kalendar* je unesen zapis *'... predavanja o aktivnostima Gradskog muzeja Vukovar u progonstvu, o nekadašnjim fundusima, povratu muzejskih zbirki i pitanjima restitucije održali su: gospodin Zdravko Dvojkočić, prof., viši kustos Gradskog muzeja Vukovar i gospođa Ružica Marić, prof., ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar.'*⁴⁴⁵ Istoga dana, 14. svibnja 1999. godine, u Gradskoj knjižnici Vukovar izložbu „Lepej - ciklus Močvara“, slike Dubravka Lepeja, otvorio je

⁴⁴⁵ Miljak: *Kalendar događanja 1999.*, op. cit., str. 9.

Zdravko Dvojković, prof., viši kustos Gradskog muzeja Vukovar. Sljedeća izložba održana je također u Gradskoj knjižnici Vukovar te ju je otvorio Zdravko Dvojković. Riječ je o izložbi „Golgota svitanja“ (2. lipnja 1999. godine). Povodom Dana zahvalnosti za plodove zemlje – Dana kruha, održan je mimohod centrom Vukovara, a zatim je održano i natjecanje u II. Osnovnoj školi Vukovar. Ravnateljica Muzeja Ružica Marić bila je članica prosudbene komisije toga natjecanja koje je organizirala Vukovarsko-srijemska županija, a sudjelovale su sve škole iz Županije (5. listopada 1999. godine). U svibnju je kustoska radionica održana u Vukovaru (14. svibnja 1999. godine), a u listopadu u Dubrovniku (od 8. do 12. listopada 1999. godine). Organizator radionice bio je Institut za suvremenu umjetnost SCCA Zagreb, a suorganizator SCCA Sarajevo. Tema radionice bila je kao i na prethodnoj radionici: „Muzeji i galerije suvremene umjetnosti poslije rata“, zatim je Ružica Marić održala predavanje naziva „Gradski muzej Vukovar od osnivanja do danas“. Predavanje o vukovarskom muzeju ravnateljica Marić održala je i na „CEICOM⁴⁴⁶ konferencija - muzej kao mjesto doživljaja i izvor informacija ICOM“ organiziranoj od strane Hrvatskoga nacionalnog komiteta ICOM-a. Konferencija je od 15. do 17. listopada 1999. godine održana u Muzeju grada Zagreba.

Gradski muzej Vukovar surađuje s vukovarskim ustanovama, institucijama, organizacijama i udrugama pomažući im u realizaciji njihovih programa. Tako je likovni postav više izložbi postavio Zdravko Dvojković, muzejski savjetnik GMV-a, i to u Gradskoj knjižnici Vukovar, u Vukovarskom institutu za mirovna istraživanja i obrazovanje, u Domu hrvatskih branitelja, na Trpinjskoj cesti, u restoranu Quo Vadis, u Hrvatskom veslačkom klubu "Vukovar".

Gradski muzej Vukovar dio je Međunarodnoga umjetničkog i mirovnog projekta „Pax Danubia“ prema ideji Regine Hellwig-Schmid iz Regensburga i organizacije KunstKnoten e. V. Regensburg – '*...stotine umjetnika svih deset podunavskih zemalja istoga će dana, 23. rujna 2000. godine u 11 sati Dunavom pustiti bocu s porukom - svojim umjetničkim djelom, poklonom pronalazaču boce*',⁴⁴⁷ za Hrvatsku su bocu s porukom pustili Hrvatsko društvo likovnih umjetnika (HDLU) Osijek – Ivan Faktor i Gradski muzej Vukovar.

U sklopu obilježavanja šezdeset godina postojanja vukovarske bolnice na sadašnjoj lokaciji, Gradski muzej Vukovar uključio se u kroz suradnju na monografiji „Vukovarska bolnica“ (13. listopada 2000. godine), kao i predavanjem o gradu prof. Dvojkovića na skupu

⁴⁴⁶ Central European Group of ICOM, u prijevodu sa engleskog na hrvatski jezik: ICOM-ova grupa za srednju Europu. ICOM – International Council of Museums, u prijevodu sa engleskog na hrvatski jezik: Međunarodno vijeće muzeja.

⁴⁴⁷ Marić i Dalić: *Kalendar događanja 2000.*, op. cit., str. 22.

„Vukovarska bolnica u ratu i miru“ (13. listopada 2000. godine). Nakon skupa su sudionici posjetili Muzej (13. listopada 2000. godine). .

Gradski muzej Vukovar bio je i mjesto snimanja emisije „Svakodnevnica“ (19. studenog **2001. godine**) o Vukovaru te je snimljeno javljanje uživo iz Muzeja u kojem su uz Ružicu Marić, ravnateljicu Muzeja, sudjelovali Vladimir Štengl, gradonačelnik, Marija Devčić, ravnateljica vrtića, Josip Prpa, ravnatelj gimnazije.

Osim toga, djelatnici Gradskoga muzeja Vukovar sudjelovali su pri izradi likovnoga postava, i kao članovi žirija u Županijskom povjerenstvu za odabir dječjih radova osnovnih škola, u projektu „Afirmacijom pozitivnih vrijednosti protiv nasilja“ u organizaciji Ministarstva prosvjete i športa RH te Državne uprave u Vukovarsko-srijemskoj županiji (7. lipnja **2002. godine**), zatim, u vinkovačkoj Vojarni Bosut na izložbi „Slavonski sokolovi, kolonija 5. gardijske brigade Slavonski sokolovi“ u organizaciji Ministarstva obrane RH, Glavnog stožera OS RH, II. Zbornog područja OS RH Đakovo i 5. gardijske brigade. Muzejski savjetnik Dvojković je, osim u pripremi djela za koloniju i stvaranju likovnoga postava izložbe, bio urednik biltena te autor teksta o izložbi (5. listopada 2002. godine).

Nadalje, djelatnici Muzeja sudjeluju u inozemnim i tuzemnim predavanjima, skupovima – bilo kao slušači, bilo kao izlagači. **Godine 2003.** djelatnici Muzeja bili su na seminaru o primjeni Pravilnika o muzejskoj dokumentaciji u organizaciji Muzejskog dokumentacijskog centra iz Zagreba, a seminar je održan u Osijeku (12. ožujka 2003.). Iste godine na svečanoj sjednici povodom Dana grada Vukovara javno priznanje je dobila ravnateljica Ružica Marić za očuvanje i promociju kulturne baštine (3. svibnja 2003.). Izvješće o iskopavanjima s arheološkog lokaliteta Vučedol predstavila je na znanstvenom skupu i redovitoj skupštini Hrvatskog arheološkog društva u skupini predavanja "NOVITATES" ravnateljica Ružica Marić. Navedeni događaji održani su u organizaciji Hrvatskog arheološkog društva, Zavičajnog muzeja Našice i Gradskog muzeja Virovitice (16. do 18. listopada 2003.).

U *Kalendaru* je zapisano – *'U sklopu 250. obljetnice od dolaska Sv. Bone mučenika u Vukovar Franjevački samostan (op. a. uz pokroviteljstvo Poglavarstva Grada Vukovara) organizirao je proslavu velikog vukovarskog Svečevog jubileja. Gradski muzej Vukovar je izravno sudjelovao u povratu umjetnina Franjevačkog samostana iz Novog Sada među kojima je i relikvijar Sv. Bone. Uz ovu manifestaciju Gradski muzej uključio se kontaktima, sugestijama i tehničkoj realizaciji pojedinih segmenata oblikovanja same manifestacije.*⁴⁴⁸ (24. i 25. lipnja **2004. godine**). Gradski muzej Vukovar surađuje s nacionalnim manjinama na

⁴⁴⁸ Miljak: *Kalendar događanja 2004.*, op. cit., str. 13. i 14.

vukovarskom području, a primjeri su takve suradnje izložba u organizaciji Saveza Rusina i Ukrajinaca (Rijeka, 9. siječnja 2004. godine) te pomoć u organizaciji manifestacije „Petrovačko zvono“ (Petrovci, 21. lipnja 2004. godine)

Tijekom **2005. godine** u Basel u Švicarskoj organizirana je izložba „Vukovar“ čiji je autor Gérard Klausner (1. rujna 2005. godine). Za potrebe ove izložbe, vukovarski muzej je ustupio podatke i materijal.

Godine 2006. Gradski muzej Vukovar sudjelovao je u pripremama za Dan Grada Vukovara, a glavni organizator događanja bilo je Poglavarstvo Grada Vukovara (3. svibnja 2006. godine). U 2006. godini ostvarena je i jedna međunarodna suradnja. U knjižnici József Katona u Kecskemetu, u Mađarskoj, održana je sjednica Radne grupe Kultura i znanost Radne zajednice podunavskih zemalja na kojoj su ispred Vukovarsko-srijemske županije sudjelovale Ružica Marić, ravnateljica, i pripravnica Maja Bunčić koja je održala prezentaciju (20. ožujka 2006. godine).

Zatim, sniman je dokumentarni film u organizaciji Austrijske produkcijske kuće URBAN+ (8. svibnja **2007. godine**), kao i dugometražni igrani film „Zapamtite Vukovar“ u organizaciji Alka filma d. o. o. (17. lipnja 2007. godine).

U organizaciji Župne crkve sv. Filipa i Jakova, održan je 16. i 17. svibnja **2008. godine** „Bonofest – festival duhovne glazbe“, a u likovnom uređenju pozivnice sudjelovao je muzejski savjetnik Zdravko Dvojković, prof.

Grada zbirke GMV-a bila je izložena na velikoj izložbi „Slavonija, Baranja, Srijem, Vrela europske civilizacije“ otvorenoj 27. travnja **2009. godine** u Zagrebu u Galeriji Klovićevi dvori, koja je uz Ministarstvo kulture RH bila organizator izložbe. Na otvorenju su bili prisutni djelatnici GMV-a. Osim što je 2009. godine počela obnova Dvorca Eltz, u okviru projekta proširenoga naziva „Ilok-Vučedol-Vukovar“ potpisan je Ugovor o izgradnji Arheološko-turističkog parka Vučedol s tvrtkom 'ING-GRAD', a ugovor su potpisali direktor spomenute tvrtke mr. sc. Branko Brizar i ravnateljica Muzeja Ružica Marić (28. kolovoza 2009. godine)⁴⁴⁹. Godine 2009. na dan Županije, 11. studenog, u zgradi Vukovarsko-srijemske županije održana je dodjela godišnjih nagrada Vukovarsko-srijemske županije, a godišnju je nagradu primio i Gradski muzej Vukovar ' za 60 godina djelovanja na očuvanju i prezentaciji kulturne baštine'⁴⁵⁰ (uključivši i vrijeme u bivšoj Jugoslaviji).

Identitetski, Vukovaru su se vraćala i mjesta simbolički važna za stanovnike, pa se tako u *Kalendaru* bilježi 'Nakon ratnog razaranja i potpunog uklanjanja 1996. poznati

⁴⁴⁹ U *Kalendaru* nije jasno navedeno mjesto potpisivanja ovoga ugovora.

⁴⁵⁰ Miljak: *Kalendar događanja 2009.*, op. cit. str. 19.

*Bećarski križ ponovno je sagrađen i postavljen na svoju prvobitnu lokaciju koja je bila okupljalište starih Vukovaraca, poznato mjesto susreta. Posvećenju križa na dan punoljetnosti RH prisustvovali su i visoki dužnosnici Vlade RH među kojima je i premijerka Jadranka Kosor s potpredsjednikom Vlade Vladimirom Šeksom, ministrom kulture mr. sc. Božom Biškupićem i drugim ministrima.*⁴⁵¹ Posvećenje križa održano je u organizaciji Vlade Republike Hrvatske, Vukovarsko-srijemske županije i Grada Vukovara 15. siječnja **2010. godine**, a prisutna je na tom događaju bila ravnateljica Ružica Marić. Godine 2010. svečano je otvoren obnovljeni Muzej i Dvorac Odescalchi u Iloku (16. veljače 2010. godine). Riječ je o dijelu projekta „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok-Vukovar-Vučedol“ Vlade Republike Hrvatske, Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Razvojne banke Vijeća Europe. U *Kalendaru* je tom prigodom pribilježeno *'Nakon desetljeća obnove otvoren je prostor dvorca Odescalchi, stalni postav Muzeja grada Iloka i Muzeja na otvorenom – srednjovjekovne palače knezova Iločkih. Obnovljene cjeline otvorila je predsjednica Vlade RH Jadranka Kosor, dipl. iur. Otvorenju su prisustvovali brojni muzealci iz cijele Hrvatske te svi oni koji su sudjelovali u obnovi i revitalizaciji od arheologa, konzervatora, restauratora do izvođača građevinskih radova. Svoj doprinos obnovi dala je i ravnateljica GMV Ruža Marić, prof.*⁴⁵²

U **2011. godini** zabilježeno je sudjelovanje u Palači Srijem u Vukovaru na javnoj tribini poglavlja pregovora 25. Znanost i istraživanje i 26. Obrazovanje i kultura održao je rektor riječkog sveučilišta dr. sc. Pero Lučin, a predavanje je organizirala Vukovarsko-srijemska županija (4. studenog 2011. godine).

Godine 2012. zabilježeno je sudjelovanje na LIKEBOOK-u 1. Vukovarskom sajmu knjiga sudjelovao sa svojim izdanjima, a sajam je organizirala Gradska knjižnica Vukovar (19. svibnja 2012. godine).

Godine 2013. u vukovarskom restoranu Dunavska Golubica, u organizaciji Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu održano je predavanje vezano uz disertaciju naslovom „Mjerenje održivog razvoja turizma: Definiranje i vrednovanje varijabli“ Vanje Budimski, univ. spec. oec. asistentice na Katedri za turizam Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, a na predavanju je sudjelovala i kao slušačica muzejska pedagoginja GMV (18. listopada 2013. godine). U Ružičkinoj kući je povodom 9. dana Matice hrvatske u Vukovarsko-srijemskoj županiji s temom izlaganja „Velikani hrvatske znanosti i kulture – Ivan Meštrović „Tijelo pretopljeno u sliku i boju“ temu sudjelovao Zdravko Dvojković, muzejski savjetnik

⁴⁵¹ Miljak: *Kalendar događanja 2010.*, op. cit., str. 2.

⁴⁵² Ibidem, str. 5.

GMV, organizator ovog obilježavanja je Ogranak Matice hrvatske Vukovar (17. listopada 2013. godine). Godine 2013. Gimnazija Vukovar je u sklopu Projektnog dana „Prehrambene navike i zdravlje“ organizirala program u kojem je sudjelovala Mirela Hutinec, arheologinja GMV sa predavanjem „Arheologijom do prapovijesnog stola“ i istoimenom izložbom (3. svibnja 2013. godine) te je također Mirela Hutinec u okviru „6. susreta Tadijinih škola – u svibnju dođoh“ čiji je organizator OŠ Dragutina Tadijanovića Vukovar održala predavanje o vučedolskoj kulturi uz posjet lokalitetu Vučedol i obilazak muzeja (5. lipnja 2013. godine).

Iste godine, u organizaciji Državnog arhiva u Vukovaru i Gradske knjižnice Vukovar postavljena je u Knjižnici izložba Državnog arhiva povodom Međunarodnog dana arhiva, a u izložbi je bila i građa GMV (10. lipnja 2013. godine). Također sa posuđenim i izloženim predmetima GMV je sudjelovao u izložbi „Transparentna ljepota – staklo iz hrvatskih muzeja“ u zagrebačkom Muzej za umjetnost i obrt. U organizaciji izložbe, uz domaćina Muzej za umjetnost i obrt, sudjelovali su Arheološki muzej u Zagrebu i Muzej Mimara (27. lipnja 2013. godine). U Zadru je u okviru Dana hrvatskog turizma dodijeljena hrvatska turistička nagrada „Anton Štifanić“ za 2013. godinu Gradskom muzeju Vukovar za izniman doprinos u turizmu Republike Hrvatske. Nagradu je u ime muzeja primila ravnateljica Ružica Marić (25. listopada 2013. godine).

Za početak **2014. godine** nije zailježena nijedna aktivnost u ulozi sudionika.

3. 2. 3. Uloga domaćina

Iz pregleda aktivnosti u *Kalendaru događanja* za 1998. godinu, vidljivo je da je došlo do stvaranja viševrsnih, višerazinskih i nadasve diverzificiranih uloga Gradskog muzeja Vukovar, pa će samim time i pregled aktivnosti izgledati drugačije. Muzej je kao i u ranijim razdobljima svog rada dominantno zadržao ulogu organizatora i suorganizatora, a povratkom u matični prostor – Dvorac Eltz, dobiva i ulogu domaćina u održavanju raznih događanja.

Povratkom u još razrušene matične prostore **1998. godine**, Gradski muzej Vukovar osim organizacijske uloge dobiva i ulogu domaćina u održavanju raznih događanja. Analizirajući ih i uspoređujući s drugim muzejskim aktivnostima, ta su ugošćivanja svrstana u 'aktivnosti' jer, bez obzira na to što Muzej nije naveden kao organizator, on je ustupanjem svojih prostora omogućio održavanje događaja; ujedno se time Muzej pozicionirao na kulturnoj mapi grada i regije te bivao promoviran. Slijedi kratki pregled događaja kojima je Dvorac Eltz bio domaćin, mjesto događanja: promocija zbirke pjesama „Hrvatske trnovite zbilje“, autora Pavla Jelovića (29. rujna 1998. godine); humanitarna akcija „Bicikl za

Vukovar“ (30. rujna 1998. godine), snimanje predstave „Preobraženje“ redatelja Darka Čurde (2. studenog 1998. godine); izložba „Kući u Vukovar – heim nach Wukowar“, autora Hansa (Ivana) Rocha (5. prosinca 1998. godine), glazbeno-slikarska večer „Amaterski slikar Šefik Kapetanović i njegovi gosti iz Vinkovaca“ (10. prosinca 1998. godine).

U 1999. godini Gradski muzej Vukovar bio je domaćin događanjima: „Proglašenje sportaša 1998. godine za Županiju vukovarsko-srijemsku“ (29. siječnja 1999. godine); promociji knjige „Kažete rak... pa što onda?“ autorice Ljiljana Kemec (17. veljače 1999. godine), prigodnome programu u okviru memorijala „Dvanaest redarstvenika 2. svibnja 1991. - 2. svibnja 1999.“ (29. travnja 1999. godine); koncertu „30 godina starog Pjera“ (2. svibnja 1999. godine); koncertu „Vukovar je lijepa naša“ (3. svibnja 1999. godine); predstavi uz Festival glumca i promociji monografije, predavanju „Visoka ratna škola“ (19. svibnja 1999. godine); koncertu „Hrvatska golubica“ (5. kolovoza 1999. godine); obilježavanju Dana hrvatske elektroprivrede - „Prva vukovarska žarulja 1909. - 1999.“ (28. kolovoza 1999. godine).

U prosincu je (od 11. prosinca 1999. godine) Dvorac Eltz bio mjesto upisivanja u knjigu žalosti za dr. Franju Tuđmana, prvog predsjednika Republike Hrvatske.

Godine 2000. održano su sljedeća događanja kojima je Muzej bio domaćin: Završni seminar Ratne škole ban Josip Jelačić (29. ožujka 2000. godine), prvi sastanak filatelista (20. travnja 2000. godine), a zatim i Osnivačka skupština Društva filatelista i sakupljača (27. travnja 2000. godine), rock-koncert Letećeg odreda (7. svibnja 2000. godine), predavanje „Rak dojke“ predavača dr. Nadaša, Opća bolnica Vukovar, i dr. Fajdića, šefa klinike Požega (23. svibnja 2000. godine); osnivačka skupština Europskog doma u Vukovaru te radni sastanak Policijske uprave vukovarsko-srijemske (19. rujna 2000. godine). U sklopu Dana Europe u Vukovaru organiziran je Dan djece za djecu, a u perivoju Dvorca Eltz održana je školska priredba i dodjela nagrada (7. svibnja 2000. godine).

Godina 2001. počela je s predavanjem „Stvaranje samostalne države Hrvatske“ akademika Dušana Bilandžića (28. veljače 2001. godine), nastavila se Izvanrednom sjednicom Hrvatskog mažoret-saveza i okruglim stolom u okviru Vukovarskoga milenija, 5. državnog prvenstvo mažoretkinja Republike Hrvatske (13. svibnja 2001. godine), sjednicom i uručenjem zahvalnica volonterima Hrvatskog crvenog križa Gradskog društva Crvenog križa Vukovara (16. svibnja 2001. godine), promocijom udžbenika *Tehnička kultura 7 - udžbenik za 7. razred osnovne škole* i *Tehnička kultura 8 - vježbe i radni zadaci za 8. razred osnovne škole* autora udžbenika Branka Hrpke, Renate Bradvice i Josipa Zdenka Hasenohrla (17. svibnja 2001. godine), znanstveno-stručnim predavanjem „Liječnici u logorima“ te obilaskom razrušenoga

središta grada uz stručno vodstvo kustosa Muzeja u povodu obilježavanja 10. godišnjice stradanja Hrvata u srpskoj agresiji (24. kolovoza 2001. godine), promocijom „Hello Toronto ovdje Zagreb“ autora Damira Borovčaka (30. studenog 2001. godine) te potpisivanjem ugovora za obnovu Vukovara – između Ministarstva obnove i izvođača radova, u organizaciji Ministarstva obrane RH (31. kolovoza 2001. godine).

Godina 2002. također je započela promocijom udžbenika *Tehničke kulture*, autorice Renate Bradvice (10. travnja 2002. godine), usijedila je arheološka izložba „Arauzona - Velika Mrdakovica - Liburnski grad i nekropola“ autora dr. Zdenka Brusića s Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zadru te Marka Mendušića, prof., i Ivana Pedišića, kustosa Županijskog muzeja Šibenik (11. travnja 2002. godine). Održan je koncert etno-grupe iz Izraela „Essev Bar“ u sklopu Tjedna izraelske kulture u Republici Hrvatskoj (21. travnja 2002. godine), konferencija za tisak gradonačelnika Vladimira Štengla u povodu Dana grada Vukovara (23. travnja 2002. godine), predavanje „Amputacija donjih udova, rehabilitacija i protetička opskrba amputiranih osoba“ (30. rujna 2002. godine), znanstveni skup V. Skokovi etimološko-onomastički susreti (4. – 6. listopada 2002. godine) i multimedijalna prezentacija za visoko izaslanstvo OS Republike Mađarske, komemoracija za dr. Renea Matoušeka, predavanje „Novi standardi u liječenju kronične boli“ (28. studenog 2002. godine).

Muzej je **2003. godine** bio domaćin četiri događanja, među kojima su: predavanje „Smjena civilizacije – pozadina suvremene svjetske krize“ predavačice dr. sc. Ljiljane Gehrecke (27. ožujka 2003. godine), stručni sastanak Hrvatskog liječničkog zbora - Podružnice Vukovar na temu „Racionalna dijagnostika i terapija – anemija“ (14. travnja 2003. godine). Hrvatski književnici i članovi organizacijskoga odbora znanstveno-stručnoga skupa 9. dani Josipa i Ivana Kozarca posjetili su Gradski muzej Vukovar gdje su se upoznali s vrijednostima kulturne baštine Vukovara, arheološkoga lokaliteta Vučedol te su položili vijence na obilježje stradanja Vukovaraca stradalih u Domovinskom ratu (15. listopada 2003. godine), a u Muzeju je održana dječja kazališna predstava "Rođenje ili kako sam došao na ovaj svijet" u izvođenju Udruge Grupa iz Zagreba, u organizaciji Slavonske banke i Hypo limač kluba (8. prosinca 2003. godine).

Godine 2004. u Dvorcu Eltz održano je predavanje „Kakva je obnova Vukovara“ s predavačima prof. sociologije Ivićem Mandićem, dipl. ing. arhitekture Vlatkom Štimcem i dipl. ing. građevinarstva Krešimirom Šlafhauzerom (4. svibnja 2004. godine) te Prvi kongres hrvatskih znanstvenika iz domovine i inozemstva, u sklopu 8. sabora Svjetskog zbora hrvatskih liječnika (17. studenog 2004. godine). Dio interijera Dvorca Eltz i Galerije

Oranžerija bili su snimani za potrebe filma „Kulturna baština Slavonije i Baranje“. Film je sniman u organizaciji Stella filma Zagreb i Hrvatskog restauratorskog zavoda (25. srpnja 2004. godine).

Godine 2005. Gradski je muzej Vukovar bio domaćin pet događanja, a to su: potpisivanje protokola obnove Dvorca Eltz u svibnju, pri čemu su potpisnici bili: ministri Ivan Šuker, Petar Čobanković i Božo Biškupić te guverner Europske banke za obnovu i razvoj Raphaël Alomar i viceguverner Krzysztof J. Ners iz Francuske (23. svibnja 2005. godine); stručno vodstvo sudionika Simpozija infektologa (u Osijeku) po gradu Vukovaru, Muzeju i Vučedolu (11. lipnja 2005. godine), posjet „Grupe – Kvaliteta za Hrvatsku“ (27. srpnja 2005. godine), koncert „La – viva“ (11. kolovoza 2005. godine) te izložba „Izbliza Hrvati u Australiji“ u organizaciji Hrvatske matice iseljenika i pokrovitelja Poglavarstva Grada Vukovara (29. listopada 2005. godine).

Za **2006. godinu** zabilježeno je da je u organizaciji Udruge Prijatelji šansone – Split u Gradskom muzeju Vukovar održana Večer šansone i izložba 50 godina kulturne konvencije i umjetničkih izložbi Vijeća Europe (8. prosinca 2006. godine).

U **2007. godini** zabilježena su tri događaja: promocija knjige Branke Siessel *Geodetske priče* u organizaciji Udruge geodeta Vukovarsko-srijemske županije (11. svibnja 2007. godine); snimanje dugometražnog igranog filma „Zapamtite Vukovar“ u organizaciji Alka Filma d.o.o. (17. lipnja 2007. godine) te održavanje godišnje skupštine Europskog doma Vukovar (26. lipnja 2007. godine).

Za **2008. i 2009. godinu** nije zabilježen događaj u kojemu je Muzej bio u ulozi domaćina.

Godine 2010. održana je promocija digitalizirane verzije Kataloga izložbe Slavonija, Baranja i Srijem u Ružičkinoj kući, privremenom sjedištu GMV-a (17. svibnja 2010. godine).

Za **2011. i 2012. godinu** nije zabilježen događaj sa sudjelovanjem Muzeja u ulozi domaćina.

Godine 2013. perivoj Dvorca Eltz bio je domaćin projekcijama filmova u okviru Vukovarskog filmskog festivala, o tome se više govori u potpoglavlju 3. 2. 5. 5. *Vukovarski film festival*.

Za početak **2014. godine** nije zabilježena nijedna aktivnost u ulozi domaćina.

3. 2. 4. Uloga kroničara

Uz sve prethodne uloge Gradskoga muzeja Vukovar, pretposljednja u ovome istraživanju njegova je uloga kroničara. U tu su kategoriju svrstani događaji koji se nalaze u *Kalendaru događanja* u kojima Muzej nije bio organizator/suoorganizator, domaćin ili sudionik, već su oni zabilježeni jer ih se smatralo bitnima za njegovo djelovanje ili cijelo vukovarsko područje. Prvi takav događaj bio je koncert „Ivo Pogorelich⁴⁵³ za Gradski muzej Vukovar“ u londonskom Royal Festival Hallu (26. travnja **1999. godine**). Organizatori toga koncerta bili su Međunarodna zaklada za hrvatske spomenike, UNESCO i ICOM Velike Britanije, a pokrovitelj Zagrebačka banka, d.d.. Uz taj je koncert održana i izložba, no ona je svrstana u događaje kojima je Muzej organizator. Iduća tri događanja vezana su uz Dom hrvatskih branitelja u Vukovaru u organizaciji Poglavarstva Grada Vukovara i uz dan 22. svibnja 1999. godine. Prvo, „Sve za Vukovar - HDZ u Švicarskoj / 1989. - 1999.“ (nedefinirana aktivnost, samo naveden naziv i datum 22. svibnja 1999. godine), drugo, otvaranje samoga Doma hrvatskih branitelja u Vukovaru (22. svibnja 1999. godine) i treće, „Svečana sjednica HDZ-a Švicarske“ (22. svibnja 1999. godine). I posljednja aktivnost te vrste u toj godini bila je promocija zbirke pjesama Slavka Vranjkovića, župnika Župe Nuštar; održana u Gradskoj knjižnici istoga dana kada je otvorena izložba „Golgota svitanja“ (2. lipnja 1999. godine).

Za **2000. godinu** u *Kalendaru događanja* zabilježena su tri događanja: promocija knjige „1991. Vukovar – Vinkovci“ autora Davora Runtića u zagrebačkoj Galeriji Zvonimir (10. veljače 2000. godine), humanitarni koncert „S ljubavlju za Hrvatski radio Vukovar“ u Predvorju kina Borovo (15. travnja 2000. godine), te otvorenje zgrade Gimnazije Vukovar (11. rujna 2000. godine). O tome je događaju u *Kalendar* unijet zapis *'Nakon osam godina progonstva, Vukovarski gimnazijalci vraćaju se u svoju matičnu zgradu - Gimnaziju Vukovar. Na svečanosti ispred ulaza u zgradu govorili su gospodin Zdravko Dvojković, prof. viši kustos Gradskog muzeja Vukovar, koji je predstavio izložbu postavljenu u predvorju gimnazije, a otvorila ju je, uputivši prigodan govor, pročelnica županijskog Ureda za prosvjetu, kulturu, šport i tehničku kulturu gospođa Zdenka Buljan.'*⁴⁵⁴

Za **2001. godinu** nije zabilježen događaj gdje je Muzej u ulozi kroničara.

U **2002. godini** u Domu hrvatskih branitelja održana je promocija knjige „Sveto ime Vukovar“ autora Mladena Pavkovića (22. veljače 2002. godine), likovna izložba „Hrvatska

⁴⁵³ Prezime Pogorelich je doslovno preneseno iz *Kalendaru događanja*.

⁴⁵⁴ Marić i Dalić: *Kalendar događanja 2000.*, op. cit., str. 19.

u krvi - zidni oslikani tanjuri Josipa Generalića“ (22. veljače 2002. godine), i likovna izložba „Zaustavite rat u Hrvatskoj - crteži Ivana Lackovića – Croate“ (22. veljače 2002. godine). Te je godine održan koncert Etnoriznica u organizaciji Posudionice i radionice narodnih nošnji Zagreb u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu, a na koncertu su predstavljene *'nošnje svih hrvatskih županija u vlasništvu Gradskog muzeja Vukovar, te nošnje Gradskog muzeja Vukovar koje je Posudionica i radionica narodnih nošnji iz Zagreba obnovila i kompletirala'*⁴⁵⁵ (27. siječnja 2002. godine).

Za **2003. godinu** nije zabilježen događaj u ulozi kroničara.

Za **2004. godinu** zabilježena su dva događanja: 38. Međunarodna smotra folklora održana u Zagrebu (21. – 25. srpnja 2004. godine) te izložba „8. Memorijal Ive Kerdića - triennale hrvatskog medaljarstva i male plastike“ u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku (4. studenog 2004. godine).

Za **2005. godinu** navedeno je održavanje Dana Matice hrvatske u Vukovaru, u organizaciji Vukovarsko-srijemske županije (2. travnja 2005. godine)

Za **2006. godinu** u *Kalendaru* se bilježi promocija monografije „Branislav Nemet“ u organizaciji Alfe d. d. u Zagrebu, o akademskom slikaru rođenom u Vukovaru (24. travnja 2006. godine) i Bono Fest – festival duhovne glazbe u organizaciji crkve Sv. Filipa i Jakova, pod pokroviteljstvom potpredsjednice Vlade RH Jadranke Kosor (20. svibnja 2006. godine).

Kroz ovu je ulogu za **2007. godinu** upisano rješavanje imovinsko-pravnih odnosa unutar kompleksa Dvorca Eltz u Vukovaru od strane Grada Vukovara, Ureda gradonačelnice. *'Grad Vukovar, Ured gradonačelnice riješio je imovinsko pravne odnose na nekretnina unutar kompleksa Dvorca Eltz u Vukovaru, a temeljem Kupoprodajnog ugovora kojeg je grad Vukovar sklopio s VUPIK-om d.d. Vukovar'*⁴⁵⁶ (13. srpnja 2007. godine).

Za **2008. i 2009. godinu** nije zabilježen događaj u ulozi kroničara.

Također u **2010. godini** u Vukovaru u Ružičkinoj kući održan je međunarodni znanstveno-stručni skup „12. Ružičkini dani - danas znanost – sutra industrija” uz organizatore: Hrvatsko društvo kemijskih inženjera i tehnologa, Prehrambeno-tehnološki fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i European Federation of Food Science and Technology (16. i 17. rujna 2010. godine).

Za **2011. i 2012. godinu** nije zabilježen događaj u ulozi kroničara.

⁴⁵⁵ Marić i Hutinec: *Kalendar događanja 2002.*, op. cit., str. 3.

⁴⁵⁶ Marići Miljak: *Kalendar događanja 2007.*, op. cit., str. 16.

Kroz ulogu kroničara za **2013. godinu** zabilježeno je otvaranje izložbe „Donacije Numizmatičkoj zbirci Arheološkoga muzeja u Zagrebu 1990.-2000.“ u organizaciji Arheološkog muzeja Zagreb (19. prosinca 2013. godine).

Za početak **2014. godine** nije zabilježena nijedna aktivnost u ulozi sudionika.

3. 2. 5. Kombinirana uloga

3. 2. 5. 1. Međunarodni dan muzeja, 18. svibnja

Međunarodni dan muzeja organizira se od 1977. godine na dan 18. svibnja. Kako je taj datum obilježavanja u svibnju kada se u Vukovaru odvija Festival glumca, kroz nekoliko godina je Međunarodni dan muzeja vukovarski muzej povezivao upravo s tim Festivalom te organizirao prigodne izložbe, kao što su “Kazališni kostim HNK u Zagrebu, presjek jednog razdoblja“ autorice Dinke Jeričević, scenografkinje HNK-a Zagreb u suradnji s Festivalom glumca (**2000. godine**), „Ivka Dabetić - izložba fotografija uz 40. obljetnicu umjetničkog djelovanja“ u suradnji s Vukovarsko-srijemskom županijom i Hrvatskim društvom dramskih umjetnika (**2001. godine**), izložba „Kazališni plakat“ u čijoj su organizaciji sudjelovali Gradski muzej Vukovar i Festival glumca (**2002. godine**), „Darko Ćurdo – Grafike 1994. – 2003.“ autora Dubravka Adamovića, ravnatelja Gradskog muzeja Bjelovar, pri čemu su organizatori Gradski muzej Vukovar, Hrvatsko društvo dramskih umjetnika i Gradski muzej Bjelovar (**2004. godine**), „Kostimografije Ljubice Wagner“ u organizaciji vukovarskog muzeja (**2006. godine**), „Kazališni plakat“ u čijoj su organizaciji sudjelovali Gradski muzej Vukovar, Hrvatsko društvo dramskih umjetnika i Festival glumca (**2007. godine**); „Kazališni plakat“ u čijoj su organizaciji sudjelovali Gradski muzej Vukovar, Hrvatsko društvo dramskih umjetnika, Vukovarsko-srijemska županija i Javna ustanova u kulturi Hrvatski dom Vukovar (**2010. godine**). Slijedi pregled događanja na Međunarodni dan muzeja koja nisu bila vezana uz Festival glumca.

Prvi međunarodni dan muzeja 18. svibnja koji je Gradski muzej Vukovar obilježio u svojim prostorima bio je upravo **1998. godine**. Tom je prigodom na dvorišnu fasadu Dvorca Eltz postavljeno „20-metarsko platno za mir“ čiji je autor Hamo Čavrak, akademski kipar, grafičar i slikar. U organizaciji toga događanja uz vukovarski je muzej sudjelovao i Klub hrvatskih likovnih umjetnika veterana Domovinskog rata Zagreb čiji su članovi također sudjelovali u akciji (akad. slikari i kipari Dubravko Adamović, Antun Krešić, Petar Barišić, Vladimir Vrljić – Ankin, Davor Runtić, Branimir David Kusik, Eduard Hudolin, Marijan

Sušac, Stjepan Jozić), kao i drugi kulturni djelatnici iz Vukovara, Osijeka, Vinkovaca i Zagreba.

Međunarodni dan muzeja obilježen je **1999. godine** na turističkom brodu na relaciji od Županje do Babine Grede. Jedna od aktivnosti prilikom obilježavanja toga Dana bila je promocija Glasnika slavonskih muzeja (navedeno kao aktivnost kod MUIH-a), a jedna od promotorica bila je Ružica Marić, čiji članak je na temu vukovarskog muzeja objavljen u Glasniku. To su obilježavanje Dana muzeja organizirali Zavičajni muzej „Stjepan Gruber“ Županja i Muzejsko društvo istočne Hrvatske.

Godine 2003. povodom Dana muzeja u Gimnaziji Vukovar otvorena je arheološka izložba „Orion – najstariji europski kalendar“. *U javnim prostorima gimnazije Vukovar, postavljena je pokretna izložba Orion - najstariji europski kalendar u 13 panoa, koje je Gradski muzej Vukovar ovom prilikom poklonio gimnaziji u želji promicanja vrijednosti kulturne baštine Vukovara.*⁴⁵⁷

Kako je tema Dana muzeja **2005. godine** obljetnice bila „Spona kultura“, upriličeno je otvorenje Etnografske zbirke Rusina i Ukrajinaca u tradicijskoj kući u Petrovcima s izložbama: "85 godina tradicije organiziranog rada Rusina u Petrovcima" i "Tkani i vezeni radovi" u organizaciji Gradskog muzeja Vukovar, Saveza Rusina i Ukrajinaca RH u Vukovaru uz suorganizatora Mjesni odbor Petrovci. *'Uspješna i plodna suradnja GMV-a s pripadnicima Rusinske i ukrajinske nacionalne manjine datiraju još od prije rata, a sada se nastavljaju, kroz zajedničke akcije. Jedna od takvih je bila i ova koja je prezentirala tradicionalnu pučku kulturu i običaje Rusina i Ukrajinaca naseljenih na širem vukovarskom području. Program će biti usmjeren ka ukazivanju na postojanje manjinskih zajednica u vukovarskom području s naglaskom na njihovu stalnu prisutnost u kulturnom životu cijele regije.*⁴⁵⁸

Povodom obljetnice, **2006. godine** na Vinkovačkoj je televiziji snimana emisija „U žarištu“ na temu Međunarodnog dana muzeja. U emisiji su sudjelovali Zdravko Dvojković iz Gradskog muzeja Vukovar, Ivana Iskra Janošić iz Gradskog muzeja Vinkovci i Janja Juzbašić iz Zavičajnog muzeja „Stjepan Gruber“ Županja. Uz emisiju, 2006. godine otvorena je izložba „Zavjetne kapelice u Vukovaru“ u Gradskom muzeju Vukovar, ujedno njezinu organizatoru. Također, te je godine u Gradskom muzeju Vukovar u suradnji s Gradskim muzejom Bjelovar

⁴⁵⁷ Miljak: *Kalendar događanja 2003.*, op. cit., str. 8.

⁴⁵⁸ Miljak: *Kalendar događanja 2005.*, op. cit., str. 7.

na temu Međunarodnog dana muzeja „Muzej i mladi posjetitelji“ otvorena izložba „Crtano mišem“ autora Gorana Bešenskog.

U organizaciji Hrvatskog muzejskog društva – Sekcije za muzejsku pedagogiju održane su izložbe plakata pedagoških radionica. Na tri takve izložbe sudionik je bio i Gradski muzej Vukovar. U Muzeju Mimara je **2007. godine** održana izložba plakata pedagoških radionica 59 muzeja iz Hrvatske na kojoj je bila predstavljena i radionica vukovarskog muzeja „Ja umjetnik – iznenađujem sebe, iznenađujem druge“; zatim u Galeriji Antuna Augustinčića u Klanjcu plakat radionica „Vim Muzej – Gradski muzej Vukovar“ (2008. godine) i u Muzeju Slavonije u Osijeku plakat pedagoških radionica naziva „U okviru turističkih naočala“ (2009. godine).

Fotografija 9. Djeca iz vukovarskih osnovnih škola na pedagoškoj radionici „Ja umjetnik – iznenađujem sebe, iznenađujem druge“, Gradski muzej Vukovar, Dvorac Eltz, 20. travnja 2007. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

Tijekom **2007., 2008., 2009., 2010., 2011. i 2012. godine** održane su također pedagoške radionice za djecu. U Dvorcu Eltz „Ja umjetnik – iznenađujem sebe, iznenađujem druge“ (2007. godine); u ateljeu Branka Crlenjaka (2007. godine); u Dvorcu Eltz „Vim Muzej – Gradski muzej Vukovar“ (dva puta 2008. godine); u suradnji s turističkom agencijom

Danubium tours Vukovar “U okviru turističkih naočala” koja se odnosila na šetnju Vukovarom (dva puta u 2009. godini); u Ružičkinoj kući „Zakotrljalo se s Vučedola“ - predavanje prof. dr. sc. Aleksandra Durmana (2010. godine); u OŠ „Josip Matoš“ Vukovar “Dodir arheologije” u suradnji sa OŠ „Josip Matoš“ (2011. godine); i u Hrvatskom veslačkom klubu Vukovar (koji je i organizator uz Muzej) „Voda - dunavskim veslima“ (2012. godine). Uz pedagošku aktivnost, 18. svibnja 2012. godine predstavljena je ploča s likom Antuna Bauera u izradi Branka Crlenjaka na OŠ Antuna Bauera, a u svečanosti je sudjelovao muzejski savjetnik Zdravko Dvojković, prof.

Godinu 2013. obilježilo je nekoliko aktivnosti na Međunarodni dan muzeja. Prva je bila promocija monografije *Brane Crlenjak - život posvećen umjetnosti* autora Zdravka Dvojkovića, muzejskog savjetnika, u izdanju Gradskog muzeja Vukovar; zatim izložba slika i skulptura, kao i izbor kataloga, likovnih mapa, knjiga i novinskih članaka vezani uz Branka Crlenjaka te prikazivanje dokumentarnog filma o osnivanju i razvoju Muzeja.

3. 2. 5. 2. Obilježavanje Dana sjećanja na žrtvu Vukovara – 18. studenog

Od povratka u Vukovar Gradski je muzej uključen u obilježavanje 18. studenog – Dana sjećanja na žrtvu Vukovara. U *Kalendarima događanja* vidljivo je da je Gradski muzej Vukovar nekada imao ulogu organizatora događanja u okviru obilježavanja toga dana, nekada kroničara, a nekada sudionika. U ovome pregledu bit će navedene sve te uloge.

Već u prvoj godini povratka, **1998. godine**, organizira se u Dvorcu Eltz koncert „U spomen grada heroja“ u izvedbi Chorusa Spalatensis i Hrvatskoga komornog orkestra u organizaciji Hrvatskoga društva skladatelja i Gradskoga muzeja Vukovar; izložba “Franjevački samostan i crkva sv. Filipa i Jakova (Iz ciklusa Vukovar – pripremajući povratak / baština i obnova)” i promocija monografije “Franjevački samostan”, a oboje u organizaciji Franjevačkoga samostana Vukovar, Gradskoga muzeja Vukovar i Hrvatskoga restauratorskog zavoda; potom se organizira izložba "Samobor ALU Vukovar - radovi studenata ALU i amaterskih slikara nastalih u likovnoj koloniji pri vojarni Samobor” u suradnji vukovarskoga muzeja s Gradom Vukovarom – Gradskim poglavarstvom. Te su godine održane i dvije aktivnosti u Zagrebu: izložba “Pamtite li Vukovar '91.?” u Knjižnici i čitaonici Bogdana Ogrizovića, uz organizaciju Zajednice udruga iz Domovinskog rata i Gradskog muzeja Vukovar, te izložba fotografija “Vukovar – strašno lice rata” autorice Spomenke Podboj u Galeriji Shalom.

Godine 1999. u zagrebačkoj Galeriji Zvonimir otvorena je likovna izložba „Za Vukovar, izbor iz zbirke Muzej Vukovara u progonstvu“ u organizaciji domaćina – Galerije

Ministarstva obrane Republike Hrvatske (MORH-a) Zvonimir i Gradskog muzeja Vukovar , te je u Gradskom muzeju Vukovar u suradnji s Arheološkim muzejom Zagreb otvorena arheološka izložba „Vukovar - Lijeva Bara“. Osim te dvije izložbe, iste je godine Muzej tiskao i plakat „Vukovar 18. studenoga 1991.“

Otvorenje koncertnoga ciklusa i koncert „Ciklus Mimara“ u suradnji s Muzejom Mimara i Ministarstvom kulture Republike Hrvatske u izvedbi Zagrebačkog kvarteta i solista održani su 17. studenog **2000. godine** u Dvorcu Eltz.

Godine 2001. u Gradskom muzeju Vukovar 17. studenoga je otvorena izložba „Sjećanje na Domovinski rat“ organizatora Ministarstva obrane Republike Hrvatske. Iz *Kalendara* bilježi se – *'Cijeli postav prezentirao je zbivanja tijekom Domovinskog rata: od balvan revolucije do oslobođanja cijele zemlje, sa posebnim naglaskom na događanja u Vukovaru: devedeset dana opsade Grada, progonstvo i logore. Izložba je multimedijalna, te su uz originalne predmete cjelovitoj informaciji doprinijeli mnogobrojni video-zapisi te zvučna kulisa.*⁴⁵⁹

Godinu 2002. samo je naveden datum i obilježavanje Dana sjećanja na žrtvu Vukovara 1991. godine, ali bez pregleda aktivnosti.

U Muzeju grada Splita je u organizaciji Gradskoga muzeja Vukovar **2003. godine** postavljena izložba fotografija „Vukovar – grad dostojan življenja“,⁴⁶⁰ *'sa naglaskom na vrijednosti kulturna baštine, te multimedijalna prezentacija života u gradu koji se obnavlja. Drugi dio izložbe prikazao je literarne radove učenika osnovnih škola iz Splita rađenih na temu I u mom gradu Vukovar svijetli.*⁴⁶¹ Uz tu je izložbu provedena i akcija „I u mom gradu Vukovar svijetli“ koju je 2001. godine pokrenula Vini Rakić, ravnateljica Centra „Juraj Bonači“ u Splitu. Akcijom je organizirano paljenje svijeća u gradovima diljem Hrvatske, i to u onim ulicama koje nose naziv po gradu Vukovaru.

Sljedeće **godine, 2004.**, nastavlja se u organizaciji Gradskog muzeja Vukovar obilježavanje Dana sjećanja u drugim gradovima, a te godine bilo je to Valpovo, odnosno izlog prodavaonice obuće Borovo gdje je u suradnji s Borovo – trgovačkom mrežom postavljena izložba „Vukovar 18. 11. 1991.“, a istoimena izložba otvorena je i u Gradskom muzeju Vukovar.

Za **2005. godinu** zabilježeno je u ulozi kroničara je niz događanja: stručni simpozij i paljenje svijeća na Dan sjećanja na žrtvu Vukovar 1991. na spomen obilježju Opće bolnice

⁴⁵⁹ Marić i Dalić: *Kalendar događanja 2001.*, op. cit., str. 19.

⁴⁶⁰ Tekst su naglasile autorice *Kalendara događanja 2003.*

⁴⁶¹ Miljak: *Kalendar događanja 2003.*, op. cit., str. 16.

Tekst su naglasile autorice *Kalendara događanja 2003.*

Vukovar; Kolona sjećanja, koncert duhovne glazbe u crkvi Sv. Filipa i Jakova u Vukovaru, svečanost „Žrtva Borovo naselja za domovinu“, manifestacija svečanog otvorenja Memorijala "Grad to ste vi" posvećenog novinaru i ratnom izvijestitelju Siniši Glavaševiću, svečanost odavanja počasti poginulim logorašima srpskih koncentracijskih logora polaganjem vijenaca i paljenjem svijeća u dvorištu Veleprometa na Sajmištu, i polaganje vijenaca na spomen obilježje Ovčara. Provedena je akcija „I u mom gradu Vukovar svijetli“.

Obilježavanje Dana sjećanja **godine 2006.** označile su promocija knjige „Dnevnik smrti – 1991.“ autora Zorana Filipovića i izložba fotografija „Kiklopovo oko“ u Gradskom muzeju Vukovar; promocija knjige „Znakovi pobjednika“ i izložba crteža hrvatskih ratnih znakova autora Bože Kokana, arhitekta i dizajnera, u Gradskom muzeju Vukovar; izložba „Slike rata i nezaborava, oko kamere“ u vukovarskom Hotelu Lav (u suradnji s Hrvatskom zajednicom udruge roditelja poginulih branitelja Domovinskog rata). Uza sve nabrojane uloge, Gradski muzej Vukovar bilježi i ulogu pokrovitelja Znanstveno-stručnog skupa „Vukovar 91. – petnaest godina poslije“ održanoga u Pastoralnom centru sv. Bono u Vukovaru u organizaciji Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, uz suorganizatore Franjevački samostan u Vukovaru i Maticu hrvatsku. Te godine je po prvi put zabilježena „Svjetlosna rijeka sjećanja“ – prema ideji Željka Kovačića zapaljene svijeće se puštaju niz rijeku Dunav; održavanje ove aktivnosti navedeno je i **2008. te 2009. godine.**

U 2006. godini osim navedenih uloga organizatora i suorganizatora, zabilježen je u ulozi kroničara niz od osamnaest događaja.

Godine 2007. Gradski muzej Vukovar organizirao je izložbu „Rat u mojim očima – dječje slike i tekstovi“, izložbu *'u kojoj su djeca rata iz Hrvatske (Vukovar...), Bosne i Hercegovine (Sarajevo...), godine 1993. napisala, bolje rečeno nacrtala njihove strahovite ratne doživljaje, bilo da su ih direktno ili indirektno doživjeli. Slike i tekstovi djece u dobi od 5 do 14 godina su toliko potresne i fascinantne da je ostvarena ideja o organizaciji izložbe koja će biti predstavljena u europskim gradovima. Godine 1993. gospođa Traudel Damjanić organizirala je u republičkom muzeju pokrajine Hessen, u Darmstadtu prvu izložbu KRIEGSKINDER MALEN - RAT U MOJIM OČIMA. Jedan za drugim u razmaku od prosječno 4 tjedna mijenjala su se imena gradova u kojima je izložba prezentirana: Bonn, Berlin, Bremen, Fulda, Leipzig, Mainz, Aachen, Diisseldorf, Miinchen, Niirnberg... Slike i tekstovi djece sa izložbe RAT U MOJIM OČIMA donirat će se Gradskom muzeju Vukovar kao gradu koji je najviše stradao u ratu.*⁴⁶² Osim u muzejskim prostorima, te je godine izložba

⁴⁶² Marić i Miljak: *Kalendar događanja 2007.*, op. cit., str. 25.

postavljena i u Bolnici Vukovar u kojoj su kroz pripremu sudjelovali i djelatnici Muzeja. Iste je godine u Dvorcu Eltz postavljena izložba natječajnih radova za izradu idejnoga urbanističko-arhitektonskog i likovnog rješenja memorijalnog spomen-obilježja Domovinskog rata Vodotoranj – Vukovar.

Sljedeće godine, **2008.**, otvorena je u Galeriji Oranžerija izložba “8732 nisu došli - skupna izložba 5 bosansko-hercegovačkih autora na temu genocida u Srebrenici”, autora Andreja Đerkovića, Anuta & Ajne, Šejle Kamerić i Tarika Samaraha u organizaciji Gradskog muzeja Vukovar i Vijeća bošnjačke nacionalne manjine grada Zagreba. Iste godine, 2008., u Gradskom muzeju Vukovar otvorene su izložbe: „Ratni crteži“ autora Ivana Lackovića Croate u suradnji vukovarskog muzeja s Udrugom hrvatskih dragovoljaca i veterana Domovinskog rata Republike Hrvatske Gradski ogranak Ivanić Grad; „Trpinjska cesta – groblje tenkova, Od Žutih Mrava i Pustinjskih Štakora za Žute Mrave i Pustinjske Štakore“ izložba fotografija hrvatskog branitelja Ivana Leutara (iste godine postavljena i na Trpinjskoj cesti ispred Mjesne zajednice) te „Sinjska alka, hrvatska viteška igra“ autora Stjepana Bekavca i Filipa Ratkovića, u organizaciji Gradskog muzeja Vukovar, Grada Sinja i Viteškog alkarskog društva Sinj a.d. 1715.

Također u Gradskom muzeju Vukovar, u Galeriji Oranžerija, **2009. godine** postavljena je izložba „Vukovar – dokument vremena“ autora Bolte Ranilovića i Ane Matoš. Iste je godine u Pastoralnom centru sv. Bone u Vukovaru održan V. znanstveno-stručni simpozij „Ratna bolnica Vukovar '91. - „Dr. Juraj Njavro“ na kojemu je predavanje „Vučedolska kultura“ održala ravnateljica Muzeja Ružica Marić.

Za **2010. godinu** nisu zabilježene aktivnosti.

Godine 2011. otvorena je u Galeriji Oranžerija izložba “Mistični prostori, staništa, spomeni, svetišta... Skulpture 2010. – 2011.” autora akademskog umjetnika Matka Trebotića.

U suradnji Gradskog muzeja Vukovar, Zagrebačke filharmonije, Grada Vukovara i Franjevačkog samostana sv. Filipa i Jakova (ujedno i domaćina) održan je 21. studenog **2012. godine** koncert „Requiem za sole, zbor i orkestar u d-molu, K.626 Wolfganga Amadeusa Mozarta i Svrši stopi moje, op. 19. Krste Odaka“ u izvedbi Zagrebačke filharmonije, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture RH.

3. 2. 5. 3. Festival glumca

Utemeljitelji Festivala glumca su Hrvatsko društvo dramskih umjetnika i Vukovarsko-srijemska županija, a po prvi je puta održan **1994. godine**. Hrvatsko društvo umjetnika iz

Zagreba je uz Koncertno-kazališnu agenciju Asser Savus iz Vinkovaca organizator Festivala.⁴⁶³ Festival se održava u gradovima u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

Gradski muzej Vukovar uključio se u manifestaciju **1999. godine**, kada je bio domaćin dvjema predstavama i promociji monografije. Slijedi u godinama od **2000. do 2002.** i zatim od **2004. do 2008. godine** uloga domaćina monodrami, mjuziklu, predstavama, tiskovnoj konferenciji Odbora Festivala glumca, okruglome stolu i svečanosti dodjele priznanja i nagrada na 13. festivalu glumca.

Uz navedene događaje, kao organizator i domaćin Muzej je sudjelovao u promociji monografije (2004. godine) i u izložbama (2006. godine i 2008. godine) te je zabilježena njegova uloga kroničara kada su gosti i glumci imali prijem na Vučedolu u organizaciji Hrvatskog društva dramskih umjetnika i Vukovarsko-srijemske županije (2005. godine).

3. 2. 5. 4. Lutkarsko proljeće

Manifestaciju Lutkarsko proljeće pokrenula je **1996. godine** Kazališna družina Asser Savus iz Vinkovaca, a **1999. godine** manifestacija je promijenila ime u Vukovarsko lutkarsko proljeće. Glavni pokrovitelji manifestacije su Vukovarsko-srijemska županija, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske te grad Vukovar⁴⁶⁴ a održava se svake godine u tjednu prije Uskrsa. Uz glavnoga organizatora kasnije se uključio i Hrvatski dom Vukovar.⁴⁶⁵

Godine 2000. u Vukovarskom lutkarskom proljeću sudjelovao je i Gradski muzej Vukovar kao domaćin četirima lutkarskim predstavama. U sklopu manifestacije **2001. godine** Muzej se uključio i organizacijom izložbe, zatim kao i domaćin seminara te četirima predstavama. Muzej je bio domaćin i **2002. godine** jednoj predstavi, **2006. godine** je uz vukovarske osnovne škole bio organizator završne svečanosti Vukovarskog lutkarskog proljeća. U sklopu otvorenja 12. vukovarskog lutkarskog proljeća **2007. godine**, u Gradskom muzeju Vukovar otvorena je jedna izložba, a **godine 2008.** na svečanom otvorenju 13. vukovarskog lutkarskog proljeća održanom u Hrvatskom domu Vukovar, uvodnu riječ imala je Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar – koji je bio suorganizator događanja.

⁴⁶³ Izvor: <http://www.festivalglumca.hr/index.php?p=list&group=4>, zadnje pregledano 30. 11. 2015.

⁴⁶⁴ Izvor: <http://cibalia.info/index.php/vijesti/899-18-lutkarsko-proljece-vukovarsko-lutkarsko-proljece>, zadnje pregledano 5. prosinca 2015.

⁴⁶⁵ Izvor: <http://www.hrv.hr/vijesti/kultura/item/7140-20-vukovarsko-lutkarsko-proljece>, zadnje pregledano 1. prosinca 2015.

3. 2. 5. 5. Vukovarski film festival

Vukovarski film festival – Festival podunavskih zemalja nastao je kao ideja '„Vukovarca Igora Rakonića, distributera filmova svjetske i europske produkcije sa sjedištem u Vukovaru i Zagrebu. Ideja je stasala na činjenici da je u Vukovaru tijekom rata razorena kino dvorana te da se treba iznaći mogućnosti kako Vukovaru vratiti filmski prostor, a ujedno osigurati kulturni sadržaj koji će biti sjecište okupljanja ljubitelja suvremene svjetske i europske filmske produkcije. Festival je ujedno zamišljen kao festival Podunavskog filma. Kako je Vukovar od 2005. godine središte Zajednice zemalja Podunavskih regija, ideja festivala je da svake godine jedna Podunavska zemlja bude zemlja partner. ... Gradski muzej je od samog početka razvijanja ideje Festivala bio koordinator aktivnosti usmjeravanja prema Gradu Vukovaru, te Zajednici zemalja podunavskih regija, a na prijedlog ravnateljice Muzeja Ruže Marić, kao članice sekcije za kulture iste Zajednice, festival je uvršten i u službene kulturne manifestacije Zajednice. U Poglavarstvu grada Vukovara sklopljena je povelja o utemeljenju Festivala, donesen statut te ustanovljene ovlasti i zaduženja oko organizacije.'⁴⁶⁶

Prve godine održavanja – **2007.**, Festival je trajao tri dana i bio je na jednoj lokaciji, a kako se tijekom vremena širio, tako je trajao više dana, a projekcije filmova odigravale su se na većem broju lokacija. Prve dvije godine Festival je održan u srpnju, a od treće godine održava se krajem kolovoza. Prve je godine Festival održan uz organizatore Grad Vukovar i Discovery film iz Zagreba te suorganizatora Gradski muzej Vukovar; a od treće godine trajanja među glavne organizatore uključuje se Hrvatski dom Vukovar, a lokacije na kojima se održavaju projekcije mogu se označiti kao domaćini. Tako je od sedmog Vukovarskog filmskog festivala, **2013. godine**, perivoj Dvorca Eltz domaćin te je tada u pet dana prikazano deset projekcija filmova.

Osim projekcija filmova, povodom Festivala su zabilježene i dvije inozemne izložbe. Prva je izložba „Grenzfall (Granični slučaj), Der Fall der Mauer in Berlin (Pad Berlinskoga zida)“ autora Norberta Enkera, čiji su organizatori vukovarski muzej, Goethe-Institut Kroatien, Veleposlanstvo Savezne Republike Njemačke u Zagrebu i Agencija LAIF - Agentur für Photos & Reportagen GmbH (26. kolovoza 2009. godine). Druga je izložba „Retrospektiva“ autora akademskog umjetnika Petera Pierra Weisza, a u organizaciji Grada Vukovara i vukovarskog muzeja (23. kolovoza 2011. godine).

⁴⁶⁶ Marić i Miljak: *Kalendar događanja 2007.*, op. cit., str. 15 i str. 16..

3. 2. 5. 6. Muzejska udruga istočne Hrvatske

U bivšoj je Jugoslaviji 1951. godine formirana Slavonska podružnica Društva službenika i suradnika muzeja da bi se 1974. godine odvojila i od tada djelovala kao Muzejsko društvo Slavonije i Baranje u sklopu velike zajednice Saveza muzejskih društava Hrvatske. Muzejska udruga istočne Hrvatske, mada je svoj početak rada bilježila još davne 1951. godine, svoju punu pripadnost Republici Hrvatskoj, kroz obrambeni rat i sva tegobna iskustva stradavanja, bilježi tek 1997. godine kada u slobodnoj i neovisnoj Republici Hrvatskoj ime mijenja u Muzejska udruga istočne Hrvatske. Područje djelovanja udruge obuhvaća pet slavonskih županija: Vukovarsko-srijemske, Osječko-baranjske, Brodsko-posavske, Požeško-slavonske i Virovitičko-podravske. Unutar Udruge djeluju i tri sekcije: Sekcija povjesničara umjetnosti, Sekcija etnologa i Sekcija za muzejsku edukaciju i animaciju. Udruga okuplja stručne djelatnike s ciljem unapređenja djelovanja muzeja i galerija na području Istočne Hrvatske, organiziranja izložbi, stručnih i znanstvenih skupova, izdavanja kataloga, vodiča i publikacije radi što boljeg prezentiranja cjelokupnoga muzejskog fundusa posjetiocima muzeja. Posebnu važnost ima izdavanje „*Glasnika slavonskih muzeja*“ u kojemu se objavljuju radovi o muzejskim temama.⁴⁶⁷

U *Kalendarima događanja* Gradskoga muzeja Vukovar Međunarodni se dan muzeja prvi puta spominje **1999. godine**, kada je Muzej bio sudionik njegova obilježavanja koje su tada organizirali Zavičajni muzej „Stjepan Gruber“ Županja i Muzejsko društvo istočne Hrvatske. Tom je prigodom na turističkom brodu na relaciji Županja – Babina Greda promoviran Glasnik slavonskih Muzeja, a prisutna je bila i Ružica Marić, ravnateljica GMV-a, čiji je članak objavljen u spomenutom Glasniku. Promocija Glasnika održana je i 2011. godine u Vukovaru, u Ružičkinoj kući. U sklopu promocije otvorena je izložba „Riječki inovatori“, ali bez navedenih podataka o autorstvu i suorganizatorima. Uz te promocije, **2010. godine** u Muzeju grada Iloka promoviran je „Vodič muzeja i galerija istočne Hrvatske“. Osim što se Međunarodni dan muzeja obilježavao Muzejskom olimpijadom, 2003. godine obilježen je skupom o vrijednosti kulturne baštine (Arheološki park Sopot, Vinkovci).

Povodom Međunarodnoga dana muzeja MUIH i Gradski muzej Vinkovci organizirali su Muzejsku olimpijadu istočne Hrvatske – odnosno druženje muzealaca iz udruge, i to na Sopotu – Pikovom stanu (2002., 2007., 2009. i 2011. godine). Uz ta je druženja u *Kalendaru* zabilježen i izlet članova Udruge u Pečuh te posjetu pečuškim muzejima.

⁴⁶⁷ Usp. izvor: <https://www.muih.hr/>, zadnje pregledano 3. srpnja 2020.

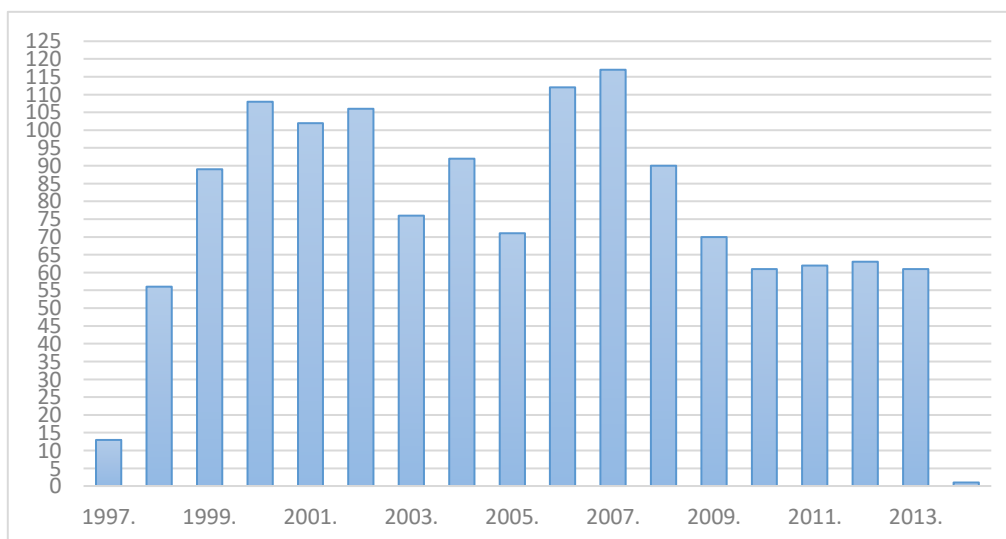
Prema *Kalendaru događanja* vukovarskoga muzeja posebno se ističe intenzivan rad Sekcije za muzejsku edukaciju i animaciju pri Muzejskoj udruzi istočne Hrvatske koja je osnovana 2009. godine u Muzeju Slavonije Osijek. Ta je Sekcija iste godine sudjelovala, zajedno s Tiflološkim muzejom Zagreb, Filozofskim fakultetom Zagreb i Muzejom Slavonije Osijek, u organizaciji seminara „Muzeji za sve“ (povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom) u Muzeju Slavonije Osijek. Sekcija je održala dosad i nekoliko sastanaka – u Vukovaru u Ružičkinoj kući 2010. godine, Dvorcu Eltz 2012. godine, Muzeju Slavonije Osijek 2011. (tri puta) i 2012. godine. Uz to, Sekcija je 2011. godine u Muzeju Brodskog Posavlja organizirala stručni skup „Izložba kao oblik edukacije“.

Osim pedagoške Sekcije, zabilježen je i sastanak Sekcije za povjesničare umjetnosti vezan uz realizaciju izložbe o industrijskoj baštini (Našice, Voćin, 2012. godine)

Muzealci vukovarskoga muzeja prisutni su redovno na sjednicama Udruge (Muzej grada Iloka, 2002. godine), izbornim skupštinama (Muzej Đakovštine, 2011. godine), sastancima Izvršnoga odbora (Gradski muzej Vinkovci, 2011. i 2012. godine) i godišnjim skupštinama (Gradski muzej Požega, 2009. godine; Galerija Ružić – Slavonski Brod, 2010. godine; Gradska vijećnica Vinkovci i Stari Kunjevci, 2012. godine).

3. 2. 6. Rezultati analize *Kalendaru događanja* u razdoblju od svibnja 1997. godine do početka 2014. godine

Nakon što su izneseni podaci po godinama kroz uloge i manifestacije, slijedi komparativni prikaz podataka prikupljenih istraživanjem pomoću grafikona. U Grafikonu 3. iznesen je prikaz aktivnosti Gradskoga muzeja Vukovar u razdoblju od lipnja 1997. godine do početka 2014. godine. U tome prikazu iznesen je ukupan broj aktivnosti kroz sve četiri uloge: organizatora/suorganizatora, domaćina, sudionika i kroničara. Ukupan je broj svih aktivnosti tisuću tristo pedeset (1350). Kroz pregled događanja tijekom sedamnaest (17) godina, vidi se istovremeno odvijanje različitih aktivnosti. Ponajprije su uspostavljeni uvjeti za odvijanje uobičajenih muzejskih aktivnosti, no mora se obuhvatiti i činjenica isprepletenosti neprestane nematerijalne i materijalne obnove. Materijalna se obnova tiče kompleksa Dvorca Eltz i muzejske građe te se u tome smislu nastavlja s prikupljanjem donacija. U prizemlju Velikoga dvora Dvorca Eltz ostvareni su osnovni uvjeti za početak rada. Tijekom narednih godina vršene su pripreme za cjelokupnu obnovu.

Grafikon 3. Prikaz broja aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar od lipnja 1997. godine do početka 2014. godine

Situacija izazvana posljedicama velikosrpske agresije velike razorne moći pogubne po ljudske živote i cjelokupnu životnu infrastrukturu uz Nacionalni program zaštite, očuvanja i obnove kulturnih dobara za razdoblje od 1997. do 2006. godine iziskivala je daljnja rješenja, pa je tako 1999. godine donesen Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara⁴⁶⁸ i njime je pokrenuta politika održivoga očuvanja kulturne baštine te je nakon njega pokrenut nastanak projekata koji *'...povezuju ulaganja u očuvanje kulturne baštine s razvojem poduzetništva i poticanjem zapošljavanja, odnosno razvojem hrvatskog gospodarstva.'*⁴⁶⁹ Prvi pokrenuti projekt bio je upravo projekt „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok-Vukovar-Vučedol.“⁴⁷⁰ koji su sufinancirali Vlada Republike Hrvatske i Razvojna banka Vijeća Europe te je za njega predviđeno minimalno trajanje od četiri godine, to jest od 2005. godine do 2008. godine. U financiranju Projekta sudjelovale su Vlada Republike Hrvatske i Razvojna banka Vijeća Europe, u omjeru 25 : 75 %. Predviđeni trošak projekta iznosio je 276.057.839,40 kuna, u što su bila uračunata i sredstva za nepredviđene troškove. Tijekom 2011. godine troškovi su ipak uvećani za 90,55 milijuna kuna te su tada iznosili 366.607.939,40 kuna. Izvori sredstava za te uvećane troškove bili su Ministarstvo kulture te Fond za obnovu i razvoj

⁴⁶⁸ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, (Narodne novine 69/1999)

⁴⁶⁹ Ibidem, str. 16.

⁴⁷⁰ Ibidem, str. 16.

Grada Vukovara. Razlozi koji su doveli do povećanja bile su neprecizne procjene troškova u projektnoj dokumentaciji, pogoršanje stanja građevina zahvaćenih ratnim zbivanjima tijekom vremena te povećanje količine nepredvidivih radova oko restauracije i konzervacije.

Prema podacima na stranicama Vlade Republike Hrvatske *'Obnova Gradskog muzeja Vukovar i koncepcija njegovog djelovanja u dvorcu Eltz ima za cilj stvaranje muzeološko-galerijskog, znanstvenog i kulturnog multimedijalnog centra u kojemu će se čuvati i prezentirati kulturnu baštinu kao element nacionalnog identiteta i kontinuiteta života ali isto tako postati značajno mjesto kulturne obnove Vukovara stvarajući podloge za multikulturalnu i multinacionalnu prezentaciju suvremenog trenutka,*⁴⁷¹ a kao krajnji cilj Projekta definira se *'Vukovar - centar okupljanja i promišljanja novih ideja - otvoreni grad - grad kulture.'*⁴⁷² Upravo je sociolog Žanić kompleks Dvorca Eltz označio kao jedan od ključnih simbola grada.⁴⁷³ Nadalje navodi da *'Među zgrade čija je obnova držana prioritetnom za vraćanje Vukovaru njegova negdašnjeg srednjoeuropskog identiteta, redovito se ubraja i dvorac Eltz.'*⁴⁷⁴

Ugovor o zajmu potpisan je 2005. godine, a dio projektnih aktivnosti koji se odnosio na Dvorac Eltz započeo je 2009. godine. U siječnju 2013. godine otvorena je prva faza stalnoga postava (prizemlje Dvorca Eltz), a 2014. godine druga (prvi i drugi kat te potkrovlje Dvorca Eltz). Nakon otvorenja druge faze stalnoga postava, može se reći da završava krizni menadžment i započinje onaj u normalnim, stabilnim okolnostima.

Kroz Grafikon 3. vidi se porast broja aktivnosti u prvim godinama povratka koji se veže uz pokretanje manifestacija od 1998. do 2008. godine, zatim slijedi lagani pad broja aktivnosti, vjerojatno vezan uz brojne pripreme za ranije naveden veliki projekt od 2009. godine do 2014. godine, a isto tako treba napomenuti i 2004. godinu i otvorenje Galerije Oranžerija, također u sklopu kompleksa Dvorca Eltz.

Kod muzejskih aktivnosti nemoguće je oslanjati se isključivo na kvantitetu zbog specifičnosti samih aktivnosti; a s druge je strane teško procijeniti njihovu sveukupnu kvalitetu jer je vrlo često nemjerljiva. Svaka muzejska aktivnost je dvosmjerna, uz djelatnike muzeja koji aktivnost osmišljavaju i provode, njezin sudionik je korisnik, a tek uvažavanjem

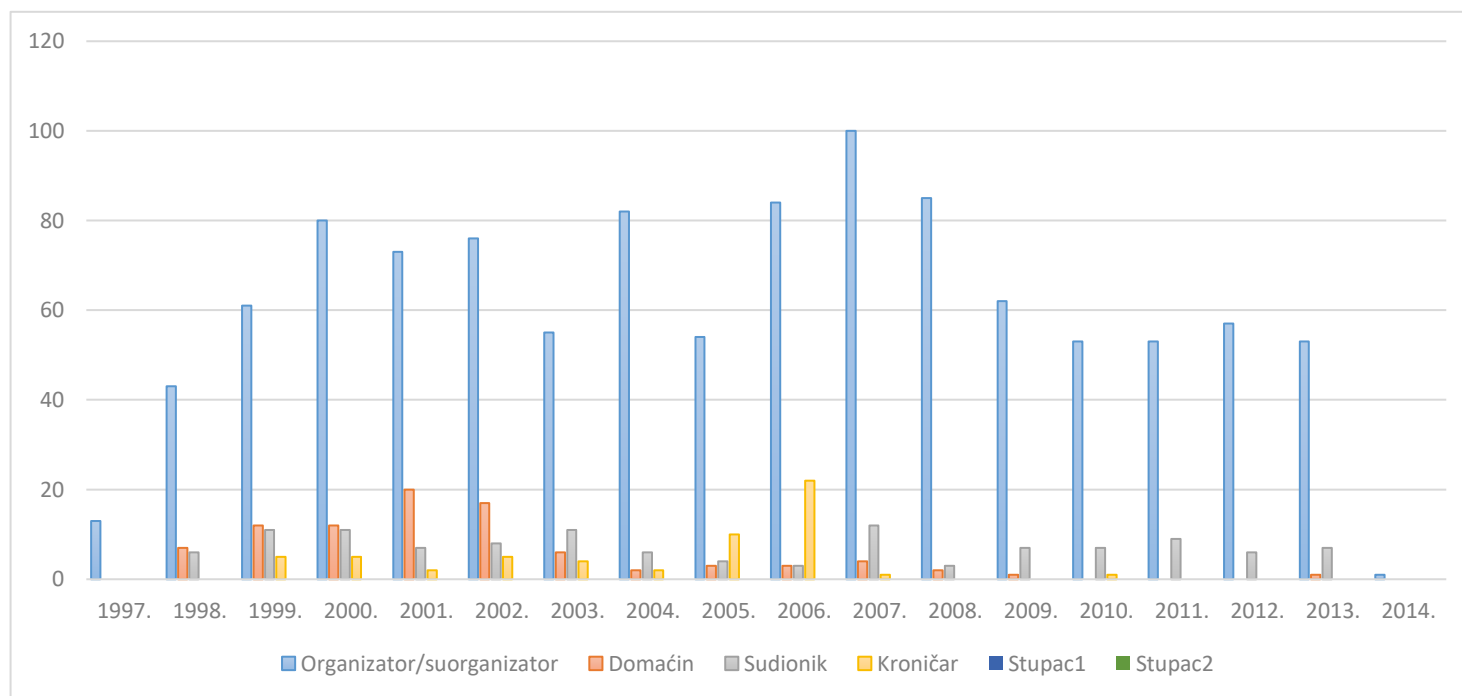
⁴⁷¹ Izvor: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//62-02.pdf>, str. 33., zadnje pregledano 25. 6. 2015.

⁴⁷² Izvor: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//62-02.pdf>, str. 34., zadnje pregledano 25. 6. 2015.

⁴⁷³ Usp. Žanić: *Kultura sjećanja između emocija i institucija*, op. cit., str. 158.

⁴⁷⁴ Ibidem., str. 162.

jedne i druge strane moguće je dobiti sveukupnu sliku o nekoj aktivnosti. Uz ovu materijalnu obnovu, paralelno se kroz aktivnosti vršila i ona nematerijalna koja je kao proces puno sporija, a kroz sljedeći – Grafikon 4. slijedi konkretniji prikaz uloga Gradskoga muzeja Vukovar u toj vrsti obnove.

Grafikon 4. Broj aktivnosti prema ulogama Gradskoga muzeja Vukovar u razdoblju od lipnja 1997. godine do početka 2014. godine

Kako je navedeno ranije, aktivnosti su se odvijale istovremeno uz nematerijalnu i materijalnu obnovu. S namjerom bolje preglednosti aktivnosti, analizirane su kroz četiri uloge: u prvoj godini (1997. godini) djelovanja zabilježena je uloga sudionika, a u sljedećoj (1998. godini) uz nju se javljaju uloge domaćina i sudionika, da bi se od treće, 1999. godine, javila i uloga kroničara. Potonja uloga bilježila je porast.

Od samoga je povratka Muzej započeo s pokretanjem novih manifestacija – Vukovarskih adventskih svečanosti (od 1998. godine) i Festivala komorne glazbe (od 1999. godine) koje traju u kontinuitetu do današnjice. Prva obljetnica povratka obilježena je 1999. godine manifestacijom *Nebo nad Vukovarem* te je trajala sve do 2010. godine, a zadnji je put održana 2012. godine nekoliko mjeseci prije otvorenja prve faze stalnog postava. U prvim godinama povratka Muzej je prolazi sličnu priču kao i Vukovarci, priču vezanu uz žalovanje, opraštanje, sahranjivanje, ali i nikada pronađene žrtve rata.⁴⁷⁵ Djelatnik Muzeja Stjepan Petrović ubijen je u studenom 1991. godine, a njegovi posmrtni ostaci sahranjeni su 2001. godine; godinu dana nakon toga pokrenut je Memorijal Stjepana Petrovića koji je trajao do 2011. godine. Gradski muzej Vukovar se od 2008. godine uključuje u manifestaciju *Noć muzeja*.

Prethodno navedene uloge bile su organizatorske, a slijedi navođenje onih koje su kombinirane. Već od povratka Muzej se uključuje u manifestaciju *Međunarodni dan muzeja* (u događanjima uz ovu aktivnost sudjeluje kao organizator i sudionik), obilježavanje *Dana sjećanja na žrtvu Vukovara* (u događanjima uz tu aktivnost sudjeluje kao organizator, kroničar i sudionik), *Festival glumca* (u događanjima uz tu aktivnost sudjeluje kao organizator, domaćin i sudionik) koji se održava u Vukovarsko-srijemskoj županiji; *Lutkarsko proljeće* (u događanjima uz tu aktivnost sudjeluje kao suorganizator i domaćin), *Vukovar film festival* (u događanjima uz tu aktivnost sudjeluje kao suorganizator i domaćin), i na koncu posebna uloga je ona povezana s Muzejskom udrugom istočne Hrvatske u čijim je aktivnostima Muzej sudjelovao kao sudionik, a od 2015. godine preuzima ulogu organizatora.

Od povratka u Vukovar, unatoč razrušenosti Dvorca Eltz, pokreću se prve muzejske aktivnosti te, kao i u progonstvu, Muzej s prognanicima, sada povratnicima, proživljava novonastale životne okolnosti. Muzej postaje mjesto okupljanja, pogotovo tijekom 1998. godine, kada u prosincu pokreće manifestaciju Vukovarske adventske svečanosti, upravo s

⁴⁷⁵ U ovom trenutku Republika Hrvatska još uvijek traži svoje nestale od kojih je tristo pedeset osoba s područja Vukovara, usp. online *Knjiga osoba nestalih na području Republike Hrvatske – Zahtjevi za traženje po abecednom redu*, 4. izdanje, Ministarstvo hrvatskih branitelja, Zagreb, 2015. godine, 52 stranice. (izvor: <https://branitelji.gov.hr/mjere-14/nestale-osobe/nestale-osobe-u-domovinskom-ratu-834/834>, zadnje pregledano 5. srpnja 2020.

ciljem pružanja ugođaja doma povratnicima koji su u tim trenucima bili razdvojeni od svojih obitelji koje su tada još bile u progonstvu diljem Hrvatske. Pokušavaju se i rekonstruirati adventski običaji na tradicijskoj podlozi, a slično se činilo i tijekom izložbi te radionica vezanih uz Uskrs. Istovremeno, u tim je prvim godinama Muzej inicijator kulturnih događanja u gradu, pokreće i aktivnosti koje nisu možda na prvi dojam klasične muzejske (npr. Festival komorne glazbe). Posebice je važna uloga kroničara jer se kroz nju mogu percipirati druge aktivnosti koje su prema autoricama *Kalendara* procijenjene kao bitne za tadašnji kulturni život i uopće život cjelokupnog vukovarskog područja. Bilježi se tako otvaranje obnovljene Ružičkine kuće, kao i javne ustanove Hrvatski dom Vukovar. U sklopu uloge kroničara počinje se bilježiti sve manje događanja, a to se događa paralelno s otvaranjem drugih ustanova, odnosno povećanjem kulturnih sadržaja u gradu, a uz Muzej postoje i novoobnovljeni prostori za održavanje događanja.

Od prve godine povratka Muzej surađuje s drugim ustanovama u gradu, crkvama i Franjevačkim samostanom Vukovar, osnovnim i srednjim školama, dječjim vrtićima, udrugama i pojedincima, promovirajući na taj način zajedništvo koje je nužno kako bi se postigla sveobuhvatna kulturna obnova.

Kako je već i ranije navedeno, sve četiri uloge su se odvijale paralelno. Uz obnovu i pripremanje te popunjavanje zbirki za potrebe budućega stalnog postava, poduzimana su i stručna terenska istraživanja; a prema *Kalendaru*, to su najčešće bila arheološka istraživanja i u puno manjem broju etnološka istraživanja vukovarskoga područja. Osobito su važna arheološka istraživanja i sve ostale aktivnosti koje su se odvijale uz Vučedol koji se također od povratka promovira i stručno prezentira, a uključen je i u veliki projekt, zajedno s iločkim i vukovarskim muzejom te vukovarskom baroknom jezgrom. Upravo je Gradski muzej Vukovar imao važnu ulogu u kontinuiranoj promociji i potpori svim oblicima istraživanja toga arheološkog lokaliteta do osnivanja Muzeja vučedolske kulture.

Kako je tijekom progonstva uspostavljena iznimna međunarodna suradnja, ona je nastavljena u narednom razdoblju s Italijom, Poljskom, Mađarskom, Švicarskom, Slovenijom, Slovačkom i Crnom Gorom. Osim te međunarodne suradnje, ostvaruje se i ona s nacionalnim manjinama na vukovarskom području.

Kroz *Kalendar* je vidljiva i promjena uloge pokroviteljstva koja je tijekom djelovanja u progonstvu bila izraženija. Kao i u progonstvu, tako i u povratku postoji potpora Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Vukovarsko-srijemske županije i Gradskog poglavarstva Vukovar.

3. 3. Djelovanje Gradskog muzeja Vukovar u postkriznom razdoblju (od 2014. godine do 2015. godine)

Kako je navedeno u uvodu, postkrizno razdoblje označava stanje u kojemu se zgrada Muzeja i njegovo djelovanje vraćaju u stanje kakvo je bilo prije rata.

I u postkriznom razdoblju je Muzej nastavio sa sljedećim ulogama: ulogom organizatora i suorganizatora, ulogom sudionika te kombiniranim ulogama, dok uloga domaćina (u smislu ustupanja prostora za održavanja raznih događanja) i uloga kroničara (bilježenja održavanja događanja u Vukovaru ili na širem prostoru, kao i onih događanja u kojima ne sudjeluje ni na koji način) u ovom razdoblju nisu zabilježene. .

U pregledu za postkrizno razdoblje navest će se samo podaci o održavanju aktivnosti i izmjenama ako one postoje u odnosu na prethodno razdoblje.

3. 3. 1. Uloga organizatora/suorganizatora (od 2014. godine do 2015. godine)

Kao i u prethodno promatranome razdoblju, u ulozi organizatora/suorganizatora pratit će se sljedeće manifestacije: Vukovarske adventske svečanosti, Festival komorne glazbe, Noć muzeja, ostala događanja kojima je Gradski muzej Vukovar bio organizator u vrijeme Vukovarskih adventskih svečanosti kroz godine te pregled ostalih muzejskih aktivnosti kroz godine.

3. 3. 1. 1. Vukovarske adventske svečanosti

Manifestacija pokrenuta 1998. godine održana je i **2014.** i **2015.** godine. Glavni je organizator Gradski muzej Vukovar u suradnji s Franjevačkim samostanom Vukovar, Javnom ustanovom u kulturi Hrvatski dom Vukovar, a 2015. godine i Turističkom zajednicom Grada Vukovara i Gradom Vukovarom. Dodatni tematski naziv manifestacije mijenja se svake godine, pa je tako 2014. godine bio „Vukovar – svjetlo budućnosti“, a 2015. godine „Milosrdno lice Vukovara“.

Kao i prethodnih godina, manifestacija je 2014. i 2015. godine počela programom u crkvi sv. Filipa i Jakova, nastavila se s „kolonom svjetlosti od Crkve do Dvorca Eltz“ gdje se pali prva adventska svijeća. Kao i prijašnjih godina, prvu svijeću palio je gradonačelnik Vukovara, a to je 2014. i 2015. godine bio Ivan Penava. Nakon paljenja svijeće uslijedio je prigodni program s prikazom božićnih običaja i izvedbom božićnih pjesama.

Dругu adventsku svijeću pale sudionici kulturne obnove Vukovara: 2014. godine djelatnici Hrvatskog restauratorskog zavoda Restauratorskog odjela Osijek: Eduard Hudolin, voditelj građevinskih i restauratorskih radova na obnovi Dvorca Eltz te njegovi suradnici; i

2015. godine Zdravko Dvojković, voditelj Zbirke Bauer Gradskog muzeja Vukovar. Uz paljenje druge adventske svijeće održan je koncert Hrvatskog komornog orkestra u Hrvatskom domu Vukovar; a 2015. godine sudjelovali su i drugi izvođači. Svijeća je upaljena također u Hrvatskom domu Vukovar.

Treća adventska svijeća posvećena je velikanima hrvatskog glumišta, s izuzetkom 2014. godine kada su glumci upalili svijeću na četvrtu nedjelju došašća. Svijeća je upaljena u Dvorcu Eltz.

Treću adventsku svijeću upalili su tako Marija Sekelez (2014. godine) i Vjekoslav Janković (2015. godine). Nakon što bi glumci upalili svijeću, uslijedilo je druženje uz razgovor na kojem su vrlo često bili prisutni i drugi glumci te izvođači poput tamburaša HKGD-a „Dunav“ Vukovar (2014. godine).

I posljednja, četvrta adventska svijeća posvećena je mladim Vukovarcima pa su ju upalili uspješni učenici vukovarskih škola (2014. godine) i članovi dječjeg zbora Vukovarski golubići (2015. godine.). Svijeća je upaljena u crkvi sv. Filipa i Jakova.

Dio manifestacije su i žive jaslice u organizaciji Gradskog muzeja Vukovar, Udruge Sv. Bono i Franjevački samostan Vukovar, u izvedbi Dramskog amaterskog kazališta „Bonokaz“ i Franjevačke mladeži (FRAMA) Vukovar (2014. godine); u organizaciji Gradskog muzeja Vukovar, a u izvedbi Franjevačke mladeži (FRAME) – Kamen ugaoni Župe sv. Josipa Radnika iz Borovog Naselja. Godine 2014. godine žive su jaslice bile postavljene u perivoju Dvorca Eltz, a 2015. godine u pješačkoj zoni pored robne kuće Velepromet u centru grada Vukovara.

Koncert Vukovaru na dar, kao i prethodna aktivnost, povremeni je sadržaj Vukovarskih adventskih svečanosti: 2015. godine koncert je održalo Hrvatsko pjevačko društvo Lipa iz Osijeka u Hrvatskom domu Vukovar. Božićni koncert glazbenih odjela OŠ Dragutina Tadijanovića iz Vukovara održan je 2015. godine u Hrvatskom domu Vukovar.

Od početka održavanja manifestacije kroz radionice na temu Adventskih svečanosti djeca vukovarskih škola i vrtića izrađuju božićne ukrase i čestitke kojima se ukrašavaju muzejski prostori.

U vrijeme Adventskih svečanosti odvijale su se i druge aktivnosti koje se nisu održavale nedjeljama, ali su tematski bile vezane za advent i Božić; a bilo je i onih koje nisu uopće tematski vezane za to blagdansko vrijeme.

3. 3. 1. 2. Festival komorne glazbe

Vukovarski Festival komorne glazbe se po prvi je puta održan 1999. godine i u kontinuitetu se održava sve do 2015. godine. Festival traje tri dana, odnosno tri večeri, tijekom 2014. i 2015. godine u mjesecu rujnu u prostorima Dvorca Eltz.

3. 3. 1. 3. Noć muzeja

Noć muzeja 2014. godine održana je u vukovarskom muzeju pod nazivom „Sjaj obnovljene baštine“ uz glazbene i plesne programe malih Vukovaraca te prezentaciju fotografija stalnoga postava. U desetoj Noći muzeja Gradski muzej Vukovar osmislio je program pod nazivom „Najjači smo u zajedništvu“ (2014. godine), a tijekom toga događanja bilo je i otvorenje druge faze stalnoga postava Gradskoga muzeja Vukovar (Fotografija 10.).

Fotografija 10. Otvorenje druge faze stalnoga postava – Noć muzeja, Gradski muzej Vukovar, Dvorac Eltz, s lijeva na desno: Željko Sabo, vukovarski gradonačelnik; Andrea Zlatar Viočić, ministrica kulture RH; Mirela Hutinec, kustos Gradskog muzeja Vukovar, Vesna Bulatović, pomoćnica ministrice kulture RH; druga s desna Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar; Nikolina Jelavić Mitrović, autorica likovnog postava Gradskog muzeja Vukovar, 23. siječnja 2014. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

Tema Noći muzeja 2015. godine na nacionalnoj razini bila je Izumi i otkrića – Nikola Tesla – univerzalni um, a vukovarski muzej se u temu uključio s programom o Vukovarcu Lavoslavu Ružički, dobitniku Nobelove nagrade za 1936. godinu, te je u suradnji s vukovarskim gimnazijalcima osmislio program „Ružička u društvu hrvatskih velikana“.

3. 3. 1. 4. Pregled ostalih muzejskih aktivnosti kroz godine (od 2014. do 2015. godine)

U sljedećim odlomcima slijedi pregled ostalih muzejskih aktivnosti koje nisu bile vezane uz manifestacije u razdoblju od početka 2014. godine do kraja 2015. godine. Radi se o velikom broju aktivnosti čiji je detaljan pregled u *Kalendarima*. U ovome potpoglavlju iznijet će se bitni elementi vezani u obnovu muzejskih prostora i aktivnosti.

Fotografija 11. Veliki dvor Dvorca Eltz nakon obnove, 2014. godine, snimio: Dinko Kukuljica, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

Tijekom rujna **2014. godine** za vrijeme trajanja arheoloških iskopavanja na Vučedolu, Gradski muzej Vukovar bio je suorganizator istraživanja, a tijekom istraživanja je organiziran posjet muzealaca GMV-a lokalitetu Vučedol.

Godine 2015. najveći broj događanja održan je u Dvorcu Eltz (Fotografija 11.), a nekoliko je događaja održano u crkvi sv. Filipa i Jakova te Hrvatskom domu Vukovar. Povodom Dana grada Vukovara izložba „Zbirka Bauer u susret stalnom postavu“⁴⁷⁶ kao dio

⁴⁷⁶ Stalni postav Zbirke Bauer otvoren je svečano 14. siječnja 2017. godine (izvor: http://www.muzej-vukovar.hr/Doga%C4%91anje/Otvorenje%20stalnog%20postava%20Zbirke%20Bauer_3973, zadnje pregledano 3. studenog 2017. godine)

projekta „Obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok – Vukovar – Vučedol“, autori izložbe bili su muzejski savjetnik Zdravko Dvojković i suradnici kustosica Rosanka Savić Mitrović i pripravnik Zoran Šimunović, a prema *Kalendaru* se bilježi 'Zbirka Bauer sadrži najcjelovitiji presjek moderne hrvatske umjetnosti s kraja 19.st. i prve polovice 20.stoljeća. Brojčano stanje Zbirke Bauer iznosi 2742 umjetnine, a u Domovinskom ratu 1991. je uništeno ili nestalo 327 eksponata među njima i značajna djela Ivana Meštrovića za kojima tragamo putem Interpola'⁴⁷⁷ (30. travnja 2015. godine). Održan je zatim znanstveni skup „Srijem u Prvom svjetskom ratu“ u organizaciji Državnoga arhiva Vukovar, Matice hrvatske Vukovar, Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar Vukovar, Udruge povjesničara i baštinika zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema te Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, a predavanje pod nazivom „Vukovar na početku i po okončanju Velikoga rata“ održao je Toni Roca, kustos GMV-a (9. lipnja 2015. godine). U sklopu Festivala Francuske u Hrvatskoj 'Rendez-vous' postavljena je izložba fotografija Philippea Ramettea „Naopako“ i održan je koncert klasične glazbe „Glazbeno putovanje Francuskom“ sopranistice Sylvie Špehar Vučić, flautista Metoda Sironića te pijanistice Jelene Tihomirović i Jeana Angliviela (10. lipnja 2015. godine). Uz potporu Veleposlanstva Japana u Republici Hrvatskoj u suradnji s Hrvatskim muzejom turizma u Opatiji otvorena je izložba „Vedrina japanskog kulta“ (12. rujna 2015. godine) te je održan koncert pijanistice Yoko Nishii u suradnji s Ogrankom Matice hrvatske Vinkovci i Hrvatske matice iseljenika – Podružnica Vukovar uz potporu Veleposlanstva Japana u Republici Hrvatskoj (12. rujna 2015. godine), potom izložba alternativnog stripa – comiXconnection autorice Beate Wild u organizaciji s Muzejom europskih kultura iz Berlina, Hrvatskim domom Vukovar i Udrugom StripOs (7. listopada 2015. godine). Za tu su godinu zabilježena i tri etnološka istraživanja na lokalitetima Berak, Općina Tompojevci, i Svinjarevci, Općina Bogdanovci.

3. 3. 2. Uloga sudionika (od 2014. godine do 2015. godine)

Na dan 23. ožujka **2015. godine** ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar Ruža Marić sudjelovala je na prijemu za predstavnice političkoga, društvenoga i gospodarskog života Hrvatske kod predsjednice Kolinde Grabar-Kitarović u njezinom zagrebačkom uredu. Tijekom 2015. godine zabilježena su sudjelovanja etnologinje pripravnice⁴⁷⁸ kao članice prosudbene komisije na više kulturnih manifestacija. Zabilježena su i dva sudjelovanja na međunarodnim događanjima: na Međunarodnom okruglom stolu Urbani Šokci 10, Kulturni

⁴⁷⁷ Nadovski, Ivana: *Kalendar događanja 2015.*, Gradski muzej Vukovar, Ivana; tekst u rukopisu, str. 16.

⁴⁷⁸ Autorice ove disertacije.

znak Cvelferije – šokačko bunjevačko pamćenje vode u Somboru, Srbija, u organizaciji Udruženja građana Urbani Šokci Sombor; u okviru programa 26. pjesnički susreti Drenovci 2015. godine te na Europskom kongresu o običajima svetoivanjskih krijesova, održanom u organizaciji udruge "Feux de la Saint-Jean á Mons" kao dio obilježavanja belgijskog grada Monsa – europske prijestolnice kulture za 2015. godinu (*Mons 2015 – European Capital of Culture*).

3. 3. 3. Kombinirana uloga (od 2014. godine do 2015. godine)

3. 3. 3. 1. Međunarodni dan muzeja – 18. svibnja

Uz 19. muzejsku edukativnu akciju pod nazivom „(BEZ) VEZE“ i teme za Međunarodni dan muzeja **2014. godine** pod naslovom „*Museum collections make connections*“ u Gradskom muzeju Vukovar 2014. godine održano je predavanje „Grofovske veze“ autorice dr. sc. Jasminke Najcer Sabljak i otvorena je izložba „Kaos - fotografije, grafike, video“ vinkovačkoga fotografa Dražena Bote, u organizaciji Muzeja.

Tema Međunarodnog dana muzeja **2015. godine** bila je „Održivost“, a Gradski muzej Vukovar u nju se uključio s temom „Život, živost, održivost kroz faze – od potpune ruševine do prekrasne palače – kultura na dlanu“. Prve su aktivnosti uz ovu obljetnicu bile predavanje i likovna radionica „Kultura na dlanu“ provedena s udrugom Vukovarske iskrice, zatim predavanje „Metamorfoze Dvorca Eltz – MDM 2015. – održivost kroz faze“ i „Održivost vukovarskog područja od prapovijesti do srednjeg vijeka“ te je provedena muzejska akcija „Sudbonosno DA u Gradskom muzeju Vukovar“ (na sam Međunarodni dan održano je predstavljanje fotografija prikupljenih akcijom kao i druženje sudionika akcije). O akciji se govorilo i tijekom javljanja uživo u emisiju „Dobro jutro, Hrvatska“ (9. svibnja); kao i tijekom davanja intervjua na sam Međunarodni dana muzeja za lokalne televizijske kuće (Vinkovačka televizija i Osječka televizija).

3. 3. 3. 2. Obilježavanje Dana sjećanja na žrtvu Vukovara – 18. studenog

I **2014. godine** je na Dan sjećanja na žrtvu Vukovara u Gradskom muzeju Vukovar, u suradnji s Hrvatskim memorijalnim dokumentacijskim centrom Domovinskog rata Zagreb, održano nekoliko aktivnosti. U Galeriji Oranžerija otvorena je multimedijalna izložba u sklopu koje su bile izložene i fotografije „Vukovar 1998. Simboli nade“ autora Borne Togonala, a zatim su kroz multimedijalnu izložbu prikazane mijene Dvorca Eltz u razdoblju od 1999. godine do 2014. godine. Posljednja aktivnost bila je promocija najvećega turističkog kataloga na svijetu „Neodoljiva Hrvatska“ autorice Sunčane Matić.

Kroz ulogu domaćina Muzej je **2015. godine** sudjelovao u obilježavanju ove vukovarske obljetnice. U organizaciji Udruge braniteljica Domovinskog rata Vukovarsko-srijemske županije održan je „Festival domoljubne poezije Pjesmom protiv zaborava“. Festival je održan treći put, uz pokroviteljstvo predsjednice Republike Hrvatske, gospođe mr. sc. Kolinde Grabar Kitarović, Vukovarsko-srijemske županije, Grada Vukovara i Grada Vinkovaca.

3. 3. 3. 3. Lutkarsko proljeće

U okviru 19. vukovarskoga lutkarskog proljeća otvorena je izložba „Zlatko Bourek – Teatar nakaza – Kazalište figura” autora Zdravka Dvojkovića u Galeriji Oranžerija (7. travnja 2014. godine).

Od 2008. godine u sklopu manifestacije dodjeljuju se povelje i nagrade za životno djelo, a dodjela povelja je 22. ožujka 2015. godine na 20. vukovarskom lutkarskom proljeću održana u Gradskom muzeju Vukovar.

3. 3. 3. 4. Vukovarski film festival

Festival je 2014. i 2015. godine održan krajem kolovoza, a 2015. godine je trajanje festivala bilo šest dana i bilo je osam lokacija za projekcije filmova, za razliku od prve godine kada je trajao tri dana i bio na jednoj lokaciji.

Perivoj Dvorca Eltz je 2014. godine bilo jedno od lokacija festivala s projekcijama sedam (7) filmova, a 2015. godine (Fotografija 12.) s projekcijama šest (6) filmova⁴⁷⁹.

⁴⁷⁹ Izvor: <http://www.vukovarfilmfestival.com>, zadnje pregledano 1. 12.2015.

Fotografija 12. Projekcija filma „Kraljica pustinje“ na 9. Vukovar film festivalu u perivoju Dvorca Eltz, Gradski muzej Vukovar, snimio: Dario Njavro, 27. kolovoza 2015. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

3. 3. 3. 5. Muzejska udruga istočne Hrvatske

Po navodu u *Kalendaru* 2015. godine u Udruzi je članstvo činilo sedamnaest muzeja i galerija.⁴⁸⁰

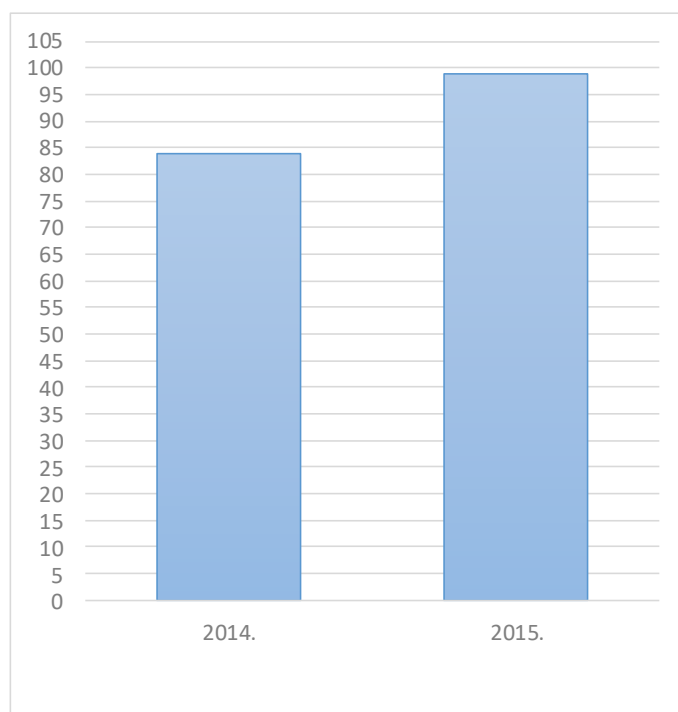
Muzealci vukovarskoga muzeja redovno su bili prisutni na sjednicama Udruge (Gradski muzej Vinkovci, 4. travnja **2014. godine**) i godišnjim skupštinama (Muzej Brodskog Posavlja, 30. svibnja 2014. godine, Muzej grada Iloka, 24. travnja **2015. godine**). Posljednja godišnja skupština bila je ujedno i izborna jer je na njoj za novo sjedište Udruge izabran Gradski muzej Vukovar, a za predsjednicu Ružica Marić. Službeno preuzimanje dokumentacije obavljeno je 30. studenog 2015. u Dvorcu Eltz.

⁴⁸⁰ Usp. Nadovski: *Kalendar događanja 2015.*, op. cit., str. 31. i 32.

3. 3. 4. Rezultati analize *Kalendara događanja* u razdoblju od početka 2014. godine do kraja 2015. godine

Nakon što su izneseni podaci po godinama kroz uloge i manifestacije slijedi komparativni prikaz podataka o aktivnostima prikupljenih tijekom istraživanja pomoću grafikona.

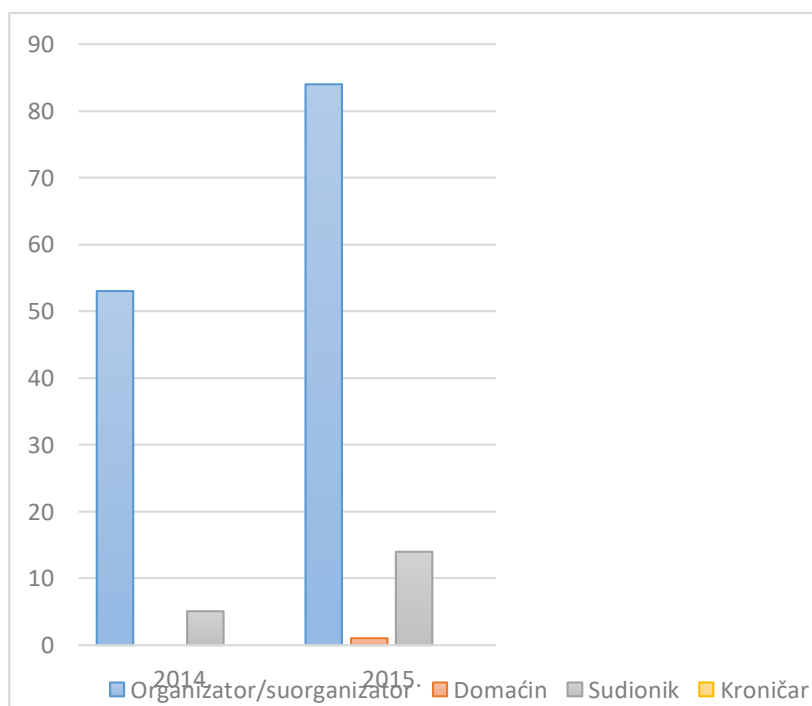
Kako se početkom 2014. godine dogodilo otvorenje druge faze stalnoga postava unutar Velikoga dvora i povratak u normalno stanje što se tiče kompleksa Dvorca Eltz i Muzeja, moguće je proglasiti završetak krize i ulazak u djelovanje u normalnim, stabilnim okolnostima, odnosno riječ je o postkriznom razdoblju. U ovoj su disertaciji promatrane dvije godine djelovanja u navedenome razdoblju. 2015. godine zabilježen je veći broj aktivnosti negoli u 2014. godini, što je vidljivo iz Grafikona 5. U obje godine nastavljeno je s manifestacijama koje su se odvijale i prethodnih godina.

Grafikon 5. Prikaz broja aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar od početka 2014. godine do kraja 2015. godine

Kada se radi o ulogama muzeja u odnosu na aktivnosti, vidljivo je prema Grafikonu 6. da u ovom razdoblju Muzej u većem broju postaje suorganizator/organizator aktivnosti, a u puno manjem broju je riječ o ulozi sudionika i ulozi domaćina koja izostaje u 2014. godini, dok uloga kroničara u potpunosti izostaje u ovom razdoblju. Uzrok nestajanja uloge kroničara

može se povezati s povećanjem broja vukovarskih ustanova u kulturi i njihovim aktivnostima, čime se smanjuje potreba da Muzej bilježi sve važne događaje u gradu i okolici. Smanjenje uloge i izostajanje uloge sudionika u ovom razdoblju može se objasniti dvojako: ponajprije usmjerenošću Muzeja na završetak i otvorenje stalnoga postava, kao i usmjerenošću na sve veći broj posjeta korisnika.

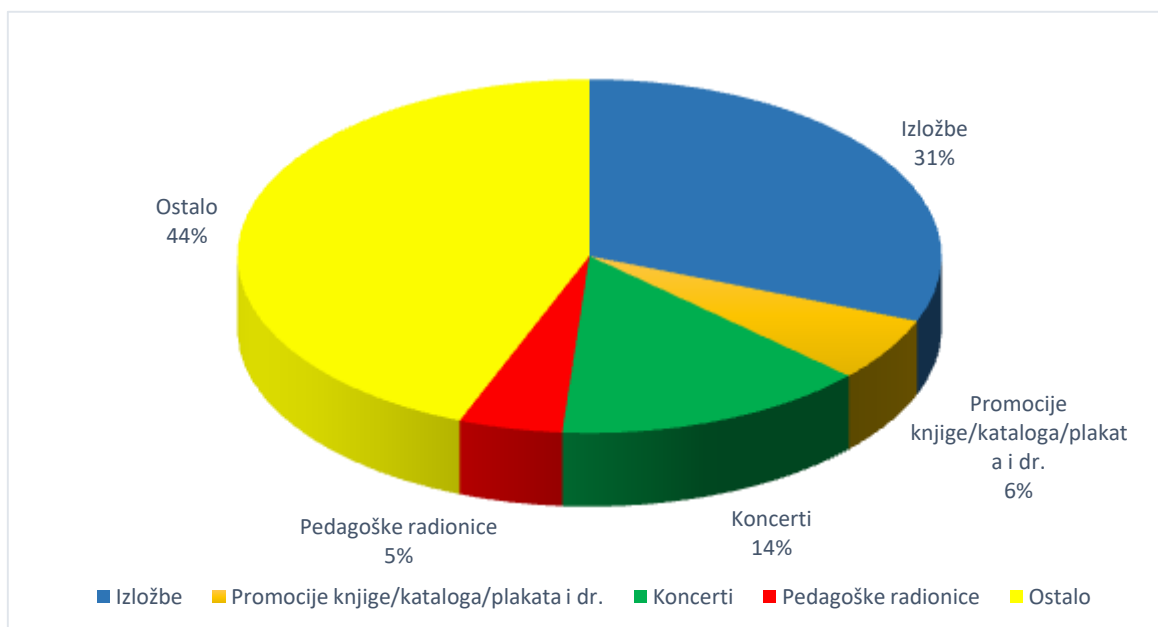

Grafikon 6. Broj aktivnosti prema ulogama Gradskog muzeja Vukovar u razdoblju od početka 2014. godine do kraja 2015. godine

3. 3. 5. Prikaz vrste i udjela aktivnosti kroz ulogu organizatora Gradskog muzeja Vukovar u razdoblju od 1991. godine do 2015. godine

Kao što je i ranije navedeno, Gradski je muzej Vukovar tijekom svih analiziranih godina važno središte, prema autoričinom mišljenju (uvelike temeljenom na iskustvu promatranja s učešćem), kao i glavno kulturno središte vukovarskoga područja. Ta uloga Muzeja izrazito je bila naglašena u prvim godinama povratka. U promatranome razdoblju, kroz ulogu organizatora/suorganizatora od 1991. godine do kraja 2015. godine Gradski muzej Vukovar je prema *Kalendarima događanja* imao ukupno tisuću dvjesto dvadeset dva događaja (1.222), pri čemu je najviše bilo izložbi, zatim koncerata i promocija. Iz Grafikona 7. vidljiv je velik broj ostalih aktivnosti. Kako su okolnosti menadžmenta bile specifične, tako je i menadžment aktivnosti bio usmjeren prema specifičnostima koje inače nisu sadržane u

prosječnom programu bilo kojega hrvatskog muzeja u istome razdoblju. Tako se sve aktivnosti mogu svrstati u dvije kategorije: redovna muzejska djelatnost (izložbe, pedagoške radionice, promocije, predavanja, skupovi i sl.) te „muzejske aktivnosti vezane uz materijalnu obnovu“ (čišćenje prostora, donacije, povrat zbirki, ponovno stvaranje zbirki).

Grafikon 7. Prikaz vrste i udjela aktivnosti kroz ulogu Gradskog muzeja Vukovar kao organizatora u razdoblju od 1991. godine do 2015. godine

Pedagoške aktivnosti prisutne su od povratka, a posebno se intenziviraju zapošljavanjem muzejskog pedagoga 2007. godine.

Najveći broj zabilježenih aktivnosti čine izložbe, kao i u razdoblju od 1991. godine do lipnja 1997. godine. Za razliku od toga razdoblja, u razdoblju nakon 1997. godine kada Muzej djeluje u matičnim prostorima, rad Muzeja je usmjeren na obnovu, a ne na promociju ratnih okolnosti što je bio slučaj dok je Muzej djelovao u progonstvu.

Muzejska događanja posjećivali su brojni građani o čemu svjedoče i mnogobrojne fotografije koje prate *Kalendare događanja*, a nalaze se u fotografskoj arhivi Gradskog muzeja Vukovar.

Kroz ulogu organizatora vidljiv je silan napor svih djelatnika i suradnika Muzeja, pritom se misli prije svega na ravnateljicu Ružicu Marić, kroz rad u progonstvu, a posebice po povratku – u smislu dovođenja brojnih kulturnih sadržaja u Vukovar i praćenju suvremenih kulturnih trendova. Nesumnjivo je da je u teškim godinama progonstva Muzej imao važnu ulogu, kao poveznica prognanika i svih građana Hrvatske osviještenih o važnosti grada

Vukovara za Republiku Hrvatsku. Kroz održavanje muzejskih aktivnosti sprječava se nastanak kulture zaborava,⁴⁸¹ odnosno nestajanja iz sjećanja pojedinih godišnjih i životnih običaja vukovarskog područja, sjećanja o gradu, svega onoga što Vukovarce povezuje s njihovim gradom, a samim time i identitetom.

3. 4. Djelovanje Gradskog muzeja Vukovar u razdoblju od 2016. godine do 2018. godine

Ovo poglavlje disertacije donosi istraživanje provedeno za trogodišnje razdoblje od 2016. do 2018. godine, kao nastavak na temeljno istraživanje koje obuhvaća razdoblje od 1991. do 2015. godine. Dok je prvo istraživanje obuhvaćalo razdoblje djelovanja Gradskog muzeja Vukovar u progonstvu i vremenu neposredno nakon mirne reintegracije te djelovanja u postkriznom razdoblju, drugo provedeno istraživanje nadopuna je koja omogućava uvid u nastavak djelovanja u postkriznom, odnosno stabilnom razdoblju.

U okviru kvalitativne metodologije korištene su metode sudjelovanja s promatranjem i metoda analize *Kalendara događanja* Gradskog muzeja Vukovar. U ovom će dijelu istraživanja provedba metode analize biti kvalitativno usmjerena, za razliku od prvoga istraživanja u kojem je bila kvantitativna i kvalitativna. Ovakva je vrsta metodologije odabrana jer je autorica disertacije bila u mogućnosti sudjelovati u provedbi pojedinih događanja u Muzeju te je informacije o događanjima i ostalim aktivnostima stjecala kroz razgovore s ravnateljicom te stručnim muzejskim osobljem zaposlenim u Muzeju. Namjera ovoga dijela istraživanja je utvrditi moguće transformacije menadžmenta Muzeja u vremenskom produženom razdoblju, potvrditi zaključke koji su proizašli iz prvoga dijela istraživanja.

U prvome dijelu istraživanja ove disertacije fokus je bio na analizi menadžmenta muzeja s pozicije muzeja kao organizatora/suorganizatora, sudionika, domaćina i kroničara muzejskih aktivnosti, a s istim se fokusom prilazi i u ovome drugom dijelu promatranja dužega vremenskog razdoblja (do 2018. godine) Taj dio analize pružio je dugotrajnost promatranja menadžmenta Muzeja „iznutra“, te rad Muzeja s pozicije ravnateljice i djelatnika muzeja koji osmišljavaju i provode aktivnosti. Aktivnosti koje se provode dio su plana i programa rada koje muzeji izrađuju na godišnjoj razini ili strateškoga plana koji

⁴⁸¹ Temom kulture zaborava započinje sociolog Rogić Nehajev još 2004., godine definiranjem simbolične geste velikosrpskog uništavanja unutrašnjosti crkava tijekom Domovinskog rata, aktom stvaranja prisilnog zaborava i čišćenja memorije opstanka; nastavlja s temom Špoljar-Vržina 2007. godine (str.129) povezujući kulturu zaborava sa smjernim epistemicidom i amoralnošću internacionalnog odgovora; te Cvikić - razvijajući tezu dalje u smjeru specifičnosti podnesenoga nasilja (doktorska disertacija „Vukovar u drugoj polovici 20. stoljeća: društveni uzroci nasilja“, Sveučilištu u Zagrebu, Hrvatski studiji, 2016.)

podrazumijeva višegodišnju razinu (o čemu je bilo govora u potpoglavljima 2. 1. 1. *Strateški plan i program javnih ustanova u kulturi – muzeja* te 2.1.2. *Kulturna politika i stanje kulture u Republici Hrvatskoj*).

Jedan od termina koji se proteže kroz prethodno navedena poglavlja, kao i kroz cijelu disertaciju je termin '*promjene*'. Promjene se u organizaciji definiraju kao '*procesi mijenjanja odnosno prilagođavanja postojećih organizacija*',⁴⁸² odnosno '*prihvatanja novih ideja ili ponašanja organizacije*'.⁴⁸³ Promjena može biti vezana uz krizu jer samo nastupanje krize označava promjenu jednoga stanja u drugo, a samim time kriza izaziva promjene u menadžmentu. Vezana uz termin krize – promjena nosi predznak pozitivnog i negativnog jer u konačnici može dovesti do kvalitetnijega rada ustanove – muzeja, odnosno njezinoga uspona u svakom smislu. No, postojanje kriznoga stanja posljednji je stupanj koji prisiljava ustanovu na promjenu; dok vrlo često do promjene dolazi dok ustanova djeluje u stabilnim okolnostima. Razlozi do kojih do promjena dolazi potrebe su korisnika, tehnološke promjene i vladine mjere.⁴⁸⁴ Promjena je stalno prisutna, kako svjedoči i poznati citat grčkoga filozofa Heraklita, a uz svijet koji se neprestano mijenja, promjene dobivaju još jednu karakteristiku, a to je da se ubrzavaju.⁴⁸⁵ Promjene stoga zahtijevaju prilagođavanje djelatnika muzeja, koje se očituje kroz njihovo djelovanje te tada možemo govoriti o menadžmentu promjena.

Kao i kod prethodne analize, zbog nepostojanja specifične literature za muzeje, primijenit će se obrazac djelovanja kriznoga menadžmenta muzeja oblikovan na temelju obrasca za poduzeća., U sljedećim potpoglavljima navest će se obilježja promjena, vrste promjena te upravljanje promjenama. Ujedno su to i podteme uz koje će se analizirati i specifični primjer promjena koje je proveo Gradski muzej Vukovar u promatranome trogodišnjem razdoblju.

3. 4. 1. Obilježja promjena

U ovome potpoglavlju definirat će se nositelji promjena u muzeju, vrijeme provođenja potrebnih promjena, odredit će se sile i uzroci koji potiču promjene i čimbenike o kojima ovisi uspjeh promjena te definirati najvažnije učinke promjena u muzeju.

⁴⁸² Preuzeto iz Sikavica, Pere: *Organizacija*, Školska knjiga, Zagreb, 2011., str. 670: Certo, S. C. (1989.), *Principles of Modern Management: Function and Systems*, 4th edition, Allyn and Bacon, Boston, 287

⁴⁸³ Daft, R. L. (1992.), *Organization Theory and Design*, 4th edition, West Publishing Company, Saint Paul, 254. prema Sikavica, op. cit., str. 670.

⁴⁸⁴ Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 670: Certo, S. C. (1989.), op. cit., 387

⁴⁸⁵ Usp. Mat, Flac, Lederer, op. cit., str. 8.

U menadžmentu promjena njihovi su nositelji u organizaciji: menadžeri, trenutni zaposlenici, novi zaposlenici i vanjski savjetnici,⁴⁸⁶ dok su u slučaju muzeja to ravnatelj, upravno vijeće i stručno vijeće (ako ih muzej ima prema odrednicama Zakona o muzejima), stručno muzejsko osoblje – stalno zaposleno ili novozaposleno te vanjski suradnici muzeja. U primjeru vukovarskog muzeja nositelji promjena u fokusu promatranja su: ravnateljica, upravno vijeće i stručno vijeće te stručno muzejsko osoblje. U razdoblju od 2016. do 2018. godine nije bilo promjene vezane uz ravnatelja, dok su nastupile promjene glede članova muzejskog Vijeća⁴⁸⁷ te stručnoga muzejskog osoblja – radi se o tri zaposlenice, s tim da su dvije bile na programu stručnoga osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnoga odnosa, dok je jedna stalno zaposlena u drugoj polovici 2018. godine na radnom mjestu voditeljice poslova promidžbe i marketinga. Promjene koje se odnose na nositelje: ravnateljicu, Upravno i Stručno vijeće te stručno muzejsko osoblje prije svega su vezane uz muzejske aktivnosti, odnosno nastavak provedbe postojećih muzejskih aktivnosti (ponajprije manifestacija) – njihovu pripremu u skladu s novim idejama i mogućnostima te prilagodbu na trenutnu i stalno mijenjajuću kulturnu politiku uvođenjem novih muzejskih aktivnosti. Zajednička je postojećim i novim aktivnostima prilagodba aktualnoj kulturnoj politici, a prije svega društvenome stanju, odnosno potrebama korisnika; stvaranje novih vrijednosti kroz nove načine prezentacije i nove ideje, a sve u skladu sa stručnim, financijskim, tehničkim i tehnološkim mogućnostima muzeja. Na to se nadovezuje i pitanje kada je potrebno provoditi promjene. Prema postojećoj literaturi za poduzeća indikatori promjena su: dramatičan pad prodaje, brži rast troškova od zarade, zaostajanje u usporedbi s branšom, pad morala zaposlenih, izostanak tržišne strategije i kriza organizacije.⁴⁸⁸ Kako su muzeji po svome ustroju neprofitne ustanove, nemoguće je uzimati ponajprije u obzir financijsku zaradu, a i većina muzejskih programa je besplatna. Što se tiče primjera vukovarskoga muzeja, besplatni su svi sadržaji osim posjeta stalnom postavu. Nadalje, kada se govori o zaostajanju u usporedbi s branšom – svaki je muzej jedinstven po svome sadržaju i onome što nudi korisnicima te je teško govoriti o općenitom zaostajanju za drugim muzejima. Zaostajanje se može promatrati u odnosu na broj zaposlenih i sukladno tome broj zbirke muzejske građe i

⁴⁸⁶ Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 684: Drucker, P. F. (1999.), *Management Challenges for the 21st Century*, Harper Business, New York, 73. i preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 684: Gibson, J. L., Ivancevich, J. M., Donnelly J. H. jr., Konopaske, R. (2003.), *Organizations*, 11th edition, McGraw-Hill, Boston, 466.-467.

⁴⁸⁷ Izvor: Očevidnik muzeja, te muzeja, galerija i zbirke unutar ustanova i drugih pravnih osoba – Gradski muzej Vukovar, <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=212&kazid=954>, zadnje pregledano 28. studenog 2018.

⁴⁸⁸ Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 671: Burke, W. W. (1994.), *Organization Development*, 2nd edition, Addison-Wesley, Reading, 142.

stupanj obrađenih zbirki,⁴⁸⁹ zatim u odnosu na postojanje stalnoga postava (i način prezentacije građe), prisutnost na društvenim mrežama, broj vanjskih suradnika, broj aktivnosti (iako je situacija svakoga muzeja specifična), broj objavljenih i tiskanih izdanja i dr. U odnosu na indikatore pada morala zaposlenih, koji se može primijeniti i na muzeje, i izostanak tržišne strategije, odnosno izostanak strateškoga plana te programa i plana rada, posljednji indikator bila bi kriza organizacije, odnosno kriza muzeja. Glavni indikatori promjena za muzej stoga bi uz navedene bili i pad posjećenosti muzejskih događanja/aktivnosti i posjeta i zaostajanje u usporedbi s drugim muzejima

Nadalje, na provođenje promjena vezane su i sile koje potiču promjene.⁴⁹⁰ Kod organizacija bi sile koje potiču promjene bile: priroda radne snage, tehnologija, ekonomski šokovi, konkurencija, društveni trendovi i svjetska politika. U slučaju muzeja sile koje potiču promjene također bi ponajprije bila priroda radne snage, zatim svakako i tehnologija koja utječe na način prikupljanja, dokumentiranja i prezentacije muzejske građe i dokumentacije. Kada se radi o ekonomskim šokovima kod organizacija, u muzejima se ne može govoriti o tome, s obzirom da su muzeji neprofitne ustanove. Konkurencija kod organizacija primjenjiva je i u muzejskoj situaciji; bilo da se radi o konkurenciji u vidu ponude programa više muzeja u jednom gradu ili na lokalnom području, bilo u vidu ponude drugih kulturnih ustanova ili udruga koje također organiziraju kulturna događanja u istome gradu ili lokalnom području. Na primjeru grada Vukovara, današnja konkurencija Gradskom muzeju Vukovar u ponudi kulturnih sadržaja prije svega su kulturne ustanove Muzej vučedolske kulture, Hrvatski dom Vukovar, Europski dom Vukovar, Gradska knjižnica Vukovar, zatim udruge (kulturno-umjetnička društva ponajprije) itd. Sila koja potiče promjenu – društveni trendovi kod organizacija, može se primijeniti i na muzeje; koji također pronalaze načine kako i koje muzejske sadržaje što bolje prezentirati korisnicima, o čemu se brinu djelatnici zaposleni u marketingu. Svjetska politika, ukoliko se služimo terminom unificiranja jednine, sila je koja kod organizacija potiče promjene, kao i kod muzeja, no može se nadodati da prije svega na to utječu državna i lokalna politika. Dodatna sila koja muzej može poticati na promjene mogao bi biti nagli pad posjećenosti muzejskih sadržaja (događanja i stalnog postava). Zaključno se može iznijeti da su sile koje potiču promjene kod muzeja, uz postojanjesvih nabrojenih i priroda radne snage, tehnologija.

⁴⁸⁹ Prema sadašnjim pravilnicima koje donosi Ministarstvo kulture Republike Hrvatske ne postoji propisana norma o broju predmeta koje jedan kustos/viši kustos/muzejski savjetnik mora imati u pojedinoj zbirci, kao ni o broju zbirki za koje je jedan kustos/viši kustos/muzejski savjetnik zadužen.

⁴⁹⁰ Robbins, Stephen P. i Judge, Timothy A. : *Organizacijsko ponašanje*, Mate, Zagreb, 2010., str. 644.–646.

Uz sile koje potiču promjene, bitno je spomenuti uzroke promjena. Kad se govori o organizacijama, postoje tri glavna trenda koja uzrokuju promjene: globalizacija, informacijska tehnologija i upravljanje inovacijama.⁴⁹¹ Kao i kod organizacija, ti trendovi uzrokuju i promjene kod muzeja, odnosno jednako su primjenjivi kad se govori o organizacijama i muzejima, i to poglavito u odnosu na činjenicu globalističkih agresivnih trendova i prodora aktivizma u programe muzeja.

Najvažniji učinci promjena u organizacijama u konačnici su: *'ostvarivanje svrhe organizacije, ostvarivanje ciljeva organizacije, ostvarivanje strategije, promjena tehnologije, promjena strukture, ostvarivanje zadataka, promjena ljudi, promjena kulture.'*⁴⁹² Učinci promjena u organizacijama mogu se poistovjetiti s učincima promjena u muzejima.

Kada se radi o uspjehu promjena u organizacijama, ističe se pet glavnih elemenata koja na to utječu, a to su: *'ideja, potreba, prihvaćanje, primjena i sredstva.'*⁴⁹³ Čimbenici o kojima ovisi uspjeh promjena u organizacijama su: *'pokretač promjena, određivanje onoga što treba promijeniti, tip odnosno vrsta promjena, pojedinci odnosno zaposleni na koje promjene utječu i vrednovanje promjena.'*⁴⁹⁴ Ti su čimbenici također jednaki kada se radi o muzejima.

3. 4. 2. Vrste promjena te upravljanje promjenama u muzejima

Kako bi se pokrenula promjena, nužno je znati što se treba, odnosno želi promijeniti. Osnovna podjela promjena u organizaciji vezana je uz tri glavne skupine: ljudi, strukture i tehnologija,⁴⁹⁵ odnosno *'zaposlene, organizacijsku strukturu ili tehnologiju proizvodnje, odnosno poslovanje.'*⁴⁹⁶ Kada se radi o muzejima, može se reći da je osnovna podjela promjena istovjetna kao kod organizacija. Nadalje, može se govoriti o vrsti promjena – *'obzirom na ono što se mijenja u organizaciji, ali i o vrsti promjena odnosno tipu promjena s aspekta opsega i intenziteta.'*⁴⁹⁷ U odnosu na ono što se mijenja u organizaciji više je različitih podjela ovisno o autorima; ovdje se navodi podjela koju je izradio R. L. Daft. Prema Daftu, četiri su vrste promjene u organizacijama, a primjenjive su i na muzeje: *'tehnoške promjene,*

⁴⁹¹ Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 67: Cummings, T. G., Worley, C. G. (2008.), *Organization Development and Change*, 9th edition, South-Western Cengage Learning, Mason, 4.-5. .

⁴⁹² Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 673: Schermerhorn, J. R. jr., Hunt, J. G., Osborn, R. N. (2000.), *Organizational Behavior*, 7th edition, John Wiley and Sons, New York, 397.

⁴⁹³ Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 681: Daft, R. L. (2007.), *Understanding the Theory and Design of Organizations*, Thomson South-Western, Mason, 283.–285.

⁴⁹⁴ Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 683: Certo, S. C. (1989.), op. cit., 289.

⁴⁹⁵ Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 687: Giegold i Craig, preuzeto iz Certo, S. C. (1989.), op. cit., 290.

⁴⁹⁶ Sikavica, op. cit., str. 687.

⁴⁹⁷ Sikavica, op. cit., str. 693

*promjene u proizvodima i uslugama, strukturne i sustavske promjene te promjene ljudi.*⁴⁹⁸

Tipovi promjena s aspekta opsega inkrementalne su i kvantne promjene. Inkrementalne su one koje se odvijaju u malim koracima, dok su kvantne promjene velike i revolucionarne.⁴⁹⁹ Prema intenzitetu su promjene adaptivne, inovativne i radikalno inovativne.⁵⁰⁰

Nositelj i upravljač promjena u organizacijama je menadžer,⁵⁰¹ dok je u muzejima to ravnatelj. Kako bi se učinkovito upravljalo promjenama u organizacijama, a i u muzejima, prema T. G. Cummingsu i C. G. Worleyju⁵⁰² aktivnosti koje pridonose učinkovitom upravljanju promjenom su: motiviranje za promjenu, stvaranje vizije, razvijanje političke podrške, upravljanje prijelazom te održavanje zamaha. Uz provođenje bilo koje promjene pojavljuje se i otpor koji je potrebno smanjivati.⁵⁰³ Provođenje promjena prema R. J. Bullocku i D. Battenu⁵⁰⁴ sastoji se od četiri faze: istraživanja, planiranja, provođenja te faze integracije. Na to se nadovezuju i faze uspješne promjene čiji je autor R. L. Daft; a radi se o sljedećim fazama: *'prepoznavanje potrebe za promjenom, ideja o promjeni, prihvaćanje promjene, primjena promjena te, da bi se sve to uspješno obavilo, osiguranje potrebnih sredstava za provođenje promjene.'*⁵⁰⁵ Ove faze uspješne promjene primijenit će se na primjeru promjene provedene u Gradskom muzeju Vukovar, a bit će prikazana u sljedećem potpoglavlju.

3. 4. 3. Primjer promjena koje je proveo Gradski muzej Vukovar u razdoblju od 2016. godine do 2018. godine

U trogodišnjem razdoblju, od 2016. do 2018. godine, analizirale su se aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar kroz *Kalendare događanja* te su pojedine informacije prikupljane kroz sudjelovanje u događajima u organizaciji Muzeja. U promatranome se razdoblju mogu uočiti promjene koje se odnose na uvođenje novih i obogaćivanje postojećih sadržaja te njihov način prezentiranja korisnicima. U tome smislu možemo govoriti o manjim promjenama. No, kada govorimo o manjim, a kada o većim promjenama? *'Svaka je*

⁴⁹⁸ Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 694: Daft, R. L. (1992.), op. cit. 252.

⁴⁹⁹ Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 694: McShane, S. L., von Glinow M. A. (2000.), *Organizational Behavior*, McGraw-Hill, Boston, 484.

⁵⁰⁰ Preuzeto iz Sikavica op. cit., str. 695: Kreitner, R., Kinicki, A. (1989.), *Organizational Behaviour*, IRWIN, Homewood, 656.

⁵⁰¹ Sikavica, op. cit., str. 706.

⁵⁰² Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 707: Cummings, T. G., Worley, C. G. (2005.), *Organization Development and Change*, South-Western, Mason, 156.

⁵⁰³ Sikavica, op. cit., str. 709.–713.

⁵⁰⁴ Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 719: Bullock, R. J., Batten, D. (1985.), *It's Just a Phase we're Going Through: A Review and Synthesis of OD Phase Analysis*, *Group and Organization Management*, Vol. 10., No. 4., 383.-412, 385.

⁵⁰⁵ Preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 719: Daft, R. L. (1992.), op. cit. 254

*organizacija specifična i djeluje u posebnim uvjetima koje treba prihvatiti pri provođenju promjena.*⁵⁰⁶ Kada se govori o velikim organizacijama, one promjene provode jedanput u dvije godine.⁵⁰⁷ Bez obzira na opseg i trajanje promjena, one su nužne jer bez njih nema opstanka.⁵⁰⁸

Kada govorimo o većim promjenama koje su se dogodile u promatranome razdoblju, tada možemo prije svega govoriti o dvije velike promjene. Prva se odnosi na završnu fazu promjena, odnosno ponudu novih sadržaja u vidu stalnih postava u muzeju – a to je otvorenje stalnoga postava Zbirke Bauer (2017.) i stalnoga postava Zbirke Muzeja Vukovara u progonstvu (2018.).⁵⁰⁹ Te su se promjene odvijale kroz duže vrijeme jer su obuhvaćale pripremu, stvaranje i realizaciju dvaju stalnih postava, a prema vrsti promjene u muzejima pripadale bi promjeni u proizvodima. Druga veća promjena provedena je tijekom promatranoga razdoblja, a radi se o zapošljavanju nove djelatnice – voditeljice promidžbe i marketinga te se prema vrsti promjene radi o promjeni ljudi, odnosno promjeni zaposlenih.

Na temelju modela, odnosno faza uspješne promjene, koji predlaže Daft iznijet će se analiza ove promjene u menadžmentu koju je proveo Gradski muzej Vukovar. Dakle, prva je faza prepoznavanje potrebe za promjenom. Potreba za zapošljavanjem djelatnika koji će se baviti poslovima promidžbe i marketinga povezana je ponajprije uz to da su dio toga posla obavljali djelatnici sa stručnim muzejskim zvanjima, odnosno kustosi i ravnateljica. Poteškoće koje nastaju pri tome su takve da se zbog obavljanja promidžbenih i marketinških poslova oni nisu mogli u potpunosti posvetiti stručnom muzejskom radu, a s druge strane ne posjeduju dovoljno znanja o promidžbi i marketingu da bi mogli obavljati te poslove. Dakle, zbog nedostatka znanja o promidžbi i marketingu te nedovoljnoga vremena za obavljanje tih poslova, javila se potreba za promjenom u vidu zapošljavanja novog djelatnika, na što se nadovezuje sljedeća faza, a to je ideja o promjeni. Ova ideja o promjeni povezana je i sa Zakonom o muzejima koji je donesen 2015. godine,⁵¹⁰ u kojemu se navodi da stručne poslove u muzeju i galeriji obavljaju, uz sve ostale, '*...voditelj marketinga, viši voditelj marketinga, savjetnik za marketing, voditelj odnosa s javnošću, viši voditelj odnosa s javnošću, savjetnik*

⁵⁰⁶ Sikavica, op. cit., str. 677.

⁵⁰⁷ Usp. preuzeto iz Sikavica, op. cit., str. 672.:

Daniel, R., preuzeto iz Certo, S. C. 1989.9, op. cit. 287.

⁵⁰⁸ Usp. Sikavica, op. cit., str. 680.

⁵⁰⁹ On-line katalog „Muzej Vukovara u progonstvu“ s detaljnim opisom stvaranja zbirke i popisom donacija promoviran je 3. lipnja 2020. godine u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu (izvor: <http://mvup.muzej-vukovar.hr/>, zadnje pregledano 1. srpnja 2020.)

⁵¹⁰ Novi Pravilnik o stručnim muzejskim zvanjima i drugim zvanjima u muzejskoj djelatnosti te uvjetima i načinu njihova stjecanja (NN 104/19) drugim zvanjima u muzejskoj djelatnosti među ostalim smatra: voditelja marketinga, višeg voditelja marketinga, savjetnika za marketing, voditelja odnosa s javnošću, višeg voditelja odnosa s javnošću i savjetnika za odnose s javnošću.

*za odnose s javnošću.*⁵¹¹ U odnosu na činjenicu da postoje pravni temelji na razini hrvatskog zakonodavstva, može se govoriti i o trećoj fazi promjene – prihvaćanje promjene. Osim što je promjena bila u skladu sa Zakonom o muzejima, također je bila prihvaćena, ponajprije od strane osnivača – Grada Vukovara, a zatim i od muzejskoga⁵¹² i stručnog vijeća. Posebice je važna prihvaćenost od strane osnivača jer se samo uz osiguranje potrebnih financijskih sredstava promjenu moglo provesti. Dolazi se do posljednje faze, a to je primjena promjene. Primjena promjene označavala bi ponajprije raspisivanje natječaja za novo radno mjesto u skladu s Pravilnikom o radu i Statutom Gradskog muzeja Vukovar. Natječaj je raspisan u srpnju 2018. godine,⁵¹³ a nova djelatnica zaposlena je u studenom 2018. godine. S početkom rada nove djelatnice na radnom mjestu voditeljice promidžbe i marketinga ostvarena je daljnja primjena promjena te ostaje za pratiti u kojemu će se smjeru poslovi promidžbe i marketinga Gradskog muzeja Vukovar razvijati u budućem razdoblju. Prema sadašnjim saznanjima, prikupljenima kroz razgovor s djelatnicom-kustosicom Muzeja, doznaje se da je promjena uspješno provedena, a to se očituje ponajprije u načinu predstavljanja Muzeja u javnosti, kroz organizirane i osmišljene objave na društvenim mrežama.

⁵¹¹ Članak 38, stavak 2, Zakon o muzejima (NN 110/2015).

⁵¹² Prema Zakonu o muzejima (NN 110/2015)

⁵¹³ <http://www.muzej-vukovar.hr/O%20muzeju/Natjecaji>, zadnje pregledano 16. prosinca 2018. godine

4. Javna slika muzeja i kulturni identitet

Na temelju kronološkoga prikaza i analize muzejskih aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar od 1991. do 2018. godine u prethodnome poglavlju, reprezentiranja u domeni muzejskih aktivnosti, moguće je produbiti sliku održavanja/stvaranja i identitetskog. Kako su analizirane aktivnosti promatrane kroz prizmu muzejskog menadžmenta s pozicije muzeja kao organizatora/suorganizatora, sudionika i domaćina muzejskih aktivnosti, i u ovom će se poglavlju promatrati kroz poziciju muzeja, odnosno kroz analizu stavova stručnoga muzejskog osoblja ustvrditi na koji se način oblikuje javna slika muzeja, u korelaciji s korisnicima i kulturnim identitetom.

Za potrebe dobivanja podataka o javnoj slici Gradskoga muzeja Vukovar, dio provedenoga istraživanja odnosio se i na konzultacije s djelatnicima Muzeja, odnosno stručnim muzejskim osobljem Gradskog muzeja Vukovar početkom 2016. godine, kada je u Muzeju bilo zaposleno osam osoba (8) koje obavljaju stručne muzejske poslove, i to četiri kustosa (4), muzejski savjetnik (1), muzejski pedagog (1), resturator-konzervator (1) i muzejski knjižničar (1). Intervjuirano je bilo šest osoba (dva kustosa, muzejski savjetnik, muzejski pedagog, resturator-konzervator, muzejski knjižničar) i ravnateljica; te se u istraživanja uvode i osobna iskustva i zapažanja tijekom pripravnštva autorice disertacije. Istraživanje je provedeno metodom intervjuiranja, pri čemu su svakom ispitaniku/ispitanici postavljena tri pitanja otvorenoga tipa: *„Prema vašem shvaćanju, koja je uloga Gradskog muzeja Vukovar u kulturnom životu vukovarskog područja? / Što vi kao djelatnici nastojite kroz svoj rad (vodstva, izložbe, stručne konzultacije i sl.) prenijeti muzejskim korisnicima? / Pokušavate li kroz komunikaciju s korisnicima doznati njihove interese vezane uz muzejske aktivnosti te zatim to uvrstiti u muzejske aktivnosti?“*.

Ovaj posljednji dio istraživanja, osim što pojašnjava odnose menadžmenta muzeja i korisnika, zaokružuje sva vlastita zapažanja i iskustva stečena tijekom četverogodišnjega iskustva autorice kao ravnateljice i kustosice Muzeja Cvelferije u završnu diskusiju.

4. 1. Kulturni identitet i menadžment muzeja

U svojoj preciznoj studiji o snazi identiteta Castells upozorava kako su konstrukcije identiteta u stalnome trajanju i mijeni kroz povijest, uvelike pod teretima društvenih, političkih, ekonomskih i drugih odnosa, s direktnim utjecajem na zajednice. Stoga se o

identitetima uvijek govori u množini, i to ne samo u slučaju onih nacionalnih.⁵¹⁴ Kulturni identitet kao '*...obilježje jedne skupine, bilo kulturno nasljeđe koje su pripadnici neke društvene skupine svjesno izabrali za označavanje svoje posebnosti*',⁵¹⁵ a po ranije spomenutom Castellsu, to je i temelj stvaranja konstrukcija značenjskog sposobnog nositi zajednice.⁵¹⁶ Maroević definira kulturni identitet kao '*potpuno podudaranje materijalnog i duhovnog na više društvenih razina, sa svrhom da se materijalnim odredi duhovna dimenzija neke od tih razina koja time postaje određujuća za raspon identiteta, sa svim međutjecajima triju temeljnih kategorija: vremena, prostora i društva*'.⁵¹⁷ Identitet kao poveznica između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti daje uporište brojnim i raznolikim promišljanjima i nastojanjima. Ta uporišta mogu biti materijalna i nematerijalna, a jedno takvo uporište koje objedinjuje i materijalno i nematerijalno je muzej. Muzej kao javna ustanova obavlja muzejsku djelatnost koja je uređena Zakonom o muzejima⁵¹⁸ te drugim pravilnicima. Iz opisa muzejske djelatnosti u Zakonu djelomično se nazire slojevitost i uloga muzeja u društvu. Posljednjih desetljeća muzeji mijenjaju svoja usmjerenja, u smislu okretanja prema korisnicima i stavljaju njih u prvi plan, a ne muzejske eksponate koji su dugo vremena bili na toj poziciji. Tako, prema Vrkljan Križić '*...Muzeji su postali javni diskurs, javna aktivnost i javna atrakcija. Njihova je funkcija stoga tako važna jer ona u sebi sažimlje želje građana, njihove emocije i vizije, njihovu prošlost, sadašnjost i budućnost, kao što mora istovremeno voditi ravnopravan dijalog sa strukom kojoj je povjerena zadaća osmišljavanja tog sadržaja*'.⁵¹⁹

Kakav je odnos korisnika i muzeja, kako se uspostavlja i kroz koje faze u razvijanju prolazi? Taj odnos započinje u dječjoj dobi, kada se kroz sadržaje prilagođene tom uzrastu djecu može upoznavati s radom muzeja i uključiti u muzejske aktivnosti; odnosno razvijati svijest o postojanju i djelovanju muzeja,⁵²⁰ a kroz odrastanje i sljedeće životne faze taj se odnos nastavlja razvijati nadograđivanjem. Na odnos korisnika i muzeja utječe više čimbenika, kao što su obrazovanje, status, dob, politički i društveni utjecaji, osobni interesi i

⁵¹⁴ Castells Manuel: *Moć identiteta*, Golden marketing, Zagreb, 2002., 466 stranica., Oxford, Blackwell, 1997., 6-12.

⁵¹⁵ Usp., Preuzeto iz Čapo Žmegač, Jasna: Plaidoyer za istraživanje (nacionalnog) identiteta u hrvatskoj etnologiji, *Etnološka tribina*, Vol. 24, No. 17, 1994., str. 16; Grbić 1993: 66.

⁵¹⁶ Castells Manuel, 1997: 6, 57, 83.

⁵¹⁷ Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zagreb, Zavod za informacijske studije, 1993., str. 98.

⁵¹⁸ Zakon o muzejima (NN 61/2018, 98/19).

⁵¹⁹ Vrkljan-Križić, Nada: Suvremene funkcije i poslanje muzeja, Pelc, Milan, ur.: *Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2004., str. 353.

⁵²⁰ Pod pojmom muzejske aktivnosti u ovome radu smatraju se: izložbene, edukativne, manifestacijske.

drugo, a jednim čimbenikom – temporalnošću u muzejima bavi se Walklate.⁵²¹ Autorica razmatra kako se prikazuje vrijeme u muzeju te smatra kako se temporalnost u muzejima može razumjeti primjenom znanja iz književnosti. Po autorici *'Temporalnost u muzeju djeluje na muzejske posjetitelje, utječući na njihovo razumijevanje vlastitog identiteta i uloga, njihov odnos s drugim svjesnim bićima te drugim vremenima i prostorima. Ovisno o vremenu u kojem se pronalaze, mogu se osjećati izolirano i zatvoreno ili kao dio šire društvene i zemljopisne cjeline, mogu se osjećati kao da su homodijegetski dio stvorenog okoliša i zemljišta, ili heterodijegetskog, kao vanjski promatrač, Priroda vremenskog okvira u kojem se nalaze, dakle, ima vidljivi učinak na njihovu percepciju stvarnosti.'*⁵²² Nadalje, Walklate naglašava kako je svaki muzej zapravo interpretacija određenih tema, a u toj interpretaciji, odnosno onome što će biti predstavljeno posjetitelju, važnu ulogu imaju oni koji stvaraju i oblikuju muzej (arhitekti, dizajneri i kustosi).⁵²³ Uloga muzeja u kulturi sjećanja je kao da *'...institucija načelno provodi deemocionalizaciju prošlih događanja, prevodeći ih na institucionalno prihvatljiv jezik.'*⁵²⁴

Prema analiziranoj dostupnoj literaturi, a ponajviše na temelju osobnih promišljanja, predstavljaju se dva modela odnosa muzeja i korisnika, i to u korelaciji s kulturnim identitetom, (već ranije postuliranom prema Castellsu kao neodvojivome dijelu nacionalnoga identiteta, no za potrebe ove klasifikacije nužnog isticanja)⁵²⁵:

a) muzejski korisnici – pripadnici lokalne zajednice

Prema djelokrugu svoga djelovanja muzeju mogu biti nacionalni, regionalni i lokalni.⁵²⁶ Prema zakonskim odredbama svi oni obavljaju jednake djelatnosti, pri čemu lokalni muzeji kao muzeji treće razine zbog manjeg djelokruga potencijalno imaju mogućnost učestalijih provođenja dijakronijskih istraživanja istih lokaliteta. Prema vrsti građe muzeji mogu biti opći i specijalizirani.⁵²⁷ Kako je za ovo istraživanje kao studija slučaja izabran Gradski muzej Vukovar, tako će i daljnji tekst biti usmjeren na lokalne muzeje koji su prema vrsti građe opći.

⁵²¹ Walklate, Jenny: *Timescapes: The Production of Temporality in Literature and Museums*, Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy at the University of Leicester, School of Museum Studies, University of Leicester, Leicester, 391 stranica - (prijevod citata Martina Kelava)

⁵²² Ibidem., str. 323. i 324.

⁵²³ Usp. Ibidem., str. 321.

⁵²⁴ Žanić: *Kultura sjećanja između emocija i institucija*, op. cit., str. 58.

⁵²⁵ Muzeje kao političke institucije i njihov utjecaj na oblikovanje nacionalnog identiteta opisuje Grinell (usp. Grinell, Klass: *The Politics of Museums in Europe: Representations, Diversity, Doxa*, *European Journal of Economic and Political Studies*, 3 (1), 2010, str. 177.–188.).

⁵²⁶ Usp. Članak 4. Pravilnika o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije (NN 30/2006)

⁵²⁷ Ibidem.

Provođenjem terenskih istraživanja (arheoloških, povijesnih, etnoloških, likovnih) muzejski djelatnici ostvaruju kontakt s lokalnom zajednicom. Naročito je kontakt izražen u etnološkim istraživanjima gdje se ostvaruje izravan kontakt s kazivačima/osobama, pripadnicima lokalne zajednice. Tijekom terenskih istraživanja namjera je prikupiti informacije nakon čega slijedi njihova stručna obrada i dokumentiranje, a sve u svrhu tumačenja, prezentacije i edukacije korisnika. Načini kojima se ostvaruje prezentacija mogu biti različiti: postav, izložbe, akcije, radionice, predavanja itd. Jedna je od vrsta prezentacije stalni postav, a kao što mu i naziv govori, dio je muzejskoga sadržaja vrlo često i nekoliko desetljeća (ovisno o raznim okolnostima). Proces ideje, stvaranja i realizacije stalnoga postava složen je i dugotrajan proces koji zahtijeva visoku stručnost, kako muzejskoga stručnog osoblja, tako i vanjskih suradnika muzeja. Pri nastanku idejnoga koncepta stalnoga postava najprije se promatraju moguće teme koje bi činile postav, a važne su za predočavanje kontinuiteta i razvoja nekoga područja. Uz stručnu obradu tematskih cjelina, u skladu s mogućnostima, bilo bi dobro komunicirati s članovima lokalne zajednice kako bi se doznalo koje događaje, osobe, razdoblja smatraju bitnima za predstavljanje njihovog područja te su u tome smislu oni sukreatori stalnoga postava. Na temelju istraživanja u ovoj disertaciji kakvo je po prvi puta provedeno u Hrvatskoj, kao i osobnih iskustava stjecanih u dugom tijeku istraživanja sasvim se precizno može pridonijeti diskusiji o važnosti povijesnih događaja koji su obilježili istraživano područje u smislu prekretnica, odnosno prijelomnih točaka razvoja. U vukovarskom bi slučaju to na arheološkom planu bila vučedolska kultura, zatim spominjanje grada Vukovara po prvi puta i dobivanje statusa slobodnoga kraljevskog grada u 13. stoljeću, osnivanje Srijemske županije sa sjedištem u Vukovaru, dolazak obitelji grofova Eltz i sveopći razvoj vukovarskoga područja u 19. i 20. stoljeću.⁵²⁸ Najemotivniji i najdetaljniji iskazi svakako su oni vezani uz osobna sjećanja koja se odnose na ratna zbivanja 1991. godine i vrijeme progonstva, ponajprije kada se govori o generaciji srednje i starije životne dobi.

Ideja i stvaranje koncepta stalnoga postava složen je zadatak jer zahtijeva selekciju događaja koji će predstavljati jedno područje, odnosno zajednicu, to jest njezin identitet, spajajući na taj način etne i emske elemente. Važnost toga spominje i Vrkljan-Križić u okviru zadataka suvremenoga muzeja. Muzej je tako posrednik između prošlosti osobe/zajednice i budućnosti, mjesto susreta pojedinca s njegovom prošlošću, kako bi mogao osvijestiti svoju pripadnost, svoj identitet i mjesto u sadašnjosti.⁵²⁹ Po autoru Sjekavici

⁵²⁸ Žanić, Mateo: Društvena dinamika i simbolizacija prostora. Mentalne mape stanovnika Vukovara, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, Vol. 23, No. 1, 2014., str. 48.–50.

⁵²⁹ Usp. Vrkljan-Križić, op. cit. 353.–356.

*'Čovjek kao pojedinac svoj identitet gradi na osobnim sjećanjima i uspomenama, a njih često održava na životu skupljanjem materijalnih predmeta koji, osim svoje osnovne (katkad sasvim marginalizirane) uporabne funkcije, sadržavaju i jedan dodatni memorijski potencijal. Društvo, kao mreža pojedinaca povezanih zajedničkim etničkim, povijesnim, duhovnim, političkim, vrijednosnim, kulturnim odrednicama, također izgrađuje svoj identitet uz pomoć predmeta sjećanja, memorabilija u kojima se inkorporira društveno, kolektivno pamćenje.'*⁵³⁰

Kroz takav način promatranja muzej je važan čimbenik u oblikovanju kulturnoga identiteta pojedinca i zajednice. Na to se nadovezuju i rezultati analize muzejskih aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar koji su pokazali posebno važnu ulogu Muzeja kao posrednika između prognanika i zavičaja – odnosno kulturne baštine u vrijeme progonstva, a u konačnici i potvrdili neodvojivost kulturnoga od nacionalnog identiteta. O važnosti memoriranja kroz muzejsku i arhivsku djelatnost svjedoči i otvaranje drugih izložbenih prostora u Vukovaru povezanih s Domovinskim ratom, no nakon velikoga vremenskog kašnjenja, odnosno 2006. godine otvoreno je Mjesto sjećanja - Vukovarska bolnica 1991. kao stalni izložbeni prostor za muzejske posjetitelje,⁵³¹ a potom je u svibnju 2013. godine⁵³² osnovana Javna ustanova "Memorijalni centar Domovinskog rata Vukovar" kao *'institucija (je) koja svojom djelatnošću čuva sjećanje na Domovinski rat i Bitku za Vukovar te spaja vukovarsku prošlost i budućnost.'*⁵³³ Memorijalne lokacije Centra su: Spomen-dom hrvatskih branitelja na Trpinjskoj cesti⁵³⁴ i Spomen-dom Ovčara.⁵³⁵ U memorijalne lokacije pripada i Spomen-obilježje Vodotoranj koji je nakon obnove svečano otvoren 30. listopada 2020. godine. Kao zaključak navedenoga, Gradski muzej Vukovar imao je neizmjernu ulogu u memoriranju, kako u progonstvu, tako i nakon povratka, jer je izložbenim i drugim aktivnostima djelovao kao mjesto memoriranja u svim fazama, od progonstva nadalje.

Bingula muzej promatra kao mjesto sjećanja⁵³⁶ te smatra da *'odabirom predmeta iz fundusa muzeja, sjećanje postaje vidljivo i opipljivo kroz maštovitu (re)kolekciju i (re)prezentaciju na izložbama. Predmeti predstavljaju svojevrsnu materijalizaciju sjećanja. Primarna je svrha muzeja očuvanje tih predmeta, pa tako i određenog sjećanja, čime se*

⁵³⁰ Sjekavica, Marko: Sustavno uništavanje baštine – prema pojmu kulturocida/heritocida, *Informatica Museologica* 43 (1-4), 2012., str. 59.

⁵³¹ Izvor: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/vukovarska-bolnica-mjesto-sjecanje.html>, zadnje pregledano 15. prosinca 2017.

⁵³² Uredba o osnivanju javne ustanove "Memorijalni centar Domovinskog rata Vukovar" (NN 54/2013)

⁵³³ Izvor: <http://www.mcdrvu.hr/>, zadnje pregledano 15. prosinca 2017.

⁵³⁴ Izvor: <http://www.mcdrvu.hr/memorijalne-lokacije/spomen-dom-hrvatskih-branitelja-na-trpinjskoj-cesti/>, zadnje pregledano 15. prosinca 2017.

⁵³⁵ <http://www.mcdrvu.hr/memorijalne-lokacije/spomen-dom-ovcara/>, zadnje pregledano 15. prosinca 2017.

⁵³⁶ Usp. Bingula, Mihaela: Uloga muzeja u konstruiranju društvenog sjećanja na devedesete godine u Hrvatskoj, *Etnološka istraživanja* 17, str. 136.

stvaraju i prenose određene priče o skupinama, pojedincima ili o nekoj prošlosti.⁵³⁷ O tome koliko će u muzeju biti zastupljeni sadržaji koji tematski prezentiraju druge kulture i druge teme uopće, ovisi o planu i programu muzeja i usklađenosti s financijskim mogućnostima.

Pri stvaranju strateškoga plana muzeja muzejski bi djelatnici u obzir trebali uzeti interese i potrebe članova lokalne zajednice. Korelacija pripadnika lokalne zajednice i kriznoga menadžmenta Gradskog muzeja Vukovar promatrana kroz analizu muzejske aktivnosti ratnoga razdoblja, razdoblja progonstva te razdoblja povratka i obnove pokazuje kontinuiranu (od trideset godina) usklađenost s potrebama lokalne zajednice povratnika, podršku njihovom okupljanju i stvaranje osjećaja zajedništva. Lowenthal naglašava da *'Sposobnost da se prisjetimo vlastite prošlosti i da se s njom identificiramo, egzistenciji daje smisao, svrhu i vrijednost.'*⁵³⁸ U slučaju Muzeja u istom se smjeru rada nastavilo i po povratku u Vukovar, pri čemu se težište stavljalo na stvaranje uvjeta i ostvarivanje rekonstrukcije i revitalizacije kulturne baštine na čitavom ratom poharanom području. Na prvo pitanje (od tri postavljena) u dijelu provedenoga istraživanja, koje je bilo: *„Prema vašem shvaćanju, koja je uloga Gradskog muzeja Vukovar u kulturnom životu vukovarskog područja?“*, svi su ispitanici odgovarali kako smatraju da Muzej ima važnu ulogu u kulturnom životu vukovarskoga područja, *'i da je Gradski muzej Vukovar zapravo u neku ruku bio nositelj kulturnog života, znači jedan od najvećih uz Hrvatski dom.'* Nadalje, jedna je ispitanica naglasila kako je važno uspostaviti mrežu vanjskih suradnika te kako se prije rata razvijala muzejska mreža s učiteljima. Postojanje suradnje sa školama potvrdio je i ispitanik koji navodi da je taj način suradnje pokrenuo prije četrdeset godina kada je kao kustos odlazio na školski sat na kojemu je tumačio umjetničku sliku koju je ponio sa sobom iz Muzeja. Kao sljedeći primjer naveo je suradnju s Gimnazijom Vukovar u čijim je prostorima postavljena izložba orionskih znakova s Vučedola. Uz suradnju sa školama, navodi se suradnja s djecom od najranije vrtićke dobi kako bi se ona upoznala s radom Muzeja koji je *'živi organizam'*. Upoznavanje i razvijanje pozitivnoga stava prema kulturnoj baštini navode i drugi ispitanici, pri čemu je Muzej posebno veliku ulogu imao nakon povratka, od 1998. godine, kada je *od ruševine pokrenuta i oživila kultura* te je slijedom toga jedna ispitanica istaknula ulogu ravnateljice i njezine dobre ideje, kao i uspostavljanje novih manifestacija (npr. adventske) koje kroz godine cijelu Hrvatsku dovode u Vukovar, ne samo na Dan sjećanja. Jedna

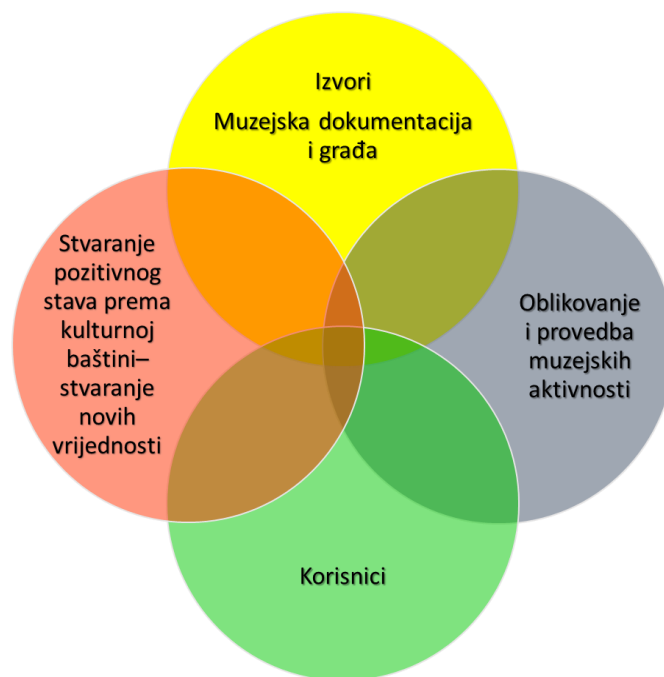
⁵³⁷ Bingula, op. cit., str. 137.

⁵³⁸ Preuzeto iz Sjekavica, op. cit., str. 59: Lowenthal, David. *Benefits and Burdens of the Past*. // Lowenthal, David. *The Past is a Foreign Country*, Cambridge University Press, Cambridge, 1985., str. 41,

ispitanica navela je kako Muzej ima dobru suradnju sa školama i kako se sve pozvane škole rado odazivaju na pozive za sudjelovanje u muzejskim aktivnostima.

Na temelju istraživanja, ali i vlastitih spoznaja, moguće je zaključiti kako je evidentno da je Muzej aktivno provodio revitalizaciju kulturnoga identiteta i pojedinaca i lokalne zajednice (vukovarskoga područja) na temeljima iz prijeratnoga razdoblja, uklapajući se u suvremene okolnosti koje se prije svega odnose na suživot u multikulturalnoj, multinacionalnoj i multikonfesionalnoj zajednici; što je ujedno i završna poruka kojoj je posvećena posljednja soba Stalnoga postava Gradskoga muzeja Vukovar. Samo ta činjenica govori o trajnom i dostatnom ulogu mira koji ova zajednica nosi bolnije od svih drugih hrvatskih zajednica u odnosu na podnesene gubitke u prošlosti.

U jednakoj su mjeri odnos s lokalnom zajednicom i jačanje lokalnoga identiteta među temeljnim zadaćama Muzeja Cvelferije. Primjer je toga projekt „Vojna granica“ kojim je tijekom 2018. godine obilježena 210. obljetnica uspostavljanja 12. drenovačke kompanije 7. brodske pukovnije. Spomenuti projekt i njegove aktivnosti predstavljeni su na Forumu kulture i edukacije u organizaciji vinkovačke udruge „Samo pozitivno“ (Vinkovci, 2019.), gdje se kroz izlaganje „Uloga muzeja u stvaranju novih vrijednosti na temelju povijesnih izvora – primjer Muzeja Cvelferije“ naglasila složena isprepletenost svih ulagača u uspješnost prenašanja kulturne baštine (Dijagram 2). Kao polazište za nastanak muzejske aktivnosti muzejskim djelatnicima služe izvori te muzejska dokumentacija i građa. Oblikovanje i provedba muzejskih aktivnosti nastaju u suradnji ravnatelja i kustosa s korisnicima, pritom se uzimaju u obzir želje korisnika, ali i njihove potrebe. Kada su ispunjeni prethodni uvjeti, dolazi do stvaranja pozitivnoga stava prema kulturnoj baštini, a to posljedično dovodi do stvaranja novih vrijednosti. Nove vrijednosti mogu biti primjerice jačanje identiteta, razvoj obrta i usluga temeljenih na kulturnoj baštini, zatim razvoj kulturnog turizma.

Dijagram 2. Stvaranje novih vrijednosti na temelju korelacije muzej-korisnik-aktivnosti

b) muzejski korisnici – pripadnici izvan lokalne zajednice

Za pretpostaviti je da korisnik koji nije pripadnik lokalne zajednice nije uključen u muzejska događanja koja se odvijaju na mjesečnoj bazi, već je on korisnik-posjetitelj stalnoga postava ili muzejske knjižnice (ako postoji). U oba se slučaja korisnik bavi tematikom vezanom uz djelokrug rada muzeja, s namjerom dolazi upoznati i doznati nešto više o tome kroz dostupnu građu. Obilaskom stalnoga postava, bilo samostalno, bilo uz stručno vodstvo, korisnik-posjetitelj oblikuje svoju sliku o kontinuitetu života i razvoju nekoga područja kroz muzejske izložke i interaktivne sadržaje. U tome slučaj sadržaj i djelatnost svih u muzeju ispunjavaju uvjete prenositelja kulturnoga identiteta.

Kroz perspektivu kriznoga menadžmenta, u aktivnostima vukovarskoga muzeja koji djeluje u progonstvu sudjeluju i muzejski korisnici koji nisu pripadnici lokalne zajednice. Sudjelujući u aktivnostima u progonstvu, oni osim proširivanja svojih spoznaja o kulturnoj baštini daju potporu prognanim Vukovarcima i radu Muzeja koji se našao u tako specifičnim okolnostima. Kao i među pripadnicima lokalne zajednice, tako se i tu muzejskim aktivnostima poticalo na promišljanja i osvještavanje kulturnoga identiteta te aktivno sudjelovanje u muzejskim aktivnostima. Posebna je problematika u primjeru vukovarskoga muzeja uništavanje i pljačka muzejske građe, jer kako je navedeno ranije, muzej je uporište kulturnoga identiteta u smislu objedinjavanja materijalnoga i nematerijalnog. No, što se događa kada nema materijalnoga? U tome leži značaj svih aktivnosti vukovarskog muzeja i

napori uloženi da se otuđena građa vrati s jedne strane,⁵³⁹ a s druge da se donacijama stvore nove muzejske zbirke.

Povrat građe otuđene 1991. godine odvijao se u dvije faze. Prva faza povrata umjetnina odvijala se od 5. do 9. studenog 2001. godine. U *Kalendar* je uneseno – '*Identifikacija i popis muzejske građe i kulturnih dobara koje su 1991. godine otuđene iz Vukovara i pohranjene u Muzeju Vojvodine i Muzeju grada Novog Sada u SRJ. Ekspertna skupina imenovana od strane Ministarstva kulture RH u sastavu: Vladimira Pavić, predsjednica komisije za ratne štete u RH, muzejska savjetnica Muzejskog dokumentacijskog centra u Zagrebu, Zdravko Dvojković, prof, voditelj Zbirke Bauer i Galerije umjetnina Vukovar i viši kustos Gradskog muzeja Vukovar, Ružica Marić, prof., ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar, Mirela Dalić, dipl. arheolog, kustos Gradskog muzeja Vukovar, Denis Vokić, akad. slikar i restaurator - Hrvatski restauratorski zavod u Zagrebu i Krešimir Lendić, fotograf iz Konzervatorskog odjela u Osijeku, Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske uz ekipu iz SRJ u sastavu: Zorana Đorđević, konzervator-restaurator u Muzeju Vojvodine Danijela Korolija, konzervator-restaurator Zavoda za zaštitu spomenika kulture, NS Nada Stanić, kustos Galerije XY Radovan Bunardžić, arheolog, kustos Muzeja grada Novog Sada obavila je posao u razdoblju 5. -9. studenoga 2001. godine nakon čega je potpisan Zapisnik komisija dviju država i Zapisnik o popisu i namjeri povratnog transporta muzejske građe i kulturnih dobara u Gradski muzej Vukovar kojega su u Novom Sadu potpisali mr. Branka Šulc, pomoćnica ministra kulture Republike Hrvatske i Jovan Despotović, prof, pomoćnik ministra za kulturu SR Jugoslavije.*⁵⁴⁰

Druga faza povrata umjetnina odvijala se od 7. do 10. prosinca 2001. godine, kada je stručna skupina za identifikaciju muzejske građe na zadacima pripreme povrata zbirki vukovarskoga muzeja boravila u Novome Sadu 'sa zadatkom da pripremi, spakira i dokumentira umjetnine Gradskog muzeja, koje su se nalazile u Vojvođanskom muzeju u Novom Sadu i Muzeju grada na Petrovaradinu, za transport u Gradski muzej Vukovar a prema Protokolu o transportu umjetnina i kulturnih dobara i ostale građe potpisanog 7. prosinca 2001. godine između SRJ i RH.⁵⁴¹ Vodstvo cjelokupne ekipe, te poslove dogovaranja i utvrđivanja protokola vodila je mr. Branka Šulc pomoćnica ministra kulture RH.⁵⁴² Unutar sljedeća dva dana izvršen je prijevoz zbirki, a 12. prosinca 2001. godine postavljena je izložba eksponata s Vučedola, dijela predmeta umjetničkoga

⁵³⁹ Zaključno s danom dovršavanja ove disertacije povratak otuđene hrvatske baštinske imovine je u tijeku.

⁵⁴⁰ Miljak: *Kalendar događanja 2001.*, op. cit., str. 18.

⁵⁴¹ Savezne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske.

⁵⁴² Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2001.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, str. 21.

obrt, slika i skulptura iz Zbirke Bauer, te predmeta iz riznice Franjevačkoga samostana.⁵⁴³ 'U četvrtak, 13. prosinca u 10 sati održana je protokolarna svečanost potpisivanja Protokola o povratu zbirki. U tijeku samog događanja stigla je i zadnja karavana iz Novog Sada. O važnosti samog čina govorio je Antun Vujić, Ministar kulture RH, Protokol su potpisale mr. Branka Šulc, pomoćnica ministra kulture RH u ime RH, i Aleksandra Joksimović, pomoćnica ministra vanjskih poslova SRJ. Ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar Ružica Marić i Zorana Đorđević, konzervator Vojvođanskog muzeja službeno su izmijenile fotodokumentaciju o zbirkama. Protokolu su prisustvovali, Vladimir Štengl, gradonačelnik, gospođa Zdenka Buljan, pročelnica za kulturu \ ratna ravnateljica Gradskog muzeja, gvardijan Zlatko Spehar, Jovan Despotović, zamjenik ministra kulture SRJ, članovi savezne vlade te mnogobrojni novinari iz Hrvatske i Jugoslavije Po završetku službenog protokola gosti su pozvani da razgledaju depo sa vraćenim umjetninama te izložbu izbora eksponata iz pojedinih zbirki postavljenu u izložbenim dvoranama i srušenoj mramornoj dvorani Gradskog muzeja.⁵⁴⁴

4. 2. Korelacija javne slike muzeja i kulturnog identiteta

4. 2. 1. Muzejska komunikacija

Sveopćim napretkom tehnologije, promjenom stila života i mijenjanjem načina komunikacije mijenja se i društveni život zajednice i pojedinca. Kako se u suvremeni koncept života uklapa muzej, uklapa li se uopće? Praćenjem muzejskih programa u posljednjih nekoliko godina može se uočiti da se intenzivnije negoli ikad muzeji svojim programima traže, osmišljavaju i prilagođavaju brojnim korisnicima, te proširuju programske djelatnosti na temelju potreba lokalne, ali i šire zajednice. Muzeji (op. a. misli se na gradske i zavičajne, opće muzeje) kroz svoja događanja, aktivnosti i stalne postavbe predstavljaju povijesni razvoj nekoga područja, a samim time i identitet. U prethodnome poglavlju predstavljena je uloga muzeja kao čimbenika u oblikovanju kulturnoga identiteta. Jedan od preduvjeta za oblikovanje kulturnoga identiteta posredstvom muzeja je komunikacija. Kako se posljednjih desetljeća sve više razvija tehnologija, tako se mijenja i pristup prema muzejskim korisnicima podrazumijevajući komunikaciju ostvarenu suvremenim metodama i pomagalima. Najjednostavnija podjela komunikacije je na internu (ona unutar ustanove koja je važna kako bi se uopće postigao kvalitetan rad unutar same ustanove) i eksternu (između zaposlenika i

⁵⁴³ Usp. Ibidem, str. 22.

⁵⁴⁴ Ibidem, str. 22.

korisnika). U eksternu se komunikaciju, osim komunikacije s posjetiteljima, ubraja i komunikacija sa stručnom javnosti, predstavnicima medija, političarima, sponzorima i dr.

Oblici eksterne komunikacije su brojni, moguće ih je podijeliti u nekoliko skupina:

- a) *osobna komunikacija* koja se odvija tijekom posjeta ustanovi ili telefonski ili pismeno, izradom raznih publikacija (npr. knjiga, časopis, zbornik radova, katalog, vodič),
- b) *komunikacija kroz programske sadržaje* (npr. izložbe, predstave, promocije, radionice, edukativna predavanja, terenska istraživanja) u muzejskim i izvanmuzejskim prostorima
- c) *komunikacija putem medija*

Upravo je potonja od važnosti u suvremenosti. Riječ je o oglašavanju, radu s javnošću, reklamama, postojanju internetskih stranica ustanova, njihovih profila na društvenim mrežama. Prema Pavičiću i koautorima stoji zaključno – *'Stoga bi se, kao novi mediji, trebali izdvojiti oni komunikacijski kanali koji omogućuju interaktivnu komunikaciju s korisnicima i drugim zainteresiranim javnostima, a nastali su uslijed razvoja informacijske i komunikacijske tehnologije krajem 20. i početkom 21. stoljeća. Primjerice, u njih bi se mogli ubrojiti časopisi/katalozi koji se izdaju na CD-u/DVD-u , interaktivni kiosci, interaktivna televizija, mobiteli (posebno oni treće generacije, koji omogućavaju relativno brzo preuzimanje glazbe, slika i drugih multimedijalnih sadržaja) itd. Ipak, ključnim novim medijem se smatra internet... Ne ovisi o fizičkoj lokaciji korisnika, brz, jeftin.'*⁵⁴⁵

Iako se danas sve više društvene mreže koriste kao način informiranja, nisu svi potencijalni korisnici prisutni na takvim mrežama te je dobro informirati preko radija, putem letaka, brošura, davanjem televizijskih i radijskih intervjua. To se na vukovarskom primjeru pokazalo naročito važnim tijekom progonstva, a i kasnije, po povratku i tijekom obnove, uz veliku znatiželju i budnost javnosti po pitanju završetka obnove,⁵⁴⁶ u što su ulazile izložbe prilikom povrata građe, i stalni uvidi u tijek obnove održavanjem događanja.

Informacija o održavanju muzejskih događanja i muzejskih akcija javnosti bi trebala biti poslana na vrijeme (najkasnije tjedan dana prije događanja) i kroz, koliko je to moguće, što raznovrsniju kombinaciju različitih načina komunikacije.

⁵⁴⁵ Pavičić, Alfirević, Aleksić, op. cit., str. 242.

⁵⁴⁶ Usp. Nadilo, Branko: Jedan od najvećih hrvatskih muzeja. Obnova dvorca Eltz u Vukovaru, *Građevinar*, Vol. 64, No. 3, 2012., str. 231.

4. 2. 2. Muzejski marketing i javna slika muzeja

Misao vodilja tijekom stvaranja strateških planova i uopće djelovanja muzeja glasi vrlo jednostavno: muzeji postoje radi svojih korisnika, i upravo su oni jedan od izazova muzeja u 21. stoljeću, kako u svome članku⁵⁴⁷ napominju Burton i Scott. Uspješnost djelovanja ustanove i programa mjerljiva je kroz posjećivanje korisnika. Tu se dolazi i do pojma marketinga, čija je postavka otkriti što korisnici žele i trebaju, te to ispuniti, a jedan od načina za doznavanje takvih podataka je analizom svih prethodno navedenih načina komunikacije. Po njima *'Marketing u kulturi u svojoj se osnovi bavi utvrđivanjem koji proizvodi, usluge i ideje kulture nude ili potražuju na njihovom specifičnom tržištu, na temelju čega se postavljaju konkretni mjerljivi marketinški ciljevi, razvijaju odgovarajući proizvodi kulture, te utvrđuju načini na koje će se ostvariti postavljeni marketinški ciljevi.'*⁵⁴⁸ Kako navode Pavičević, Alfirević i Aleksić, sve su suvremene i uspješne institucije na području kulture *'marketinški orijentirane,'... tj. jasno su fokusirane na korisnike/kupce, razumiju ih i u kontaktu su s njima, poznaju načine kako se ponašaju i u skladu s time razvijaju odgovarajuću ponudu.'*⁵⁴⁹

Dio muzejskog marketinga je i *'formiranje pozitivnog imidža muzeja'*⁵⁵⁰ te *'predstavlja osnovu muzejskog marketinga koji omogućava da se postigne ugled – kako u granicama grada tako i regiona, pa i šire.'*⁵⁵¹ Tako „Rječnik marketinga“ pojašnjava kako osnovni koncept imidža čine tri elementa – *'percepcija, image te stajališta'*⁵⁵², a prema Meleru tu je još i niz *'objektivnih činitelja koji proizlaze iz marketinških napora ustanove kulture.'*⁵⁵³ Definiciju imidža iznose autori Christensen i Askegaard (2001.), Zaltman (2003.), Kesić (2003.), Grgić (2007.), Hatch i Schultz (1997.).⁵⁵⁴ Oblikovanje javne slike muzeja proces je koji neprekidno traje te se, između ostaloga, oblikuje i kroz kontakte koji se ostvaruju između djelatnika i korisnika.⁵⁵⁵

⁵⁴⁷ Burton, Christine i Scott, Carol: Museums: Challenges for the 21st Century, *International Journal of Arts Management*, Montreal, 2005., Vol .5, Iss. 2., str. 56.

⁵⁴⁸ Meler, Marcel: *Marketing u kulturi*, Sveučilište "Josipa Jurja Strossmayera", Ekonomski fakultet, 2006., str. 101.

⁵⁴⁹ Preuzeto iz Pavičić, Alfirević, Aleksić, op. cit., str. 50: Dibb i Simkin (2004.)

⁵⁵⁰ Petrović, op. cit., str. 72.

⁵⁵¹ Ibidem.

⁵⁵² Preuzeto iz Skoko, Božo i Bagić, Dragan: Image Vukovara u hrvatskoj javnosti 15 godina nakon stradanja, *Vukovar – hrvatska baština i perspektive razvoja*, ur. Dražen Živić i Ivana Žebec, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar Zagreb, Zagreb – Vukovar, 2007., str. 170: Rječnik marketinga, Masmedia, Zagreb, 1993., str. 152., (170 str.)

⁵⁵³ Meler, op. cit., str. 186.

⁵⁵⁴ Usp. Grgić, Damir: Imidž poduzeća i njegov utjecaj na stvaranje konkurentskih prednosti uslužnog poduzeća, *Ekonomski pregled*, 58 (9-10), 2007., str. 590.–591.

⁵⁵⁵ Petrović, op. cit, str. 74.

Tako, *'Na širenje i važnost imagea presudno je utjecao razvoj medija: tiska, fotografije, visokotiražnih magazina, filma, radija, televizije, ...'*⁵⁵⁶ Uz nabrojane se elemente pridodaje da se komunikacija odvija i izvan muzejskih prostorija. Osim djelovanja u svojim matičnim prostorima, za muzej je važno da kroz svoje aktivnosti „posjeti“ potencijalne korisnike i upozna ih s radom ustanove te ih tako privuče daljnjem sudjelovanju u muzejskim aktivnostima u samom muzeju i općenito motivira za posjet muzeju. Pod tim se posjetima podrazumijeva npr. odlazak u osnovne ili srednje škole uz održavanje tematske radionice ili predavanja, zatim predavanje u nekoj udruzi i slično. Nadalje, tu se misli na komunikaciju koja je prisutna tijekom terenskih istraživanja, a zatim i na svu ostalu koja se odvija tijekom izvanmuzejskih događanja. Pozitivna slika o muzeju vezana uz djelatnike stvara se i kroz prisutnost djelatnika na kulturnim i općenito društvenim događanjima u organizaciji drugih ustanova, institucija, udruga na području koje djelovanje muzeja obuhvaća, dapače, i na širem prostoru jer dolaskom muzej izražava podršku drugim dionicima kulturnoga života. Ovakva događanja, ali i terenska istraživanja te bilo kakav drugi susret pružaju mogućnost za prepoznavanje interesa i potreba članova lokalne zajednice koji su potencijalni ili već stvarni korisnici muzejskih sadržaja.

Kako bi privukao korisnike raznih dobnih i obrazovnih skupina, muzej bi trebao razvijati programe namijenjene ciljanim skupinama, odnosno prilagođavati postojeće sadržaje prema potrebi. Pitanje koje mi se nametnulo vezano uz potrebe i interese korisnika je u kojoj se mjeri prilagoditi njihovim interesima i potrebama, ako ih jasno izražavaju, i koji je uzorak stanovništva pri tome relevantan. Na to se nadovezuje: uolikoj mjeri predstavljati one sadržaje koje muzejski djelatnici smatraju potrebnima i korisnima za korisnike? Naravno, tu je potrebno imati u vidu financijske i prostorne mogućnosti određenoga muzeja. Kada se svi nabrojani čimbenici uzmu u obzir, smatra se da je podjednako bitno ono što žele korisnici i ono što žele djelatnici, jer kao što je ranije navedeno – muzej bez korisnika nije održiv.

4. 2. 3. Javna slika Gradskog muzeja Vukovar

O javnoj slici bilo koje ustanove bilo bi idealno govoriti iz obje perspektive – djelatnika i korisnika. Kako je ova disertacija strukturirana iz pozicije djelatnika, a za javnu sliku s pozicije korisnika nije bilo dovoljno prostora, sljedeća se dva poglavlja odnose na oblikovanje javne slike kroz percepciju djelatnika. Vukovar je grad bogatoga kulturnog života, čemu svjedoče aktivnosti o kojima je pisano u prethodnim poglavljima, što potvrđuje i

⁵⁵⁶ Skoko, Bagić, op. cit., str. 172.

sociolog Žanić *'Vukovar ima bogat kulturni život. Još nakon prvih dana povratka, zahvaljujući entuzijazmu dijela povratnika, u gradu se organiziraju važna događanja, među kojima su Festival glumca i Vukovarske adventske svečanosti.*⁵⁵⁷ Polazište kojime se bavi ova disertacija, što je prvi primjer takvoga pristupa u Hrvatskoj, u centar kulturnoga djelovanja smješta Gradski muzej Vukovar. Muzej se prepoznaje kao izvoriste aktivnoga korištenja baštine kroz obnovu prostora za manifestacije i izgradnju novih objekata, kao primjer dobre prakse.

4. 2. 3. 1. Kulturno-povijesni čimbenici koji utječu na javnu sliku Gradskog muzeja Vukovar

Od početka analizā u ovoj se disertaciji naglašavala činjenica da na osnivanje, razvoj i menadžment muzeja utječu brojni čimbenici koji u konačnici utječu na oblikovanje javne slike muzeja. Neki su od tih čimbenika povijesni, neki administrativni, ekonomski, teritorijalni, a neki su socijalne naravi. Stoga je u ovome dijelu teksta nužno iznijeti kulturno-povijesne čimbenike koji su utjecali na Gradski muzej Vukovar, s naglaskom na ratna zbivanja koja su odredila vrstu menadžmenta – to jest kriznoga menadžmenta. Izvor podataka za ovu tematiku su, uz muzejske legende, ponajprije bili zbornici sa znanstveno-stručnih skupova u organizaciji Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar (organiziranih od 1998. godine nadalje), kao i sva druga dostupna građa. Od povratka u Vukovar procesom mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja započelo je održavanje tih skupova svake godine, s obzirom na to da je Institut društvenih znanosti Ivo Pilar jedini hrvatski institut koji je njegovao znanost u domeni obrambenog Domovinskog rata i otvorio podružnicu u Vukovaru te tako stekao mogućnost autentičnoga društvenog sudjelovanja *in loco* uz mogućnost dubinskoga uvida znanstvene razrade i posljedično ulogu znanstvenoga kroničara autentičnih događanja. Za potrebe istraživanja konzultirana je opsežna literatura o Domovinskom ratu na vukovarskom području, pri čemu je naglasak stavljen na promatranje Gradskog muzeja Vukovar u ratnim okolnostima.

Gradski muzej Vukovar nakon svojega je osnutka u bivšoj Jugoslaviji (15. prosinca 1946. godine) započeo s radom po donošenju Statuta od tadašnjega Gradskog narodnog odbora, a stvarnim se početkom rada smatra 10. ožujka 1948. godine, tada u zgradi stare Šegrtске škole kod Bečarskog križa. Potom se Muzej seli u zgradu Diližansne pošte gdje ostaje sve do 1966. godine kada započinje razdoblje djelovanja u Dvorcu Eltz, gdje ga je zatekla velikosrpska agresija kada je potpuno srušen sa zemljom uslijed djelovanja

⁵⁵⁷ Žanić, *Kultura sjećanja između emocija i institucija*, op. cit., str. 136.

topovskih granata Jugoslavenske narodne armije. Bilo kakav pokušaj opisa stradavanja u tom razdoblju bio bi eufemizam kada se ima u vidu Fotografija 1. na stranici 68. ove disertacije. Za vrijeme Domovinskoga rata cjelokupno je vukovarsko područje bilo zahvaćeno stradavanjima i obilježeno posljedicama obrambenih akcija Domovinskog rata. U cijeloj su Hrvatskoj s početkom ratnih zbivanja 1991. godine provedene mjere zaštite spomeničke građe i obilježavanja spomenika kulture znakom UNESCO-a i Crvenog križa prema Haaškoj konvenciji, prema uputama Ministarstva kulture. Prema riječima Ružice Marić i suradnika *'Muzejske zbirke su spakirane te razmještene u dvorcu Eltz, dok je Zbirka Bauer izmještена u kriptu franjevačkog samostana.'*⁵⁵⁸ Od 25. kolovoza do studenog 1991. godine grad Vukovar pretrpio je strašna razaranja tijekom kojih su uništavani i spomenici kulture, bez obzira na bilo kakve konvencije te su podnesene velike ljudske žrtve. Prema podacima Ministarstva hrvatskih branitelja o Domovinskome ratu prema bazi podataka iz 2000. godine, provjerenih i kroz podatke demografa Živića, u Vukovarsko-srijemskoj županiji bilo je najviše poginulih ili umrlih branitelja – 1165 osoba, a najveći broj poginulih ili umrlih civila također je bio u Vukovarsko-srijemskoj županiji – 2000 osoba, ekshumiranih civila bilo je 1083, nestalih 789 osoba, poginulih civila u UNPA (engl. *United Nations Protected Areas*)⁵⁵⁹ – 321, dakle ukupno 5358 osoba, odnosno 33,3 %, što je najveći postotak gledano u odnosu na sve hrvatske županije.⁵⁶⁰

U članku „*The Culturocide, Postemotional memoricide and Fanonesque Resistance of Vukovar (A Contribution to the Anthropology of Vukovar)*” antropologinja Špoljar Vržina opisuje Vukovar kao mjesto gdje se vlastitim tijelima branio opstanak hrvatskih ljudi, no ujedno su i testirani kultura, povijest i hrvatsko preživljavanje.⁵⁶¹

Autorica Marić svjedoči da je Vukovar okupiran, a kulturna baština, pritom naročito Gradski muzej Vukovar, uništena i većim dijelom otuđena; '... u potpunosti su nestale Etnografska zbirka, Zbirke radničkoga pokreta, NOB-a i socijalističke izgradnje, kao i građa Zbirke II. kongresa KPJ. U granatiranju su stradali svi muzejski objekti dvorca Eltz, Radnički dom i rodna kuća Lavoslava Ružičke, a s njom gotovo cjelokupni inventar i građa spomen-

⁵⁵⁸ Marić, Ružica et al.: *Vodstva kroz stalni postav Gradskog muzeja Vukovar – Povijest muzeja*, 2. dio, Gradski muzej Vukovar, 2013., tekst u rukopisu, str. 1.

⁵⁵⁹ u prijevodu Zaštićene zone Ujedinjenih naroda.

⁵⁶⁰ Usp. Živić, Dražen: Izravni demografski gubitci (ratne žrtve) hrvatske (1990.-1998.) uzrokovani velikosrpskom agresijom i neke njihove posljedice, *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, Vol. 10, No. 3 (53), 2001., str. 471.–472.

⁵⁶¹ Usp. Špoljar Vržina, Sanja: *The Culturocide, Postemotional memoricide and Fanonesque Resistance of Vukovar (A Contribution to the Anthropology of Vukovar)*, *Vukovar 91' – Genocid i memoricidna baština Europske unije*, ur. Dražen Živić, Sanja Špoljar Vržina, Sandra Cvikić, Ivana Žebec Šilj, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2014., str. 39.

muzeja.⁵⁶² Stanje kulturne baštine zahvaćeno ratom još ranih 90-tih godina u radu „Ratne štete na muzejima i galerijama u Hrvatskoj“ opisuje Šulc: *'Ono što od kulturnih dobara nije bilo uništeno u ratnim razaranjima, nakon okupacije grada je, zbog nemogućnosti pravodobne evakuacije, sustavno i temeljito opljačkano. "Spašavanje" kulturnoga blaga Vukovara bilo je nakon 20. studenoga 1991. godine "povjereno" stručnjacima iz Beograda i Novog Sada. Stoga, s punim pravom možemo govoriti da je srbijanski agresor u Vukovaru počinio kulturocid totalnih razmjera*⁵⁶³ te Živić nastavlja: *'Zbirke Muzeja upućivale su na činjenicu da je Vukovar bio važno prometno, demografsko, obrtničko, trgovačko, kulturno i upravno središte ovoga dijela Hrvatske, potvrđivale spoznaju o Vukovaru kao materijalnom i duhovnom žarištu hrvatskoga istoka te jasno isticale pripadnost Vukovara i vukovarskoga kraja hrvatskom i srednjoeuropskom kulturno-civilizacijskom krugu. Stoga je i razumljivo da je upravo duhovna i kulturna baština Vukovara, koja je bila i temelj i svjedočanstvo hrvatskoga kulturnog i nacionalnog identiteta toga grada, bila pod snažnim i razornim udarom srbijanske agresije, pa se argumentirano može govoriti i o memocidu*⁵⁶⁴ *nad Vukovarom. ... Tek dio te bogate baštine, nakon mukotrpne potrage i teških pregovora sa srbijanskom stranom, vraćen je Vukovaru.*⁵⁶⁵ Sjekavica naglašava kako *'Ciljano uništavanje baštine neke grupe ili određenoga baštinskog sloja pretpostavlja stanovito razumijevanje značenja, dosega, mehanizama i zakonitosti funkcioniranja baštine i njezine uloge u kolektivnom pamćenju.*⁵⁶⁶ To u potpunosti podržava tezu sociologa Rogića koji još ranih 90-tih godina postulira postojanje ciljanih pljački hrvatske kulturne baštine u Vukovaru.⁵⁶⁷ Namjera pljački bila je uništavanje svih označitelja identiteta vukovarskog područja, jer po Rogiću uništavanjem jedne od komponenti identiteta – materijalnog, i druga komponenta – nematerijalna, postaje 'izbrisana'.

Zbog nemogućnosti rada u Vukovaru, Muzej je u Zagrebu započeo s radom u progonstvu, najprije u Muzejskom dokumentacijskom centru, a od 1993. godine u Muzeju Mimara u Zagrebu. U progonstvu se aktivno djelovalo na stvaranju novih muzejskih zbirki, pa je tako 1993. godine formirana Zbirka umjetnina Muzeja Vukovara u progonstvu – donacije likovnih umjetnika za Gradski muzej Vukovar na inicijativu mr. Bože Biškupića. Vrijeme

⁵⁶² Marić, Ružica et al.: *Vodstva kroz stalni postav Gradskog muzeja Vukovar – Povijest muzeja*, 2. dio, 2013., tekst u rukopisu, str. 1.

⁵⁶³ Preuzeto iz Živić, Dražen: *Posljedice srbijanske agresije kao odrednica poslijeratne obnove i razvitka Vukovara*, op. cit., str. 41; Šulc, 1994.

⁵⁶⁴ Prema Špoljar Vržina, termin memoricida je uveden još 1992. godine od Mirka Dražena Grmeka.

⁵⁶⁵ Živić, *Posljedice srbijanske agresije kao odrednica poslijeratne obnove i razvitka Vukovara*, op. cit., str. 41.

⁵⁶⁶ Sjekavica, op. cit., str. 57.

⁵⁶⁷ Rogić Nehajev, op. cit., str. 41.

progonstva trajalo je od 1991. do 1997. godine. Po Kukuljici 'Gradski muzej „Vukovar“ u progonstvu utemeljio je muzeološki razvoj, koji je planiran u dva smjera: jedan je revitalizacija spomeničke baštine na osnovi fondova koji su nekada bili dio Muzeja, za što je pretpostavka povrat umjetnina, a drugi je bio rezultat u progonstvu sastavljenih fondova koji će na simboličkoj i stvarnoj razini povezati sve hrvatske prostore na kojima su godinama u progonstvu živjeli Vukovarci.⁵⁶⁸

Procesom mirne reintegracije hrvatskoga Podunavlja u svoje se matične prostore 1997. godine vratio i Gradski muzej Vukovar, nakon djelovanja i tijekom progonstva, održavanjem aktivnosti i pripremanjem za povratak. Nakon povratka su uz financijsku pomoć u obliku državnih, županijskih i gradskih sredstava nastavljene aktivnosti u razrušenim prostorima, kao i povrat dijela otuđene građe 2001. i 2003. godine. Na čelu Stožera za obnovu spomenika kulture i kulturne baštine koji je 1. srpnja 1997. godine posjetio Vukovar bili su ministar kulture Božo Biškupić i pomoćnica ministra Branka Šulc. Članica toga Stožera bila je i ravnateljica vukovarskog muzeja Ružica Marić.⁵⁶⁹ Autorica Kukuljica navodi 'Zaključci Stožera bili su: uspostaviti čvrstu suradnju između Ministarstva kulture, Ministarstva razvitka i obnove i Poglavarstva Grada Vukovara, a u namjeri da se pravilno postave prioriteti obnove i da se sredstva namijenjena obnovi iskoriste na pravi način.'⁵⁷⁰ Među prioritetima za obnovu ustanova u kulturi bio je Gradski muzej Vukovar. Građevinske radove na Dvorcu Eltz 1998. godine financiralo je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske.⁵⁷¹ Autorica Kukuljica navodi 'Prema stupnju razrušenosti Dvorca „Eltz“ bilo je jasno da je znatan dio fundusa uništen tijekom ratnih razaranja, dok je dio kroz godine okupacije nekontrolirano opljačkan. Postojali su službeni dokumenti o preuzimanju i prevoženju znatnog dijela fundusa vukovarskih muzeja u novosadski Vojvođanski muzej. U prizemlju je obnovljeno 5 radnih prostora i 3 izložbene dvorane. Počeli su pregovori o povratu otuđene kulturne baštine, a postupak su vodila ministarstva kulture i vanjskih poslova. ... Postupak mirne reintegracije svih segmenata društvenih djelatnosti imao je sljedeći tijek: snimanje zatečenog stanja, priprema za pravno utemeljenje za prelazak na novo ustrojstvo rada, sukladno zakonima Republike Hrvatske, radno usklađivanje na terenu, pronalaženje i osiguravanje prostora za rad bio je težak i nužan uvjet, provedba donesenih odluka i njezino praćenje, rad na međunarodnoj snošljivosti i toleranciji. Kako bi se gore navedeno prvelo, ekipe su nužno morale posjedovati sljedeće osobine: dobru volju, profesionalnost, stručnost, strpljivost,

⁵⁶⁸ Kukuljica, op. cit., str. 285.–286.

⁵⁶⁹ Usp. Ibidem., str. 283.

⁵⁷⁰ Ibidem.

⁵⁷¹ Usp. Ibidem.

*iskustvo, argumentiranost, upornost i poštivanje zakona.*⁵⁷² Nadalje se navodi 'Prema Izvješću Državne komisije za popis i procjenu ratne štete, 32 ratna šteta na području Grada Vukovara iznosi 9,5 milijardi kuna, od čega se na gospodarstvo odnosi 4,6 milijardi kuna (48,14%), na gospodarsku infrastrukturu 2,3 milijardi kuna (24,2%), a na privatnu imovinu 2,6 milijardi kuna (27,4%).'⁵⁷³

Gradski muzej Vukovar od samoga je povratka provodio razne muzejske aktivnosti te tako pridonosio revitalizaciji kulturnoga identiteta cijeloga područja, čija je obnova dugotrajnija negoli je obnova samih građevina. O rekonstrukciji zajednice u smislu pomirbe na temelju slučaja Vukovara pisali su Čorkalo Biruški i Ajduković,⁵⁷⁴ zatim Kadrov koji Vukovar opisuje sljedećim riječima *centralna točka hrvatskog nacionalnog identiteta*.⁵⁷⁵ S ciljem održivoga očuvanja kulturne baštine koje je podržano Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, godine 2005. potpisan je projekt „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok-Vukovar-Vučedol“ koji su sufinancirali Vlada Republike Hrvatske i Razvojna banka Vijeća Europe. Godine 2009. započela je obnova zgradā Dvorca Eltz, a početkom 2013. godine otvoren je prvi, a početkom 2014. godine drugi dio Stalnoga postava. Osvrt na etnografski dio stalnog postava iznijela je autorica Juzbašić u članku „Muzeološke prezentacije u funkciji očuvanja identiteta.“⁵⁷⁶ Osim spomenute autorice, stalnog postava u cijelosti dotiče se Žanić koji u svome radu '*...analizira komunikacijski proces u kojem se oblikuju pojedini urbani simboli i način na koji se odvija njihova kolektivna recepcija. U tom kontekstu analizira se način na koji je u Vukovaru došlo do formiranja simbola na razini imaginarnih značajki te u kojoj mjeri ti simboli utječu na formiranje mentalnih mapa stanovnika grada. U radu se također analiziraju i stavovi prema poželjnosti izlaganja pojedinih povijesnih razdoblja i događaja u Gradskom muzeju Vukovar.*'⁵⁷⁷ Nasuprot sociologu Žaniću namjera ovoga rada nije bila iznošenje osvrta na stalni postav vukovarskog muzeja jer ta problematika nadilazi opseg ovoga rada. Ono što je međutim nužno iznijeti, a što je potvrđeno analizama u ovoj disertaciji, postojanje je i simbolične razine cjelokupnoga

⁵⁷² Ibidem., str. 285. i 286.

⁵⁷³ Živić, op. cit., str. 39.

⁵⁷⁴ Čorkalo Biruški i Ajduković, op. cit., str. 1.–24.

⁵⁷⁵ Kardov, Krno: Stišavanje prošlosti: Vukovar između mjesta i prostora sjećanja, Zbornik radova *Nasilno rasturanje Jugoslavije; Uzroci, dinamika, posljedice*, ur. Hadžić, Miroslav, 2004., str. 230.

⁵⁷⁶ Juzbašić, Janja: Muzeološke prezentacije tradicijske kulture u funkciji očuvanja identiteta, *Zbornik Urbani Šokci 8/9, Panonski kontekst šokačke i bunjevačke kulture i tradicije/ Kako se to može biti Europljanin i živjeti u Šokadiji*, ur. Sablić Tomić, Helena i Erl, Vera, Šokačka grana i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Osijek i Subotica, 2014., str. 125.- 134.

⁵⁷⁷ Žanić: Društvena dinamika i simbolizacija prostora. Mentalne mape stanovnika Vukovara, op. cit., str. 39.

postava Muzeja, naročito posljednje sobe postava u kojoj je iznesena problematika aktualnoga života Vukovara koja se odnosi na multikulturalnu, multinacionalnu i multikonfesionalnu zajednicu. Svoju potvrdu multikulturalnost doživljava i kroz demografsku strukturu stanovništva i promjene tijekom povijesti o kojima su pisali Živić u članku „Demografski resursi društveno-gospodarskog razvitka Vukovara“⁵⁷⁸ i Wertheimer Baletić u „Stanovništvo Vukovara i vukovarskog kraja“.

Tijekom svih razdoblja djelovanja (ratnoga razdoblja, progonstva, povratka i obnove) Muzej intenzivno radi na ostvarenju kontakta s lokalnom zajednicom. Tijekom rada u Zagrebu, u prvo vrijeme u Muzejskom dokumentacijskom centru, a kasnije u Muzeju Mimara, vukovarski se muzealci povezuju s prognanim Vukovarcima koji žive u Zagrebu i pokreću akcije s ciljem predstavljanja kulturno-povijesnih vrijednosti grada Vukovara, kao i akcije informiranja domaće i svjetske javnosti o stradanjima ljudi toga kraja te o stradanjima kulturno-povijesnih spomenika – pokretne i nepokretne spomeničke baštine Vukovara i Vukovarsko-srijemske županije. Komunikacija se ostvarivala kroz pripremu, organizaciju i samo odvijanje muzejskih aktivnosti; kroz izdavačku djelatnost, putem medija. Kroz medije se mogao pratiti rad Muzeja kroz sve faze djelovanja, a posebno se pratila obnova Dvorca Eltz.

4. 2. 3. 2. Oblikovanje javne slike Gradskog muzeja Vukovar kroz percepciju stručnog muzejskog osoblja

U prethodnom su potpoglavlju navedeni kulturno-povijesni čimbenici koji su utjecali na krizni menadžment Gradskog muzeja Vukovar, kao i menadžment muzeja u stabilnim okolnostima. Slijede podaci o istraživanju provedenom s djelatnicima Muzeja, odnosno stručnim muzejskim osobljem Gradskog muzeja Vukovar.

Od tri ranije navedena pitanja, ovo posljednje poglavlje obrađuje drugo i treće pitanje. Na drugo pitanje koje je glasilo: „*Što vi kao djelatnici nastojite kroz svoj rad (vodstva, izložbe, stručne konzultacije i sl.) prenijeti muzejskim korisnicima?*“. Ono što je posebno bilo isticano u odgovorima bila je namjera prenošenja znanja o povijesnome razvoju vukovarskog područja na zanimljiv način, prilagođen dobnim i interesnim skupinama posjetitelja. Nadalje, jedna je ispitanica istaknula kako je kroz vodstva postavom potrebno '*...pronaći uvijek poveznicu, makar samo poetsku, nekad zbiljsku te putevima povijesti, vezanu uz europsku*

⁵⁷⁸ Živić, Dražen: Demografski resursi društveno-gospodarskog razvitka Vukovara, *Vukovar – hrvatska baština i perspektive razvoja*, ur. Živić, Dražen i Žebec, Ivana, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar Zagreb, Zagreb – Vukovar, 2007., str. 474.–501.

povijest'. Jedan ispitanik naveo je da se kroz vodstva postavom trebaju prezentirati '*...općenito poruke o životu; ne ono što je kroz medije. Stvarnost je drugačija nego li što je mediji prezentiraju.*' Jedinstvenost svakog vodstva istaknula je i sljedeća ispitanica: '*U svakom slučaju nije isto voditi grupu i grupu, nema dvije identične grupe. ... Uvijek mi je misao vodilja da ljudima bude zanimljivo, da ih ne udavim nekim podacima zbog podataka, znači to nema smisla. Nastojim ispričati priču i onda tu priču nadopunjavati, ako vidim da je njihov interes u jednom smjeru, onda možda više nadopuniti nečim. ... Nastojim prikazati povijest, bogatu povijest i prošlost, stvarno jako bogatu prošlost Vukovara i ovog kraja, čiji je samo jedan segment Domovinski rat, 1991. A sve ovo što je bilo prije i što je bilo iza, je isto jako bitno.*'

Vezano uz životnu dob korisnika, ispitanici su isticali edukativnu dimenziju vodstava kroz stalni postav, ali i drugih muzejskih aktivnosti. Govorili su i o edukaciji kroz koju je važno razvijati '*...ljubav prema povijesnim predmetima, domovini, likovnoj umjetnosti da bi se njima otvorio put; kojim bi se više uključili i time se bavili, kulturom ... jer nije zapisano sve...*' U odnosu na bogatstvo lokalne kulture isticano je stvaranje pozitivnoga odnosa prema kulturnoj baštini kroz poticanje raznovrsnih programa prilagođenih različitim dobnim skupinama, pa je tako istaknuto '*Možda prilagođenijim različitim uzrastima, možda više nešto za mlade, nešto za treću dob, zašto ne neke radionice za ljude koji su u mirovini, koji imaju vremena i koji su možda u nekim svojim interesima bliski muzeju, ali neće sad doći stalno. Mislim ako su vidjeli stalni postav, neće doći ponovno, ponovno i ponovno.*' Jedna je ispitanica spomenula i terenska istraživanja kao mogućnost ostvarenja susreta s korisnicima te kazuje: '*Pa mislim da ljudi stvarno doživljavaju muzej kao neku instituciju, što u biti i je. Možda mi nekako interno i nemamo taj neki osjećaj..*'.

Kroz osobno iskustvo jednogodišnjega pripravništva u vukovarskom muzeju tijekom godinu dana autorica je imala mogućnost sudjelovanja i promatranja svih muzejskih aktivnosti. '*Suvremeni profesionalni etnolozi, također kao sudionici istraživane kulture, uključuju vlastito iskustvo u svoj terenski rad i znanstveno istraživanje...*'⁵⁷⁹ Kroz razdoblje pripravništva autorica je bila u ulozi insajdera, odnosno ostvarena je dugotrajnija prisutnost na terenu.⁵⁸⁰ '*Ulazak u istraživanu zajednicu, približavanje, empatija, dohvaćanje iskustava istraživanih i stečeno vlastito iskustvo metodološki legitimiraju empirijsku epistemološku*

⁵⁷⁹ Čapo Žmegač, Jasna; Gulin Zrnić, Valentna i Kalapoš Gašparac, Sanja, ur.: *Etnologija bliskoga, Poetika i politika suvremenih etnoloških istraživanja*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2006., str. 12 i 13.

⁵⁸⁰ Ibidem., str. 22.

*osnovu etnologije/antropologije i znanja koje stvara.*⁵⁸¹ Komunikacija s korisnicima odvijala se najčešće kroz vodstva stalnim postavom, zatim kroz otvorenja izložaba, manifestacije te prilikom terenskih istraživanja. Stručno upoznavanje sa stalnim postavom i načinom odvijanja vodstava autorica je ostvarila kroz razgovore i vodstva s kolegama u Muzeju, kao i kroz pisane tekstove legendi u postavu. Ono što je autorici bila misao vodilja kroz vodstva bilo je prenijeti poruku o kontinuitetu života na tome području. Kao što je prethodno spomenuto, najviše izjava korisnika odvijalo se uz događaje u postavu koji su najbliži njihovome vlastitom iskustvu. Kod posjetitelja koji nisu s vukovarskog područja, obilazak dijela Stalnog postava – Zbirke narodnih nošnji hrvatskih županija poticao je osjećaj zajedništva ostvaren tijekom progonstva, jer je i sama ta Zbirka nastala donacijama županija u kojima su bili prognani Vukovarci. Osim poruke zajedništva, ta jedinstvena Zbirka pruža mogućnost uvida u raznolik i bogatu kulturnu baštinu Republike Hrvatske. Pri završetku svakoga vodstva nastojalo se doznati kakav je utisak na posjetitelje ostavio muzejski postav. Kroz godinu dana i izvršena vodstva, autorica je doživjela isključivo pozitivne odgovore koji su bili vezani uz izgled obnovljenoga Dvorca Eltz, suvremeni multimedijalni način prezentacije te prikaz razvoja grada i okolnih naselja. Potonje su posebno isticali posjetitelji koji su pripadnici izvanlokalnih zajednica, kojima Vukovar izaziva ponajprije ratne asocijacije. Interpretacijom stalnoga postava i prenošenjem novih spoznaja ispunjava se jedna od glavnih zadaća muzeja, a to je edukacija korisnika. Na otvorenjima izložaba i manifestacija većim su dijelom bivali prisutni pripadnici lokalne zajednice. Ostvarujući kontakte s njima, moguće je bilo primijetiti pozitivan stav prema kulturnoj baštini i podršku koju daju radu Muzeja kroz sve njegove faze. Terenskim se istraživanjima ostvaruje bliski kontakt s kazivačima. Tijekom nekoliko posjeta selima vukovarskoga područja autorica je kod kazivača osjetila izuzetnu susretljivost, pozitivan odaziv na predložene teme istraživanja, uz poticanje kazivača da progovaraju o temama koje smatraju bitnima. Neizbježna tema svih razgovora bio je Domovinski rat i progonstvo, kao događaj koji je promijenio njihove živote i razvoj naselja. U tim trenucima biti etnolog istraživač poprima i druge dimenzije – onu psihološku – psihoterapijsku i ljudsku. Kazivače se prilikom takvih kazivanja niti jednom nije prekidalo, već ih se saslušalo i pružilo suosjećanje. Muzej, pogotovo onaj čije upravljanje ima karakteristike kriznog menadžmenta, dio je zajednice s kojom proživljava sadašnjost i gradi zajedničku budućnost.

⁵⁸¹ Ibidem., str. 24.

Treće pitanje istraživanja bilo je: „*Pokušavate li kroz komunikaciju s korisnicima doznati njihove interese vezane uz muzejske aktivnosti te zatim to uvrstiti u muzejske aktivnosti?*“ Odgovor je kod svih ispitanika bio potvrđan, a razlikovao se prema vrsti komunikacije s korisnicima kroz koju se doznavalo više o njihovim interesima. Prvi ispitanik navodi kako je muzejski interes blizak školskom te kako je razvijao suradnju s osnovnim školama kroz odlaske u njih i predavanja djeci (op. a. ovaj odgovor se odnosi na prijeratno razdoblje). Druga ispitanica navela je postojanje interesa korisnika za povijest grada u različitim tematskim područjima – zdravstvo, apotekarstvo, svakodnevni događaji u gradu, sadržaj periodike od 19. stoljeća do 20. stoljeća, stari Vukovarci, građevine, zatim arhivska građa, korisnici su često stari Vukovarci koji traže svoje korijene, pripadnici njemačke/židovske zajednice, te Vukovarci koji su u Zagrebu i drugim dijelovima Hrvatske. Suradnju s vrtićima, osnovnim i srednjim školama opisuje djelatnica koja u dogovoru s odgajateljima, učiteljima i nastavnicima osmišljava radionice, predavanja i terensku nastavu. Također navodi kako su komentari na muzejske aktivnosti pozitivni i da vrlo često dobije pohvalu, ali i dobronamjernu kritiku (npr. o izradi vodiča stalnog postava za dječji uzrast). Jedna od ispitanica komunikaciju, između ostaloga, uspostavlja kroz terenska istraživanja; te tako navodi '*...jako mi je lijepo kad ljudi dođu na teren, nekoliko godina sam bila na Vučedolu, u Sotinu, i onda lokalni ljudi dođu i to malo žele pogledati, i uvijek nastojim bar 15 - 20 min svog vremena oduzeti, uvijek, uvijek se to stigne i pojasniti im. To je njima baš onako doživljaj... približava im tu neku stariju prošlost kraja i demistificira općenito tu samo arheologiju.*'

To treće pitanje o komunikaciji autorica je sebi samoj nametnula kao ono koje ju vodi od prvih studentskih terenskih istraživanja i muzejskih početaka (vezanih za volontiranja u Etnografskom muzeju Zagreb i Muzeju Slavonije Osijek), a glasi – što korisnici žele? Tijekom boravka u vukovarskom muzeju i razgovora prije svega s domicilnim stanovništvom uočeno je često spominjanje građanskih vjenčanja u Dvorcu Eltz te da su se vrlo rado prepričavale uspomene na vjenčani dan. Želeći oživjeti sjećanja na život u Vukovaru u Dvorcu Eltz, autorica je predložila muzejsku akciju „Sudbonosno DA u Gradskom muzeju Vukovar“ kojom su građani pozvani da iz svojih rijetko sačuvanih albuma donesu fotografije vjenčanja održanih u Mramornoj dvorani Dvorca Eltz otkada su se počela tamo održavati nakon postavljanja stalnog postava 1969. godine pa sve do samoga početka Domovinskog rata te fotografije mladenaca s vjenčanja koja se od 2013. godine ponovno održavaju u Mramornom predvorju Dvorca Eltz, kao i fotografije mladenaca koji su Muzej odabrali kao

mjesto gdje će stvoriti fotografije za uspomenu na dan vjenčanja. Fotografije koje su akcijom prikupljane čine dio foto-dokumentacije Etnografske zbirke vukovarskog muzeja. Ova akcija prikupljanja fotografija dio je muzejske priče o donacijama, odnosno nastanku novih zbirki, koja je pokrenuta u progonstvu i nastavljena po povratku u Vukovar, sve kao posljedica stradanja i nestanka nekoliko muzejskih zbirki tijekom ratnih zbivanja. Akcija „Sudbonosno DA u Gradskom muzeju Vukovar“ pokrenuta je u travnju 2015. godine kao jedna od aktivnosti s kojima je vukovarski muzej sudjelovao u obilježavanju Međunarodnog dana muzeja (18. svibnja) i 20. muzejske edukativne akcije „Održivost“. Tema s kojom je Gradski muzej Vukovar sudjelovao u Međunarodnom danu muzeja bila je „Život, živost, održivost kroz faze – od potpune ruševine do prekrasne palače.“ Akcija je prvotno zamišljena u trajanju od travnja do svibnja 2015. godine, no zbog velikoga odaziva nastavljena je i poslije toga datuma. Do kraja listopada 2015. godine prikupljeno je dvjesto trideset i pet fotografija od ukupno devedeset i šest parova mladenaca, dva videosnimka te dvije pozivnice, a na sam Međunarodni dan muzeja održana je prezentacija i druženje sudionika akcije te građana. Muzejska akcija „Sudbonosno DA u Gradskom muzeju Vukovar“ primjer je marketinški orijentirane muzejske aktivnosti, gdje se na temelju komunikacije s pripadnicima lokalne zajednice razvila odgovarajuća ponuda. Istovremeno se poticalo građane na aktivno sudjelovanje u stvaranju foto-dokumentacije, jer je poput privatnih fotoalbuma i muzejska građa stradala u ratnim zbivanjima. Pozivanjem i dolaskom građana u muzejske prostore za vjenčanja i druženje povezivala su i uspoređivala prošla iskustva i uspomene sa sadašnjima te ujedno stvarale nove uspomene u Dvorcu Eltz.

4. 2. 3. Oblikovanje javne slike Gradskog muzeja Vukovar kroz društvenu mrežu Facebook i portal Trip Advisor

Kroz istraživanje aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar naglasak je bio na stručnom osoblju i ravnateljici, kao onima koji su osmišljavali muzejske aktivnosti i bili njihovi nositelji. Za dobivanje cjelovite javne slike Muzeja potrebno je osim stručnoga osoblja istražiti i korisnike, odnosno nekorisnike. Kako ta tema niti analogno istraživanje nisu centralna tema ove disertacije, tako je i istraživanje u tome smjeru ograničeno. U ovome poglavlju dat će se uvid u komentare na stranici koju na društvenoj mreži Facebook ima Muzej – dakle, stranici koju vodi Muzej te uvid u objave posjetitelja Muzeja na najvećem svjetskom turističkom portalu *Trip Advisor*⁵⁸². Detaljnije se u ovakvim vrstama komunikacije

⁵⁸² Izvor: <https://www.tripadvisor.com/>, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.

govorilo u poglavlju 4. 2. 1. *Muzejska komunikacija*. Spomenuta društvena mreža i portal promatrani su kao izvori koje potencijalni posjetitelji pregledavaju i stječu prvotna mišljenja, odnosno poticaj za posjet ili savjet za neodlazak te se tako između ostalog i kroz ove izvore oblikuje javna slika o Gradskom muzeju Vukovar.

Na društvenoj mreži Facebook Muzej redovito obavještava o svojim aktivnostima, kada je riječ o onima namijenjenima korisnicima, poziva ih se na sudjelovanje te se nakon njihova održavanja postavljaju albumi s fotografijama. U ukupnom razdoblju koje se nalazi na stranici, a to je od 12. veljače 2015. godine do 12. ožujka 2017. godine, ukupno je trideset (30) recenzija objavljenih na stranici Muzeja, s time da je ukupno trideset ocijenjeno s pet zvjezdica, a jedna recenzija s četiri zvjezdice.⁵⁸³ Uz recenzije je objavljeno i osam (8) komentara čiji su autori posjetitelji Muzeja. Od osam komentara jedan je na engleskom, dok su ostali na hrvatskom jeziku. Svih osam komentara je pozitivno, pohvale idu postavu i umjetninama, kao i suvenirnici te se preporučuje posjet – *'Svjetski muzej... jedan od najljepših koji sam vidjela... Vukovar od svojih početaka do danas prikazan je na tako atraktivan način da ostajete bez daha i Kao ptica Feniks digao se iz pepela. Prekrasan muzej, izvrsno posložen, vrlo pregledan. Svima preporučujem, a meni uvijek fali još malo vremena, tako da ću ga opet doći pogledati.'* U komentarima se spominju i ratna povijesna zbivanja – *'Ponos i dika Vukovara, a i cijele Hrvatske! Tolike strahote, tolika mržnja na njega se srušili, a on ponosno stoji. Sretno od srca sa daljnjim radom!! i Želim samo prokomentirati... tko god je ikada "digao ruku" na ovaj grad ...ovdje u ovom muzeju bi se trebao postidjeti !'*

Na stranicama turističkoga portala Trip Advisor za Vukovar se u okviru poduhvata koje valja učiniti (*'Things to do'*) kao druga od deset stvari navodi posjet Gradskom muzeju Vukovar, s ukupno dvadeset i pet recenzija uz koje se nalaze i fotografije.⁵⁸⁴ Posjetitelji su Muzej ocijenili s ocjenama izvrstan (14/četnaest) i vrlo dobar (4/četiri). Sve su recenzije napisane engleskim jezikom, no vidljivo je da su ih objavljivali i posjetitelji iz Hrvatske, dok se ponegdje ne navodi lokacija osobe koja je objavila recenziju. U svim su recenzijama dojmovi bili pozitivni, uz iznenađenje koje pruža takav manji lokalni muzej – *'Zanimljiv mali muzej lokalne kulture i povijesti – ovo je svakako bilo najbolje u Vukovaru. ... Naš vodič je bio izvrstan te je brzo ukazao na značajne teme i predmete koje je povezao sa pričama o*

⁵⁸³ Izvor: https://www.facebook.com/pg/Gradski-muzej-Vukovar-Vukovar-Municipal-Museum-866079006746945/reviews/?ref=page_internal, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.

⁵⁸⁴ Izvor: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g303842-d6899000-Reviews-Vukovar_Municipal_Museum-Vukovar_Vukovar_Syrmia_County_Slavonia.html, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.

svojoj mladosti tijekom rata i poslije njega.⁵⁸⁵ Uz kvalitetna vodstva, također se spominje i europska nagrada Stilletto koju je muzej primio 2016. godine. Isto tako se navodi – *'Impresivan muzej - Ovaj muzej je nedavno primio nagradu kao najbolji muzej u Europi s razlogom. U ovome muzeju možete saznati od svega po malo; vodi vas kroz povijest ovog područja, ne usmjeravajući se samo na rat.'*⁵⁸⁶ Kao i u prethodnom komentaru, u još je nekima neizostavno spominjanje Domovinskoga rata – *'Iznenađujuće lijepo – S obzirom na to da je Vukovar mali grad, nisam očekivao tako impresivnu zbirku. Muzej ima više katova, na svakom po jedno razdoblje iz povijesti grada. ... Prikazan je videozapis grada iz vremena prije rata i nakon njegova završetka. Svakako vrijedi posjetiti'.* Slijedi komentar: *'Vidjet ćete ožiljke najgoreg topničkog bombardiranja tijekom hrvatsko-srpskog rata'⁵⁸⁷ koji je vođen od 1991. do 1995. godine, i svjedoke oživljavanja ovog prekrasnog grada.⁵⁸⁸ i 'Apsolutni muzejski dragulj – posjetila sam puno muzeja tijekom svog života i ovo je zaista jedan od najboljih. Od podataka o geološkoj povijesti područja, pregleda raznih naroda koji su živjeli na tom području kroz više od tisuću godina te iscrpnih podataka o imanju i obitelji Eltz (u čijem "dvorcu" je i ovaj muzej) do nevjerojatnih prikaza onoga što se dogodilo u Vukovaru za vrijeme opsade u 1990-ima, ovaj muzej sadrži sve to.'*⁵⁸⁹

⁵⁸⁵ „An interesting small museum of local culture and history - This was clearly the highpoint of Vukovar. ... Our guide was excellent who quickly pointed out the significant themes and items and mixed with stories of his youth during the war and after.“, Izvor: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g303842-d6899000-Reviews-Vukovar_Municipal_Museum-Vukovar_Vukovar_Syrmia_County_Slavonia.html, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.

⁵⁸⁶ „Impressive museum - This museum has just been awarded best museum in Europe for a reason. You get just a bit of everything in this museum. It takes you through the history of the area, not just focussing on the war., Izvor: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g303842-d6899000-Reviews-Vukovar_Municipal_Museum-Vukovar_Vukovar_Syrmia_County_Slavonia.html, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.

⁵⁸⁷ Podrazumijeva se da u izvorniku Tripadvisor ne postoji činjenično ispravna faktografija, te da ovakvi izvori trpe od uskrate povijesne autentičnosti -rat je bio nametnut od strane Srba i JNA, no stranci to nisu dužni znati, a i zapamtiti bez obzira na točnost prezentiranja u Muzeju.

⁵⁸⁸ “Surprisingly nice - I had not expected to find such an impressive collection considering how small Vukovar is. The museum has multiple floors, one for each period of the city's history. ... Aerial footage of the town during and after the war is displayed. Well worth a visit.“ „You'll see scars of the worst artillery shelling during the Croatian-Serbian war that waged from 1991 - 1995, and witness the revival of this wonderful city.“, Izvor: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g303842-d6899000-Reviews-Vukovar_Municipal_Museum-Vukovar_Vukovar_Syrmia_County_Slavonia.html, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.

⁵⁸⁹ “An Absolute Gem of a Museum” - ... I've been to a lot of museums in my life and this was really one of the best. From information about the geological history of the area to displays on the history of different people who have lived in the area over thousands of years to detailed information about the Eltz estate and family (whose "castle" this museum is in) to an incredible display on what happened in Vukovar during the siege in the 1990s, this museum has it all.“, Izvor: https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g303842-d6899000-Reviews-Vukovar_Municipal_Museum-Vukovar_Vukovar_Syrmia_County_Slavonia.html, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.

Pregledom i analizom komentara iznesenih u ovom potpoglavlju može se zaključiti da su svi bili izrečeni u pozitivnom tonu s preporukama za posjet Muzeju; te su kao takvi izvori svakako početna točka za stvaranje prvih dojmova i javne slike potencijalnih posjetitelja.

Na prethodne analize nadovezuje se i pitanje povezanosti turizma i muzeja. Kada se radi o Vukovaru, to je razvijanje memorijalnoga turizma, odnosno 'mračnog' turizma⁵⁹⁰. Razvojem memorijalnoga turizma u Vukovaru u diplomskom radu „Mogućnosti razvoja memorijalnog turizma u Vukovaru“ bavila se Klara Vukojević.⁵⁹¹ Pojam „mračnog turizma i neugodne baštine“ pojašnjavaju Schmidt i Merrill; *'Memorijalizacija i sjećanje na smrt, bol i patnju nije nova pojava'*⁵⁹² te se iznose primjeri mjesta koja su razvila takav oblik turizma koji je u porastu.

⁵⁹⁰ Termin 'mračni turizam' prvi su puta upotrijebili Foley i Lennon, a odnosi se na turizam, odnosno posjećivanje lokaliteta koji su povezani sa smrću i katastrofama. (Foley, Malcolm i Lennon, John J., : JFK and Dark Tourism: A Fascination with Assassination, *International Journal of Heritage Studies*, Vol. 2, No. 4, str. 198–211.

⁵⁹¹ Vukojević, Klara: *Mogućnosti razvoja memorijalnog turizma u Vukovaru*, diplomski rad, Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2015., 75 stranica.

⁵⁹² Schmidt, Leo i Merrill, Sam, ur.: *A Reader in Uncomfortable Heritage and Dark Tourism*, Brandenburg University of Technology, Cottbus, 2009., str. 4.

5. Zaključak

U ovoj je doktorskoj disertaciji primijenjen interdisciplinarni pristup, to jest povezane su dvije znanstvene discipline: menadžment i etnologija ili kulturna antropologija, odnosno prikazano je kako ih se na primijenjeni način može povezati s ciljem istraživanja fenomena Gradskog muzeja Vukovar. Pri istraživanju i pisanju disertacije korištena su metodološka i teorijska znanja obje discipline.

Istraživanje kriza i kriznog menadžmenta ponajprije se veže uz poduzeća te je jedna od namjera ovoga rada bila na temelju obrazaca za poduzeća definirati krizni menadžment muzeja. Tako su iznesene karakteristike menadžmenta u kulturi, odnosno menadžmenta muzeja u stabilnim okolnostima; definirana je kriza i krizne situacije. Kao jedan od ključnih faktora za rješavanje krize **istaknula se komunikacija među djelatnicima**, ali i održavanje odnosa s javnošću, to jest informiranje javnosti o situaciji. Predzadnji korak kriznoga menadžmenta proglašavanje je završetka krize, a posljednji je učenje iz krize. Na temelju rezultata prvoga dijela istraživanja zaključno je, po prvi puta u Hrvatskoj, donesen model kriznoga menadžmenta muzeja u Hrvatskoj, kao procesa koji se sastoji od **planiranja** (uključujući izradu kriznoga plana s procjenom mogućih uzroka krize), **pripreme** (odnosi se na sastavljanje popisa s prioritetskom muzejskom dokumentacijom i građom te održavanje muzejskoga prostora), **ovladavanja krizom** (odnosi se na odabir krizne strategije prema vrsti krize; spašavanje ljudi, muzejske dokumentacije, građe i prostora) i **obnove** muzejskih aktivnosti te osposobljavanje prostora (postava i čuvaonica) te zgrade za rad (kada je zgrada bila oštećena). Kao što je analizirano, ustanovljeno i potvrđeno – bitan element kriznoga menadžmenta je komunikacija, a posebice se u muzeju to odnosi na uključivanje javnosti, odnosno korisnika u muzejske aktivnosti. U postkriznom okruženju slijedi **učenje** iz kriznoga iskustva koje se ovdje označava kao element postkriznoga menadžmenta, jer nastupa nakon vraćanja u stabilne okolnosti djelovanja, odnosno po završetku krize. Iznošenjem ovoga modela **potvrđena je prva hipoteza istraživanja – kako se koristeći teorijske postavke kriznog menadžmenta za poduzeća može oblikovati obrazac prvoga hrvatskog kriznog menadžmenta muzeja**.

Nakon definiranja kriznoga menadžmenta muzeja, uslijedila je studija slučaja Gradskoga muzeja Vukovar koji je kroz svoje djelovanje od 1946. godine (u bivšoj Jugoslaviji) pa do danas (od 1991. godine u neovisnoj i oslobođenoj Republici Hrvatskoj) prošao nekoliko faza, a tema je ovoga rada razdoblje od 1991. godine do kraja 2015. godine. To razdoblje i aktivnosti koje su se u njemu odvijale promatrane su kroz predratnu fazu,

„Osnivanje i početak rada Gradskog muzeja Vukovar (1946. - 1991.)“ s ukratko navedenim osnovnim informacijama te faze „Ratno razdoblje djelovanja Gradskog muzeja Vukovar (1991.)“, „Djelovanje Gradskog muzeja Vukovar u progonstvu (1992. – 1997.)“, „Obnova i razvoj aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar nakon mirne reintegracije (1997. – 2014.)“ i „Djelovanje Gradskog muzeja Vukovar nakon obnove (2014. – 2015.)“ za koje su detaljno prikazane i analizirane aktivnosti. **U razdoblju od 1991. godine do svibnja 1997. godine** zbog specifičnih okolnosti uvjetovanih obrambenim Domovinskim ratom, menadžment Gradskog muzeja Vukovar označava se kao **krizni menadžment muzeja**. Godinu 1991. obilježavaju ratni uvjeti velikosrpske agresije i JNA granatiranja na širem vukovarskom području, koji su doveli do izmještanja muzejske građe izvan matične ustanove, a dio je muzejskih zbirki tijekom razaranja stradao, dio nestao, a građevine, uključivši Dvorac Eltz, bile su bili srušene sa zemljom, do spaljenih greda. Prva aktivnost vezana uz Muzej nakon pada grada Vukovara odvija se 1992. godine kada se pokreće akcija za skupljanje donacija likovnih umjetnika pod nazivom „Muzej Vukovara u progonstvu“ i inicira nastavak rada Muzeja, koji se i ostvaruje 1993. godine kada Muzej proširuje ime u Gradski muzej Vukovar u progonstvu te djeluje u prostorima zagrebačkoga Muzeja Mimara. Od tada započinju sustavne aktivnosti koje čine brojna održavanja izložbi, predavanja, promocija knjiga i časopisa, donacije i druga događanja. Tijekom djelovanja u progonstvu Muzej ostvaruje suradnju s brojnim ustanovama, institucijama, udrugama i pojedincima u Republici Hrvatskoj, ali i u inozemstvu. Ravnateljica Muzeja do 1993. godine bila je Zdenka Buljan, a od tada Ružica Marić. Muzej je imao kontinuiranu potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Vukovarsko-srijemske županije i Gradskog poglavarstva Vukovar, kao i brojnih znanstvenika i stručnjaka, ustanova, udruga i pojedinaca. Sličnu ljudskim sudbinama doživio je i Muzej, te je slijedom svih okolnosti morao iznaći novu snagu za nastavak rada u privremenim prognaničkim uvjetima. Muzej je bio mjesto gdje su se sastajali prognanici iz Vukovara, ali i drugih mjesta, dijelili novu svakodnevicu te se kroz druženja prisjećali zajedničkih uspomena vezanih uz vukovarski kraj. Kroz svoja događanja Muzej je podsjećao na kulturnu baštinu koja je dio kulturnoga identiteta; bio je tu kao posrednik između prognanika i razrušenoga Vukovara te Dvorca Eltz, matičnoga prostora Gradskoga muzeja Vukovar.

Drugi dio promatranih aktivnosti odnosio se na razdoblje povratka i obnove, **od lipnja 1997. godine do kraja 2015. godine**. Povratkom u Vukovar, u razrušene prostore Dvorca Eltz, započinje se s muzejskim aktivnostima. Kako u to vrijeme grad još nije obnovljen, niti djeluju sve ustanove u kulturi iz prijeratnoga razdoblja, Muzej počinje s osnivanjem novih manifestacija. Istovremeno, uz stručni rad koji je podrazumijevao sakupljanje, čuvanje i

prezentiranje muzejske građe, radi se na obnovi muzejskih zgrada i povratu građe. Suradnja se ostvaruje s udrugama, s Franjevakim samostanom u Vukovaru i crkvom sv. Filipa i Jakova, drugim ustanovama, pojedincima koji su se kroz godine vraćali u grad te se ističe zajedništvo koje pridonosi kulturnoj obnovi. Muzej je kroz sve godine aktivan organizator/suorganizator te sudionik tuzemnih i inozemnih aktivnosti, kao i domaćin. Kao kroničar aktivniji je u prvim godinama povratka i u razdoblju prije obnove drugih ustanova u kulturi. Sve aktivnosti koje uprava Muzeja provodi imaju cilj obnove kulturnoga života vukovarskoga područja uz približavanje suvremenih kulturnih događanja lokalnim prognanicima povratnicima. Godine 2004. obnovljena je Galerija Oranžerija, a sveobuhvatna obnova ostalih zgrada kompleksa Dvorca Eltz započinje 2009. godine u okviru projekta "Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok-Vukovar-Vučedol". **Prva faza stalnoga postava otvara se 2013., a druga 2014. godine** te time završava krizni menadžment muzeja i **započinje menadžment u stabilnim okolnostima**, koji se u disertaciji pratio do kraja 2015. godine. No, proveden je i nastavak istraživanja, za razdoblje **od 2016. do 2018. godine** koje omogućava **uvid u nastavak djelovanja u postkriznom**, odnosno stabilnom razdoblju.

Kao i u progonstvu, i u povratku Muzej dijeli sudbinu s Vukovarcima – vraća se u razrušeni prostor te postupno stvara uvjete za normalan rad imajući na umu obnovu, i materijalnu i nematerijalnu. Ona materijalna je do kraja ovoga istraživanja završena, a proces obnove nematerijalne kulture je dugotrajniji i tu zapravo teško možemo govoriti o povratku u prijeratno stanje, prije bi se moglo govoriti o rekonstrukciji i stvaranju novih vrijednosti koje su neizbježno povezane s povijesnim razvojem. Dakako, riječ je o oblikovanju kulturnoga identiteta u novonastalim okolnostima. Iako je materijalna obnova (povratak muzejske građe i obnova muzejskih zgrada) završena, bit će jako teško odrediti mehanizme za procjenu stanja nematerijalne kulturne obnove. Kroz svoja događanja u progonstvu Muzej je podsjećao na **kulturnu baštinu koja je dio kulturnoga identiteta**; kako je bio tu kao posrednik između prognanika i razrušenog Vukovara te Dvorca Eltz, matičnoga prostora Gradskoga muzeja Vukovar, tako je i po povratku iz progonstva bio posrednik između kulture i lokalne zajednice. Poruka koju Muzej šalje od početka svoga djelovanja u progonstvu poruka je o nastavku života, unatoč teškoj situaciji koja je nastupila. U istome smjeru djelovanja nastavlja i nakon povratka iz progonstva te i u postkriznom, to jest stabilnom razdoblju djelovanja potvrđuje da je baština ona **neraskidiva nit koja kroz Muzej povezuje lokalnu zajednicu**.

U posljednjem poglavlju rada promatran je odnos muzeja i korisnika, povezan s kulturnim identitetom. Muzej kao javna ustanova u kulturi objedinjuje prošlost, sadašnjost i budućnost te daje mogućnost promišljanja identiteta. Muzej (prije svega se misli na muzej

koji je prema vrsti građe opći) ima važnu poziciju u oblikovanju i interpretaciji kulturnoga identiteta nekoga područja. Pripadnici lokalne zajednice su koautori u oblikovanju kulturnoga identiteta koji će biti predstavljen pripadnicima izvanlokalne zajednice. Nadalje, muzej svojim aktivnostima **oblikuje kulturni identitet pripadnika lokalne zajednice**. U svakom od nabrojanih oblika muzej ima ulogu aktivnoga posrednika između kulturnoga identiteta i korisnika. Jedan od preduvjeta za oblikovanje kulturnoga identiteta posredstvom muzeja je komunikacija, a ostvarivanju komunikacije između muzeja i korisnika pridonosi pozitivna javna slika muzeja koja je dio muzejskoga marketinga.

Na osnivanje, razvoj i menadžment muzeja utječu brojni čimbenici koji u konačnici utječu na oblikovanje javne slike muzeja. Prikazani su kulturno-povijesni čimbenici koji su utjecali na Gradski muzej Vukovar s naglaskom na ratna zbivanja devedesetih godina 20. stoljeća koja su odredila vrstu menadžmenta – odnosno kriznog menadžmenta. Tijekom svih razdoblja djelovanja (ratnoga razdoblja, progonstva, povratka i obnove) Muzej intenzivno radi na **ostvarenju kontakta s lokalnom zajednicom**, što se potvrdilo i istraživanjem provedenim sa stručnim muzejskim osobljem.⁵⁹³ Na temelju istraživanja, ali i vlastitih spoznaja evidentno je da je Muzej aktivno provodio revitalizaciju kulturnoga identiteta te pojedinaca i lokalne zajednice (vukovarskoga područja) na temeljima iz prijeratnoga razdoblja, uklapajući se u suvremene okolnosti koje se prije svega odnose na suživot u multikulturalnoj, multinacionalnoj i multikonfesionalnoj zajednici; što je ujedno i završna poruka kojoj je posvećena posljednja soba Stalnog postava Gradskog muzeja Vukovar. Kroz perspektivu kriznoga menadžmenta, u aktivnostima vukovarskoga muzeja koji djeluje u progonstvu sudjeluju i muzejski korisnici koji nisu pripadnici lokalne zajednice. Sudjelujući u aktivnostima u progonstvu, oni osim proširivanja svojih spoznaja o kulturnoj baštini daju potporu prognanim Vukovarcima i radu Muzeja koji se našao u tako specifičnim okolnostima. Kao i među pripadnicima lokalne zajednice, tako se i ovdje muzejskim aktivnostima poticalo na promišljanja i osvješćivanje kulturnoga identiteta te aktivno sudjelovanje u muzejskim aktivnostima.

Muzejsko stručno osoblje navelo je nastojanje za interpretacijom razvoja vukovarskog područja kroz vodstva stalnim postavom i to da je svako vodstvo jedinstveno te zahtijeva prilagodbu dobnim i interesnim skupinama posjetitelja imajući na umu edukativnu dimenziju vodstava. Nadalje, ističe se stvaranje pozitivnoga odnosa prema baštini kroz komunikaciju

⁵⁹³ Potvrda ovome je i to da je Gradski muzej Vukovar dobitnik Europske nagrade Silletto 2016. za uspješno uključivanje lokalne zajednice u svoj rad, koja je dodijeljena u San Sebastianu u Španjolskoj 9. travnja 2016. (izvor: <http://www.muzej-vukovar.hr/O%20muzeju/EMYA%202016.%20godine%20-%20Nagrada%20Silletto%20Gradskom%20muzeju%20Vukovar>, zadnje pregledano 14. studenog 2017.)

koja se odvija bilo kroz vodstva, terenska istraživanje, muzejska događanja itd. Također se kroz komunikaciju s korisnicima pokušava doznati koji su njihovi interesi.

Kroz prethodno navedene rezultate kvalitativne i kvantitativne analize muzejskih aktivnosti u okviru kriznoga menadžmenta na primjeru Gradskog muzeja Vukovar utvrđena je uloga muzeja u oblikovanju kulturnoga identiteta vukovarskoga područja, što je bila druga hipoteza postavljena na početku istraživanja. **Zaključno se može reći da se istraživanjem prikazao odnos muzeja, korisnika i kulturnoga identiteta na primjeru Gradskoga muzeja Vukovar te kriznoga i postkriznoga menadžmenta muzeja.** Pokazao se međusobni utjecaj između ta tri čimbenika, pri čemu se posebice istaknula usmjerenost muzeja na korisnike u svim okolnostima djelovanja, a prema autoričinom vlastitom mišljenju izuzetno je važna u kriznim okolnostima. Na to se nadovezuje i treća **hipoteza o javnoj slici muzeja** koja se oblikuje kroz komunikaciju korisnika sa stručnim muzejskim djelatnicima, kao i kroz muzejske aktivnosti. Kroz provedeno je istraživanje ova hipoteza potvrđena jer su upravo djelatnici oni koji osmišljavaju i provode aktivnosti. Usmjerenost na korisnike važna je za oblikovanje pozitivne javne slike i uspostavljanje komunikacije u svim oblicima, što u konačnici pridonosi održivosti muzeja.

Održivost muzeja, ako se muzej nađe u kriznoj situaciji, omogućuje se interdisciplinarnim pristupom – povezivanjem dvije znanstvene discipline: menadžmenta te etnologije ili kulturne antropologije. Na primjeru Gradskog muzeja Vukovar to je i dokazano jer je na temelju kriznoga menadžmenta pomoću sveukupne muzejske djelatnosti razriješena problematika vezana uz (kulturni) identitet.

6. Popis literature i izvora

Knjige:

1. Adizes, Ichak: *Kako riješiti krizu upravljanja*, Globus, Zagreb, 1989., 281 stranica.
2. Anić, Vladimir: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2007., 648 stranica.
3. Antolović, Jadran: *Menadžment u kulturi*, Hadrian d. o. o. Zagreb, 2009., 383 stranice.
4. Antolović, Jadran: *Zaštita i očuvanje kulturnih dobara*, Hadrian d. o. o., Zagreb, 2009., 683 stranice.
5. Antolović, Jadran i Jelić, Tomislav: *Pravo i kultura*, Hadrian d. o. o., Zagreb, 2013., 211 stranica.
6. Castells, Manuel: *The Power of Identity*, Blackwell, London, 1997., 461 stranica.
7. Coppola, Damon P.: *Introduction to International Disaster Management*, Butterworth-Heinemann, Amsterdam, Boston, 2007., 576 stranica.
8. Čapo Žmegač, Jasna; Gulin Zrnić, Valentna i Kalapoš Gašparac, Sanja, ur.: *Etnologija bliskoga, Poetika i politika suvremenih etnoloških istraživanja*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2006., 337 stranica.
9. Čolić, Snježana: *Kultura i povijest: socio-kulturno antropološki aspekti hijerarhizacije kulture*, 2. izdanje, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006., 167 stranica.
10. Donat, Branimir, ur.: *Filozofijski rječnik*, 3. dopunjeno izdanje, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1989., 365 stranica.
11. Dorge, Valerie i Jones, Sharon: *Building an Emergency Plan: A Guide for Museums and Other Cultural Institutions*, Oxford University Press; 1. izdanje, The Getty Conservation Institute, Los Angeles, 2000., 280 stranica.
12. Dragičević Šešić, Milena i Stojković, Branimir: *Kultura, menadžment / animacija / marketing*, Kulturnoinformativni centar Zagreb, 2013., 300 stranica.
13. Dragojević, Sanjin i Dragičević Šešić, Milena: *Menadžment umjetnosti u turbulentnim vremenima*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2008., 279 stranica.
14. Dragojević, Sanjin, Žiljak, Tihomir: *Organizacijski razvoj i strateško planiranje u kulturi : Grad Zagreb*, Pučko otvoreno učilište, Zagreb, 2008., 455 stranica.
15. Gottlieb, Geoff; N'Diaye, Papa i dr.: *Crisis Program Review*, International Monetary Fund, Washington, D.C. - USA, 2015., 73 stranice.
16. Haviland, William A. : *Kulturna antropologija*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2004., 498 stranica.

17. Jurčević, Josip; Živić, Dražen i Esih, Bruna, ur.: *Vukovar '91 : međunarodni odjeci i značaj*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2004., 250 stranica.
18. Luecke, Richard: *Upravljanje kriznim situacijama*, Zgombić i partneri, Zagreb, 2005., 206 stranica.
19. Malinowski, Bronislaw: *Argonauti Zapadnog Pacifika*, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1979., 471 stranica.
20. Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 1993., 286 stranica.
21. Mat, Gerald; Flac, Tomas i Lederer, Judita: *Menadžment muzeja*, CLIO, Beograd, 2002., 151 stranica.
22. Meler, Marcel: *Marketing u kulturi*, Sveučilište "Josipa Jurja Strossmayera", Ekonomski fakultet, 2006., 262 stranice.
23. Menegazzi, Cristina, ur.: *Zbornik radova s Međunarodnog simpozija "Cultural Heritage Disaster Preparedness and Response"*, International Council of Museums, Indija, 2003., 347 stranica.
24. Mesić, Milan: *Multikulturalizam: društveni i teorijski izazovi*, Školska knjiga, Zagreb, 2006., 435 stranica.
25. Osmanagić Bedenik, Nidžara: *Kriza kao šansa : kroz poslovnu krizu do poslovnog uspjeha*, 2. dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 2007., 253 stranice.
26. Pavičić, Jurica; Alfirević, Nikša i Aleksić, Ljiljana: *Marketing i menadžment u kulturi i umjetnost*, Masmedia, Zagreb, 2006., 349 stranica.
27. Petersen, Katherine M.: *Disaster Preparedness and Recovery for Museums: A Business Recovery Model, Applied Research Projects*, Texas State University-San Marcos, San Marcos, 2006., 61 stranica.
28. Potkonjak, Sanja: *Teren za etnologue početnike*, Hrvatsko etnološko društvo i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu - Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Zagreb, 2014., 103 stranice.
29. Robbins, Stephen P. i Judge, Timothy A.: *Organizacijsko ponašanje*, Mate, Zagreb, 2010., 765 stranica.
30. Russell, Bernard H.: *Research Methods in Cultural Anthropology*, Sage Publications, London, 1988., 519 stranica.
31. Rogić, Ivan: *Tehnika i samostalnost : okvir za sliku treće hrvatske modernizacije*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2000., 639 stranica.

32. Rogić Nehajev, Ivan: *Smaragdni brid: Vukovar 91, i hrvatski identitet*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1998., 185 stranica.
33. Rogić, Ivan et al.: *Progonstvo i povratak: psihosocijalne i razvojne odrednice progonstva i mogućnosti povratka hrvatskih prognanika*, SysPrint, Zagreb, 1995., 326 stranica.
34. Schmidt, Leo i Merrill, Sam, ur.: *A Reader in Uncomfortable Heritage and Dark Tourism*, Brandenburg University of Technology, Cottbus, 2009., 366 stranica.
35. Sekulić, Duško: *Identitet i vrijednosti : sociološka studija o hrvatskom društvu*, Politička kultura, Zagreb, 2014., 355 stranica.
36. Sikavica, Pere; Bahtijarević-Šiber, Fikreta i Pološki Vokić, Nina: *Temelji menadžmenta*, Školska knjiga, Zagreb, 2008., 879 stranica.
37. Sikavica, Pere: *Organizacija*, Školska knjiga, Zagreb, 2011., 873 stranice.
38. Skoko, Božo: *Hrvatska – identitet, imidž i promocija*, drugo izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 2005., 415 stranica.
39. Stover, Eric i Harvey M. Weinstein, ur.: *My Neighbour, My Enemy: Justice and Community in the Aftermath of Atrocity*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004., 372 stranice.
40. Sučević, Danko: *Krizni menadžment*, Lider, Zagreb, 2010., 212 stranica.
41. Szostak, Rick, Gnoli, Claudio, López-Huertas, María: *Interdisciplinary Knowledge Organization*, Springer International Publishing, Switzerland, 2016., 227 stranica.
42. Šola, Tomislav: *Marketing u muzejima ili o vrlini i kako ju obznaniti*, Clio, Beograd, 2002., 385 stranica.
43. Špoljar-Vržina, Sanja: *Anthropology of Vukovar and Croatian Homeland War*, (prepared for press, forthcoming).
44. Švob Đokić, Nada, ur.: *Kultura – multikultura*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2010., 207 stranica.
45. Walklate, Jenny: *Timescapes: The Production of Temporality in Literature and Museums*, Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy at the University of Leicester, School of Museum Studies, University of Leicester, Leicester, 2013., 391 stranica.
46. Whitehead, Christopher; Eckersley, Susannah; Daugbjerg, Mads i Gönül Bozoğlu: *Dimensions of Heritage and Memory, Multiple Europes and the Politics of Crisis*, 1. izdanje, Abingdon, Oxon; New York, Routledge/Taylor & Francis Group, 2019., 238 stranica.

47. Zelenika, Ratko: *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*, 4. Izdanje, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka, 2000., 781 stranica.
48. Zlatar, Andrea: *Prostor grada, prostor kulture : eseji iz kulturne politike*. Naklada Ljevak, Zagreb, 2008., 167 stranica.
49. Žanić, Mateo: *Kultura sjećanja između emocija i institucija*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2017., 256 stranica.

Članci:

1. Amidžić, Žana i Huljev, Antonija: Kulturocid u Vinkovcima: Gradski muzej Vinkovci tijekom Domovinskoga rata, *Domovinski rat, njegove gospodarske, demografske i socijalne posljedice i perspektive na području hrvatskoga istoka*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, ur. Miljenko Brekalo, Osijek, 2016., str. 95.–97.
2. Bačelić, Zorana i Bačelić, Joško: Izazovi upravljanja i vođenja u kriznim situacijama, *Zbornik radova sa VI. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2013., str. 49. –68.
3. Bingula, Mihaela: Uloga muzeja u konstruiranju društvenog sjećanja na devedesete godine u Hrvatskoj, *Etnološka istraživanja*, Vol. 17, 2012., str. 135.–151.
4. Bogutovac, Stjepan: Prvi koraci prema muzeju Cvelferije, *Hrašće, časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest*, Vol. 17, No. 41, 2013., str. 57.–58.
5. Burton, Christine i Scott, Carol: Museums: Challenges for the 21st Century, *International Journal of Arts Management*, Vol .5, Iss. 2., 2005., str. 49.–66.
6. Čapo Žmegač, Jasna: Plaidoyer za istraživanje (nacionalnog) identiteta u hrvatskoj etnologiji, *Etnološka tribina*, Vol. 24, No. 17, 1994., str. 7.–23.
7. Čorkalo Biruški, Dinka i Ajduković, Dean: Od dekonstrukcije do rekonstrukcije traumatizirane zajednice: primjer Vukovara, *Revija za socijalnu politiku*, Vol. 16, No. 1, 2009., str. 1.–24.
8. Čorkalo Biruški, Dinka i Ajduković, Dean: Separate schools – a divided community: The role of school in post-war social reconstruction, *Review of Psychology*, Vol. 14, No. 2, 2007., str. 93.–108.
9. De Benoist, Alain: Što je to identitet?, *Vijenac*, No. 526, 2014., str. 3.–5.
10. Đurin, Sanja: Konstrukcija društvenog sjećanja u muzejima regije Magallanes u Čileu, *Studia Ethnologica Croatica*, Vol. 26., No.1, 2014., str. 73.–89.

11. Franić Marković, Ivana: Upravljanje i vođenje u kriznim situacijama u Hrvatskoj, *Zbornik radova sa VII. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Nađ, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2014., str. 137.–153.
12. Funda, Dragutin: Sustavi upravljanja i upravljanje krizom, *Zbornik radova sa VI. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2013., str. 110.–118.
13. Funda, Dragutin i Majić, Tomislava: Upravljanje krizom, *Zbornik radova sa IV. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2011., str. 47.–60.
14. Grgić, Damir: Imidž poduzeća i njegov utjecaj na stvaranje konkurentskih prednosti uslužnog poduzeća, *Ekonomski pregled*, Vol. 58, No. 9-10, 2007., str. 586.–598.
15. Grinell, Klass: The Politics of Museums in Europe: Representations, Diversity, Doxa, *European Journal of Economic and Political Studies*, Vol. 3, No. 1, 2010, str. 177.–188.
16. Horvat, Vlado: Osnivanje i razvoj muzeja i galerija u Slavoniji, *Muzeologija*, No. 31, 1994., str. 51.–56.
17. Ilijaš – Juranić, Barbara; Petar, Saša i Orehovec, Zvonko: Utjecaj menadžmenta na stvaranje i rješavanje kriznih situacija, *Zbornik radova sa VI. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2013., str. 548.–554.
18. Jeong, Bokgyo Jonathan i Yeo, Jungwon: United Nations and Crisis Management, *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*, Springer International Publishing, Švicarska, 2017., str. 6041.–6048.
19. Jurić, Boris i Vuković, Dijana: Upravljanje marketingom tvrtke u procesu izlaska iz krize, *Zbornik radova sa IV. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2011., str. 583.–597.
20. Juzbašić, Janja: Muzeološke prezentacije tradicijske kulture u funkciji očuvanja identiteta, *Zbornik Urbani Šokci 8/9, Panonski kontekst šokačke i bunjevačke kulture i tradicije/ Kako se to može biti Europljanin i živjeti u Šokadiji*, ur. Helena Sablić Tomić i Vera Erl, Šokačka grana i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Osijek i Subotica, 2014., str. 125.–134.
21. Juzbašić, Janja i Mišetić, Martina: Spašavanje tradicijske baštine u poplavljenim selima Cvelferije, *Zbornik Urbani Šokci 10, Kulturni znak Cvelferije – šokačko*

- bunjevačko pamćenje vode*, ur. Goran Rem, Šokačka grana Osijek i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica i Osijek, 2016., str. 261.–276.
22. Kardov, Kruno: Stišavanje prošlosti: Vukovar između mjesta i prostora sjećanja, *Nasilno rasturanje Jugoslavije; Uzroci, dinamika, posledice*, ur. Miroslav Hadžić, 2004., str. 227.–238.
 23. Kelava, Martina: Muzej Cvelferije – osnivanje i početak rada, *Revija Đakovačkih vezova*, Br. 48, 2018., str. 55.–58.
 24. Kocković Zaborski, Tanja: Osnutak Etnografskog muzeja Istre u kontekstu poslijeratne politike i muzejskih praksi, *Etnološka istraživanja*, No. 21, 2016., str. 19.–39.
 25. Krenenić, Damir: Muzej Cvelferije, *Hrašće, časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest*, Vol. 1, No. 2, 1996., str. 69.–72.
 26. Kukuljica, Antonija: Kultura i predškolski odgoj u Vukovaru – proces mirne reintegracije, *Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: znanstveni, empirijski i iskustveni uvidi*, ur. Dražen Živić i Sandra Cvikić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni ured Vukovar, Zagreb – Vukovar, 2010., str. 279.–286.
 27. Lamza-Maronić, Maja i Glavaš, Jerko: Possible use of managerial tools in cultural and natural heritage, *Geoinformation Challenges 2008*, Uniwersytet Slaski; HIZ - GIS Forum; Stowarzyszenie SILGIS, ur. Malgorzata Gajos i Maria Styblinska, Sosnowiec, 2008., str. 111.–119.
 28. Lamza-Maronić, Maja; Glavaš, Jerko i Mavrin, Igor: Tourism management as a Development lever of the museum product, *28th International Conference on Organizational Science Development*, Moderna organizacija v okviru Univerze v Mariboru – Fakultete za organizacijske vede, ur. Vladislav Rajković, Marko Ferjan, Tomaž Kern i Bjorn Paape, Kranj, 2009., str. 839.–846.
 29. Lamza-Maronić, Maja; Glavaš, Jerko i Mavrin, Igor: Cultural Management in the Republic of Croatia - Possibilities of Development, *Interdisciplinary Management Research VI*, J.J.Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek, Postgraduate study Management, Hochschule Pforzheim University, ur. Dražen Barković et al., Osijek, 2010., str. 133.–143.
 30. Laszlo, Želimir; Perinčić Kavur, Bianka i Stublić, Helena: Što činiti u slučaju nesreće, velike nesreće ili katastrofe?, *Informatica Museologica*, Vol. 40, No. 3-4, 2009., str. 134.–139.

31. Laszlo, Želimir; Perinčić Kavur, Bianka i Stublić, Helena: Procjene, *Informatica Museologica*, Vol. 41, No. 1-4, 2010., str. 195.–204.
32. Laszlo, Želimir; Perinčić Kavur, Bianka i Stublić, Helena: Planiranje, *Informatica Museologica*, Vol. 42, No. 1-4, 2011., str. 222.–225.
33. Laszlo, Želimir; Perinčić Kavur, Bianka i Stublić, Helena: Pripreme, *Informatica Museologica*, Vol. 42, No. 1-4, 2011., str. 226.–232.
34. Laszlo, Želimir: Muzej u kriznim situacijama – procjenjivanje opasnosti, planiranje i priprema, *Zbornik radova sa IV. Konferencije Hrvatske platforme za smanjenje rizika od katastrofa*, 13. 12. 2012., -, Zagreb, 2012., str. 134.–139.
35. Laszlo, Želimir: Ako predmeti propadaju - muzej je besmislen, *Muzeologija*, No. 55, 2018., str. 90.–96.
36. Legčević, Jelena i Taučer, Katarina: Krizni menadžment u funkciji nove teorije menadžmenta, *Ekonomski vjesnik*, Vol. 27, No. 1, 2014., str. 199.–208.
37. Matić, Branko; Serdarušić, Hrvoje: Europska unija i financiranje regionalnog razvitka u *Financiranje regionalnog razvitka: načini i modeli*, ur. Branko Matić, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2009., str. 115.–132.
38. Matijević, Zlatko: Ivo Pilar na udaru austro-ugarske ratne cenzure, *Pilar : časopis za društvene i humanističke studije*, Vol. 3, No. 5(1), 2008., str. 60.–62.
39. Mavrin, Igor; Lamza - Maronić, Maja; Glavaš, Jerko: Europska prijestolnica kulture i kreativne industrije u upravljanju urbanim i regionalnim razvojem s primjenom na grad Osijek, *3rd International Scientific Symposium Economy of Eastern Croatia - Vision and Growth*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku, ur. Anka Mašek Tonković, Osijek, 2014., str. 97.–107.
40. Mišetić, Martina: Brašančevo u Drenovcima, *Hrašće – časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest*, Vol. 21, No. 49, 2017., str. 31.–42.
41. Nadilo, Branko: Jedan od najvećih hrvatskih muzeja. Obnova dvorca Eltz u Vukovaru, *Građevinar*, Vol. 64, No. 3, 2012., str. 231.–242.
42. Nazor, Ante i Holjevac Tuković, Ana: *Vukovar – hrvatski i europski grad 21.stoljeća – pod cenzurom*. Što je Vukovar Hrvastkoj i Europi ?, ur. Dražen Živić, Ivana Žebec Šilj i Vine Mihaljević, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb – Vukovar, 2016., str. 67.–92.
43. Osmanagić Bedenik, Nidžara: Krizni menadžment: teorija i praksa, *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, Vol. 8, No. 1., 2010., str. 101.–118.

44. Perinić, Jadran: Mjesto i uloga odnosa s javnošću u krizama, *Zbornik radova sa IV. Međunarodne konferencije „Dani kriznog upravljanja“*, ur. Ivan Toth, Veleučilište Velika Gorica, Velika Gorica, 2011., str. 172.–190.
45. Petrović, Slavoljub: Javna slika muzeja, *Myzeju*, No. 2 (2), 2009., str. 71.–78.
46. Rogić, Ivan: Vukovar 1991. – otisci uporabe konstrukcijskih pravila drugojugoslavenskog poretka, *Vukovar 91' – istina i/ili osporavanje (između znanosti i manipulacije)*, ur. Dražen Živić, Sanja Špoljar Vržina, Vinicije B. Lupis i Sandra Cvikić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb-Vukovar, 2013., str. 11.–32.
47. Rogić, Ivan: Vukovar 91. i praksa protudruštva, *Vukovar 91 – Međunarodni odjeci i značaj*, ur. Josip Jurčević, Dražen Živić i Bruna Esih, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2004, str. 147.–158.
48. Rupčić, Nataša i Datković, Antonio: Kontroling – pretpostavka djelotvornoga rada menadžmenta, *Praktični menadžment : stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta*, Vol. 4, No. 1, 2013., str. 43.–49.
49. Sjekavica, Marko: Sustavno uništavanje baštine – prema pojmu kulturocida/heritocida, *Informatica Museologica*, Vol. 43, No. 1-4, 2012., str. 57.–75.
50. Skoko, Božo i Bagić, Dragan: Image Vukovara u hrvatskoj javnosti 15 godina nakon stradanja, *Vukovar – hrvatska baština i perspektive razvoja*, ur. Dražen Živić i Ivana Žebec, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar Zagreb, Zagreb – Vukovar, 2007., str. 167.–180.
51. Stublić, Helena: Kako sačuvati našu baštinu za buduće naraštaje: međunarodna radionica za upravljanje rizicima u muzejima, MEP-TIEM-SEE, *Informatica Museologica*, Vol. 39, No. 1-4, 2009., str. 185.–186.
52. Szostak, Rick, Gnoli, Claudio, López-Huertas, María: *Interdisciplinary Knowledge Organization*, Springer International Publishing, Switzerland, 2016., str. 35.–64.
53. Šakaja, Laura: Čimbenici prostorne organizacije kulturnih djelatnosti: primjer Hrvatske, *Društvena istraživanja*, Vol. 7, No. 1-2 (33-34), 1998., str. 239.–273.
54. Špoljar Vržina, Sanja: Between the Anthropology of Vukovar and Anthropology of Law: Answering Finkelkraut's Question About Being a Croat, *Što je Vukovar Hrvatskoj i Europi?*, ur. Dražen Živić, Sanja Špoljar Vržina, Ivana Žebec Šilj i Vine Mihaljević, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb – Vukovar, 2016., str. 23.–40.
55. Špoljar Vržina, Sanja: The Culturocide, Postemotional memoricide and Fanonesque Resistance of Vukovar (A Contribution to the Anthropology of Vukovar), *Vukovar 91'*

- *Genocid i memoricidna baština Europske unije*, ur. Dražen Živić, Sanja Špoljar Vržina, Sandra Cvikić, Ivana Žebec Šilj, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2014., str. 35.–56.
56. Špoljar-Vržina, Sanja: Mirna reintegracija, nemoralna ‘pravda’, nemirna međunarodna svijest – prilog antropologiji Vukovara, *Mirna reintegracija hrvatskoga Podunavlja: očekivanja, učinci, perspective*, ur. Dražen Živić i Sandra Cvikić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb – Vukovar, 2010., str. 115.–232.
57. Špoljar Vržina, Sanja: Hrvatski domovinski rat i prakse posramljivanja – antropološki osvrt, *Demografski kontekst i sociokulturne posljedice Hrvatskoga domovinskog rata*, ur. Dražen Živić, Ivana Žebec, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar - Područni centar Vukovar, Zagreb - Vukovar, 2009., str. 243.–262.
58. Špoljar-Vržina, Sanja: Prilog antropologijskih promišljanja – identiteti Vukovara iz očista domaćih i svjetskih eksperata savjesti i morala, *Vukovar – hrvatska baština i perspektive razvoja*, ur. Dražen Živić i Ivana Žebec, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb-Vukovar, 2007., str. 125.–146.
59. Špoljar-Vržina, Sanja Marina: Medical Anthropology in the Service of Forcefully Migrating Populations: Current Boundaries, Future Horizons and Possible Delusions, *The Refugee Convention at fifty: a view from forced migration studies*, ur. Van Selm J., K. Kamanga, J. Morrison, A. Nadig, S. Špoljar Vržina i Loes van Willigen, Lexington Books, Garfield, 2003., str. 187.–202.
60. Špoljar Vržina, Sanja Marina: Comforting the (Exile) Afflicted in Croatia – Around and Beyond the Analytical Approaches of Critical Medical Anthropology, *Collegium Antropologicum*, Vol. 26, 2002., str. 89.–98.
61. Špoljar-Vržina, Sanja Marina: Towards further analyzing the methodology in the displaced person and refugee research - an example from the Island of Hvar, Croatia, *Collegium Antropologicum*, Vol. 20, 1996., str. 159.–167.
62. Šulc, Branka: Muzej Vukovara u progonstvu, Zagreb : pregled aktivnosti, *Informatica Muesologica*, Vol. 23, No. 1-4, 1993., str. 82.–83.
63. Šulc, Branka: Izaslanstvo Vijeća Europe za očevid stanja zbirke Gradskoga muzeja Vukovara, *Informatica Muesologica*, Vol. 25, No. 1-4, 1994., str. 46.–57.
64. Tobi, Hilde i Kampen, Jarl K.: Research desing: the methodology for interdisciplinary research framework, *Quality & Quantity, International Journal of Methodology*, Vol. 51, No. 223, 2017., str. 1.–17.

65. Tomić, Zoran i Milas, Zdeslav: Strategija kao odgovor na krizu, *Politička misao*, Vol. 44, br. 1, 2007., str. 137–149.
66. Tomić, Zoran; Sapunar, Josip: Krizno komuniciranje, *Hum : časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, No. 1, 2006., str. 298.–310.
67. Vinaj, Marina i Lubina, Tihana: Muzejska ratna priča, *Domovinski rat, njegove gospodarske, demografske i socijalne posljedice i perspektive na području hrvatskog istoka*, ur. Miljenko Brekalo, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2016., str. 52.–54.
68. Vrkljan-Križić, Nada: Suvremene funkcije i poslanje muzeja, *Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti*, Institut za povijest umjetnosti, ur. Milan Pelc, Zagreb, 2004., str. 353.–358.
69. Zgaga, Višnja: Nacrt Strategije kulturnog razvitka Hrvatske u 21. stoljeću – muzeji, *Informatica Museologica*, Vol. 33, No. 1-2, 2002., str. 22.–26.
70. Zgaga, Višnja: Mreža muzeja u Hrvatskoj, *Informatica Museologica*, Vol. 38, No. 3-4, 2007., str. 8.–19.
71. Žanić, Mateo: Konstrukcija poslijeratnog prostora: simbolička izgradnja Vukovara, *Polemos*, Vol. 11, No. 2., 2008., str. 29.–50.
72. Žanić, Mateo: Društvena dinamika i simbolizacija prostora. Mentalne mape stanovnika Vukovara, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, Vol. 23, No. 1, 2014., str. 39.–56.
73. Živić, Dražen: Posljedice srbijanske agresije kao odrednica poslijeratne obnove i razvitka Vukovara, *Društvena istraživanja*, Vol. 17, No. 1-2, 1993.-1994., str. 27.–50.
74. Živić, Dražen: Izravni demografski gubitci (ratne žrtve) hrvatske (1990.-1998.) uzrokovani velikosrpskom agresijom i neke njihove posljedice, *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, Vol. 10, No. 3 (53), 2001., str. 451.–484.
75. Živić, Dražen: Demografski resursi društveno-gospodarskog razvitka Vukovara, *Vukovar – hrvatska baština i perspektive razvoja*, ur. Živić, Dražen i Žebec, Ivana, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar Zagreb, Zagreb – Vukovar, 2007., str. 474.–501.
76. Županov, Josip: Hrvatsko društvo danas – kontinuitet i promjena, *Politička misao*, Vol. 48, No. 3, 2011., str. 145.–163.

Izvori s interneta:

1. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje; World Wide Web URL, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=42626>, zadnje pregledano 27.

- srpnja 2015. i <<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=24202>>, zadnje pregledano 19. studenog 2020.
2. Službene stranice Veleučilišta Balzatar Zaprešić, World Wide Web URL, <<https://www.bak.hr/hr/studijski-programi/preddiplomski-strucni-studiji/poslovanje-i-upravljanje/menadzment-u-kulturi/o-studiju>>, zadnje pregledano 28. rujna 2015.
 3. Službene stranice Filozofskog fakulteta u Rijeci Sveučilišta u Rijeci, World Wide Web URL, <<http://www.ffri.uniri.hr/hr/fakultet-i-studiji/studijski-programi/2-uncategorised/237-prediplkult.html>>, zadnje pregledano 28. rujna 2015.
 4. Službene stranice Odjela za kulturologiju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, World Wide Web URL, <<http://kulturologija.unios.hr/?w=4>>, zadnje pregledano 28. rujna 2015.
 5. Službene stranice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, World Wide Web URL, <<http://www.unios.hr/doktorska/studiji-doktorske-skole/doktorski-studij-kulturologije/doktorski-studij-kulturologije-o-studiju/>>, zadnje pregledano 19. studenog 2020. i <<http://www.unios.hr/doktorska/studiji-doktorske-skole/doktorski-studij-kulturologije/doktorski-studij-kulturologije-vodic-kroz-studij/>>, zadnje pregledano 27. studenog 2017.
 6. Predavanje Strategije u kriznim situacijama, prof. dr. sc. Darko Tipurić, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, World Wide Web URL, <<https://www.efzg.unizg.hr/UserDocsImages/OIM/dhruska/2014-10%20-%20SM%20i%20upravljanje%20krizama.pdf>>, zadnje pregledano 19. studenog 2020.
 7. Službene stranice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, World Wide Web URL, <http://www.ffzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2015/05/HED_skup_2015_PROGRAM.pdf>, zadnje pregledano 19. studenog 2020.
 8. Glas Slavonije, mrežno izdanje; World Wide Web URL, <<http://www.glas-slavonije.hr/259725/3/Zbog-poplave-Galerija-Kazamat-morala-otkazati-sudjelovanje-u-Noci-muzeja>>, zadnje pregledano 2. rujna 2015.
 9. Arheologija.hr, Prvi hrvatski arheološki portal, World Wide Web URL, <<http://www.arheologija.hr/?p=3080>>, zadnje pregledano 2. rujna 2015.
 10. Službene stranice Javne ustanove Memorijalni centar Domovinskog rata Vukovar, World Wide Web URL, <<http://mcdrvu.hr/hr/raspored-dolaska-skola-u-dvodnevni-posjet-u-vukovar-za-2014>>, zadnje pregledano 12. rujna 2015.

11. Projekt „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok-Vukovar-Vučedol“, Službene stranice Vlade Republike Hrvatske, World Wide Web URL, <<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//62-02.pdf>>, zadnje pregledano 25. lipnja 2015.
12. Službene stranice Akademije Art Zagreb, World Wide Web URL: <<https://akademija-art.hr/2020/01/04/zagrebacka-filharmonija-otvorila-15-vukovarski-festival-komorne-glazbe/>>, zadnje pregledano 19. studenog 2020.
13. Službene stranice Festivala glumca, World Wide Web URL: <<http://www.festivalglumca.hr/index.php?p=list&group=4>>, zadnje pregledano 30. studenog 2015.
14. Službene stranice Vukovarskog film festivala, World Wide Web URL: <<http://www.vukovarfilmfestival.com>>, zadnje pregledano 1. prosinca 2015.
15. Službene stranice Hrvatskog radija Vukovar, World Wide Web URL: <<http://www.hrv.hr/vijesti/kultura/item/7140-20-vukovarsko-lutkarsko-proljece>>, zadnje pregledano 1. prosinca 2015.
16. Službene stranice Gradskog portala Cibalia.info, World Wide Web URL: <<http://cibalia.info/index.php/vijesti/899-18-lutkarsko-proljece-vukovarsko-lutkarsko-proljece>>, zadnje pregledano 5. 12. 2015.
17. Službene stranice Muzejskog dokumentacijskog centra, World Wide Web URL, <<http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-stete>>, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.
18. Internetske stranice portala Trip Advisor, World Wide Web URL, <<https://www.tripadvisor.com/>>, zadnje pregledano 10. ožujka 2017. i <https://www.tripadvisor.com/Attraction_Review-g303842-d6899000-Reviews-Vukovar_Municipal_Museum-Vukovar_Vukovar_Syrmia_County_Slavonia.html>, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.
19. Javna stranica Gradskog muzeja Vukovar na društvenoj mreži Facebook, World Wide Web URL, <https://www.facebook.com/pg/Gradski-muzej-Vukovar-Vukovar-Municipal-Museum-866079006746945/reviews/?ref=page_internal>, zadnje pregledano 10. ožujka 2017.
20. Službene stranice Ministarstva kulture Republike Hrvatske, World Wide Web URL, <<https://min-kulture.gov.hr/propisi-543/zastita-i-ocuvanje-kulturnih-dobara-16237/16237>>, zadnje pregledano 19. studenog 2020.
21. Internetska stranica Culture in Development, sa kraćim tekstovima o krizi i kulturi, World Wide Web URL,

- <<http://www.cultureindevelopment.nl/disaster%20and%20war%20and%20culture>>, zadnje pregledano 14. srpnja 2017.
22. Hrvatski jezični portal, World Wide Web URL, <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=elhjURg%3D>, zadnje pregledano 1. studenog 2017.
23. Službena stranica Projekta “Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Ilok-Vukovar-Vučedol”, World Wide Web URL, <<http://ilok-vukovar-vucedol.min-kulture.hr/O%20projektu>>, zadnje pregledano 10. studenog 2017.
24. Službena stranica Gradskog muzeja Vukovar, World Wide Web URL, <<http://www.muzej-vukovar.hr/O%20muzeju/EMYA%202016.%20godine%20-%20Nagrada%20Silletto%20Gradskom%20muzeju%20Vukovar>>, zadnje pregledano 14. studenog 2017. i http://www.muzej-vukovar.hr/Doga%C4%91anje/Otvorenje%20stalnog%20postava%20Zbirke%20Baue_r_3973, zadnje pregledano 3. studenog 2017. godine
25. English Oxford Dictionary, World Wide Web URL, <<https://en.oxforddictionaries.com/definition/crisis>>, zadnje pregledano 3. studenog 2017.
26. Službene stranice Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, World Wide Web URL, <http://www.pilar.hr/publikacije/knjige/izdanja-u-suradnji/pregled-sadraja/index.php?option=com_content&view=article&id=214>, zadnje pregledano 20. studenog 2017.
27. Proleksis enciklopedija online – Leksikografski zavod Miroslav Krleža, World Wide Web URL, <<http://proleksis.lzmk.hr/25249/>>, zadnje pregledano 17. studenog. 2017.
28. News portal Večernji.hr, World Wide Web URL, <<https://www.vecernji.hr/vijesti/zabranili-su-fotografiju-vukovarske-ratne-bolnice-906087>>, zadnje pregledano 5. prosinca 2017.
29. Službene stranice Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu, , World Wide Web URL, <<https://en.unesco.org/themes/crisis-and-transition-response>>, zadnje pregledano 12.prosinca 2017.
30. Službene stranice Hrvatske narodne banke, World Wide Web URL, <<https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/medunarodni-odnosi/medunarodni-monetarni-fond>>, zadnje pregledano 12. prosinca 2017. godine
31. Službene stranice Javne ustanove Memorijalni centar Domovinskog rata Vukovar, World Wide Web URL <<http://www.mcdrvu.hr/>>, zadnje pregledano 15. prosinca

- 2017.; <<http://www.mcdrvu.hr/memorijalne-lokacije/spomen-dom-hrvatskih-branitelja-na-trpinjskoj-cesti/>>, zadnje pregledano 15. prosinca 2017.
- li<<http://www.mcdrvu.hr/memorijalne-lokacije/spomen-dom-ovcara/>>, zadnje pregledano 15. prosinca 2017.
32. News portal Dnevnik.hr, World Wide Web URL, <<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/vukovarska-bolnica-mjesto-sjecanje.html>>, zadnje pregledano 15. prosinca 2017.
33. Službena stranica Gradskog muzeja Vukovar, World Wide Web URL, <<http://www.muzej-vukovar.hr/O%20muzeju/Natjecaji>>, zadnje pregledano 16. prosinca 2018. godine
34. Službena stranica Državnog zavoda za statistiku, World Wide Web URL, <https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/07-01-02_01_2017.htm>, zadnje pregledano 27. studenog 2017.
35. Službena stranica Državnog zavoda za statistiku, World Wide Web URL, <https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-02_01_2018.htm>, zadnje pregledano 6. listopada 2019.
36. Službena stranica Državnog zavoda za statistiku, World Wide Web URL, <https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-02_01_2019.htm>, zadnje pregledano 6. listopada 2019.
37. Tomljenović, Bruno: Osvrt na potres u zagrebu 2020. godine, Službene stranice Rudarsko-geološko-naftnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, World Wide Web URL<<https://www.rgn.unizg.hr/hr/izdvojeno/2587-osvrt-na-potres-u-zagrebu-2020-godine-autor-teksta-je-prof-dr-sc-bruno-tomljenovic>> zadnje pregledano 20. svibnja 2020.
38. *Vijesti iz svijeta muzeja*, *Newsletter*, broj 115., 19. 5. 2020., World Wide Web URL, <<https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-19-5-2020/#nemo>> zadnje pregledano 20. svibnja 2020.
39. *Vijesti iz svijeta muzeja*, *Newsletter*, broj 115., 19. 5. 2020. , World Wide Web URL, <<https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-19-5-2020/#nemo>> , zadnje pregledano 20. svibnja 2020.
40. On-line katalog „Muzej Vukovara u progonstvu“ World Wide Web URL, <<http://mvup.muzej-vukovar.hr/>>, zadnje pregledano 1. srpnja 2020.
41. On-line Rječnik neologizama, Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, World Wide Web URL, <

<http://rjecnik.neologizam.ffzg.unizg.hr/2016/11/08/foto-session/>), zadnje pregledano 3. srpnja 2020.

42. Internetska stranica Croatian World Network, World Wide Web URL, <http://www.croatia.org/crown/articles/9830/1/International-Trust-for-Croatian-Monuments-in-London.html>), zadnje pregledano 3. srpnja 2020.
43. Internetska stranica Muzejske udruge istočne Hrvatske, World Wide Web URL, <https://www.muih.hr/>), zadnje pregledano 3. srpnja 2020. On-line *Knjiga osoba nestalih na području Republike Hrvatske – Zahtjevi za traženje po abecednom redu*, 4. izdanje, Ministarstvo hrvatskih branitelja, Zagreb, 2015. godine, 52 stranice, World Wide Web URL, <https://branitelji.gov.hr/mjere-14/nestale-osobe/nestale-osobe-u-domovinskom-ratu-834/834>), zadnje pregledano 5. srpnja 2020
44. Očevidnik muzeja, te muzeja, galerija i zbirki unutar ustanova i drugih pravnih osoba na službenim stranicama Ministarstva kulture Republike Hrvatske – pretraga pojma: Gradski muzej Vukovar, <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=212&kazid=954>, zadnje pregledano 28. studenog 2018.

Zakoni, pravilnici, uredbe:

1. Zakon o muzejima (NN 61/2018, 98/19)
2. Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije (NN 30/2006)
3. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/1999)
4. Zakon o očuvanju i zaštiti kulturnih dobara (pročišćeni tekst zakona NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20)
5. Uredba o osnivanju javne ustanove "Memorijalni centar Domovinskog rata Vukovar" (NN 54/2013)
6. *Odluka o provedbi popisa štete prouzročene potresom u Gradu Zagrebu i okolici na muzejskoj građi, dokumentaciji, muzejskom inventaru, crkvenom inventaru te pokretnim kulturnim dobrima u posjedu drugih pravnih i fizičkih osoba* (27. travnja 2020.), Ministarstvo kulture Republike Hrvatske
7. Pravilnik o Upisniku javnih i privatnih muzeja u Republici Hrvatskoj (NN 16/19)
8. Pravilnik o stručnim muzejskim zvanjima i drugim zvanjima u muzejskoj djelatnosti te uvjetima i načinu njihova stjecanja (NN 104/19)

Drugi izvori:

1. Cvikić, Sandra: *Vukovar u drugoj polovici 20. stoljeća: društveni uzroci nasilja*, doktorska disertacija, Sveučilištu u Zagrebu, Hrvatski studiji, 2016., tekst u rukopisu, 384. stranice
2. Hinz, Hans-Martin; Frlan, Damodar; de Vos, Wim; Nikočević, Lidija; Hadjinicolaou, Teti; Garlandini, Alberto; Raposo, Luís; Bernis, Sofia Rodríguez: Lisabonska deklaracija: apel Europskom parlamentu i komisiji, parlamentima i vladama europskih zemalja te regionalnim i lokalnim upravama - Poduprite kulturu i muzeje u suočavanju s globalnom krizom i u izgradnji budućnosti!, *Informatica museologica*, Vol. 43, No. 1-4, 2012., str.77. –78.
3. Horvat, Vlado: *Osnivanje i rad Gradskog muzeja Vukovar, 1948. –1988.*, Gradski muzej Vukovar, bez datacije, tekst u rukopisu, 29 stranica.
4. Jerković, Nenad: *Informacija o obnovi i razvoju grada Vukovara*, Republika Hrvatska Vukovarsko-srijemska županija Upravni odjel za gospodarstvo, Vukovar, 2012., 15 stranica.
5. Marić, Ružica et al.: *Vodstva kroz stalni postav Gradskog muzeja Vukovar – Povijest muzeja*, 2. dio, Gradski muzej Vukovar, 2013., tekst u rukopisu, 3 stranice.
6. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 1991.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, 2 stranice.
7. Miljak, Ivana.: *Kalendar događanja 1993.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, 4 stranice.
8. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 1994.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, 6 stranica.
9. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 1995.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, 6 stranica.
10. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 1996.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, 6 stranica.
11. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 1997.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, 7 stranica.
12. Marić, Ružica i Dalić, Mirela: *Kalendar događanja 1998.*, Gradski muzej Vukovar, prepravila 2008. godine Miljak, Ivana, tekst u rukopisu, 14 stranica.
13. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 1999.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, 22 stranice.

14. Marić, Ružica i Dalić, Mirela: *Kalendar događanja 2000.*, Gradski muzej Vukovar, prepravila 2008. godine Miljak, Ivana, tekst u rukopisu, 32 stranice.
15. Marić, Ružica i Dalić, Mirela: *Kalendar događanja 2001.*, Gradski muzej Vukovar, prepravila 2008. godine Miljak, Ivana, tekst u rukopisu, 22 stranice.
16. Marić, Ružica i Hutinec, Mirela: *Kalendar događanja 2002.*, Gradski muzej Vukovar, prepravila 2008. godine Miljak, Ivana, tekst u rukopisu, 27 stranica.
17. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2003.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, 19 stranica.
18. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2004.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, 23 stranica.
19. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2005.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, 18 stranica.
20. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2006.*, Gradski muzej Vukovar, prepravljano 2008. godine, tekst u rukopisu, 26 stranica.
21. Marić, Ružica i Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2007.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 38 stranica.
22. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2008.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 38 stranica.
23. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2009.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 26 stranica.
24. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2010.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 26 stranica.
25. Miljak, Ivana: *Kalendar događanja 2011.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 32 stranice.
26. Miljak, Ivana i Savić-Mitrović, Rosanka: *Kalendar događanja 2012.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 29 stranica.
27. Mišetić, Martina: *Adventsko-božićni ukrasi kao simboli kulturne obnove – primjer Gradskog muzeja Vukovar*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 2016., 27 stranica.
28. Nadovski, Ivana i Savić-Mitrović, Rosanka: *Kalendar događanja 2013.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 35 stranica.
29. Nadovski, Ivana: *Kalendar događanja 2014.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 37 stranica.

30. Nadovski, Ivana: *Kalendar događanja 2015.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 38 stranica.
31. Nadovski, Ivana: *Kalendar događanja 2016.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 37 stranica.
32. Nadovski, Ivana: *Kalendar događanja 2017.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 23 stranice.
33. Nadovski, Ivana: *Kalendar događanja 2018.*, Gradski muzej Vukovar, tekst u rukopisu, 18 stranica.
34. Vukojević, Klara: *Mogućnosti razvoja memorijalnog turizma u Vukovaru*, diplomski rad, Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2015., 75 stranica.

7. Prilozi

7. 1. Popis grafikona

1. Grafikon 1. Prikaz broja aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar od 1992. godine do kraja svibnja 1997. godine
2. Grafikon 2. Prikaz hrvatskih i inozemnih gradova/mjesta u kojima su se odvijala događanja Gradskog muzeja Vukovar od 1991. godine do kraja svibnja 1997. godine prema broju događanja
3. Grafikon 3. Prikaz broja aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar od lipnja 1997. godine do početka 2014. godine
4. Grafikon 4. Broj aktivnosti prema ulogama Gradskog muzeja Vukovar u razdoblju od lipnja 1997. godine do početka 2014. godine
5. Grafikon 5. Prikaz broja aktivnosti Gradskog muzeja Vukovar od početka 2014. godine do kraja 2015. godine
6. Grafikon 6. Broj aktivnosti prema ulogama Gradskog muzeja Vukovar u razdoblju od početka 2014. godine do kraja 2015. godine
7. Grafikon 7. Prikaz vrste i udjela aktivnosti kroz ulogu organizatora Gradskog muzeja Vukovar u razdoblju od 1991. godine do 2015. godine

7. 2. Popis fotografija

1. Fotografija 1. Dio kompleksa dvorca Eltz, 1991. godine, snimio Vladimir Červenka, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar
2. Fotografija 2. Donatori Muzeja Vukovara u progonstvu ispred Muzeja Mimara u Zagrebu, prisutni uz Ružicu Marić, ravnateljicu Gradskog muzeja Vukovar bili su: mr. Božo Biškupić, ministar kulture RH; grof Jakob Eltz, Jure Kolak, gradonačelnik Vukovara; Zdenka Buljan, pročelnica županijskog ureda za društvene djelatnosti; direktori velikog broja zagrebačkih muzejsko-galerijskih institucija, arhiva i udruga te umjetnici donatori, 20. svibnja 1994. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar
3. Fotografija 3. Paljenje prve adventske svijeće na prvim Vukovarskim adventskim svečanostima, članice Kulturnog prosvjetnog društva „Sesvečice“ iz Podravske Sesveta s Ružicom Marić, ravnateljicom Gradskog muzeja Vukovar, 30. studenog 1998. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

4. Fotografija 4. Potpisivanje Protokola o povratu zbirki u Gradskom muzeju Vukovar, Dvorac Eltz, Stoje s lijeva na desno: gvardijan Zlatko Špehar; Zdenka Buljan, pročelnica za kulturu u Gradu Vukovar; ratna ravnateljica Gradskog muzeja; Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar; Vladimir Štengl, vukovarski gradonačelnik; šesti s lijeva Antun Vujić, ministar kulture RH; zatim Jovan Despotović, zamjenik ministra kulture SRJ; deseta s lijeva Zorana Đorđević, konzervatorica Muzeja Vojvodine iz Novog Sada; dvanaesti s lijeva prof. Zdravko Dvojković, Gradski muzej Vukovar, 13. prosinca 2001. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar
5. Fotografija 5. Milenijska fotografija Djeca 1. i 2. razreda vukovarskih osnovnih škola (Antuna Bauera, Dragutina Tadijanovića, Mitnica, Nikole Andrića, Blage Zadre, Siniše Glavaševića) i vrtića (Vukovar I: skupine Pčelice, Vjeverice, Leptirići, Bubamare, Maslačak, Jabučice, Zečići i djeca vrtića Vukovar II) - Vučedolska golubica u Perivoju Dvorca Eltz, 27. svibnja 2008. godine, snimio: Šime Strikoman, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar
6. Fotografija 6. Festival komorne glazbe, I. Festivalski dan, koncert Pewela Skrzypeka na klaviru, Gradski muzej Vukovar, Dvorac Eltz, 9. svibnja 2005. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar
7. Fotografija 7. Otvorenje likovne izložbe Josipa Diminića, Gradski muzej Vukovar, Dvorac Eltz, s lijeva na desno: Branka Šulc, pomoćnica ministra kulture RH; autor izložbe Josip Diminić; Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar ; Zdravko Dvojković, muzejski savjetnik u Gradskom muzeju Vukovar; 30. listopada 2004. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar
8. Fotografija 8. Obnova Velikog dvora Gradskog muzeja Vukovar, Dvorac Eltz, srpanj 2009. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar
9. Fotografija 9. Djeca iz vukovarskih osnovnih škola na Pedagoškoj radionici „Ja umjetnik – iznenađujem sebe, iznenađujem druge“, Gradski muzej Vukovar, Dvorac Eltz, 20. travnja 2007. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar
10. Fotografija 10. Otvorenje druge faze stalnog postava – Noć muzeja, Gradski muzej Vukovar, Dvorac Eltz, s lijeva na desno: Željko Sabo, vukovarski gradonačelnik; Andrea Zlatar Violić, ministrica kulture RH; Mirela Hutinec, kustosica Gradskog muzeja Vukovar, Vesna Bulatović, pomoćnica ministrice kulture RH; šesta s lijeva Ružica Marić, ravnateljica Gradskog muzeja Vukovar; Nikolina Jelavić Mitrović, autorica likovnog postava Gradskog muzeja Vukovar, 23. siječnja 2014. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

11. Fotografija 11. Veliki dvor Dvorca Eltz nakon obnove, 2014. godine, snimio: Dinko Kukuljica, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

12. Fotografija 12. Projekcija filma „Kraljica pustinje“ na 9. Vukovar film festivalu u perivoju Dvorca Eltz, Gradski muzej Vukovar, snimio: Dario Njavro, 27. kolovoza 2015. godine, izvor: fototeka Gradskog muzeja Vukovar

7. 3. Popis karata

1. Karta 1. Prikaz inozemnih gradova u kojima su se odvijala događanja od 1991. godine do kraja svibnja 1997. godine Gradskog muzeja Vukovar, kartu izradila autorica disertacije (podložak karte dostupan na <https://www.freeworldmaps.net/europe/europe-blank-map-hd.jpg>, zadnje pregledano 1. listopada 2019.)
2. Karta 2. Prikaz hrvatskih gradova/mjesta u kojima su se odvijala događanja od 1991. godine do kraja svibnja 1997. godine Gradskog muzeja Vukovar, kartu izradila autorica disertacije (podložak karte dostupan na <https://www.mapsofworld.com/croatia/croatia-outline-map.html>, zadnje pregledano 1. listopada 2019.)

7.4. Popis ilustriranih prikaza

1. Dijagram 1. Proces uspješnog izlaska iz poslovne krize prema Tipurić 2014:25
2. Dijagram 2. Stvaranje novih vrijednosti na temelju korelacije muzej-korisnik-aktivnosti

8. Životopis autorice

Martina Kelava (rođ. Mišetić) rođena je 18. travnja 1988. godine u Vinkovcima.

Osnovnu i srednju školu pohađala je u Vinkovcima. Završila je preddiplomski i diplomski studij Etnologije i kulturne antropologije te Češkog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Tijekom studija i po njegovu završetku volontirala je u Etnografskom muzeju Zagreb te Muzeju Slavonije u Osijeku. Od rujna 2013. godine do srpnja 2014. godine radila je kao stručna suradnica za EU fondove u Lokalnoj akcijskoj grupi Srijem u Lovasu. Od veljače 2015. godine do veljače 2016. godine bila je polaznica stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa za kustosa etnologa u Gradskom muzeju Vukovar. Od ožujka 2016. godine imenovana je za privremenu ravnateljicu Muzeja Cvelferije – u osnivanju, a od veljače 2017. godine za ravnateljicu Muzeja Cvelferije. Uz ravnateljsku dužnost obavlja i posao kustosice.

Autorica je i koautorica stručnih članaka iz područja etnologije i kulturne antropologije. Doktorandica je poslijediplomskog studija Doktorske škole Kulturologija (smjer: Menadžment u kulturi, umjetnosti i obrazovanju) na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

OSOBNİ PODACI:

Ime i prezime: Martina Kelava

E- mail: martina.misetiċ@gmail.com, martinakelava7@gmail.com

OBRAZOVANJE:

2010. – 2012. Magistra bohemistike, magistra etnologije i kulturne antropologije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Veljača 2011. – svibanj 2011. Studijski boravak, Masarykova Univerzita, Brno, Češka

2007. – 2010. Prvostupnica bohemistike, prvostupnica etnologije i kulturne antropologije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

2003. – 2007. Gimnazija M. A. Reljkovića, Vinkovci

RADNO ISKUSTVO:

- Ožujak 2017. → ožujak 2021. Ravnateljica-kustosica, Muzej Cvelferije
- Ožujak 2016. – veljača 2017. Privremena ravnateljica, Muzej Cvelferije – u osnivanju
- Veljača 2015. – veljača 2016. Polaznica stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa za kustosa etnologa vukovarskog kraja, Gradski muzej Vukovar
- Kolovoz 2014. – srpanj 2015. Volonterka, Lokalna akcijska grupa Srijem
- Listopad 2014. – studeni 2014. Volonterka, Muzej Slavonije Osijek
- Rujan 2013. – srpanj 2014. Stručna suradnica za EU fondove, Lokalna akcijska grupa Srijem
- Veljača 2012. – lipanj 2012. Volonterka, Etnografski muzej Zagreb

OBJAVLJENI RADOVI:

1. Rajković Iveta, Marijeta, Mišetić, Martina: Migracije i njihov odraz na obiteljski život lovinačkog kraja, *Senjski zbornik*, Vol. 37, No. 1, 2010., str. 143.–188.
2. Mišetić, Martina: Tradicijsko odijevanje vinkovačkog kraja, *Zbornik radova 15. Seminara folklora Panonske zone*, ur. Blanka Žakula, Kulturni centar Gatalinka Vinkovci i Tisak Pauk d.o.o. Ilača, Vinkovci, 2010., str. 50.–65.
3. Mišetić, Martina: Roll of the youngs in the presentation of the tradition through the stage performances and exhibition, *Zbornik simpozija "Congrès des Jeunes Folkloristes Européens"*, C.N.G.F.F et I.G.F, Metz, Francuska, 2012., str. 18.–22.
4. Mišetić, Martina: Romana Habartová i Markéta Holubová, ur.: Svět mužů a žen. Muž a žena ve svědectvích lidových tradic, *Studie Slovákckého muzea 16, Studia ethnologica Croatica*, Vol. 25, 2013., str. 354.–355. (prikaz)
5. Rajković Iveta, Marijeta, Mišetić, Martina: Odraz migracija na obiteljski život lovinačkog kraja, *Hrvatski iseljenički zbornik 2014.*, ur. Vesna Kukavica, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2013., str. 107.–145.
6. Mišetić, Martina: Kůže, kožešina a vlna v tradičním zimním oblečení města Vinkovci a okolí, *Zoomorfni tematika v lidové tradici*, ur. Petr Číhal, Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti, Uherské Hradiště, 2013., str. 263.–269.
7. Juzbašić, Janja i Mišetić, Martina: Spašavanje tradicijske baštine u poplavljenim selima Cvelferije, *Zbornik Urbani Šokci 10, Kulturni znak Cvelferije – šokačko bunjevačko pamćenje vode*, ur. Goran Rem, Šokačka grana Osijek i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, Osijek, 2016., str. 261.–276.
8. Mišetić, Martina: Museum action "Fateful 'I DO' in the Vukovar Municipal Museum", u *Zbornik radova sa konferencije Interdisciplinary Management Research*,

ur. Urban Bacher et. al., Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek, Croatia, Postgraduate Studies "Management" Hochschule Pforzheim University, Opatija, 2016., str. 244.–254.

9. Mišetić, Martina: Konji kao dio tradicijske kulture Cvelferije, *Zbornik Urbani Šokci 11, Šokačka i bunjevačka kulturna baština – kulturni kapital, baštinici i vlasnici*, ur. Ružica Pšihistal i Katarina Dimšić, Šokačka grana Osijek i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, Osijek, 2017., str. 253.–268.
10. Mišetić, Martina: Brašančevo u Drenovcima, *Hrašće – časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest*, Vol. 21, No. 50, 2017., str. 31.–42.
11. Kelava, Martina i Stjepanović, Marta: *Čuvali smo granicu na Savi*, Muzej Cvelferije, Drenovci, 2018., 44 stranice, katalog izložbe.
12. Kelava, Martina: Muzej Cvelferije – osnivanje i početak rada, *Revija Đakovačkih vezova*, Br. 48, 2018., str. 55.–58.
13. Kelava, Martina: Osnivanje Muzeja Cvelferije i prve muzejske aktivnosti, *Glasnik slavonskih muzeja*, ur. Janja Juzbašić, Vol. 30, No. 7(62), 2019., str. 58.–61.
14. Juzbašić, Janja i Kelava, Martina: Akcija spašavanja baštine na područjima ugroženima poplavom u naseljima Gunja, Račinovci i Rajevo Selo te aktivnosti koje su uslijedile po njenom završetku, *Glasnik slavonskih muzeja*, ur. Janja Juzbašić, Vol. 30, No. 7(62), 2019., str. 222.–228.